

EUROPOS CENTRINIS BANKAS

EUROSISTEMA

PRANEŠIMAS APIE KONVERGENCIJĄ 2014 M. BIRŽELIS

EUROPOS CENTRINIS BANKAS

EUROSISTEMA

PRANEŠIMAS APIE KONVERGENCIJĄ 2014 M. BIRŽELIS

Visuose 2014 m.
ECB leidiniuose
naudojamas
20 eurų banknoto
motyvas

© Europos Centrinis Bankas, 2014 m.

Adresas

Kaiserstrasse 29
60311 Frankfurtas prie Maino
Vokietija

Pašto adresas

Postfach 16 03 19
60066 Frankfurtas prie Maino
Vokietija

Telefonas

+49 69 1344 0

Internetas

<http://www.ecb.europa.eu>

Faksas

+49 69 1344 6000

Visos teisės saugomos. Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

Šiame leidinyje paskutiniai statistikos duomenys pateikti 2014 m. gegužės 15 d.

I lietuvių kalbą išverstos šios 2014 m. Europos Centrinio Banko pranešimo apie konvergenciją dalys: įvadas, analizės pagrindas, ekonominės konvergencijos būklė, Lietuvos vertinimo santrauka ir ekonominės konvergencijos vertinimas, įskaitant konvergencijos rodiklių statistinės metodologijos skirsnį, Lietuvos nacionalinės teisės aktų suderinamumas su sutartimis ir žodynas. Jeigu jums reikia daugiau informacijos, žiūrėkite leidinio variantą anglų kalba ECB interneto svetainėje (<http://www.ecb.europa.eu>).

ISSN 1725-9622 (online)

ISSN 1725-9622 (epub)

ISBN 978-92-899-1332-4 (online)

ISBN 978-92-899-1354-6 (epub)

ES katalogo numeris QB-AD-14-001-LT-N (online)

ES katalogo numeris QB-AD-14-001-LT-E (epub)

TURINYS

1 ĮVADAS	5
2 ANALIZĖS PAGRINDAS	8
2.1 Ekonominė konvergencija	8
2.2 Nacionalinės teisės aktų suderinamumas su sutartimis	21
3 EKONOMINĖS KONVERGENCIJOS BŪKLĖ	50
4 ŠALIŲ VERTINIMO SANTRAUKOS	68
4.1 Bulgarija	68
4.2 Čekija	72
4.3 Kroatija	75
4.4 Lietuva	78
4.5 Vengrija	81
4.6 Lenkija	84
4.7 Rumunija	87
4.8 Švedija	90
5 EKONOMINĖS KONVERGENCIJOS TYRIMAS	93
5.1 Lietuva	93
5.2 Konvergencijos rodiklių statistinė metodologija	120
6 NACIONALINĖS TEISĖS AKTŲ SUDERINAMUMO SU SUTARTIMIS TYRIMAS	143
6.1 Lietuva	143
ŽODYNAS	151

SANTRUMPOS

ŠALYS

BE	Belgija	LU	Liuksemburgas
BG	Bulgarija	HU	Vengrija
CZ	Čekija	MT	Malta
DK	Danija	NL	Nyderlandai
DE	Vokietija	AT	Austrija
EE	Estija	PL	Lenkija
IE	Airija	PT	Portugalija
GR	Graikija	RO	Rumunija
ES	Ispanija	SI	Slovėnija
FR	Prancūzija	SK	Slovakija
HR	Kroatija	FI	Suomija
IT	Italija	SE	Švedija
CY	Kipras	UK	Jungtinė Karalystė
LV	Latvija	US	Jungtinės Amerikos Valstijos
LT	Lietuva		

KITOS

BPM	bendras priežiūros mechanizmas	ES	Europos Sąjunga
BVP	bendras vidaus produktas	ESRV	Europos sisteminės rizikos valdyba
EBPO	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija	ESS95	1995 m. Europos sąskaitų sistema
ECB	Europos Centrinis Bankas	EUR	euro
ECBS	Europos centrinių bankų sistema	MNP	makroekonominio nesubalansuotumo procedūra
EK	efektyvusis kursas	NCB	nacionalinis centrinis bankas
ECFIN GD	Ekonomikos ir finansų reikalų generalinis direktoratas, Europos Komisija	PDP	perviršinio deficito procedūra
EPI	Europos pinigų institutas	PFĮ	pinigų finansų įstaiga
EPS	ekonominė ir pinigų sąjunga	SSKV	Sutartis dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje
		SVKI	suderintas vartotojų kainų indeksas
		TAB	Tarptautinių atsiskaitymų bankas
		TDO	Tarptautinė darbo organizacija
		t.i.b.	tarptautinių investicijų balansas
		TVF	Tarptautinis valiutos fondas
		VKI	vartotojų kainų indeksas
		VKM	valiutų kurso mechanizmas

Remiantis ES praktika, ES valstybės narės šiame dokumente išvardytos abėcėlės tvarka pagal šalių pavadinimus nacionalinėmis kalbomis.

LENTELĖSE NAUDOJAMI ŽENKLAI

„–“ duomenų nėra arba tokio rodiklio nebuvo
„„“ nėra duomenų, nors toks rodiklis buvo

1 ĮVADAS

1999 m. sausio 1 d. eurą įsivedė 11 ES valstybių narių. Nuo to laiko bendrą valiutą įsivedė dar septynios ES valstybės narės, o paskutinė tai padarė Latvija 2014 m. sausio 1 d. Kartu su 2013 m. liepos 1 d. į ES įstojusia Kroatija iš viso dešimt ES šalių ekonominėje ir pinigų sąjungoje (EPS) kol kas dalyvauja nevisapusiškai, t. y. jos dar nėra įsivedusios euro. Dvi iš jų (Danija ir Jungtinė Karalystė) pranešė, kad nedalyvaus EPS trečiajame etape. Todėl pranešimuose apie konvergenciją šios dvi šalys vertinamos tik gavus jų prašymą. Kadangi nė viena iš šių šalių to nepaprašė, šiame pranešime vertinamos aštuonios šalys: Bulgarija, Čekija, Kroatija, Lietuva, Vengrija, Lenkija, Rumunija ir Švedija. Pagal Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – Sutartis)¹ visos aštuonios šalys yra įsipareigojusios įsivesti eurą, o tai reiškia, kad jos privalo siekti įvykdyti visus konvergencijos kriterijus.

Rengdamas šį pranešimą, ECB vykdo Sutarties 140 straipsnio reikalavimą ne rečiau kaip kartą per dvejus metus arba ES valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, prašymu pranešti ES Tarybai „apie pažangą, padarytą valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, vykdant savo įsipareigojimus ekonominei ir pinigų sąjungai sukurti“. Taigi šiame pranešime apžvelgiamos aštuonios šalys yra vertinamos reguliariai kas dvejus metus. Toks įgaliojimas taip pat suteiktas Europos Komisijai, irgi parengusiai pranešimą, todėl tuo pačiu metu ES Tarybai pateikiami du pranešimai.

Šiame pranešime ECB taiko tą pačią sistemą kaip ir ankstesniuose savo pranešimuose apie konvergenciją. Jis vertina, ar minėtos aštuonios šalys pasiekė aukštą tvarios ekonominės konvergencijos laipsnį, ar nacionalinės teisės aktai suderinti su Sutartimi bei Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio Banko statutu (toliau – Statutas) ir kaip laikomasi teisės aktų reikalavimų, kuriuos turi įvykdyti atitinkami nacionaliniai centriniai bankai (NCB), siekdami tapti neatskiriama Eurosistemos dalimi.

Šiame pranešime Lietuva vertinama išsamiau nei kitos vertinamos šalys, nes Lietuvos valdžios institucijos ne kartą yra pareiškusios apie ketinimą 2015 m. sausio 1 d. įsivesti eurą.

Ekonominės konvergencijos proceso vertinimas labai priklauso nuo pagrindinių statistinių duomenų kokybės ir vientisumo. Rengiant ir teikiant statistiką, ypač valdžios finansų

¹ Taip pat žr. pranešimo apie konvergenciją žodyne paaiškintas sąvokas „Sutartis“ ir „Sutartys“.

statistiką, neturi būti atsižvelgiama į politinius svarstymus ir negali būti daromas politinis spaudimas. ES valstybės narės raginamos teikti prioritetą savo statistikos kokybei ir vientisumui, užtikrinti, kad rengiant tokią statistiką būtų taikoma tinkama patikrų ir balansų sistema, ir taikyti minimalius standartus statistikos srityje. Tokie standartai yra nepaprastai svarbūs siekiant įtvirtinti nacionalinių statistikos institucijų nepriklausomumą, vientisumą bei atskaitomybę ir skatinti pasitikėjimą valdžios finansų statistikos kokybe (žr. 5 skyriaus 2 skirsnį).

Be to, nuo 2014 m. lapkričio 4 d.² kiekviena šalis, kuriai išimtytys panaikintos, ne vėliau negu tą dieną, kurią įsives eurą, prisijungs prie bendro priežiūros mechanizmo (BPM). Nuo tos dienos tai šaliai bus taikomos visos su BPM susijusios teisės ir pareigos. Todėl ypač svarbu, kad ji atliktų būtinus pasirengimo darbus. Šiuo atžvilgiu ECB daug reikšmės teikia išsamiam kredito įstaigų vertinimui, įskaitant balanso vertinimą, kurį jis privalo atlikti prieš imdamas vykdyti savo užduotis. Tai valstybių narių, dalyvaujančių BPM, bankų sistemos vertinimas, kurį atlieka ECB bendradarbiaudamas su dalyvaujančių valstybių narių nacionalinėmis kompetentingomis valdžios institucijomis. Šis vertinimas (šiam pranešime neaptariamas) turi būti baigtas iki ECB pradės vykdyti priežiūros funkcijas ir apima turto kokybės peržiūrą bei testavimą nepalankiausiomis sąlygomis. Jo tikslas – skatinti skaidrumą, prireikus koreguoti balansus ir stiprinti pasitikėjimą bankų sektoriuje. Išsamus vertinimas bus taikomas visų valstybių narių, kurios prisijungs prie euro zonos ir atitinkamai – prie BPM po tos dienos, kurią pradeda priežiūra, bankų sistemai³.

Šio pranešimo struktūra tokia. 2 skyriuje aprašoma sistema, taikoma ekonominei ir teisei konvergencijai vertinti. Ekonominės konvergencijos pagrindiniai aspektai lygiagrečiai apžvelgiami 3 skyriuje. 4 skyrius – tai valstybių vertinimo santraukos, jose pateikiami esminiai ekonominės ir teisinės konvergencijos analizės rezultatai. Ekonominės konvergencijos būklės kiekvienoje iš aštuonių vertinamų ES valstybių narių detalesnė analizė, konvergencijos rodiklių apžvalga ir jiems rengti naudota statistikos metodika

² Šią dieną ECB pradeda vykdyti pagal 2013 m. spalio 13 d. Tarybos Reglamento (ES) Nr. 1024/2013, kuriuo Europos Centriniam Bankui pavedami specialūs uždaviniai, susiję su rizikos ribojimu pagrįstos kredito įstaigų priežiūros politika, 33 straipsnio 2 dalį jam pavestas užduotis.

³ Žr. 2014 m. balandžio 16 d. Europos Centrinio Banko reglamento ECB/2014/17, kuriuo nustatoma Europos Centrinio Banko bei nacionalinių kompetentingų institucijų ir paskirtų nacionalinių valdžios institucijų bendradarbiavimo BPM srityje sistema (BPM pagrindų reglamento), 10 konstatuojamąją dalį.

pateikiama 5 skyriuje. Galiausiai 6 skyriuje vertinama, kaip kiekvienos iš šių valstybių narių nacionalinės teisės aktai, tarp jų ir NCB įstatymai, atitinka Sutarties 130 ir 131 straipsnius.

2 ANALIZĖS PAGRINDAS

2.1 EKONOMINĖ KONVERGENCIJA

Norėdamas įvertinti ekonominės konvergencijos būklę eurą siekiančiose įsivesti ES valstybėse narėse, ECB naudojami bendra analizės sistema. Ši bendra sistema, kurią Europos pinigų institutas (EPI) ir ECB nuosekliai taiko visuose savo pranešimuose apie konvergenciją, grindžiama, pirma, Sutarties nuostatomis ir tuo, kaip jas taiko ECB, vertindamas kainų pokyčius, fiskalinį balansą ir skolos rodiklius, valiutos keitimo kursą ir ilgalaikes palūkanų normas bei kitus ekonominei integracijai ir konvergencijai svarbius veiksnius. Antra, sistema grindžiama daugeliu papildomų praeitį ir ateities lūkesčius apibūdinančių ekonominių rodiklių, laikomų naudingais konvergencijos tvarumui detaliau įvertinti. Valstybės narės patikrinimas pagal visus šiuos veiksnius yra svarbus, siekiant užtikrinti jos integraciją į euro zoną be didesnių sunkumų. Toliau pateiktuose 1–5 interpuose trumpai primenamos teisinės nuostatos ir nurodomos metodinės detalės, kaip ECB šias nuostatas taiko.

Siekiant užtikrinti tęstinumą ir vienodą traktavimą, šis pranešimas parengtas vadovaujantis anksčiau ECB (prieš tai – EPI) paskelbtų pranešimų principais. Taikydamas konvergencijos kriterijus, ECB vadovaujami keliais pagrindiniais principais. Pirma, atskiri kriterijai aiškinami tiksliai ir taikomi griežtai. Šio principo loginis pagrindas yra tai, kad svarbiausias kriterijų tikslas – užtikrinti, jog euro zonoje galėtų dalyvauti tik tos valstybės narės, kurių ekonominė būklė yra palanki palaikyti kainų stabilumą ir euro zonos vientisumą. Antra, konvergencijos kriterijai – tai aiškūs integruoti reikalavimai ir jie visi turi būti įgyvendinti. Sutartyje šie kriterijai yra lygiaverčiai, jie netaikomi hierarchiniu principu. Trečia, konvergencijos kriterijai turi būti įgyvendinti vadovaujantis faktiniais duomenimis. Ketvirta, konvergencijos kriterijai turi būti taikomi nuosekliai, skaidriai ir paprastai. Be to, aptariant atitiktį konvergencijos kriterijams, labai svarbus veiksnys yra tvarumas, nes konvergencija turi būti ilgalaikė, o ne tik tam tikro momento. Todėl vertinant kiekvieną valstybę detaliai išnagrinėjamas jos konvergencijos tvarumas.

Atsižvelgiant į tai, atitinkamų šalių ekonomikos raida apžvelgiama įvertinant praeities, dažniausiai paskutinių dešimties metų, duomenis. Tai padeda geriau nustatyti, koku

mastu dabartinė pažanga yra išties struktūrinių pokyčių rezultatas, o tai savo ruožtu leidžia geriau įvertinti ekonominės konvergencijos tvarumą.

Be to, kiek reikia, atsižvelgiama ir į ateities perspektyvą. Todėl ypač daug dėmesio skiriama tam faktui, kad palankios ekonomikos raidos tvarumas iš esmės priklauso nuo tinkamų ir ilgalaikių politikos priemonių, naudojamų sprendžiant esamas ir būsimas problemas. Tvirtas valdymas ir patikimos institucijos taip pat labai svarbūs palaikant tvarų gamybos augimą vidutiniu ir ilgu laikotarpiais. Apskritai pabrėžiama, kad, norint užtikrinti ekonominės konvergencijos tvarumą, reikalinga ne tik gera pradžia, patikimos institucijos, bet ir tinkama ekonominė politika vėliau, jau įvedus eurą.

Ši bendra sistema taikoma atskirai aštuonioms vertinamoms ES valstybėms narėms. Vadovaujantis Sutarties 140 straipsnio nuostatomis, šie vertinimai, kuriuose dėmesys sutelktas į kiekvienos valstybės narės rezultatus, turėtų būti nagrinėjami atskirai.

Paskutinė šiame pranešime panaudotų statistikos duomenų pateikimo diena buvo 2014 m. gegužės 15 d. Statistinius duomenis, naudojamus taikant konvergencijos kriterijus, pateikė Europos Komisija (žr. 5 skyriaus 2 skirsnį, lenteles ir grafikus), bendradarbiaudama su ECB dėl valiutų kursų ir ilgalaikių palūkanų normų. Konvergencijos duomenys apie kainų ir ilgalaikių palūkanų normų pokyčius yra pateikti iki 2014 m. balandžio mėn. – tai paskutinis mėnuo, kurio duomenys buvo panaudoti nustatant SVKI. Šiame pranešime vertinamų mėnesinių valiutų kursų duomenų pateikimo laikotarpis baigiasi 2014 m. balandžio mėn. Praeities duomenys apie fiskalines pozicijas apima laikotarpį iki 2013 m. Taip pat atsižvelgta į įvairiuose šaltiniuose pateikiamas prognozes ir į naujausią šios valstybės narės konvergencijos programą bei kitą informaciją, kuri laikoma svarbia konvergencijos tvarumui vertinti atsižvelgiant į ateities perspektyvas. Europos Komisijos 2014 m. pavasario prognozė ir 2014 m. Įspėjimo mechanizmo ataskaita, į kurias atsižvelgiama šiame pranešime, paskelbtos atitinkamai 2014 m. gegužės 2 d. ir 2013 m. lapkričio 13 d. ECB bendroji taryba šį pranešimą patvirtino 2014 m. birželio 2 d.

Kainų raidą reglamentuojančios teisės aktų nuostatos ir tai, kaip jas taiko ECB, aprašoma 1 intarpe.

1 intarpas

KAINŲ RAIDA

1 Sutarties nuostatos

Sutarties 140 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje reikalaujama, kad pranešime apie konvergenciją būtų nagrinėjama, ar pasiektas aukštas tvarios konvergencijos laipsnis, tuo tikslu nurodant, kaip kiekviena valstybė narė atitinka tokį kriterijų:

„didelis kainų stabilumas; ar jis pasiektas, sprendžiama pagal infliacijos lygį, artimą tam, kurį yra pasiekusios ne daugiau kaip trys valstybės narės, kuriose kainos yra stabiliausios.“

Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 140 straipsnyje, 1 straipsnyje numatoma:

„Kainų stabilumo kriterijus, nurodytas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 140 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje, reiškia, kad valstybės narės kainų stabilumas yra tvarus ir vidutinis infliacijos lygis per vienerius metus iki tyrimo neviršija daugiau kaip 1½ procentinio punkto daugiausia trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios, infliacijos lygio. Infliacija matuojama taikant vartotojų kainų indeksą palyginamuoju pagrindu, atsižvelgiant į nacionalinių apibrėžčių skirtumus.“

2 Sutarties nuostatų taikymas

Šiame pranešime ECB Sutarties nuostatas pritaiko taip, kaip nurodyta toliau:

Pirma, dėl teiginio „vidutinis infliacijos lygis per vienerius metus iki tyrimo“ reikia pasakyti, kad šis infliacijos lygis apskaičiuojamas pagal tai, kiek padidėjo pastarųjų 12 mėnesių SVKI vidurkis, palyginti su praėjusio 12 mėnesių laikotarpio vidurkiu. Šiame pranešime infliacijos lygio ataskaitinis laikotarpis – nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn.

Antra, teiginys „daugiausia trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios“, kuris vartojamas pamatinei vertei apibrėžti, taikomas apskaičiuojant trijų ES valstybių narių, kuriose infliacijos lygis yra mažiausias – šiuo atveju Latvijos (0,1 %), Portugalijos (0,3 %) ir Airijos (0,3 %) – nesvertinį aritmetinį infliacijos lygio vidurkį. Nustatoma, kad vidutinis infliacijos lygis yra 0,2 %, o pridėjus 1½ procentinio punkto, gaunama 1,7 % infliacijos pamatinė vertė.

Skaičiuojant infliacijos pamatinę vertę nebuvo įtrauktas Graikijos, Bulgarijos ir Kipro infliacijos lygis. Šiose šalyse kainų pokyčių ataskaitiniu laikotarpiu 12 mėnesių laikotarpio vidurkis 2014 m. balandžio mėn. buvo atitinkamai –1,2 %, –0,8 % ir –0,4 %. Skaičiuojant infliacijos pamatinę vertę šios trys šalys buvo įvertintos kaip „išskirtinės“. Visose šiose šalyse infliacijos lygis ataskaitiniu laikotarpiu buvo gerokai mažesnis negu kitų valstybių narių ir visose jose tam įtaką darė išskirtiniai veiksniai. Graikijos ir Kipro ekonomika patyrė itin stiprų nuosmukį, dėl to kainų pokyčius šiose šalyse slopina ypač didelis neigiamas gamybos atotrūkis. Bulgarijoje infliacija sumažėjo dėl šiai valstybei būdingų veiksnių, be kita ko, dėl smarkaus administruojamų kainų sumažėjimo

(daugiausia susijusio su elektros energijos kainomis) ir itin neigiamo susisiekiimo ir sveikatos priežiūros paslaugų sektorių poveikio.

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad sąvoka „išskirtinė“ jau buvo vartojama ankstesniuose ECB pranešimuose apie konvergenciją (žr., pvz., 2010, 2012 ir 2013 m. pranešimus), taip pat EPI pranešimuose apie konvergenciją. Pagal šiuos pranešimus, valstybė narė laikoma išskirtine, jei tenkinamos dvi sąlygos: pirma, šalies 12 mėnesių infliacijos lygio vidurkis yra daug mažesnis negu kitų valstybių narių atitinkamas infliacijos lygis; antra, jos kainų raidai didelę įtaką darė išskirtiniai veiksniai. Išskirtinumas nenustatomas mechaniškai. Šiuo principu pradėta vadovautis siekiant tinkamai įvertinti galimus didelius atskirų šalių infliacijos raidos iškraipymus.

Infliacija apskaičiuota pagal SVKI, sukurtą konvergencijai įvertinti, remiantis palyginamuoju kainų stabilumo rodikliu (žr. 5 skyriaus 2 skirsnį). Vidutinis euro zonos infliacijos lygis palyginimui pateikiamas šio pranešimo statistikos dalyje.

Siekiant detaliau išanalizuoti kainų raidos tvarumą vertinamoje šalyje, vidutinė infliacija pagal SVKI per 12 mėnesių nagrinėjamą laikotarpį nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. vertinama pagal tai, kaip per paskutinius dešimt metų kito šios šalies ekonominė veikla vertinant pagal kainų stabilumą. Taigi, dėmesys skiriamas pinigų politikos kryptčiai, ypač tam, ar pinigų politikos institucijos visų pirma stengiasi pasiekti ir palaikyti kainų stabilumą, taip pat tam, ar kitos ekonominės politikos sritys prisideda įgyvendinant šį tikslą. Be to, įvertinamas ir makroekonominės aplinkos poveikis kainų stabilumo siekiui. Kainų raida analizuojama atsižvelgiant į pasiūlos ir paklausos sąlygas, sutelkiant dėmesį, be kita ko, į veiksnius, darančius poveikį vienetinėms darbo sąnaudoms ir importo kainoms. Taip pat atsižvelgiama į kitus svarbius kainų indeksus, kaip antai: SVKI, neįskaitant neperdirbtų maisto produktų ir energijos, SVKI taikant pastovias mokesčių normas, nacionalinį VKI, privataus vartojimo defliatorių, BVP defliatorių ir gamintojo kainas. Vertinant ateities perspektyvos požiūriu, pateikiama kelių artimiausių metų infliacijos galimos raidos apžvalga, į kurią įtraukiamos ir pagrindinių tarptautinių organizacijų bei rinkos dalyvių prognozės. Be to, aptariami instituciniai ir struktūriniai aspektai, kurie yra svarbūs norint palaikyti kainų stabilumui palankią aplinką įsivedus eurą.

Fiskalinę raidą reglamentuojančios teisės aktų nuostatos, tai, kaip jas taiko ECB, ir susiję procedūriniai klausimai aprašomi 2 intarpe.

2 intarpas

FISKALINĖ RAIDA

1 Sutarties ir kitos teisinės nuostatos

Sutarties 140 straipsnio 1 dalies antroje įtraukoje nustatyta, kad pranešime apie konvergenciją turi būti nagrinėjama, ar pasiektas aukštas tvarios konvergencijos laipsnis, tuo tikslu nurodant, kaip kiekviena valstybė narė atitinka tokį kriterijų:

„valstybės finansinės padėties tvarumas; ar jis pasiektas, sprendžiama pagal bendrojo šalies biudžeto be perviršinio deficito, kuris nustatomas pagal 126 straipsnio 6 dalį, padėtį.“

Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 140 straipsnyje, 2 straipsnyje nustatyta:

„Bendrojo šalies biudžeto padėties kriterijus, nurodytas minėtos Sutarties 140 straipsnio 1 dalies antroje įtraukoje, reiškia, kad tyrimo metu valstybė narė nėra Tarybos sprendimo pagal minėtos Sutarties 126 straipsnio 6 dalį dėl perviršinio deficito buvimo atitinkamoje valstybėje narėje objektas.“

126 straipsnyje numatyta perviršinio deficito procedūra (PDP). Vadovaudamasi 126 straipsnio 2 ir 3 dalimis, Europos Komisija parengia pranešimą, jei valstybė narė neatitinka biudžetinės drausmės reikalavimų, ypač jei:

(a) planuojamo arba faktinio valdžios sektoriaus deficito ir BVP santykis viršija pamatinę vertę (Protokole dėl perviršinio deficito procedūros numatyta, kad šis dydis yra 3 % BVP), išskyrus atvejus, kai:

- arba santykis labai ir nuolat mažėjo ir pasiekė lygį, artimą pamatinei vertei;
- arba antraip – pamatinės vertės perviršis yra tik išimtinis ir laikinas, ir santykis išlieka artimas pamatinei vertei,

(b) valstybės skolos ir BVP santykis viršija tam tikrą pamatinę vertę (Protokole dėl perviršinio deficito procedūros numatyta, kad šis dydis turi sudaryti 60 % BVP), išskyrus atvejus, kai tas santykis pakankamai mažėja ir tinkamu tempu artėja prie pamatinės vertės.

Komisijos parengtame pranešime taip pat turi būti atsižvelgiama į tai, ar valdžios sektoriaus deficitas yra didesnis už valstybės investicijų išlaidas, be to, įvertinami ir kiti svarbūs veiksniai, įskaitant valstybės narės vidutinės trukmės ekonomikos ir biudžeto būklę. Komisija taip pat gali parengti pranešimą, jei ji mano, kad valstybei narei gresia perviršinio deficito pavojus, nors pagal tuos kriterijus reikalavimai ir vykdomi. Ekonomikos ir finansų komitetas parengia nuomonę apie Komisijos pranešimą. Galiausiai, vadovaudamasi 126 straipsnio 6 dalimi, ES Taryba, remdamasi Komisijos rekomendacija ir apsvarsčiusi suinteresuotos valstybės narės norimas pareikšti pastabas bei nuodugnai jas įvertinusi, kvalifikuota balsų dauguma, išskyrus suinteresuotos valstybės narės balsą, nusprendžia, ar toje valstybėje narėje yra susidaręs perviršinis deficitas.

Sutarties 126 straipsnio nuostatos papildomai paaiškintos Tarybos reglamente (EB) Nr. 1467/97¹, kuriame, be kita ko:

- patvirtinama, kad skolos kriterijus yra lygiavertis deficito kriterijui, suteikiant galimybę jį taikyti ir numatant trejų metų pereinamąjį laikotarpį. Reglamento 2 straipsnio 1a dalyje nustatyta, kad, kai valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis viršija pamatinę vertę, pripažįstama, kad jis pakankamai mažėja ir tinkamu tempu artėja prie pamatinės vertės, jei per pastaruosius trejus metus skirtumas, palyginti su pamatine verte, vidutiniškai mažėja viena dvidešimtąja per metus kaip lyginamasis dydis, pagrįstas pokyčiais per pastaruosius trejus metus, apie kuriuos turima duomenų. Reikalavimas pagal skolos kriterijų taip pat laikomas įvykdytu jei, remiantis Komisijos biudžeto prognozėmis, atrodo, kad skirtumas sumažės per trejus metus. Taikant skolos mažinimo lyginamąjį dydį, atsižvelgiama į ekonomikos ciklo poveikį skolos mažinimo tempui;
- išsamiai išdėstomi svarbūs veiksniai, į kuriuos Komisija atsižvelgia rengdama pranešimą pagal Sutarties 126 straipsnio 3 dalį. Svarbiausia tai, kad jame nurodyti veiksniai, kurie laikomi svarbiais vertinant vidutinės trukmės ekonominės būklės, biudžeto būklės ir valdžios sektoriaus skolos pozicijos pokyčius (žr. Reglamento 2 straipsnio 3 dalį ir toliau pateiktą išsamią informaciją apie ECB vykdomą analizę).

Be to, 2012 m. kovo 2 d. 25 ES valstybės narės (visos ES valstybės narės, išskyrus Jungtinę Karalystę ir Čekiją) pasirašė Sutartį dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje, parengtą remiantis atnaujinto Stabilumo ir augimo pakto nuostatomis². III antraštinėje dalyje (Fiskalinis susitarimas), be kita ko, nustatyta, kad į nacionalinę teisę įtraukiama privaloma fiskalinė taisyklė, kuria siekiama užtikrinti subalansuotą arba perteklinį valdžios sektoriaus biudžetą. Laikomasi nuomonės, kad šios taisyklės yra laikomasi, jeigu metinis struktūrinis balansas atitinka tos šalies vidutinės trukmės tikslą ir struktūrinis deficitas neviršija 0,5 % BVP. Jeigu valdžios sektoriaus skolos santykis gerokai mažesnis nei 60 % BVP ir jeigu ilgalaikio fiskalinio tvarumo rizika maža, vidutinės trukmės tikslas gali būti struktūrinis deficitas, ne didesnis kaip 1 % BVP. Sutartyje dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje taip pat nustatyta skolos mažinimo lyginamojo dydžio taisyklė, nurodyta minėtame Tarybos reglamente (ES) Nr. 1177/2011, kuriuo buvo iš dalies pakeistas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1467/97³. Per vienus metus nuo šios Sutarties įsigaliojimo ją pasirašiusios valstybės narės į savo konstituciją arba atitinkamą didesnę teisinę galią negu metinis biudžeto įstatymas turintį įstatymą privalo įtraukti nustatytas fiskalines taisykles ir automatinio koregavimo mechanizmą nukrypimo nuo fiskalinio tikslo atveju.

Kalbant apie Europos stabilumo mechanizmo steigimo sutartį, pasakytina, kad 7 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad, tapusi euro zonos dalimi, ES valstybė narė turi tapti ir Europos stabilumo mechanizmo nare, turinčia visas teises ir įsipareigojimus.

¹ 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1467/97 dėl perviršinio deficito procedūros įgyvendinimo paspartinimo ir paaiškinimo (OL L 209, 1997 8 2, p. 6).

² Sutartis dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje taikoma ir ją ratifikavusioms ES valstybėms narėms, kurioms taikoma išimtis, nuo tada, kai pradės galioti sprendimas, panaikinant išimtį, arba anksčiau, jei atitinkama valstybė narė pareikš, kad nori, jog jai būtų taikomos visos ar dalis šios sutarties nuostatų nuo atitinkamos ankstesnės datos.

³ 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1177/2011, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 1467/97 dėl perviršinio deficito procedūros įgyvendinimo paspartinimo ir paaiškinimo (OL L 306, 2011 11 23, p. 33).

44 straipsnyje aprašyta prašymo dėl narystės pateikimo ir prisijungimo prie šio mechanizmo tvarka⁴.

2 Sutarties nuostatų taikymas

Konvergencijai nagrinėti ECB pateikia savo požiūrį apie fiskalinę raidą. Tvarumui įvertinti ECB analizuoja pagrindinius fiskalinės raidos rodiklius nuo 2004 iki 2013 m., valdžios sektoriaus finansų perspektyvas bei problemas ir atkreipia dėmesį į deficito ir skolos raidos sąsajas. ECB analizėje apžvelgiamas nacionalinių biudžeto sistemų veiksmingumas, kaip nurodyta Tarybos reglamento (EB) Nr. 1467/97 2 straipsnio 3 dalies b punkte su paskutiniais pakeitimais, padarytais Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1177/2011, ir Tarybos direktyvoje 2011/85/ES⁵. Be to, išlaidų lyginamojo dydžio taisykle, išdėstyta Tarybos reglamento (EB) Nr. 1466/97 9 straipsnio 1 dalyje⁶, siekiama užtikrinti tinkamą padidėjusių išlaidų finansavimą. Pagal šią taisyklę, be kita ko, ES valstybės narės, kurios dar nepasiekė savo vidutinės trukmės biudžeto tikslo, turėtų užtikrinti, kad atitinkamų pirminių išlaidų metinis augimo rodiklis neviršytų potencialaus BVP augimo pamatinio vidutinės trukmės rodiklio, nebent šis viršijimas atitinka diskrecines pajamų priemones. Kalbant apie 126 straipsnį, pasakytina, kad ECB, kitaip negu Komisija, neatlieka jokio oficialaus vaidmens taikant PDP. ECB pranešime tik informuojama, ar šaliai taikytina PDP.

Atsižvelgdamas į Sutarties nuostatą, kad skolos santykis, didesnis kaip 60 % BVP, turėtų „pakankamai mažėti ir patenkinamai sparčiai artėti prie pamatinės vertės“, ECB analizuoja skolos santykio praeities ir būsimas tendencijas. Toms ES valstybėms narėms, kuriose skolos santykis viršija pamatinę vertę, ECB palyginimo tikslais pateikia skolos tvarumo analizę, kurioje taip pat remiamasi skolos mažinimo lyginamuoju dydžiu, nustatytu Tarybos reglamento (ES) Nr. 1467/97 2 straipsnio 1a dalyje.

Fiskalinės raidos įvertinimas grindžiamas duomenimis, surinktais iš nacionalinių sąskaitų pagal 1995 m. Europos sąskaitų sistemą (žr. 5 skyriaus 2 skirsnį). Daugelį į šį pranešimą įtrauktų duomenų Komisija pateikė 2013 m. balandžio mėn. Jie apima valdžios finansų pozicijas nuo 2004 iki 2013 m. ir Komisijos prognozes 2014 m.

Kalbant apie valstybės finansų tvarumą vertinamoje šalyje, nagrinėjamų 2013 m. rezultatai apžvelgiami juos palyginant su valstybės narės rezultatais per pastaruosius

⁴ Nuomonėje CON/2012/73 ECB pareiškė, kad „Europos stabilumo mechanizmo steigimo sutarties 44 straipsnyje nustatyta, kad „Europos stabilumo mechanizmo steigimo sutartį galės pasirašyti kitos ES valstybės narės, pateikusios prašymą dėl narystės. „Kitos“ valstybės narės – tai valstybės narės, kurios Europos stabilumo mechanizmo steigimo sutarties pasirašymo metu dar nėra įsivedusios euro. Šios sutarties 44 straipsnyje taip pat nustatyta, kad valstybė narė gali pateikti Europos stabilumo mechanizmui prašymą dėl narystės po to, kai Europos Sąjungos Taryba, vadovaudamasi Sutarties 140 straipsnio 2 dalimi, priima sprendimą, panaikinantį tai valstybei narei taikytą išimtį, leidžiančią neįsivesti euro. Europos stabilumo mechanizmo steigimo sutarties 44 straipsnyje taip pat nustatyta, kad Europos stabilumo mechanizmo Valdytojų tarybai patvirtinus valstybės narės prašymą dėl narystės, valstybė narė tampa mechanizmo nare deponavusi prisijungimo dokumentus Depozitarui.“ ECB nuomonės skelbiamos ECB interneto svetainėje www.ecb.europa.eu.

⁵ 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos direktyva 2011/85/ES dėl reikalavimų valstybių narių biudžeto sistemoms (OL L 306, 2011 11 23, p. 41).

⁶ 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo (OL L 209, 1997 8 2, p. 1).

dešimt metų. Iš pradžių nagrinėjama deficito santykio raida. Verta prisiminti, kad šalies metinio deficito santykio pokyčiams paprastai turi įtakos daug įvairių veiksnių. Šie veiksniai dažnai skirstomi į „ciklinius veiksnius“, rodančius, kaip deficitą veikia ekonomikos ciklo pokyčiai, ir „neciklinius veiksnius“, dažnai naudojamus struktūriniams ar ilgalaikiams fiskalinės politikos koregavimams parodyti. Tačiau tai nereiškia, kad, remiantis tokiais šiame pranešime skaičiais išreikštais necikliniais veiksniais, galima visiškai paaiškinti fiskalinės pozicijos struktūrinį pokytį, nes jiems įtakos turi politinės priemonės ir specialūs veiksniai – jų abiejų poveikis biudžeto balansui yra trumpalaikis. Dėl netikrumo, susijusio su potencialaus BVP lygiu ir didėjimo tempu, ypač sudėtinga įvertinti, kaip krizės laikotarpiu pakito struktūrinės biudžeto pozicijos. Kalbant apie kitus fiskalinius rodiklius, detaliau išnagrinėjamos ir ankstesnės valdžios išlaidų ir pajamų tendencijos.

Toliau nagrinėjami valdžios sektoriaus skolos santykio pokyčiai per šį laikotarpį ir juos nulemiantys veiksniai, t. y. skirtumas tarp nominaliojo BVP augimo ir palūkanų normų, pirminis balansas bei deficito ir skolos koregavimas. Taikant tokį požiūrį, galima gauti papildomos informacijos apie tai, kaip makroekonominė aplinka, ypač augimo ir palūkanų normų derinys, paveikė skolos raidą. Taip pat jis gali suteikti daugiau informacijos apie fiskalinės konsolidacijos priemonių naudą pirminiam balansui ir apie specialių veiksnių įtaką, kurią rodo deficito ir skolos koregavimas. Be to, analizuojama valdžios sektoriaus skolos struktūra, skiriant ypatingą dėmesį trumpalaikės skolos dalims ir skolai užsienio valiuta bei jų pokyčiams. Palyginant šias dalis su esamu skolos santykio lygiu, galima atskleisti fiskalinių balansų jautrumą valiutų kursų ir palūkanų normų pokyčiams.

Kalbant apie ateities perspektyvą, aptariami nacionalinio biudžeto planai ir neseniai paskelbtos Europos Komisijos prognozės 2014 m., atsižvelgiant į konvergencijos programoje numatytą vidutinio laikotarpio fiskalinę strategiją. Aptariamas vertinamos šalies vidutinio laikotarpio biudžeto tikslų, nustatytų Stabilumo ir augimo pakte, numatomo įgyvendinimo ir skolos santykio perspektyvos vadovaujantis dabartine fiskaline politika įvertinimas. Galiausiai ypatingas dėmesys skiriamas konsolidacijos galimybėms ir biudžeto pozicijų tvarumo ilgalaikėms problemoms, ypač neindividualizuotų valstybės pensijų sistemų klausimams, susijusiems su demografiniais pokyčiais, ir klausimams, susijusiems su susidariusiais vyriausybių neapibrėžtaisiais įsipareigojimais, ypač finansų ir ekonomikos krizės metu.

Kaip ir anksčiau, šioje analizėje aptariama dauguma svarbių veiksnių, įvardytų Tarybos reglamento (EB) Nr. 1467/97 2 straipsnio 3 dalyje, kaip aprašyta 2 intarpe.

Valiutų kursų pokyčius reglamentuojančios teisės aktų nuostatos ir tai, kaip jas taiko ECB, aprašoma 3 intarpe.

3 intarpas

VALIUTŲ KURSŲ RAIDĄ

1 Sutarties nuostatos

Sutarties 140 straipsnio 1 dalies trečioje įtraukoje nustatyta, kad pranešime apie konvergenciją turi būti nagrinėjama, ar pasiektas aukštas tvarios konvergencijos laipsnis, tuo tikslu nurodant, kaip kiekviena valstybė narė atitinka tokį kriterijų:

„Europos pinigų sistemos valiutos kurso mechanizmo nustatytų normalių svyravimo ribų laikymasis bent dvejus metus išvengiant nuvertėjimo euro atžvilgiu“.

Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 140 straipsnyje, 3 straipsnyje nustatyta:

„Dalyvavimo Europos pinigų sistemos valiutos kurso mechanizme kriterijus, nurodytas minėtos Sutarties 140 straipsnio 1 dalies trečioje įtraukoje, reiškia, kad valstybė narė laikėsi norminių svyravimų ribų, numatytų Europos pinigų sistemos valiutos kurso mechanizme, be didelių nukrypimų bent paskutinius dvejus metus iki tyrimo. Pirmiausia valstybė narė negali būti nuvertinusi savo valiutos dvišalio pagrindinio kurso euro atžvilgiu savo pačios iniciatyva per tą patį laikotarpį.“

2 Sutarties nuostatų taikymas

Kalbant apie valiutų kursų stabilumą, pasakytina, kad ECB tiria, ar iki konvergencijos nagrinėjimo šalis be didelių nukrypimų, ypač nenuvertindama savo valiutos euro atžvilgiu, bent dvejus metus dalyvavo VKM II (jis nuo 1999 m. sausio 1 d. pakeitė VKM). Jei dalyvavimo laikotarpis yra trumpesnis, valiutų kursų pokyčiai apibūdinami taikant dvejų metų ataskaitinį laikotarpį.

Vertinant valiutos kurso stabilumą euro atžvilgiu, žiūrima, ar valiutos kursas yra artimas centriniam kursui VKM II, kartu atsižvelgiama į veiksnius, dėl kurių kursas galėjo sustiprėti. Toks metodas buvo taikomas ir anksčiau. Šiuo požiūriu valiutos kurso svyravimo ribų dydis VKM II nedaro įtakos valiutos kurso stabilumo kriterijaus įvertinimui.

Be to, „didelių nukrypimų“ nebuvimo klausimas paprastai analizuojamas: i) patikrinant valiutų kursų nukrypimus nuo VKM II centrinio kurso euro atžvilgiu; ii) naudojant tokius rodiklius, kaip valiutos kurso skirtumai euro atžvilgiu ir jų tendencija, taip pat trumpalaikių palūkanų normų skirtumai euro zonoje ir jų pokyčiai; iii) įvertinant užsienio valiutos intervencijų vaidmenį; iv) atsižvelgiant į tarptautinių finansinės paramos programų įtaką stabilizuojant valiutą.

Ataskaitinis laikotarpis šiame pranešime – nuo 2012 m. gegužės 16 d. iki 2014 m. gegužės 15 d. Visi dvišaliai valiutų kursai yra ECB oficialūs orientaciniai kursai (žr. 5 skyriaus 2 skirsnį).

Pranešime ne tik pateikiami duomenys apie dalyvavimą VKM II ir nominaliojo valiutos kurso euro atžvilgiu pokyčius apžvelgiamu laikotarpiu, bet ir trumpai apžvelgiami su esamo valiutos kurso tvarumu susiję rodikliai. Jie gaunami remiantis realiojo dvišalio ir efektyviojo kursų pokyčiais, eksporto rinkos dalimi ir mokėjimų balanso einamąja, kapitalo ir finansų sąskaitomis. Taip pat nagrinėjama bendros išorės skolos ir grynosios investicijų pozicijos raida ilgesniu laikotarpiu. Skirsnyje apie valiutų kursų pokyčius toliau aptariami ir šalies integracijos į euro zoną lygio rodikliai. Tai vertinama ir pagal išorės prekybos integraciją (eksportas ir importas), ir pagal finansų integraciją. Galiausiai valiutų kursų pokyčiams skirtame skirsnyje nurodoma, jei tai taikoma, ar vertinama šalis yra pasinaudojusi centrinio banko teikiamu likvidumu arba mokėjimų balanso parama – tiesiogiai ar per tarptautines institucijas, pavyzdžiui, TVF ir (arba) ES. Įvertinama tiek faktinė parama, tiek atsargumo tikslais suteiktas finansavimas, įskaitant ir galimybę gauti prevencijos tikslais suteikiamą finansavimą, pavyzdžiui, per TVF lanksčiąją kredito liniją.

Ilgalaikių palūkanų normų raidą reglamentuojančios teisės aktų nuostatos ir tai, kaip jas taiko ECB, aprašoma 4 intarpe.

4 intarpas

ILGALAIKIŲ PALŪKANŲ NORMŲ RAIDA

1 Sutarties nuostatos

Sutarties 140 straipsnio 1 dalies ketvirtoje įtraukoje nustatyta, kad pranešime apie konvergenciją turi būti nagrinėjama, ar pasiektas aukštas tvarios konvergencijos laipsnis, tuo tikslu nurodant, kaip kiekviena valstybė narė atitinka tokį kriterijų:

„valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, pasiektas konvergencijos ir jos dalyvavimo valiutos kurso mechanizme patvarumas, kurį atspindi ilgalaikių palūkanų normos“.

Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 140 straipsnyje, 4 straipsnyje nustatyta:

„Palūkanų normų konvergencijos kriterijus, nurodytas minėtos Sutarties 140 straipsnio 1 dalies ketvirtoje įtraukoje, reiškia, kad vienu metų laikotarpiu iki tyrimo valstybės narės vidutinė nominali ilgalaikių palūkanų norma neviršijo daugiau kaip 2 procentiniais punktais daugiausia trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios, palūkanų

normos. Palūkanų normos matuojamos ilgalaikių vyriausybės obligacijų ar palyginamų vertybinių popierių pagrindu atsižvelgiant į nacionalinių apibrėžčių skirtumus.“

2 Sutarties nuostatų taikymas

Šiame pranešime ECB Sutarties nuostatas pritaiko taip, kaip nurodyta toliau:

Pirma, dėl „vidutinės nominalios ilgalaikių palūkanų normos“ „vienų metų laikotarpiu iki tyrimo“ reikia pasakyti, kad ši ilgalaikė palūkanų norma apskaičiuojama kaip paskutinių 12 mėnesių, kurių duomenys yra įtraukti į SVKI, aritmetinis vidurkis. Šiame pranešime nagrinėjamas laikotarpis nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn.

Antra, teiginys „daugiausia trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios“, vartojamas pamatinei vertei apibrėžti, taikomas naudojant tų pačių trijų valstybių narių, kaip ir apskaičiuojant kainų stabilumo kriterijaus pamatinę vertę, nesvertinį aritmetinį ilgalaikių palūkanų normų vidurkį (žr. 1 intarpą). Per šiame pranešime nagrinėjamą laikotarpį ilgalaikės palūkanų normos trijose šalyse, kuriose kainos yra stabiliausios, buvo 3,3 % (Latvijoje), 3,5 % (Airijoje) ir 5,8 % (Portugalijoje). Atitinkamai vidutinė palūkanų norma yra 4,2 %, o prie jos pridėjus 2 procentinius punktus gaunama pamatinė vertė yra 6,2 %. Palūkanų normos buvo apskaičiuojamos pagal turimas suderintas ilgalaikes palūkanų normas, sudarytas konvergencijai įvertinti (žr. 5 skyriaus 2 skirsnį).

Kaip jau minėta, Sutartyje aiškiai nurodoma siekti „konvergencijos patvarumo“, kurį rodo ilgalaikės palūkanų normos. Todėl pokyčiai ataskaitiniu laikotarpiu – nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. – vertinami atsižvelgiant į ilgalaikes palūkanų normas per paskutinius dešimt metų (arba per laikotarpį, kurio duomenys turimi) ir į pagrindinius veiksnius, nulemiančius ilgalaikių palūkanų normų skirtumus, palyginti su euro zonos vidurkiu. Ataskaitiniu laikotarpiu vidutinės ilgalaikės palūkanų normos euro zonoje iš dalies rodė didelę kai kurioms euro zonos šalims būdingą rizikos premiją. Todėl palyginimui naudojamas ir AAA reitingu įvertintų ilgalaikių vyriausybės obligacijų pajamingumas, t. y. AAA reitingu įvertintų euro zonos šalių obligacijų pajamingumo kreivės ilgalaikis pajamingumas, kurį apskaičiuojant įtraukiamos AAA reitingu įvertintų euro zonos šalių obligacijos. Šiai analizei geriau suprasti pranešime taip pat pateikiama informacija apie finansų rinkos dydį ir raidą. Tai grindžiama trimis rodikliais (bendrovių išleistų skolos vertybinių popierių suma, vertybinių popierių rinkos kapitalizacija ir šalies bankų paskolos privačiajam sektoriui), kurie, paėmus kartu, leidžia įvertinti finansų rinkų dydį.

Galiausiai Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šiame pranešime turi būti atsižvelgta ir į keletą kitų svarbių veiksnių (žr. 5 intarpą). 2011 m. gruodžio 13 d. pradėjo galioti pagal Sutarties 121 straipsnio 6 dalį parengta sustiprintos ekonominės valdysenos sistema, užtikrinanti glaudesnę ekonominės politikos ir ES valstybių narių ekonominių

rezultatų tvarios konvergencijos koordinavimą. 5 intarpe trumpai primenamos šios teisės aktų nuostatos ir aprašoma, kaip į šiuos papildomus veiksnius atsižvelgiama ECB atliekant konvergencijos vertinimą.

5 intarpas

KITI SVARBŪS VEIKSNIAI

1 Sutarties ir kitos teisinės nuostatos

Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Komisijos ir Europos centrinio banko pranešimuose taip pat apibūdinami rinkų integracijos rezultatai, mokėjimų balansų einamosios sąskaitos būklė ir pokyčiai bei vienetinių darbo sąnaudų ir kitų kainų rodiklių pokyčių tyrimas.“.

Todėl ECB atsižvelgia į teisės aktų dėl ES ekonomikos valdysenos rinkinį, įsigaliojusį 2011 m. gruodžio 13 d. Remdamiesi Sutarties 121 straipsnio 6 dalies nuostatomis, Europos Parlamentas ir ES Taryba priėmė daugiašalės priežiūros tvarkos išsamias taisykles, nurodytas Sutarties 121 straipsnio 3 ir 4 dalyse. Europos Parlamentas ir ES Taryba priėmė šias taisykles, „kad užtikrintų glaudesnę valstybių narių ekonominės politikos koordinavimą ir tvarią ekonominės veiklos rezultatų konvergenciją“ (121 straipsnio 3 dalis) ir dėl to, kad „reikia pasimokyti iš patirties, įgytos per pirmąją ekonominės ir pinigų sąjungos veikimo dešimtmetį, ypač atsižvelgiant į poreikį Sąjungoje gerinti ekonomikos valdyseną, kuri turėtų būti grindžiama didesne nacionaline atsakomybe“⁷. Naujuose teisės aktuose numatyta griežtesnė priežiūros sistema (toliau – makroekonominio disbalanso procedūra, arba MDP), kuria siekiama neleisti susidaryti perviršiniams makroekonominiams disbalansams ir padėti ES valstybėms narėms, kuriose jie susidaro, parengti planus padėčiai taisyti iki nuokrypių įsigalėjimo. Nauji teisės aktai dėl perviršinių makroekonominių disbalansų prevencijos ir jų prevencinės bei korekcinės dalys taikomos visoms ES valstybėms narėms, išskyrus tas, kurios dalyvauja tarptautinėje finansinės paramos programoje ir kurioms jau taikoma griežtesnė priežiūra ir sąlygos. Makroekonominio disbalanso procedūroje numatytas įspėjimo mechanizmas, kuriuo anksti nustatomas disbalansas. Šis mechanizmas pagrįstas skaidria visų ES valstybių narių rodiklių rezultatų suvestine, į kurią įtrauktos ir įspėjamosios ribos, ir ekonomikos vertinimu. Atliekant šį vertinimą, turėtų būti atsižvelgiama, be kita ko, į nominaliąją ir realiąją konvergenciją euro zonoje ir už jos ribų⁸. Vertinant makroekonominius disbalansus, reikėtų atsižvelgti į jų mastą ir galimą neigiamą netiesioginį ekonominį ir finansinį poveikį, padidinantį ES ekonomikos pažeidžiamumą ir keliantį grėsmę sklandžiam EPS veikimui⁹.

2 Sutarties nuostatų taikymas

Kaip ir anksčiau, papildomi veiksniai, nurodyti Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje, nagrinėjami 5 skyriuje paileiui, atsižvelgiant į 1–4 intarpuose išdėstytus kriterijus. Kalbant apie MDP, reikia pasakyti, kad daugelis makroekonominių rodiklių jau anksčiau buvo minimi šiame pranešime (kai kurių iš jų statistinės apibrėžtys buvo kitokios) ir priskiriami

⁷ Žr. 2011 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1176/2011 dėl makroekonominių disbalansų prevencijos ir naikinimo 2 konstatuojamąją dalį.

⁸ Žr. Reglamento (ES) Nr. 1176/2011 4 straipsnio 4 dalį.

⁹ Žr. Reglamento (ES) Nr. 1176/2011 17 konstatuojamąją dalį.

prie daugelio papildomų praeitį ir ateities lūkesčius apibūdinančių rodiklių, laikomų naudingais konvergencijos tvarumui detaliau įvertinti, kaip reikalaujama Sutarties 140 straipsnyje. Kad informacija būtų išsami, 3 skyriuje pateikiami nagrinėjamos šalies rezultatų suvestinės rodikliai (įskaitant įspėjamąsias ribas). Taip užtikrinama, kad būtų pateikta visa turima informacija, svarbi nustatant makroekonominis disbalansus, galinčius trukdyti pasiekti nagrinėjamų šalių aukštą tvarios konvergencijos laipsnį, kaip nustatyta Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje. Pabrėžtina, kad ES valstybės narės, kurioms taikoma išimtis ir perviršinio disbalanso procedūra, negali būti laikomos šalimis, pasiekusiomis aukštą tvarios konvergencijos laipsnį, kaip nustatyta Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje.

2.2 NACIONALINĖS TEISĖS AKTŲ SUDERINAMUMAS SU SUTARTIMIS

2.2.1 ĮVADAS

Sutarties 140 straipsnio 1 dalimi reikalaujama, kad ne rečiau kaip kartą per dvejus metus arba valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, prašymu ECB (ir Europos Komisija) praneštų Tarybai apie pažangą, padarytą valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, vykdant savo įsipareigojimus siekiant įstoti į ekonominę ir pinigų sąjungą. Šiuose pranešimuose turi būti įvertinta, kaip kiekvienos valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, nacionalinės teisės aktai, įskaitant jos NCB įstatymą, atitinka Sutarties 130 ir 131 straipsnius bei atitinkamus Statuto straipsnius. Šis Sutarties įpareigojimas valstybėms narėms, kurioms taikoma išimtis, dar vadinamas „teisine konvergencija“. Vertindamas teisinę konvergenciją, ECB neapsiriboja nacionalinės teisės aktų formaliu įvertinimu, bet taip pat gali įvertinti, ar atitinkamų nuostatų įgyvendinimas atitinka Sutarčių ir Statuto dvasią. ECB yra ypač susirūpinęs dėl tam tikrų ženklų, kad kai kurių valstybių narių NCB sprendimus priimančioms organams daromas spaudimas, o tai neatitinka Sutarties nuostatų dėl centrinio banko nepriklausomumo dvasios. ECB taip pat mato sklandaus ir nepertraukiamo NCB sprendimus priimančių organų veikimo poreikį. Šiuo požiūriu valstybės narės atitinkamos institucijos turi prievolę imtis visų reikiamų priemonių, kad užtikrintų, jog, atsilaisvinus NCB sprendimus priimančio organo nario vietai, būtų laiku paskirtas jį pakeičiantis asmuo¹⁰. Prieš pateikdamas bet kokią teigiamą galutinį įvertinimą, patvirtinantį, kad valstybės narės nacionalinės teisės aktai atitinka Sutartį ir Statutą, ECB atidžiai stebės bet kokius pokyčius.

VALSTYBĖS NARĖS, KURIOMS TAIKOMA IŠIMTIS, IR TEISINĖ KONVERGENCIJA

Bulgarija, Čekija, Kroatija, Lietuva, Vengrija, Lenkija, Rumunija ir Švedija, kurių nacionalinės teisės aktai analizuojami šiame pranešime, turi valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, statusą, t. y. jos dar neįsivedė euro. Švedijai valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, statusas buvo suteiktas Tarybos 1998 m. gegužės mėn. sprendimu¹¹.

¹⁰ Nuomonės CON/2010/37 ir CON/2010/91.

¹¹ 1998 m. gegužės 3 d. Tarybos sprendimas 98/317/EB pagal Sutarties 109j straipsnio 4 dalį (OL L 139, 1998 5 11, p. 30). Pastaba: Sprendimo 98/317/EB pavadinime minima Europos Bendrijos steigimo sutartis (dar iki šios Sutarties straipsnių penumravimo pagal Amsterdamo sutarties 12 straipsnį); Lisabonos sutartimi ši nuostata panaikinta.

Kitoms valstybėms narėms taikomų Aktų dėl stojimo sąlygų 4¹² ir 5¹³ straipsniai nustato, kad nuo įstojimo dienos kiekviena iš šių naujųjų valstybių narių dalyvauja ekonominėje ir pinigų sąjungoje kaip valstybė narė, kuriai taikoma leidžianti nukrypti nuostata, kaip apibrėžta Sutarties 139 straipsnyje. Šiame pranešime nevertinamos Danija ir Jungtinė Karalystė – tai specialų statusą turinčios valstybės narės, kurios dar neįsivedė euro.

Prie Sutarčių pridėtame Protokole (Nr. 16) dėl tam tikrų su Danija susijusių nuostatų nustatyta, kad, atsižvelgiant į 1993 m. lapkričio 3 d. Danijos Karalystės Vyriausybės Tarybai pateiktą pranešimą, Danijai taikomos išlygos ir kad procedūra išlygai panaikinti pradedama tik Danijos prašymu. Kadangi Danijai taikomas Sutarties 130 straipsnis, *Danmarks Nationalbank* turi vykdyti centrinio banko nepriklausomumo reikalavimus. 1998 m. EPI pranešime apie konvergenciją padaryta išvada, kad šis reikalavimas įvykdytas. Kadangi Danija turi specialų statusą, nuo 1998 m. jos konvergencija nebuvo vertinta. Tol, kol Danija nepraneš Tarybai apie savo ketinimą įsivesti eurą, *Danmarks Nationalbank* nėra poreikio būti teisiškai integruotam į Eurosistemą ir jokie Danijos teisės aktai neturi būti suderinti.

Pagal prie Sutarčių pridėtą Protokolą (Nr. 15) dėl tam tikrų su Jungtine Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalyste susijusių nuostatų, Jungtinė Karalystė nėra įpareigota įsivesti euro, nebent ji praneš Tarybai, kad ketina tai padaryti. 1997 m. spalio 30 d. Jungtinė Karalystė pranešė Tarybai, kad 1999 m. sausio 1 d. ji neketina įsivesti euro, ir ši situacija nepasikeitė. Vadovaujantis šiuo pranešimu, tam tikros Sutarties (įskaitant 130 ir 131 straipsnius) ir Statuto nuostatos Jungtinei Karalystei netaikomos. Todėl šiuo metu nėra teisinio reikalavimo užtikrinti, kad jos nacionalinės teisės aktai (įskaitant *Bank of England* statutą) būtų suderinti su Sutartimi ir Statutu.

Teisinės konvergencijos vertinimo tikslas – palengvinti Tarybai nuspręsti, kurios valstybės narės vykdo „savo įsipareigojimus Ekonominėi ir pinigų sąjungai pasiekti“ (Sutarties

¹² Aktas dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo sąlygų ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, pritaikomųjų pataisų (OL L 236, 2003 9 23, p. 33).

¹³ Dėl Bulgarijos ir Rumunijos žr. Akto dėl Bulgarijos Respublikos ir Rumunijos stojimo sąlygų ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, pritaikomųjų pataisų 5 straipsnį (OL L 157, 2005 6 21, p. 203). Dėl Kroatijos žr. Akto dėl Kroatijos Respublikos stojimo sąlygų ir Europos Sąjungos sutarties, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo bei Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutarties pritaikomųjų pataisų 5 straipsnį (OL L 112, 2012 4 24, p. 21).

140 straipsnio 1 dalis). Teisės srityje tokios sąlygos pirmiausia susijusios su centrinio banko nepriklausomumu ir NCB teisine integracija į Eurosistemą.

TEISINIO ĮVERTINIMO STRUKTŪRA

Teisiniame įvertinime naudojama ta pati ECB ir EPI ankstesnių pranešimų apie teisinę konvergenciją struktūra¹⁴.

Nacionalinės teisės aktų suderinamumas analizuojamas atsižvelgiant į teisės aktus, priimtus iki 2014 m. kovo 20 d.

2.2.2 SUDERINIMO APIMTIS

2.2.2.1 SUDERINIMO SRITYS

Siekiant nustatyti sritis, kuriose reikia suderinti nacionalinės teisės aktus, analizuojami šie klausimai:

- suderinamumas su Sutarties (130 straipsnis) ir Statuto (7 straipsnis ir 14 straipsnio 2 dalis) nuostatomis dėl NCB nepriklausomumo, taip pat su nuostatomis dėl konfidencialumo (Statuto 37 straipsnis);
- suderinamumas su piniginio finansavimo (Sutarties 123 straipsnis) ir privilegijos naudotis finansų įstaigomis (Sutarties 124 straipsnis) draudimais ir suderinamumas dėl vienodos žodžio „euro“ rašybos, kurio reikalaujama pagal ES teisę; ir
- teisinė NCB integracija į Eurosistemą (ypač Statuto 12 straipsnio 1 dalies ir 14 straipsnio 3 dalies atžvilgiu).

2.2.2.2 „SUDERINAMUMAS“ IR „SUVIENODINIMAS“

Sutarties 131 straipsnyje reikalaujama, kad nacionalinės teisės aktai būtų „suderinti“ su Sutartimis ir Statutu; todėl bet koks nesuderinamumas turi būti pašalintas. Nei Sutarčių ir

¹⁴ Ypač 2013 m. birželio mėn. (apie Latviją), 2012 m. gegužės mėn. (apie Bulgariją, Čekiją, Latviją, Lietuvą, Vengriją, Lenkiją, Rumuniją ir Švediją), 2010 m. gegužės mėn. (apie Bulgariją, Čekiją, Estiją, Latviją, Lietuvą, Vengriją, Lenkiją, Rumuniją, Slovakiją ir Švediją), 2008 m. gegužės mėn. (apie Bulgariją, Čekiją, Estiją, Latviją, Lietuvą, Vengriją, Lenkiją, Rumuniją, Slovakiją ir Švediją), 2007 m. gegužės mėn. (apie Kiprą ir Malta), 2006 m. gruodžio mėn. (apie Čekiją, Estiją, Kiprą, Latviją, Vengriją, Malta, Lenkiją, Slovakiją ir Švediją), 2006 m. gegužės mėn. (apie Lietuvą ir Slovėniją), 2004 m. spalio mėn. (apie Čekiją, Estiją, Kiprą, Latviją, Lietuvą, Vengriją, Malta, Lenkiją, Slovėniją, Slovakiją ir Švediją), 2002 m. gegužės mėn. (apie Švediją) ir 2000 m. balandžio mėn. (apie Graikiją ir Švediją) ECB pranešimų apie konvergenciją ir 1998 m. kovo mėn. EPI pranešimo apie konvergenciją.

Statuto viršenybė prieš nacionalinę teisę, nei nesuderinamumo pobūdis nedaro įtakos būtinybei laikytis šio įpareigojimo.

Reikalavimas, kad nacionalinės teisės aktai būtų „suderinti“, nereiškia, jog pagal Sutartį reikalaujama, kad nacionalinių centrinių bankų įstatymai būtų „suvienodinti“ vienas su kitu ar su Statutu. Nacionaliniai ypatumai gali ir toliau būti, jeigu jie nepažeidžia ES išimtinės kompetencijos pinigų srityje. Iš tiesų Statuto 14 straipsnio 4 dalis leidžia nacionaliniams centriniams bankams atlikti ir kitas, Statute nenumatytas, funkcijas, jeigu jos netrukdo ECBS tikslams ir uždaviniams. NCB įstatymo nuostatos, leidžiančios atlikti tokias papildomas funkcijas, yra aiškus aplinkybių, kurioms esant skirtumai gali išlikti, pavyzdys. Terminas „suderinamas“ daugiau nurodo, kad nacionalinės teisės aktai ir nacionalinių centrinių bankų įstatymai turi būti pakoreguoti siekiant pašalinti nesuderinamumus su Sutartimis ir Statutu bei užtikrinti reikalingą nacionalinių centrinių bankų integracijos į ECBS lygį. Pirmiausia turėtų būti pakoreguotos visos nuostatos, pažeidžiančios NCB nepriklausomumą, kaip apibrėžta Sutartyje, ir jo, kaip ECBS neatskiriama dalies, vaidmenį. Todėl, norint tai pasiekti, nepakanka remtis vien tik ES teisės viršenybe prieš nacionalinę teisę.

Sutarties 131 straipsnyje nustatyta pareiga apima tik nesuderinamumą su Sutartimis ir Statutu. Tačiau nacionalinės teisės aktai, nesuderinti su ES antriniais teisės aktais, turėtų būti suderinti su tokiais antriniais teisės aktais. ES teisės viršenybė neturi įtakos pareigai suderinti nacionalinės teisės aktus. Šis bendras reikalavimas kyla ne tik iš Sutarties 131 straipsnio, bet ir iš Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijos¹⁵.

Sutartys ir Statutas nenumato būdo, kaip nacionalinės teisės aktai turėtų būti suderinti. Tai gali būti įvykdyta pateikiant nuorodas į Sutartis ir Statutą arba įtraukiant jų nuostatas ir pateikiant nuorodą į juos, arba išbraukiant nesuderinamas nuostatas, arba derinant šiuos būdus.

Be to, viena iš priemonių, siekiant nacionalinės teisės aktų suderinamumo su Sutartimis ir Statutu bei užtikrinant jį, yra tai, kad Europos Sąjungos institucijos ir valstybės narės turi konsultuotis su ECB dėl teisės aktų projektų nuostatų jo kompetencijai priklausančiais

¹⁵ Žr., be kitų, 1974 m. balandžio 4 d. Sprendimą „Europos Bendrijų Komisija prieš Prancūzijos Respubliką“ (C-167/73, Rink. p. 359) („Code du Travail Maritime“).

klausimais pagal Sutarties 127 straipsnio 4 dalį, 282 straipsnio 5 dalį ir Statuto 4 straipsnį. 1998 m. birželio 29 d. Tarybos sprendime 98/415/EB dėl nacionalinių institucijų konsultavimosi su Europos Centrinio Banku teisės akto projekto nuostatų klausimais¹⁶ aiškiai reikalaujama, kad valstybės narės imtųsi priemonių, reikalingų užtikrinti šios pareigos laikymąsi.

2.2.3 NACIONALINIŲ CENTRINIŲ BANKŲ NEPRIKLAUSOMUMAS

Kalbant apie centrinio banko nepriklausomumo ir konfidencialumo klausimus pasakytina, kad 2004 m., 2007 m. arba 2013 m. į ES įstojusių valstybių narių nacionalinės teisės aktai turėjo būti suderinti, kad atitiktų atitinkamas Sutarties ir Statuto nuostatas, ir galioti atitinkamai 2004 m. gegužės 1 d., 2007 m. sausio 1 d. ir 2013 m. liepos 1 d. Švedija turėjo užtikrinti, kad reikalingi suderinimai įsigaliotų iki ECBS įkūrimo 1998 m. birželio 1 d.

CENTRINIO BANKO NEPRIKLAUSOMUMAS

1995 m. lapkričio mėn. EPI nustatė centrinio banko nepriklausomumo požymių sąrašą (vėliau smulkiai aprašytą jo 1998 m. pranešime apie konvergenciją); jie tuo metu buvo valstybių narių nacionalinės teisės aktų, ypač nacionalinių centrinių bankų įstatymų, įvertinimo pagrindas. Centrinio banko nepriklausomumo sąvoka apima įvairias nepriklausomumo rūšis, kurias reikia vertinti atskirai, būtent: funkcinį, institucinį, asmeninį ir finansinį nepriklausomumą. Paskutiniaisiais metais ECB priimtose nuomonėse šių centrinio banko nepriklausomumo aspektų analizė buvo toliau tobulinama. Šie aspektai yra pagrindas įvertinant valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, nacionalinės teisės aktų ir Sutarčių bei Statuto konvergencijos lygį.

FUNKCINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Centrinio banko nepriklausomumas yra ne savitikslius, bet priemonė tikslui, kuris turėtų būti aiškiai apibrėžtas ir kuriam turėtų būti suteikta pirmenybė visų kitų tikslų atžvilgiu, pasiekti. Pagal funkcinio nepriklausomumo principą reikalaujama, kad kiekvieno NCB pagrindinis tikslas būtų numatytas aiškiu ir teisinį tikrumą užtikrinančiu būdu bei visiškai atitiktų Sutarties nustatytą pagrindinį tikslą – kainų stabilumą. To siekiama nacionaliniams centriniams bankams suteikiant reikiamus būdus ir priemones šiam tikslui pasiekti nepriklausomai nuo bet kokios kitos institucijos. Sutarties reikalavimas dėl centrinio banko nepriklausomumo rodo visuotinai pripažintą nuomonę, kad pagrindinio tikslo –

¹⁶ OL L 189, 1998 7 3, p. 42.

kainų stabilumo – geriausiai gali siekti visiškai nepriklausoma institucija, kurios įgaliojimai yra aiškiai apibrėžti. Centrinio banko nepriklausomumas yra visiškai suderinamas su nacionalinių centrinių bankų atsakomybe už savo sprendimus, kuri yra svarbus pasitikėjimo jų nepriklausomumo statusu stiprinimo aspektas. Tai reiškia skaidrumą ir dialogo su trečiosiomis šalimis palaikymą.

Kalbant apie laiką, pasakytina, kad iš Sutarties nėra aišku, nuo kada valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, nacionaliniai centriniai bankai turi laikytis pagrindinio tikslo – kainų stabilumo, nustatyto Sutarties 127 straipsnio 1 dalyje, 282 straipsnio 2 dalyje ir Statuto 2 straipsnyje. Toms valstybėms narėms, kurios įstojo į ES po euro įvedimo ES, nėra aišku, ar ši pareiga turėtų būti taikoma nuo įstojimo dienos, ar nuo euro įvedimo jose dienos. Nors Sutarties 127 straipsnio 1 dalis netaikoma valstybėms narėms, kurioms taikoma išimtis (žr. Sutarties 139 straipsnio 2 dalies c punktą), Statuto 2 straipsnis šioms valstybėms narėms yra taikomas (žr. Statuto 42 straipsnio 1 dalį). ECB palaiko nuomonę, kad nacionalinių centrinių bankų pareiga laikyti kainų stabilumą savo pagrindiniu tikslu Švedijos atveju pradedama taikyti 1998 m. birželio 1 d., o 2004 m. gegužės 1 d., 2007 m. sausio 1 d. ir 2013 m. liepos 1 d. į ES įstojusių valstybių narių atveju – nuo tų datų. Remiamasi tuo, kad vienas iš pagrindinių ES principų, būtent kainų stabilumas (Sutarties 119 straipsnis), yra taikomas ir valstybėms narėms, kurioms taikoma išimtis. Taip pat remiamasi Sutarties tikslu, kad visos valstybės narės turėtų siekti makroekonominės konvergencijos, įskaitant kainų stabilumą, kuriai skirti reguliarūs ECB ir Europos Komisijos pranešimai. Ši išvada taip pat yra pagrįsta centrinio banko nepriklausomumo, kuris yra pateisinamas tik tada, jeigu bendras tikslas – kainų stabilumas – turi pirmenybę, pamatiniu argumentu.

Šalių vertinimai šiame pranešime yra pagrįsti būtent šiomis išvadomis, nuo kada valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, nacionaliniams centriniams bankams taikoma pareiga laikyti kainų stabilumą savo pagrindiniu tikslu.

INSTITUCINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Institucinio nepriklausomumo principą tiksliai apibrėžia Sutarties 130 straipsnis ir Statuto 7 straipsnis. Šiuose dviejuose straipsniuose draudžiama nacionaliniams centriniams bankams ir jų sprendimus priimančių organų nariams gauti ar priimti ES institucijų ar organų, valstybių narių vyriausybių ar bet kurio kito subjekto nurodymus. Šiuose straipsniuose taip pat draudžiama ES institucijoms, įstaigoms ar organams bei valstybių

narių vyriausybėms siekti paveikti tuos nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų narius, kurių sprendimai gali turėti įtakos nacionalinių centrinių bankų su ECBS susijusių uždavinių įgyvendinimui. Jei nacionalinės teisės aktai perteikia Sutarties 130 straipsnį ir Statuto 7 straipsnį, juose turi būti numatyti abu draudimai ir jie neturi apriboti šių nuostatų taikymo srities¹⁷.

Nepaisant to, ar NCB yra sudarytas kaip valstybei priklausantis organas, ar kaip specialus viešosios teisės organas, ar paprasčiausiai kaip viešojo akcinė bendrovė, esama rizikos, kad jo savininkas, pasinaudodamas tokia nuosavybės teise, gali daryti įtaką jo sprendimų dėl uždavinių, susijusių su ECBS, priėmimui. Tokia įtaka, daroma naudojantis akcininkų teisėmis ar kitaip, gali turėti poveikio NCB nepriklausomumui ir todėl turėtų būti ribojama įstatymu.

Draudimas duoti nurodymus

Trečiųjų šalių teisės duoti nurodymus nacionaliniams centriniams bankams, jų sprendimus priimančioms organams ar pastarųjų nariams, jeigu jų veikla susijusi su ECBS uždavinių atlikimu, yra nesuderinamos su Sutartimi ir Statutu.

Bet koks NCB dalyvavimas taikant finansinio stabilumo stiprinimo priemones turi būti suderinamas su Sutartimi, t. y. nacionalinių centrinių bankų funkcijos turi būti atliekamos visapusiškai laikantis jų funkcinio, institucinio ir finansinio nepriklausomumo principo, kad būtų apsaugotas tinkamas Sutartyje ir Statute numatytų jų uždavinių vykdymas¹⁸. Jei nacionalinės teisės aktai nustato tokį NCB vaidmenį, kada peržengiamos patariamųjų funkcijų ribos, ir pagal juos reikalaujama, kad jis priimtų papildomus uždavinius, turi būti užtikrinta, kad šie uždaviniai nepaveiktų NCB gebėjimo vykdyti su ECBS susijusius jo uždavinius veiklos ir finansiniu atžvilgiais¹⁹. Be to, NCB atstovai gali būti įtraukiami į kolegialius sprendimus priimančius priežiūros organus ar kitas institucijas tik tinkamai atsižvelgus į reikalavimą apsaugoti NCB sprendimus priimančių organų narių asmeninį nepriklausomumą²⁰.

¹⁷ Nuomonė CON/2011/104.

¹⁸ Nuomonė CON/2010/31.

¹⁹ Nuomonė CON/2009/93.

²⁰ Nuomonė CON/2010/94.

Draudimas tvirtinti, sustabdyti, panaikinti ar atidėti sprendimus

Trečiųjų šalių teisės tvirtinti, sustabdyti, panaikinti ar atidėti NCB sprendimus, jeigu jie susiję su ECBS uždavinių atlikimu, yra nesuderinamos su Sutartimi ir Statutu.

Draudimas cenzūruoti sprendimus teisiniu pagrindu

Bet kokių organų, išskyrus nepriklausomus teismus, teisė teisiniu pagrindu cenzūruoti sprendimus, susijusius su ECBS uždavinių atlikimu, yra nesuderinama su Sutartimi ir Statutu, kadangi šių uždavinių vykdymas negali būti pakartotinai vertinamas politiniu lygmeniu. NCB valdytojo teisė teisiniu pagrindu sustabdyti ECBS ar NCB sprendimus priimančio organo priimto sprendimo įgyvendinimą ir vėliau pateikti jį politiniam organui galutiniam sprendimui priimti būtų tolygi siekiui gauti trečiųjų šalių nurodymus.

Draudimas dalyvauti NCB sprendimus priimančiuose organuose su balsavimo teise

Trečiųjų šalių atstovų dalyvavimas NCB sprendimus priimančiame organe su teise balsuoti dėl klausimų, susijusių su ECBS uždavinių, kuriuos atlieka NCB, vykdymu, yra nesuderinamas su Sutartimi ir Statutu, net jeigu toks balsas nėra sprendžiamasis.

Draudimas iš anksto derinti NCB sprendimus

Įstatymų aiškiai numatyta NCB pareiga iš anksto derinti NCB sprendimus su trečiosiomis šalimis sukuria teisinį pagrindą, kuriuo vadovaudamosi trečiosios šalys gali daryti įtaką centrinio banko galutiniams sprendimams, ir todėl yra nesuderinama su Sutartimi ir Statutu.

Tačiau NCB dialogas su trečiosiomis šalimis net tais atvejais, kai įstatymas įpareigoja teikti informaciją ir keistis nuomonėmis, yra suderinamas su centrinio banko nepriklausomumu, jeigu:

- dėl to nebus pažeidžiamas NCB sprendimus priimančių organų narių nepriklausomumas;
- bus visiškai atsižvelgiama į ypatingą valdytojų teisinę padėtį jiems einant ECB sprendimus priimančių organų narių pareigas; ir
- laikomasi Statute nustatytų konfidencialumo reikalavimų.

NCB sprendimus priimančių organų narių pareigų aprobavimas

Įstatymų nuostatose dėl trečiųjų šalių (pvz., vyriausybių) teikiamo NCB sprendimus priimančių organų narių pareigų (pvz., susijusių su sąskaitomis) aprobavimo turėtų būti numatyti tinkami saugikliai, kad tokia teisė nepažeistų atskiro NCB nario gebėjimo nepriklausomai priimti sprendimus dėl uždavinių, susijusių su ECBS (arba įgyvendinti sprendimus, priimtus ECBS lygmeniu). Rekomenduojama, kad aiški nuostata dėl to būtų numatyta NCB įstatyme.

ASMENINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Statuto nustatytu nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų narių kadencijos trukmės saugumu taip pat užtikrinamas centrinio banko nepriklausomumas. NCB valdytojai yra ECB bendrosios tarybos nariai ir taps Valdančiosios tarybos nariais nuo euro įvedimo jų valstybėse narėse. Statuto 14 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad NCB įstatymuose, be kita ko, turi būti numatyta ne trumpesnė kaip penkerių metų valdytojo kadencija. Tai kartu apsaugo nuo savavališko valdytojų atleidimo iš pareigų nustatant, kad valdytojus galima atleisti iš pareigų tik tada, jeigu jie nebeatitinka šioms pareigoms keliamų reikalavimų arba yra kalti padarę sunkų nusižengimą, ir suteikiant galimybę kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą. NCB įstatymai turi atitikti šią nuostatą, kaip yra išdėstyta toliau.

Sutarties 130 straipsnis draudžia nacionalinėms vyriausybėms ir bet kokiems kitiems organams daryti įtaką nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų nariams jiems atliekant savo užduotis. Valstybės narės ypač negali siekti paveikti nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų narių pakeisdamos nacionalinės teisės aktus, kurie daro įtaką jų atlyginimui ir kurie iš principo turėtų būti taikomi tik būsimiems paskyrimams²¹.

Minimali valdytojų kadencija

Vadovaujantis Statuto 14 straipsnio 2 dalimi, NCB įstatymuose turi būti numatyta ne trumpesnė kaip penkerių metų valdytojo kadencija. Tai nedraudžia nustatyti ilgesnės kadencijos, o esant neribotam kadencijos terminui nereikalaujama keisti įstatymo, jei valdytojo atleidimo iš pareigų pagrindai atitinka nustatytuosius Statuto 14 straipsnio 2 dalyje. Nacionalinės teisės aktai, kuriais nustatomas privalomas pensinis amžius, turėtų

²¹ Žr., pvz., nuomones CON/2010/56, CON/2010/80, CON/2011/104 ir CON/2011/106.

užtikrinti, kad pensinis amžius nenutrauktų Statuto 14 straipsnio 2 dalyje nustatytos minimalios kadencijos trukmės, kuri yra viršesnė už bet kokią privalomą pensinį amžių, jei ji taikoma valdytojui²². Kai NCB įstatymas yra iš dalies keičiamas, iš dalies keičiantis įstatymas turėtų apsaugoti valdytojo ir kitų sprendimus priimančių organų narių, kurie dalyvauja vykdant su ECBS susijusius uždavinius, kadencijos trukmės saugumą.

Valdytojų atleidimo iš pareigų pagrindai

NCB įstatymais privaloma užtikrinti, kad valdytojai nebūtų atleisti iš pareigų dėl kitų priežasčių, išskyrus išvardytąsias Statuto 14 straipsnio 2 dalyje. Šio reikalavimo tikslas yra užkirsti kelią valdytojus skiriant dalyvaujančioms institucijoms, ypač vyriausybei ar parlamentui, pasinaudoti teise valdytoją atleisti. NCB įstatymai turėtų arba remtis Statuto 14 straipsnio 2 dalimi arba įtraukti jos nuostatas ir daryti nuorodą į ją, arba pašalinti tai, kas neatitinka 14 straipsnio 2 dalyje numatytų atleidimo iš pareigų pagrindų, arba apskritai neminėti jokių atleidimo iš pareigų pagrindų (nes 14 straipsnio 2 dalis yra taikoma tiesiogiai). Išrinkus ar paskyrus valdytojus, jie negali būti atleisti iš pareigų kitomis sąlygomis nei nurodytos Statuto 14 straipsnio 2 dalyje, net jei valdytojai nepradėjo eiti savo pareigų.

Nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų kitų narių, išskyrus valdytojus, dalyvaujančių vykdant su ECBS susijusius uždavinius, kadencijos trukmės saugumas ir atleidimo iš pareigų pagrindai

Asmeniniam nepriklausomumui kiltų pavojus, jei tos pačios taisyklės dėl valdytojų kadencijos trukmės saugumo ir jų atleidimo iš pareigų pagrindų nebūtų taikomos ir kitiems nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų nariams, dalyvaujantiems vykdant su ECBS susijusius uždavinius²³. Suteikti tokią pačią kadencijos trukmės apsaugą reikalaujama įvairiose Sutarties ir Statuto nuostatose. Statuto 14 straipsnio 2 dalimi užtikrinama ne tik valdytojų kadencijos trukmės apsauga, o Sutarties 130 straipsnyje ir Statuto 7 straipsnyje konkrečiai minimi ne valdytojai, o nacionalinių centrinių bankų „sprendimus priimančių organų nariai“. Tai ypač taikytina tais atvejais, kai valdytojas yra „pirmasis tarp lygių“ kolegų, turinčių lygias balsavimo teises, arba kai šie kiti nariai dalyvauja vykdant su ECBS susijusius uždavinius.

²² Nuomonė CON/2012/89.

²³ Pagrindinės formuojančios ECB nuomonės šioje srityje yra: CON/2004/35, CON/2005/26, CON/2006/44 ir CON/2007/6.

Teisė į teisminę gynybą

Kad būtų apribota politinio pasirinkimo vertinant atleidimo iš pareigų pagrindus galimybė, nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų nariai turi turėti teisę kreiptis į nepriklausomą teisumą ir apskųsti bet kokią sprendimą atleisti juos iš pareigų.

Statuto 14 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad iš pareigų atleisti NCB valdytojai dėl tokio sprendimo gali kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą. Nacionalinės teisės aktuose turėtų arba remiamasi Statutu, arba apskritai neminima teisė dėl tokio sprendimo kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą (nes Statuto 14 straipsnio 2 dalis yra taikoma tiesiogiai).

Nacionalinės teisės aktuose taip pat turėtų būti nustatyta bet kurio kito NCB sprendimus priimančių organų nario, dalyvaujančio vykdant su ECBS susijusius uždavinius, teisė kreiptis į nacionalinius teismus ir apskųsti sprendimą atleisti iš einamų pareigų. Ši teisė gali būti bendrosios teisės reguliuojamas dalykas arba ji gali būti nustatyta specialia norma. Net jei šia teise būtų galima pasinaudoti pagal bendrąją teisę, siekiant teisinio tikrumo būtų patartina tokią teisę į teisminę gynybą numatyti konkrečiai.

Apsauga nuo interesų konflikto

Asmeninis nepriklausomumas taip pat reiškia, jog būtina užtikrinti, kad nekiltų NCB sprendimus priimančių organų narių, dalyvaujančių vykdant su ECBS susijusius uždavinius, pareigų jų NCB (taip pat valdytojų pareigų ECB) ir bet kokių kitų funkcijų, kurias gali vykdyti šie sprendimus priimančių organų nariai ir kurios gali kelti grėsmę jų asmeniniam nepriklausomumui, interesų konfliktas. Paprastai buvimas sprendimus priimančio organo, dalyvaujančio vykdant su ECBS susijusius uždavinius, nariu yra nesuderinamas su kitų funkcijų, kurios gali sukelti interesų konfliktą, vykdymu. Pirmiausia tokių sprendimus priimančių organų nariai negali eiti pareigų ar turėti interesų, kurie gali daryti įtaką jų veiklai einant pareigas valstybės vykdomojoje ar įstatymų leidžiamojoje valdžioje arba regioninėje ar vietos administracijose arba dalyvaujant verslo organizacijoje. Ypatingą dėmesį reikėtų skirti tam, kad būtų užkirstas kelias galimiems vykdomųjų funkcijų neatliekančių sprendimus priimančių organų narių interesų konfliktams.

FINANSINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Net jei NCB yra visiškai nepriklausomas funkcinio, institucinio ir asmeninio požiūriu (t. y. tai garantuoja NCB įstatymai), jo bendram nepriklausomumui kiltų grėsmė, jei jis negalėtų savarankiškai naudotis pakankamais finansiniais ištekliais savo įgaliojimams vykdyti (t. y. pagal Sutartį ir Statutą reikalaujantiems su ECBS susijusiems uždaviniams vykdyti).

Valstybės narės negali leisti savo nacionaliniams centriniais bankams atsidurti tokioje padėtyje, kad jie neturėtų pakankamų finansinių išteklių savo su ECBS ar su Eurosistema susijusiems uždaviniams vykdyti. Pažymėtina, kad Statuto 28 straipsnio 1 dalis ir 30 straipsnio 4 dalis numato galimybę ECB papildomai reikalauti iš nacionalinių centrinių bankų sumokėti įnašus į ECB kapitalą ir atlikti papildomus užsienio atsargų pervedimus²⁴. Be to, Statuto 33 straipsnio 2 dalis numato²⁵, kad, jeigu ECB patiria nuostolį, kurio negalima visiškai kompensuoti iš bendrojo atsargų fondo, ECB valdančioji taryba gali nuspręsti likusį nuostolį kompensuoti iš atitinkamų finansinių metų pinigų politikos pajamų proporcingai ir neviršijant sumų, kokios paskirstytos nacionaliniams centriniais bankams. Finansinio nepriklausomumo principas reiškia, kad šių nuostatų įgyvendinimu reikalaujama, kad NCB galėtų netrukdomai vykdyti savo funkcijas.

Be to, pagal finansinio nepriklausomumo principą reikalaujama, kad NCB turėtų pakankamai priemonių ne tik su ECBS susijusiems uždaviniams, bet ir savo nacionaliniams uždaviniams vykdyti (pvz., finansuoti savo valdymą ir savo operacijas).

Dėl visų pirmiau išvardytų priežasčių finansinis nepriklausomumas taip pat reiškia, kad NCB turėtų būti visuomet pakankamai kapitalizuotas. Pirmiausia reikėtų vengti bet kokios situacijos, kai ilgą laikotarpį NCB grynoji nuosavybė yra mažesnė už įstatinį kapitalą arba net neigiama, įskaitant atvejus, kai nuostoliai, viršijantys kapitalo ir rezervų lygį, nėra paskirstomi. Bet kokia tokia situacija gali padaryti neigiamą poveikį NCB gebėjimui vykdyti ne tik jo su ECBS susijusius, bet ir nacionalinius uždavinius. Be to, tokia situacija gali paveikti Eurosistemos pinigų politikos patikimumą. Todėl, jei NCB grynoji nuosavybė tampa mažesnė už jo įstatinį kapitalą arba net neigiama, atitinkama valstybė narė turėtų per tinkamą laiką suteikti NCB atitinkamą kapitalo kiekį bent jau iki įstatinio

²⁴ Statuto 30 straipsnio 4 dalis taikoma tik Eurosistemoje.

²⁵ Statuto 33 straipsnio 2 dalis taikoma tik Eurosistemoje.

kapitalo lygio, kad būtų laikomasi finansinio nepriklausomumo principo. ECB atžvilgiu šio klausimo aktualumą jau yra pripažinusi Taryba, 2000 m. gegužės 8 d. priėmusi Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1009/2000 dėl Europos Centrinio Banko kapitalo padidinimo²⁶. Jis suteikė ECB valdančiajai tarybai galimybę priimti sprendimą dėl ECB faktinio kapitalo padidinimo, kad būtų galima palaikyti kapitalo bazės, kurios reikia ECB operacijoms vykdyti, pakankamumą²⁷; nacionaliniai centriniai bankai turėtų finansiškai gebėti vykdyti tokį ECB sprendimą.

Finansinio nepriklausomumo koncepciją reikėtų vertinti atsižvelgiant į tai, ar kuri nors trečioji šalis gali daryti tiesioginę arba netiesioginę įtaką ne tik NCB uždaviniams, bet ir jo gebėjimui (suprantamam tiek funkciniu požiūriu – darbo jėgos prasme, tiek finansiniu požiūriu – pakankamų finansinių išteklių prasme) vykdyti savo įgaliojimus. Šiuo atžvilgiu ypač aktualūs toliau pateikiami finansinio nepriklausomumo aspektai²⁸. Tai finansinio nepriklausomumo požymiai, kurių atžvilgiu nacionaliniai centriniai bankai yra pažeidžiamiausi dėl išorės įtakos.

Biudžeto sudarymas

Jei trečioji šalis turi teisę sudaryti ar daryti įtaką sudarant NCB biudžetą, tai nesuderinama su finansiniu nepriklausomumu, nebent įstatyme yra įtvirtinta apsaugos nuostata, pagal kurią tokia teisė nedaro poveikio finansinėms lėšoms, būtinoms su ECBS susijusiems NCB uždaviniams vykdyti.

Apskaitos taisyklės

Ataskaitos turi būti sudaromos arba vadovaujantis bendrosiomis apskaitos taisyklėmis, arba vadovaujantis NCB sprendimus priimančių organų nustatytais taisyklėmis. Jei tokias taisykles yra nustačiusios trečiosios šalys, taisyklėse turi būti bent jau atsižvelgta į tai, ką siūlė NCB sprendimus priimančiosios organai.

Metinės ataskaitas turėtų patvirtinti nepriklausomų apskaitininkų padedami NCB sprendimus priimančiosios organai ir *ex post* jas gali tvirtinti trečiosios šalys (pvz., vyriausybė

²⁶ OL L 115, 2000 5 16, p. 1.

²⁷ 2010 m. gruodžio 13 d. Sprendimas ECB/2010/26 dėl ECB kapitalo padidinimo (OL L 11, 2011 1 15, p. 53).

²⁸ Pagrindinės formuojančios ECB nuomonės šioje srityje yra: CON/2002/16, CON/2003/22, CON/2003/27, CON/2004/1, CON/2006/38, CON/2006/47, CON/2007/8, CON/2008/13, CON/2008/68 ir CON/2009/32.

ar parlamentas). NCB sprendimus priimančioms organams turi būti suteikta galimybė priimti nepriklausomą ir profesionalų sprendimą dėl pelno apskaičiavimo.

Kai NCB operacijas kontroliuoja valstybės kontrolė arba panašus organas, atsakingas už viešųjų finansų naudojimo kontrolę, teisės aktais turi aiškiai nustatyta kontrolės apimtis ir ji turi nepažeisti NCB nepriklausomų išorės auditorių veiklos²⁹; be to, atsižvelgiant į institucinio nepriklausomumo principą, ji turi atitikti draudimą teikti nurodymus NCB ir jo sprendimus priimančioms organams bei ja neturi būti kišamasi į NCB uždavinius, susijusius su ECBS³⁰. Valstybinis auditas turi būti atliekamas nepolitiniais, nepriklausomais ir grynai profesiniais pagrindais.

Pelno paskirstymas, NCB kapitalas ir finansiniai atidėjiniai

Kalbant apie pelno paskirstymą, pasakytina, kad NCB įstatyme gali būti nurodyta, kaip paskirstomas jo pelnas. Jei tokių nuostatų nėra, sprendimus dėl pelno paskirstymo turėtų priimti NCB sprendimus priimančiosios organai profesiniais pagrindais; tai neturėtų būti palikta trečiųjų šalių nuožiūrai, nebent yra įtvirtinta aiški apsaugos nuostata, kad tai nedaro poveikio finansinėms lėšoms, būtinoms su ECBS susijusiems ir nacionaliniams NCB uždaviniams vykdyti.

Pelnas gali būti paskirstytas į valstybės biudžetą tik po to, kai padengiami visi sukaupti praėjusių metų nuostoliai³¹ ir sudaromi finansiniai atidėjiniai, laikomi reikalingais NCB kapitalo ir turto realiai vertei apsaugoti. Laikini ar *ad hoc* teisės aktai, prilygstantys nurodymams nacionaliniams centriniams bankams dėl jų pelno paskirstymo, nėra priimtini³². Finansinio nepriklausomumo principui taip pat pakenktų ir NCB nerealizuoto kapitalo prieaugio mokestis³³.

Valstybė narė negali mažinti NCB kapitalo be NCB sprendimus priimančių organų *ex ante* sutikimo, kuriuo turi būti siekiama užtikrinti, kad jis išsaugos pakankamai finansinių priemonių NCB, kaip ECBS nario, įgaliojimams pagal Sutarties 127 straipsnio 2 dalį ir Statutą vykdyti. Dėl tos pačios priežasties bet koks NCB pelno paskirstymo taisyklių

²⁹ Apie nacionalinių centrinių bankų nepriklausomų išorės auditorių veiklą žr. Statuto 27 straipsnio 1 dalį.

³⁰ Nuomonės CON/2011/9 ir CON/2011/53.

³¹ Nuomonė CON/2009/85.

³² Nuomonės CON/2009/26 ir CON/2013/15.

³³ Nuomonės CON/2009/63 ir CON/2009/59.

pakeitimas turėtų būti inicijuojamas ir sprendimas dėl jo priimamas tik derinant su NCB, kuris geriausiai supranta padėtį, kad galėtų įvertinti, kokio dydžio atsargos kapitalas jam yra būtinas³⁴. Kalbant apie finansinius atidėjinius arba finansinės apsaugos priemonės, pasakytina, kad NCB privalo galėti savarankiškai sudaryti finansinius atidėjinius savo kapitalo ir turto realiai vertei apsaugoti. Valstybės narės taip pat negali trukdyti NCB tęsti savo atsargos kapitalo sudarymo proceso, kad jis atitiktų lygį, būtiną ECBS nariui savo uždaviniams vykdyti³⁵.

Finansinė atsakomybė už priežiūros institucijas

Daugumos valstybių narių finansinės priežiūros institucijos yra jų nacionalinių centrinių bankų dalis. Jei tokioms institucijoms taikomi NCB nepriklausomai priimti sprendimai, tai nekelia problemų. Tačiau jei teisės aktais nustatoma, kad tokios priežiūros institucijos sprendimus priima atskirai, svarbu užtikrinti, kad jų priimti sprendimai nekeltų pavojaus viso NCB finansams. Tokiais atvejais nacionalinės teisės aktai turėtų suteikti galimybę NCB visiškai kontroliuoti bet kokią priežiūros institucijų sprendimą, galintį turėti įtakos NCB nepriklausomumui, ypač jo finansiniam nepriklausomumui.

Autonomija personalo klausimais

Valstybės narės negali bloginti NCB galimybių įdarbinti ir išlaikyti kvalifikuotą personalą, reikalingą NCB nepriklausomai atlikti Sutartimi ir Statutu jam pavestus uždavinius. Be to, NCB negali būti pastatytas į tokią padėtį, kad jis negalėtų kontroliuoti savo personalo arba galėtų jį kontroliuoti tik ribotai arba kad valstybės narės valdžia galėtų daryti įtaką jo politikai personalo klausimais³⁶. Siekiant užtikrinti, kad NCB nuolat galėtų nepriklausomai vykdyti savo uždavinius, dėl bet kokio teisės aktų nuostatų, reglamentuojančių NCB sprendimus priimančių organų ir jo darbuotojų atlyginimą, pakeitimo turi būti sprendžiama glaudžiai ir veiksmingai bendradarbiaujant su NCB ir tinkamai atsižvelgiant į jo nuomonę³⁷. Autonomija personalo klausimais taikytina ir su personalo pensijomis susijusiais klausimais.

Nuosavybė ir nuosavybės teisės

Trečiųjų šalių teisės kištis arba duoti nurodymus NCB jo turimo turto atžvilgiu yra nesuderinamos su finansinio nepriklausomumo principu.

³⁴ Nuomonės CON/2009/83 ir CON/2009/53.

³⁵ Nuomonė CON/2009/26.

³⁶ Nuomonės CON/2008/9, CON/2008/10 ir CON/2012/89.

³⁷ Pagrindinės nuomonės yra CON/2010/42, CON/2010/51, CON/2010/56, CON/2010/69, CON/2010/80, CON/2011/104, CON/2011/106, CON/2012/6, CON/2012/86 ir CON/2014/7.

2.2.4 KONFIDENCIALUMAS

ECB ir NCB personalo pareiga saugoti profesinę paslaptį vadovaujantis Statuto 37 straipsniu gali tapti pagrindu numatyti tokias nuostatas ir nacionalinių centrinių bankų įstatymuose ar valstybių narių teisės aktuose. ES teisės ir jos pagrindu priimtų taisyklių viršenybė taip pat reiškia, kad nacionaliniai įstatymai dėl trečiųjų šalių prieigos prie dokumentų negali sąlygoti ECBS konfidencialumo režimo pažeidimų. Valstybės kontrolės ar panašaus organo prieiga prie NCB informacijos ir dokumentų turi būti ribota ir negali pažeisti ECBS konfidencialumo režimo, kuris taikomas nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų nariams ir personalui. Nacionaliniai centriniai bankai turėtų užtikrinti, kad tokios institucijos saugotų suteiktos informacijos ir dokumentų konfidencialumą tokiu pat lygiu, koks taikomas nacionalinių centrinių bankų.

2.2.5 DRAUDIMAS DĖL PINIGINIO FINANSAVIMO IR PRIVILEGIJOS NAUDOTIS FINANSŲ ĮSTAIGOMIS

Piniginio finansavimo ir privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimų atžvilgiu 2004 m., 2007 m. ar 2013 m. į ES įstojusių valstybių narių nacionalinės teisės aktai turėjo būti suderinti, kad atitiktų atitinkamas Sutarties ir Statuto nuostatas, ir įsigalioti atitinkamai 2004 m. gegužės 1 d., 2007 m. sausio 1 d. ir 2013 m. liepos 1 d. Švedija turėjo užtikrinti, kad reikalingi suderinimai įsigaliotų iki 1995 m. sausio 1 d.

2.2.5.1 DRAUDIMAS DĖL PINIGINIO FINANSAVIMO

Piniginio finansavimo draudimas nustatomas Sutarties 123 straipsnio 1 dalyje, kuria lėšų poreikiojimas sąskaitose ar bet kurios kitos formos kredito galimybės ES institucijoms, įstaigoms ar organams, valstybių narių centrinėms vyriausybėms, regioninėms, vietos ar kitoms valdžios institucijoms, kitoms viešosios teisės reglamentuojamoms organizacijoms arba valstybinėms įmonėms ECB ar valstybių narių NCB yra draudžiami, taip pat draudžiama ECB ar NCB tiesiogiai iš šių viešojo sektoriaus subjektų pirkti skolos priemonės. Sutartis numato vieną šio draudimo išimtį: jis netaikomas valstybei nuosavybės teise priklausančioms kredito įstaigoms, kurioms centrinių bankų atsargų pasiūlos atžvilgiu turi būti taikomas toks pats statusas, kaip ir privačioms kredito įstaigoms (Sutarties 123 straipsnio 2 dalis). Be to, ECB ir nacionaliniai centriniai bankai gali veikti kaip pirmiau nurodytų viešojo sektoriaus subjektų fiskaliniai agentai (Statuto 21 straipsnio 2 dalis). Tikslią piniginio finansavimo draudimo taikymo apimtį papildomai

paaikškina 1993 m. gruodžio 13 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 3603/93, nustatantis apibrėžimus, susijusius su Sutarties 104 straipsnyje ir 104b straipsnio 1 dalyje numatytų draudimų taikymu³⁸, kuris aiškiai nurodo, kad draudimas apima bet kokią viešojo sektoriaus įsipareigojimų trečiųjų šalių atžvilgiu finansavimą.

Piniginio finansavimo draudimas ypač svarbus užtikrinant, kad nebūtų kliudoma pagrindiniam pinigų politikos tikslui (t. y. palaikyti kainų stabilumą). Be to, centrinio banko teikiamas viešojo sektoriaus finansavimas mažina spaudimą biudžetinei drausmei. Todėl draudimą reikia aiškinti plačiai, kad būtų užtikrintas griežtas jo taikymas atsižvelgiant tik į Sutarties 123 straipsnio 2 dalyje ir Reglamente (EB) Nr. 3603/93 numatytas tam tikras ribotas išimtis. Taigi, nors Sutarties 123 straipsnio 1 dalyje konkrečiai minimos „kredito galimybės“, t. y. ir pareiga grąžinti lėšas, šis draudimas taip pat *a fortiori* taikomas kitokių formų finansavimui, t. y. be pareigos grąžinti.

Bendra ECB pozicija dėl nacionalinės teisės aktų suderinamumo su šiuo draudimu visų pirma buvo plėtojama atsižvelgiant į valstybių narių konsultavimąsi su ECB dėl teisinių nuostatų projektų vadovaujantis Sutarties 127 straipsnio 4 dalimi ir 282 straipsnio 5 dalimi³⁹.

NACIONALINĖS TEISĖS AKTAI, KURIAIS PINIGINIO FINANSAVIMO DRAUDIMAS PERKELIAMAS Į NACIONALINĘ TEISĘ

Apskritai Sutarties 123 straipsnio ir jo nuostatas papildančio Reglamento (EB) Nr. 3603/93 į nacionalinę teisę perkelti nebūtina, nes jie abu yra taikomi tiesiogiai. Jei vis dėlto nacionalinės teisės nuostatos atspindi šias tiesiogiai taikomas ES teisės nuostatas, jomis negali susiaurinta piniginio finansavimo draudimo taikymo apimtis arba išplėstos ES teisės nustatytos išimties. Pavyzdžiui, nacionalinės teisės aktai, nustatantys, kad NCB finansuoja valstybės narės finansinius įsipareigojimus tarptautinėms finansinėms institucijoms (išskyrus TVF, Reglamente (EB) Nr. 3603/93 nustatytais būdais⁴⁰) ar trečiosioms šalims, yra nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu.

³⁸ OL L 332, 1993 12 31, p. 1. Europos Bendrijos steigimo sutarties 104 straipsnis ir 104b straipsnio 1 dalis dabar – Sutarties 123 straipsnis ir 125 straipsnio 1 dalis.

³⁹ Žr. 2008 m. pranešimą apie konvergenciją, p. 23, 13 išnašą. Joje pateikiamas formuojančių EPI/ECB nuomonių šioje srityje, priimtų nuo 1995 m. gegužės mėn. iki 2008 m. kovo mėn., sąrašas. Kitos formuojančios ECB nuomonės šioje srityje yra šios: CON/2008/46, CON/2008/80, CON/2009/59 ir CON/2010/4.

⁴⁰ Nuomonė CON/2013/16.

VIEŠOJO SEKTORIAUS AR VIEŠOJO SEKTORIAUS ĮSIPAREIGOJIMŲ TREČIOSIOMS ŠALIMS FINANSAVIMAS

Nacionalinės teisės aktais negali būti reikalaujama, kad NCB finansuotų kitų viešojo sektoriaus subjektų funkcijų vykdymą ar viešojo sektoriaus įsipareigojimus trečiųjų šalių atžvilgiu. Pavyzdžiui, nacionaliniai įstatymai, pagal kuriuos leidžiama ar reikalaujama, kad NCB finansuotų teismų arba kvaziteismines institucijas, kurios nepriklauso nuo NCB ir veikia valstybės vardu, yra nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu. Kai NCB pavedamas naujas uždavinys, kuris nėra centrinio banko uždavinys, jam turi būti tinkamai atlyginta⁴¹. Be to, atsižvelgiant į draudimą dėl piniginio finansavimo, NCB negali finansuoti jokio pertvarkymo fondo ar indėlių garantijų sistemos⁴². NCB negali teikti jokio pereinamojo laikotarpio finansavimo (angl. *bridge financing*), kuris sudarytų sąlygas valstybei narei vykdyti savo įsipareigojimus valstybės garantijų dėl bankų įsipareigojimų atžvilgiu⁴³. Tačiau NCB teikiami išteklių priežiūros institucijai nekelia susirūpinimo dėl piniginio finansavimo, jei NCB finansuoja teisėto finansinės priežiūros uždavinio pagal nacionalinę teisę, kaip dalies savo įgaliojimų, vykdymą arba jei NCB gali prisidėti priežiūros institucijoms priimant sprendimus ir daryti šiems sprendimams įtaką⁴⁴.

Be to, piniginio finansavimo draudimo neatitinka centrinio banko pelno, kuris nebuvo visiškai realizuotas, apskaičiuotas ir audituotas, paskirstymas. Kad atitiktų piniginio finansavimo draudimą, pagal taikomas pelno paskirstymo taisykles į valstybės biudžetą mokama įmoka ar jos dalis negali būti mokama iš NCB atsargos kapitalo. Taigi, pelno paskirstymo taisyklės turėtų neliesti NCB atsargos kapitalo. Be to, kai NCB turtas perduodamas valstybei, už perduotą turtą turi būti atlyginta rinkos verte ir pats turto perdavimas turi įvykti tuo pat metu kaip ir atlyginimas už jį⁴⁵.

Lygiai taip pat neleidžiama kištis į kitų Eurosistemos uždavinių vykdymą, pavyzdžiui, užsienio atsargų valdymą, apmokestinant teorinį ir nerealizuotą kapitalo prieaugį⁴⁶.

VIEŠOJO SEKTORIAUS ĮSIPAREIGOJIMŲ PRISIĖMIMAS

Nacionalinės teisės aktai, kuriuose reikalaujama, kad NCB dėl tam tikrų uždavinių ir pareigų nacionalinio pertvarkymo (pvz., perleidžiant NCB tam tikrus priežiūros

⁴¹ Nuomonė CON/2013/29.

⁴² Nuomonės CON/2011/103 ir CON/2012/22. Taip pat kai kurias atvejais žr. tolesnį skirsnį „Finansinė parama indėlių draudimo ir investuotojų kompensavimo sistemoms“.

⁴³ Nuomonė CON/2012/4.

⁴⁴ Nuomonė CON/2010/4.

⁴⁵ Nuomonės CON/2011/91 ir CON/2011/99.

⁴⁶ Nuomonė CON/2009/63.

uždavinius, kuriuos anksčiau vykdė valstybės ar nepriklausomos viešosios institucijos ar įstaigos) perimtų ankstesnio nepriklausomo viešojo subjekto įsipareigojimus, visapusiškai neapsaugant NCB nuo visų finansinių įsipareigojimų, atsirandančių iš ankstesnės tokio subjekto veiklos, būtų nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu⁴⁷.

FINANSINĖ PARAMA KREDITO IR (ARBA) FINANSŲ ĮSTAIGOMS

Nacionalinės teisės aktai, nustatantys, kad NCB nepriklausomai ir vien tik savo nuožiūra teikia finansavimą kredito įstaigoms, nesusijusį su centrinės bankininkystės uždaviniais (pvz., pinigų politika, mokėjimo sistemomis ar laikinomis likvidumo palaikymo operacijomis), ypač remdamas nemokias kredito ir (arba) kitas finansų įstaigas, būtų nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu.

Visų pirma tai taikoma nemokioms kredito įstaigoms teikiamai paramai. Tai grindžiama argumentu, kad, finansuodamas nemokią kredito įstaigą, NCB prisiimtų valstybės uždavinį⁴⁸. Tas pats taikytina ir tada, jei Eurosistema finansuotų kredito įstaigą, kuri buvo rekapitalizuota siekiant atkurti jos mokumą tiesiogiai pateikiant valstybės išleistas skolos priemones, kai nėra jokių alternatyvių rinkoje prieinamų finansavimo šaltinių (toliau – rekapitalizavimo obligacijos) ir kai tokios obligacijos naudojamos kaip įkaitas. Tokiu atveju, t. y. kai valstybė rekapitalizuoja kredito įstaigą tiesiogiai pateikdama rekapitalizavimo obligacijas, vėlesnis rekapitalizavimo obligacijų naudojimas kaip įkaito centrinio banko likvidumo operacijoms kelia abejonių dėl piniginio finansavimo⁴⁹.

Likvidumo pagalba kritiniu atveju, kurią NCB savarankiškai ir savo nuožiūra teikia mokiai kredito įstaigai, kurią ji užtikrina įkaitu – valstybės garantija, turi atitikti šiuos kriterijus: i) turi būti užtikrinta, kad NCB suteiktas kreditas yra kuo trumpesnio termino; ii) tai turi būti sistemiškai svarbu stabilumui; iii) neturi būti jokių abejonių dėl valstybės garantijos teisėtumo ir vykdytinumo pagal taikomą nacionalinę teisę; ir iv) neturi būti jokių abejonių dėl valstybės garantijos ekonominio tinkamumo, kuris turėtų apimti pagrindinę paskolų sumą ir palūkanas už jas⁵⁰.

⁴⁷ Nuomonė CON/2013/56.

⁴⁸ Nuomonė CON/2013/5.

⁴⁹ Nuomonės CON/2012/50, CON/2012/64 ir CON/2012/71.

⁵⁰ Nuomonė CON/2012/4; 42 išnašoje pateikiama daugiau nuorodų į su šia sritimi susijusias nuomones.

Todėl svarstytinas nuorodų į Sutarties 123 straipsnį pateikimas nacionalinės teisės aktuose.

FINANSINĖ PARAMA INDĖLIŲ DRAUDIMO IR INVESTUOTOJŲ KOMPENSAVIMO SISTEMOMS

Indėlių garantijų sistemų direktyva⁵¹ ir Investuotojų kompensavimo sistemų direktyva⁵² nustatoma, kad indėlių garantijų sistemų ir investuotojų kompensavimo sistemų finansavimo išlaidas turi padengti atitinkamai pačios kredito įstaigos ir investicinės įmonės. Nacionalinės teisės aktai, nustatantys, kad NCB finansuoja kredito įstaigoms skirtą nacionalinę indėlių draudimo sistemą arba investicinėms įmonėms skirtą nacionalinę investuotojų kompensavimo sistemą, su piniginio finansavimo draudimu būtų suderinami tik tuomet, jei toks finansavimas būtų trumpalaikis, skirtas skubioms situacijoms sureguliuoti, sisteminiams stabilumo klausimams spręsti ir sprendimus NCB galėtų priimti savo nuožiūra. Todėl turėtų būti svarstomas nuorodų į Sutarties 123 straipsnį pateikimas nacionalinės teisės aktuose. Naudodamasis savo diskrecija suteikti paskolą NCB turi užtikrinti, kad jis *de facto* neperima valstybės uždavinio⁵³. Ypač centrinio banko parama indėlių garantijų sistemoms neturėtų tapti sistetine išankstinio finansavimo veikla⁵⁴.

Vadovaujantis piniginio finansavimo draudimo principu, NCB negali finansuoti jokio pertvarkymo fondo. Kai NCB veikia kaip pertvarkymo institucija, jis jokių būdu negali priiimti ar finansuoti jokių laikinosios įstaigos ar turto valdymo įmonės pareigų⁵⁵.

FISKALINIO AGENTO FUNKCIJA

Statuto 21 straipsnio 2 dalimi nustatoma, kad „ECB ir nacionaliniai centriniai bankai gali veikti kaip“ „Sąjungos institucijų, įstaigų ar organų, valstybių narių centrinių vyriausybių, regioninių, vietos ar kitų valdžios institucijų, kitų viešosios teisės reglamentuojamų įstaigų arba valstybinių įmonių“ fiskaliniai agentai. Statuto 21 straipsnio 2 dalies tikslas yra po to, kai pinigų politikos kompetencija perleidžiama Eurosistemai, suteikti galimybę nacionaliniams centriniams bankams ir toliau teikti fiskalinio agento paslaugą, kurią

⁵¹ 1994 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 94/19/EB dėl indėlių garantijų sistemų (OL L 135, 1994 5 31, p. 5) 23 konstatuojamoji dalis.

⁵² 1997 m. kovo 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 97/9/EB dėl investuotojų kompensavimo sistemų (OL L 84, 1997 3 26, p. 22) 23 konstatuojamoji dalis.

⁵³ Nuomonė CON/2011/83.

⁵⁴ Nuomonė CON/2011/84.

⁵⁵ Nuomonės CON/2011/103 ir CON/2012/99.

centriniai bankai tradiciškai teikia vyriausybėms ir kitiems viešiesiems subjektams automatiškai nepažeisdami piniginio finansavimo draudimo. Reglamentu (EB) Nr. 3603/93 nustatoma keletas aiškių ir siaurai apibrėžtų piniginio finansavimo draudimo išimčių, susijusių su fiskalinio agento funkcija, tai yra: i) vienos dienos kreditai viešajam sektoriui yra leistini, jeigu jų terminas yra ne ilgesnis kaip viena diena ir negali būti pratęstas⁵⁶; ii) kredituoti trečiųjų šalių išduotais čekiais viešojo sektoriaus sąskaitą, kai mokėtojo bankas dar nėra jų debetavęs, leidžiama, jeigu nuo čekio gavimo praėjęs nustatytas laikotarpis sutampa su įprastu atitinkamo NCB čekių apmokėjimo laikotarpiu ir jeigu visi galimi kitimo atvejai yra išimtiniai, nežymūs ir per trumpą laiką išsilygina⁵⁷; ir iii) leidžiama laikyti viešojo sektoriaus išleistas ir jam kredituotas monetas, jeigu jos sudaro mažiau kaip 10 % apyvartoje esančių monetų⁵⁸.

Nacionalinės teisės aktai dėl fiskalinio agento funkcijos apskritai turėtų būti suderinti su ES teise, o ypač – su piniginio finansavimo draudimu⁵⁹. Atsižvelgiant į Statuto 21 straipsnio 2 dalyje aiškiai įtvirtintą pripažinimą, kad fiskalinio agento paslaugos yra teisėta funkcija, kurią tradiciškai atlieka nacionaliniai centriniai bankai, centrinių bankų teikiamos fiskalinio agento paslaugos laikomos neprieštaraujančiomis draudimui dėl piniginio finansavimo, jei tokios paslaugos išlieka fiskalinio agento funkcija ir nėra centrinio banko atliekamas viešojo sektoriaus įsipareigojimų trečiosioms šalims finansavimas arba centrinio banko atliekamas viešojo sektoriaus kreditavimas, kurių neapima siaurai Reglamente (EB) Nr. 3603/93 apibrėžtos išimtys⁶⁰. Nacionalinės teisės aktai, leidžiantys NCB laikyti vyriausybės indėlius ir tvarkyti vyriausybės sąskaitas, nekelia susirūpinimo dėl atitikties piniginio finansavimo draudimui, kol tokios nuostatos neleidžia teikti kredito, įskaitant vienos nakties lėšų poreikvojimą sąskaitose. Tačiau susirūpinimas dėl atitikties piniginio finansavimo draudimui kiltų, jei, pavyzdžiui, nacionalinės teisės aktais būtų leidžiama už indėlius arba likučius einamosiose sąskaitose mokėti didesnę nei rinkos kainą atlyginimą, o ne atlyginimą, lygų rinkos kainai ar mažesnę už ją. Atlyginimas, kuris yra didesnis už rinkos kainą, *de facto* yra kreditas, prieštaraujantis piniginio finansavimo draudimo tikslui, ir todėl gali pakenkti šio draudimo tikslams. Ypač svarbu, kad bet koks atlyginimas už sąskaitą atitiktų rinkos parametrus, o

⁵⁶ Žr. Reglamento (EB) Nr. 3603/93 4 straipsnį ir Nuomonę CON/2013/2.

⁵⁷ Žr. Reglamento (EB) Nr. 3603/93 5 straipsnį.

⁵⁸ Žr. Reglamento (EB) Nr. 3603/93 6 straipsnį.

⁵⁹ Nuomonė CON/2013/3.

⁶⁰ Nuomonės CON/2009/23, CON/2009/67 ir CON/2012/9.

atlyginimo už indėlius kaina atitiktų jų terminą⁶¹. Be to, jei NCB teikia fiskalinio agento paslaugas neatlygintinai, susirūpinimo dėl piniginio finansavimo nekyla, jei tai yra esminės fiskalinio agento paslaugos⁶².

2.2.5.2 PRIVILEGIJOS NAUDOTIS FINANSŲ ĮSTAIGOMIS DRAUDIMAS

Sutarties 124 straipsnyje nustatyta, kad „draudžiamos visokios rizikos ribojimu nepagrįstos priemonės, suteikiančios Sąjungos institucijoms, įstaigoms ar organams, centrinėms vyriausybėms, regioninėms, vietos ar kitoms valdžios institucijoms, kitoms viešosios teisės reglamentuojamoms įstaigoms arba valstybių narių valstybinėms įmonėms privilegiją naudotis finansų įstaigomis“.

Vadovaujantis Tarybos reglamento (EB) Nr. 3604/93⁶³ 1 straipsnio 1 dalimi, privilegijos naudotis finansų įstaigomis yra suprantamos kaip įstatymai ir kiti teisinę galią turintys ir vykdančios valstybinius įgaliojimus priimti aktai, kurie: a) įpareigoja finansų įstaigas įsigyti arba turėti ES institucijų arba organų, centrinių Vyriausybių, regiono, vietos ar kitų valdžios institucijų, kitų viešosios teisės reglamentuojamų organų arba valstybių narių valstybinių įmonių (toliau – valstybinis sektorius) įsipareigojimus, arba b) nustato naudotis mokestines lengvatas, taikomas tik finansų įstaigoms, arba rinkos ekonomikos principų neatitinkančius finansinius privalumus, siekdami paskatinti minėtas institucijas įsigyti arba turėti tokius įsipareigojimus.

Nacionaliniai centriniai bankai, kaip viešosios institucijos, negali imtis priemonių, suteikiančių privilegiją viešajam sektoriui naudotis finansų įstaigomis, jei tokios priemonės nėra pagrįstos rizikos ribojimo sumetimais. Be to, nacionalinių centrinių bankų priimtose taisyklėse dėl skolos priemonių mobilizavimo arba įkeitimo negali būti taikomos kaip priemonė privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimui apeiti⁶⁴. Valstybių narių teisės aktai šioje srityje negali nustatyti tokios privilegijos naudotis finansų įstaigomis.

⁶¹ Žr., *inter alia*, nuomones CON/2010/54, CON/2010/55 ir CON/2013/62.

⁶² Nuomonė CON/2012/9.

⁶³ 1993 m. gruodžio 13 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 3604/93 nustatantis apibrėžimus, susijusius su [Europos bendrijos steigimo] Sutarties 104a straipsnyje numatytos privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimo taikymu (OL L 332, 1993 12 31). 104a straipsnis dabar yra Sutarties 124 straipsnis.

⁶⁴ Žr. 1993 m. gruodžio 13 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 3604/93, nustatančio apibrėžimus, susijusius su Sutarties 104a straipsnyje [dabar 124 straipsnis] numatytos privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimo taikymu (OL L 332, 1993 12 31, p. 4), 3 straipsnio 2 dalį ir 10 konstatuojamąją dalį.

Reglamento (EB) Nr. 3604/93 2 straipsnyje apibrėžiamas „rizikos ribojimas“, kuris reiškia tam tikrus vertinimus, kuriais grindžiami nacionaliniai įstatymai ir kiti teisės aktai, paremti ES teise arba ją atitinkantys, ir skirti plėtoti tinkamą finansinių institucijų veiklą, siekiant visos finansinės sistemos stabilumo sustiprinimo ir tokių institucijų klientų apsaugojimo. Rizikos ribojimu siekiama užtikrinti, kad bankai išliktų mokūs indėlininkų atžvilgiu⁶⁵. Rizikos ribojimo priežiūros srityje ES antrinės teisės aktuose buvo įtvirtinta keletas reikalavimų, užtikrinančių finansų įstaigų patikimumą⁶⁶. Kredito įstaiga apibrėžta kaip įmonė, kuri verčiasi indėlių ar kitų grąžintinų lėšų priėmimu iš visuomenės ir paskolų teikimu savo sąskaita⁶⁷. Be to, kredito įstaigos dažnai vadinamos „bankais“ ir joms reikalingas kompetentingos valstybės narės valdžios institucijos leidimas teikti paslaugas⁶⁸.

Nors privalomųjų atsargų reikalavimas gali būti suprantamas kaip rizikos ribojimo reikalavimų dalis, tačiau privalomosios atsargos dažniausiai yra nacionalinių centrinių bankų veiklos sistemos dalis ir yra naudojamos kaip pinigų politikos priemonė daugumoje ekonomikų, įskaitant euro zonos⁶⁹. Šiuo požiūriu Gairių ECB/2011/14⁷⁰ I priedo 1 skyriaus 3.3 skirsnyje nustatyta, kad Eurosistemos privalomųjų atsargų sistema pirmiausia vykdo pinigų politikos funkcijas siekiant stabilizuoti pinigų rinkos palūkanų normas bei sukurti arba padidinti struktūrinį likvidumo trūkumą⁷¹. ECB reikalauja, kad

⁶⁵ Generalinio advokato Elmer išvada byloje *Parodi prieš Banque H. Albert de Bary* (1997 m., C-222/95, Rink p. I-3899, 24 punktas).

⁶⁶ Žr.: i) 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 575/2013 dėl prudencinių reikalavimų kredito įstaigoms ir investicinėms įmonėms ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 648/2012 (OL L 176, 2013 06 27, p. 1); ir ii) 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2013/36/ES dėl galimybės verstis kredito įstaigų veikla ir dėl riziką ribojančios kredito įstaigų ir investicinių įmonių priežiūros, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2002/87/EB ir panaikinamos direktyvos 2006/48/EB bei 2006/49/EB (OL L 176, 2013 06 27, p. 338).

⁶⁷ Žr. Reglamento (ES) Nr. 575/2013 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą.

⁶⁸ Žr. Direktyvos 2013/36/ES 8 straipsnį.

⁶⁹ Tai pagrindžiama Reglamento (EB) Nr. 3604/93 3 straipsnio 2 dalimi ir 9 konstatuojamąja dalimi.

⁷⁰ 2011 m. rugsėjo 20 d. Europos Centrinio Banko gairės (ECB/2011/14) dėl Eurosistemos pinigų politikos priemonių ir procedūrų (OL L 331, 2011 12 14, p. 1).

⁷¹ Kuo didesnis atsargų reikalavimas nustatytas, tuo mažiau bankai turės skolinti, dėl to bus išleidžiama mažiau pinigų.

euro zonoje narėse įsteigtos kredito įstaigos privalomąsias atsargas (indėlių forma) laikytų nacionalinių centrinių bankų sąskaitose⁷².

Šiame pranešime dėmesys skiriamas tiek nacionalinės teisės aktų ar nacionalinių centrinių bankų priimtų taisyklių, tiek NCB įstatymų suderinamumui su Sutartyje nustatytu privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimu. Tačiau šiame pranešime nėra išankstinio nusistatymo įvertinti, ar įstatymai, reglamentai, taisyklės arba administraciniai aktai valstybėse narėse nėra taikomi kaip priemonė privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimui apeiti prisidengiant rizikos ribojimo sumetimais. Toks vertinimas nepatenka į šio pranešimo sritį.

2.2.6 ŽODŽIO „EURO“ VIENODA RAŠYBA

Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad „Sąjunga įsteigia ekonominę ir pinigų sąjungą, kurios valiuta – euro“. Sutarčių tekstuose visomis oficialiomis kalbomis, vartojančiomis romėnų abėcėlę, žodis „euro“ vienaskaitos vardininko linksnyje nuosekliai rašomas „euro“. Graikų abėcėlės tekste žodis „euro“ yra rašomas „ευρώ“, o kirilicos abėcėlės tekste žodis „euro“ yra rašomas „евро“⁷³. Atitinkamai iš 1998 m. gegužės 3 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 974/98 dėl euro įvedimo⁷⁴ aišku, kad bendrosios valiutos pavadinimas turi būti vienodas visomis oficialiosiomis ES kalbomis atsižvelgiant į abėcėlių skirtumus. Taigi, Sutartimis reikalaujama, kad vienaskaitos vardininko linksnyje žodžio „euro“ rašyba būtų vienoda visose ES ir nacionalinės teisės aktų nuostatose atsižvelgiant į abėcėlių skirtumus.

Atsižvelgiant į išimtinę ES kompetenciją nustatyti bendrosios valiutos pavadinimą, bet kokie nukrypimai nuo šios taisyklės yra nesuderinami su Sutartimis ir turėtų būti pašalinti.

⁷² Žr.: Statuto 19 straipsnį; 1998 m. lapkričio 23 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2531/98 dėl Europos Centrinio Banko privalomųjų atsargų reikalavimo taikymo (OL L 318, 1998 11 27, p. 1); 2003 m. rugsėjo 12 d. Europos Centrinio Banko reglamentas (EB) Nr. 1745/2003 dėl privalomųjų atsargų reikalavimo taikymo (ECB/2003/9) (OL L 250, 2003 10 2, p. 10); ir 2008 m. gruodžio 19 d. Reglamentas ECB/2008/32 dėl pinigų finansinių institucijų sektoriaus balanso (OL L 15, 2009 1 20, p. 14).

⁷³ Prie Sutarčių pridėtoje „Latvijos Respublikos, Vengrijos Respublikos ir Maltos Respublikos deklaracijoje dėl bendros valiutos pavadinimo rašybos Sutartyse“ nurodyta, kad „nepažeidžiant Sutartyse minimo Europos Sąjungos bendros valiutos pavadinimo vienodos rašybos ant banknotų ir monetų, Latvija, Vengrija ir Malta pareiškia, kad bendros valiutos pavadinimo rašyba, įskaitant šio pavadinimo išvestinius žodžius, vartojamus Sutarčių tekste latvių, vengrų ir maltiečių kalbomis, neturi poveikio esamoms latvių, vengrų ir maltiečių kalbų taisyklėms“.

⁷⁴ OL L 139, 1998 5 11, p. 1.

Nors šis principas taikomas visų rūšių nacionalinės teisės aktams, šalių skyriuose pateiktuose vertinimuose didžiausias dėmesys skiriamas nacionalinių centrinių bankų teisės aktams ir teisės aktams dėl euro įvedimo.

2.2.7 NACIONALINIŲ CENTRINIŲ BANKŲ TEISINĖ INTEGRACIJA Į EUROSISTEMĄ

Nacionalinės teisės aktų (visų pirma NCB įstatymų, bet taip pat ir kitų teisės aktų) nuostatos, kurios neleistų vykdyti su Eurosistema susijusių uždavinių arba ECB sprendimų, būtų nesuderinamos su efektyviu Eurosistemos veikimu atitinkamai valstybei narėi įsivedus eurą. Todėl reikia suderinti nacionalinės teisės aktus, kad būtų užtikrintas suderinamumas su Sutartimi ir Statutu uždavinių, susijusių su Eurosistema, atžvilgiu. Siekiant įvykdyti Sutarties 131 straipsnį, nacionalinės teisės aktus reikėjo pakoreguoti taip, kad jų suderinamumas būtų užtikrintas iki ECBS įkūrimo dienos (Švedijos atveju) ir iki 2004 m. gegužės 1 d., 2007 m. sausio 1 d. arba 2013 m. liepos 1 d. (valstybių narių, kurios įstojo į ES tomis dienomis, atveju). Nepaisant to, įstatymų nustatyti reikalavimai, susiję su NCB visiška teisine integracija į Eurosistemą, turi įsigalioti tik tada, kai visiška integracija taps efektyvi, t. y. tą dieną, kai valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, įsives eurą.

Svarbiausios šiame pranešime analizuojamos sritys yra tos, kuriose įstatymų nuostatos gali trukdyti NCB vykdyti Eurosistemos reikalavimus. Jos apima nuostatas, galinčias užkirsti kelią NCB dalyvauti įgyvendinant ECB sprendimus priimančių organų nustatytą bendrą pinigų politiką arba trukdyti valdytojui vykdyti jo, kaip ECB valdančiosios tarybos nario, pareigas, arba nuostatas, kuriomis vadovaujantis neatsižvelgiama į ECB prerogatyvas. Atskiriami šie dalykai: ekonominės politikos tikslai, uždaviniai, finansinės nuostatos, valiutų kurso politika ir tarptautinis bendradarbiavimas. Galiausiai paminėtos kitos sritys, kuriose gali prireikti suderinti NCB įstatymus.

2.2.7.1 EKONOMINĖS POLITIKOS TIKSLAI

Visiška NCB integracija į Eurosistemą reiškia, kad įstatymu nustatyti jo tikslai turi būti suderinti su ECBS tikslais, nustatytais Statuto 2 straipsnyje. Tai reiškia, *inter alia*, kad reikia suderinti „nacionalinį atspalvį“ turinčius įstatymu nustatytus tikslus, pavyzdžiui, kai įstatymo nuostatose minima pareiga vykdyti pinigų politiką laikantis atitinkamos valstybės narės bendrosios ekonominės politikos. Be to, NCB antriniai uždaviniai turi derėti ir neturi trukdyti jų pareigai remti ES bendrąsias ekonominės politikos kryptis, kad

padėtų siekti Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnyje nustatytų ES tikslų; kartu šis tikslas negali pažeisti kainų stabilumo tikslo⁷⁵.

2.2.7.2 UŽDAVINIAI

Valstybės narės, kurios valiuta yra euro, NCB uždavinius daugiausia lemia Sutartis ir Statutas, nes NCB turi neatskiriamos Eurosistemos dalies statusą. Todėl, siekiant vykdyti Sutarties 131 straipsnį, NCB įstatymų nuostatas, įtvirtinančias uždavinius, reikia palyginti su atitinkamomis Sutarties ir Statuto nuostatomis bei pašalinti bet kokią neatitikimą⁷⁶. Tai taikoma visoms nuostatomis, kurios po euro įvedimo ir integracijos į Eurosystemą trukdo vykdyti su ECBS susijusius uždavinius, ir ypač toms, kuriomis neatsižvelgiama į ECBS įgaliojimus pagal Statuto IV skyrių.

Visomis nacionalinės teisės aktų nuostatomis, susijusiomis su pinigų politika, turi būti pripažįstama, kad ES pinigų politika turi būti vykdoma per Eurosystemą⁷⁷. NCB įstatymuose gali būti nuostatų dėl pinigų politikos priemonių. Siekiant vykdyti Sutarties 131 straipsnį, tokias nuostatas reikėtų palyginti su Sutarties ir Statuto nuostatomis bei pašalinti bet kokią neatitikimą.

Fiskalinių pokyčių stebėseną – uždavinys, kurį NCB vykdo reguliariai siekdamas nustatyti tinkamas pinigų politikoje taikytinas priemones. Siekdamai prisidėti prie tinkamo Europos pinigų sąjungos veikimo, nacionaliniai centriniai bankai taip pat gali pateikti savo nuomonę dėl atitinkamų fiskalinių pokyčių remdamiesi savo stebėjimo veikla ir patarimo nepriklausomumu. NCB vykdoma fiskalinių pokyčių stebėseną pinigų politikos tikslais turėtų būti grindžiama visapusiška prieiga prie visų atitinkamų viešųjų finansų duomenų. Todėl nacionaliniai centriniai bankai turėtų gauti prieigą prie visų viešųjų finansų statistinių duomenų besąlygiškai, laiku ir automatiškai. Tačiau NCB vaidmuo neturėtų peržengti stebėsenos veiklos, kuri kyla iš jo pinigų politikos įgaliojimų vykdymo arba yra su juo tiesiogiai arba netiesiogiai susijusi⁷⁸. Oficialūs NCB įgaliojimai dėl prognozių ir fiskalinių pokyčių vertinimo reiškia NCB funkciją (ir atitinkamai atsakomybę) fiskalinės

⁷⁵ Nuomonės CON/2010/30 ir CON/2010/48.

⁷⁶ Pirmiausia žr. Sutarties 127 ir 128 straipsnius bei Statuto 3–6 ir 16 straipsnius.

⁷⁷ Sutarties 127 straipsnio 2 dalies pirma įtrauka.

⁷⁸ Nuomonė CON/2012/105.

politikos formavimo srityje, dėl ko gali kilti rizika, kad bus pakenkta Eurosistemos pinigų politikos įgaliojimų vykdymui ir NCB nepriklausomumui⁷⁹.

Atsižvelgdamas į nacionalinės teisės aktų projektus, kuriais siekiama įveikti suirutę finansų rinkose, ECB pabrėžė, kad reikėtų vengti bet kokių iškraipymų euro zonos pinigų rinkos nacionaliniuose segmentuose, kadangi tai gali pakenkti bendros pinigų politikos įgyvendinimui. Pirmiausia tai taikytina valstybės garantijų naudojimui tarpbankiniams indėliams padengti⁸⁰.

Valstybės narės privalo užtikrinti, kad nacionalinės teisinės priemonės, kuriomis sprendžiamos verslo ar profesinio likvidumo problemos, pavyzdžiui, jų skolos finansų įstaigoms, neturės neigiamo poveikio rinkos likvidumui. Pirmiausia, tokios priemonės negali neatitikti atvirosios rinkos ekonomikos principo, kuris apibūdintas Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnyje, nes tai gali pakenkti kredito srautams, padaryti esminį poveikį finansų įstaigų ir rinkų stabilumui ir taip paveikti Eurosistemos uždavinių vykdymą⁸¹.

Nacionalinės teisės aktų nuostatomis, suteikiančiomis NCB išimtinę teisę išleisti banknotus, turi būti pripažinta, kad, įsivedus eurą, išimtinę teisę duoti leidimą išleisti eurų banknotus turi ECB valdančioji taryba, kaip nustatyta Sutarties 128 straipsnio 1 dalyje ir Statuto 16 straipsnyje, o teisę išleisti eurų banknotus turi ECB ir nacionaliniai centriniai bankai. Taip pat būtina arba panaikinti nacionalinės teisės aktų nuostatas, leidžiančias vyriausybėms daryti įtaką tokiais klausimais kaip eurų banknotų nominalai, gamyba, apimtis arba išėmimas iš apyvartos, arba pripažinti ECB įgaliojimus eurų banknotų atžvilgiu, kaip numatyta Sutarties ir Statuto nuostatomis. Nepriklausomai nuo to, kaip vyriausybės ir nacionaliniai centriniai bankai dalijasi atsakomybę monetų atžvilgiu, įsivedus eurą atitinkamomis nuostatomis turi būti pripažinti ECB įgaliojimai patvirtinti eurų monetų emisijos apimtį. Valstybė narė negali apyvartoje esančios valiutos laikyti jos NCB skola tos valstybės narės vyriausybei, nes tai pažeistų bendrosios valiutos koncepciją ir būtų nesuderinama su Eurosistemos teisinės integracijos reikalavimais⁸².

⁷⁹ Pavyzdžiui, nacionalinės teisinės nuostatos, perkeliančios 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos direktyvą 2011/85/ES dėl reikalavimų valstybių narių biudžeto sistemoms (OL L 306, 2011 11 23, p. 41). Žr. nuomones CON/2013/90 ir CON/2013/91.

⁸⁰ Nuomonės CON/2009/99 ir CON/2011/79.

⁸¹ Nuomonė CON/2010/8.

⁸² Nuomonė CON/2008/34.

Dėl užsienio atsargų valdymo⁸³ pasakytina, kad bet kuri eurą įsivedusi valstybė narė, kuri neperveda savo oficialiųjų užsienio atsargų⁸⁴ savo NCB, pažeidžia Sutartį. Be to, bet kokia trečiosios šalies, pavyzdžiui, vyriausybės arba parlamento, teisė daryti įtaką NCB sprendimams oficialiųjų užsienio atsargų valdymo atžvilgiu prieštarautų Sutarties 127 straipsnio 2 dalies trečiajam įtraukui. Be to, NCB privalo pateikti ECB užsienio atsargų proporcingai jų dalims pasirašytame ECB kapitale. Tai reiškia, kad neturi būti teisinių kliūčių NCB perversi užsienio atsargas ECB.

Kalbant apie statistiką, pasakytina, kad nors reglamentai priimti statistikos srityje pagal Statuto 34 straipsnio 1 dalį nesuteikia jokių teisių arba nenustato įsipareigojimų euro neįsivedusioms valstybėms narėms, Statuto 5 straipsnis, susijęs su statistinės informacijos rinkimu, taikomas visoms valstybėms narėms, nepriklausomai nuo to, ar jos įsivedė eurą. Todėl valstybės narės, kurių valiuta nėra euro, yra įpareigosotos nacionaliniu lygiu parengti ir įgyvendinti visas priemones, kurias jos laiko tinkamomis statistinei informacijai, reikalingai ECB statistinės atskaitomybės reikalavimams vykdyti, rinkti, ir laiku pasirengti statistikos srityje, kad jos galėtų tapti valstybėmis narėmis, kurių valiuta yra euro⁸⁵.

2.2.7.3 FINANSINĖS NUOSTATOS

Statuto finansinės nuostatos apima finansinių ataskaitų⁸⁶, audito⁸⁷, kapitalo pasirašymo⁸⁸, užsienio atsargų pervedimo⁸⁹ ir pinigų politikos pajamų paskirstymo⁹⁰ taisykles. Nacionaliniai centriniai bankai privalo galėti vykdyti savo įsipareigojimus vadovaudamiesi šiomis nuostatomis, todėl bet kokios nesuderinamos nacionalinės nuostatos turi būti panaikintos.

2.2.7.4 VALIUTOS KURSO POLITIKA

Valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, nacionalinės teisės aktuose gali būti numatyta, kad už tos valstybės narės valiutos kurso politiką atsako vyriausybė, o NCB suteikiamas konsultacinis ir (arba) vykdomasis vaidmuo. Tačiau iki tai valstybei narei įsivedant eurą

⁸³ Sutarties 127 straipsnio 2 dalies trečia įtrauka.

⁸⁴ Išskyrus apyvartines lėšas užsienio valiuta, kurias valstybių narių vyriausybės gali laikyti vadovaudamasi Sutarties 127 straipsnio 3 dalimi.

⁸⁵ Nuomonė CON/2013/88.

⁸⁶ Statuto 26 straipsnis.

⁸⁷ Statuto 27 straipsnis.

⁸⁸ Statuto 28 straipsnis.

⁸⁹ Statuto 30 straipsnis.

⁹⁰ Statuto 32 straipsnis.

tokiuose teisės aktuose turi būti nurodyta, kad, vadovaujantis Sutarties 138 ir 219 straipsniais, atsakomybė už euro zonos valiutos kurso politiką pereina ES.

2.2.7.5 TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

Siekiant įsivesti eurą, nacionalinės teisės aktai turi būti suderinti su Statuto 6 straipsnio 1 dalimi, kurioje numatyta, kad tarptautinio bendradarbiavimo, susijusio su Eurosistamai patikėtais uždaviniais, srityje ECB nusprendžia, kaip atstovaujama ECBS. Nacionalinės teisės aktuose, kuriais NCB leidžiama dalyvauti tarptautinėse pinigų institucijose, turi būti numatyta, kad tokiam dalyvavimui reikalingas ECB pritarimas (Statuto 6 straipsnio 2 dalis).

2.2.7.6 KITA

Be pirmiau išdėstytų klausimų, tam tikrų valstybių narių atžvilgiu esama kitų sričių, kuriose reikia suderinti nacionalinės teisės aktų nuostatas (pvz., tarpuskaitos ir mokėjimo sistemų bei keitimosi informacija srityse).

3 EKONOMINĖS KONVERGENCIJOS BŪKLĖ

Nuo ankstesnio reguliaraus ECB pranešimo apie konvergenciją paskelbimo 2012 m. didelėje Europos dalyje ekonominės veiklos aktyvumas sulėtėjo¹. Kartu kai kurioms šalims pavyko sumažinti fiskalinius disbalansus. 2013 m. daugumoje šalių ekonominės veiklos aktyvumas pamažu vėl pradėjo spartėti. Tam įtakos turėjo daugumoje šalių didėjusios realiosios disponuojamosios pajamos, nes nebuvo infliacinio spaudimo, kai kuriose šalyse vykdyta skatinamoji makroekonominė politika ir euro zonoje gausėjantys ekonomikos stabilizavimosi ženklai. Tačiau šis prasidedantis atsigavimas dar neatnešė didesnės naudos darbo rinkai – nedarbo lygis tebėra aukštas. Kita vertus, kai kuriose šalyse pasiekta gerų rezultatų koreguojant išorės disbalansus ir mažinant priklausomybę nuo išorės finansavimo, visų pirma bankų sektoriuje. Dėl to dauguma šiame pranešime vertinamų šalių buvo atsparesnės pastarojo meto neramumams ES nepriklausančiose besiformuojančios rinkos ekonomikos šalyse. Nepaisant to, kai kurios šalys vis dar yra labai pažeidžiamos, taigi, jei nebus imamasi atitinkamų priemonių, ilguoju laikotarpiu jų konvergencijos procesas gali sulėtėti.

Kalbant apie kainų stabilumo kriterijų, pasakytina, kad septyniose iš šiame pranešime vertinamų šalių, t. y. Bulgarijoje, Čekijoje, Kroatijoje, Lietuvoje, Vengrijoje, Lenkijoje ir Švedijoje, vidutinis 12 mėnesių infliacijos lygis buvo daug mažesnis už pamatinę vertę, o Rumunijoje – didesnis už pamatinę vertę. 2012 m. tik trijose iš aštuonių pranešime apie konvergenciją vertintų šalių užfiksuotas už pamatinę vertę mažesnis infliacijos lygis.

Kalbant apie fiskalinius kriterijus, pasakytina, kad iš šiame pranešime vertinamų šalių tik Čekijai, Kroatijai ir Lenkijai šio pranešimo rengimo metu taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Kai buvo rengiamas 2012 m. pranešimas apie konvergenciją, padėtis buvo visiškai kitokia – PDP buvo taikoma visoms jame vertintoms šalims, išskyrus Švediją. 2013 m. bendrieji fiskaliniai balansai visose šalyse, išskyrus Kroatiją ir Lenkiją, nesiekė 3 % BVP pamatinės vertės. 2012 m. pranešime apie konvergenciją visos šalys, išskyrus Švediją, Bulgariją ir Vengriją, pranešė, kad jų

¹ Iš 2012 m. pranešimo apie konvergenciją aptartų aštuonių šalių Latvija per tą laiką įsivedė eurą (daugiau informacijos apie tai – Latvijos prašymu parengtame 2013 m. birželio mėn. ECB pranešime apie konvergenciją). Šiame pranešime pirmą kartą pateikiamas 2013 m. liepos 1 d. į ES įstojusios Kroatijos vertinimas. Lyginant šiuose dviejuose pranešimuose paskelbtus rezultatus turėtų būti atsižvelgiama į šį vertinamų šalių grupės sudėties pasikeitimą.

fiskalinio deficito ir BVP santykis buvo didesnis negu 3 % pamatinė vertė. 2013 m. fiskalinio deficito ir BVP santykis padidėjo daugumoje vertinamų šalių, išskyrus Čekiją, Lietuvą ir Vengriją. Tačiau 2013 m. visose vertinamose šalyse, išskyrus Kroatiją ir Vengriją, valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis nesiekė 60 % pamatinės vertės. Lenkijoje skolos ir BVP santykis 2013 m. padidėjo beveik iki pamatinės vertės. 2013 m. Čekijoje ir Švedijoje šis santykis buvo mažesnis nei 50 % BVP, Lietuvoje ir Rumunijoje – mažesnis nei 40 % BVP, o Bulgarijoje – mažesnis nei 20 % BVP. 2012 m. pranešime apie konvergenciją 60 % viršijantis bendrosios skolos ir BVP santykis buvo fiksuotas tik Vengrijoje.

Kalbant apie valiutos kurso stabilumo kriterijų, pasakytina, kad tik vienos iš šiame pranešime nagrinėjamų šalių valiuta – Lietuvos litas – dalyvauja VKM II. Nuo ankstesnio konvergencijos vertinimo 2012 m. nė viena iš kitų vertinamų šalių neprisijungė prie VKM II. Ataskaitiniu laikotarpiu finansų rinkų sąlygos Lietuvoje iš esmės buvo stabilios. Išskyrus Bulgariją, kurios valiuta euro atžvilgiu veikia pagal valiutų valdybos modelį, ir Kroatiją, kuri griežtai kontroliuoja savo valiutos kurso svyravimus, ataskaitiniu laikotarpiu pastebėti gana dideli VKM II nedalyvaujančių valiutų svyravimai.

Vertinant ilgalaikių palūkanų normų konvergenciją, pasakytina, kad visų aštuonių šiame pranešime vertinamų šalių palūkanų normos yra mažesnės už palūkanų normų konvergencijos kriterijaus 6,2 % pamatinę vertę, o Bulgarijos, Čekijos, Lietuvos, Lenkijos ir Švedijos – gerokai mažesnės. 2012 m. šešiose iš aštuonių tais metais vertintų šalių palūkanų normos buvo mažesnės už pamatinę vertę.

Aptariant atitiktį konvergencijos kriterijams, labai svarbus veiksnys yra tvarumas, nes konvergencija turi būti ilgalaikė, o ne tik tam tikro momento. Pirmasis EPS dešimtmetis parodė, kad esant silpniems pagrindams, pernelyg liberaliai makroekonominėi pozicijai šalies lygmeniu ir pernelyg optimistiškiems lūkesčiams dėl realiųjų pajamų konvergencijos, kyla grėsmė ne tik EPS šalims, bet ir visos euro zonos sklandžiam veikimui. Dideli ir nuolatiniai makroekonominiai disbalansai, pavyzdžiui, nuolat mažėjantis konkurencingumas, didėjantis įsiskolinimas ir būsto rinkos burbulai, per pirmąjį EPS dešimtmetį susidarę daugelyje ES valstybių narių, įskaitant euro zonos šalis, yra svarbiausios 2008 m. prasidėjusios ekonomikos ir finansų krizės priežastys. Tai rodo, kad laikina atitiktis skaitiniams konvergencijos kriterijams pati savaime negarantuoja sklandžios narystės euro zonoje. Į euro zoną stojančios šalys turėtų įrodyti savo

konvergencijos procesų tvarumą ir gebėjimą vykdyti ilgalaikius įsipareigojimus, prisiimamus stojant į euro zoną. Tuo turėtų būti suinteresuota pati šalis, tai naudinga ir visai euro zonai.

Pripažinta, kad Europos Sąjungoje reikia geriau valdyti ekonomiką. Visų pirma, įsigaliojo nauji teisės aktų rinkiniai, kuriais gerokai sustiprinama fiskalinės politikos priežiūra ir numatoma nauja priežiūros procedūra, skirta makroekonominių disbalansų prevencijai ir naikinimui: 2011 m. gruodžio 13 d. įsigaliojęs šešių teisės aktų dėl ekonomikos valdymo rinkinys ir 2013 m. gegužės 30 d. įsigaliojęs dviejų teisės aktų dėl ekonomikos valdymo rinkinys.

Kaip pabrėžta ankstesniuose pranešimuose apie konvergenciją, daugelyje vertinamų šalių ilgalaikiai politikos pokyčiai reikalingi dėl šių ekonominei integracijai ir konvergencijai svarbių veiksnių:

i) esant dideliam viešojo ir privačiojo sektorių įsiskolinimui, visų pirma dėl palyginti didelės išorės skolos, šalių ekonomikai kyla grėsmė, kad persiduos finansų rinkose tvyranti įtampa. Dėl galimai neigiamo poveikio finansavimui, esant tokiam įsiskolinimui ir būtinybei jį mažinti, taip pat gali būti stabdomas tvarus gamybos augimas;

ii) siekiant skatinti konkurencingumą, toliau būtina riboti pernelyg didelį darbo užmokesčio augimą ir inovacijomis skatinti našumą;

iii) didesniai, subalansuoti ir tvariam augimui skatinti būtina išspręsti kvalifikacijos neatitikimo problemą ir skatinti darbo rinkos aktyvumą, daugiausia dėmesio skiriant didelės pridėtinės vertės prekėms ir paslaugoms. Tai padėtų sumažinti darbo jėgos trūkumą ir paskatinti didesnę augimą;

iv) toliau pagerinus verslo aplinką ir ėmusis tolesnių priemonių valdymui ir institucijų kokybei stiprinti, būtų paskatintas didesnis tvarus gamybos augimas ir padidėtų ekonomikos atsparumas šalims būdingiems sukrėtimams;

v) vertinant finansų sektorių pasakytina, kad būtina kuo atidžiau stebėti bankų sektorių, ypač rizikas, susijusias su jo santykiais su kitomis šalimis ir palyginti dideliu skolinimu

užsienio valiuta. Taip pat būtina plėtoti finansavimo nacionaline valiuta rinkas, ypač naudojant ilgesnio termino išpirkimo priemones;

vi) panašu, kad dėl tolesnės pajamų lygio konvergencijos daugumoje šiame pranešime vertinamų valstybių narių gali būti daromas papildomas spaudimas kainų ar nominaliųjų valiutų kursų (arba abiejų) didėjimui. Taigi, tvariai ekonominei konvergencijai ir toliau itin svarbus įrodytas gebėjimas pasiekti ir palaikyti ilgalaikį kainų stabilumą esant stabiliems valiutų kursams euro atžvilgiu;

vii) tvarūs politikos pokyčiai reikalingi siekiant ateityje išvengti bet kokių naujų makroekonominių disbalansų. Tokia rizika atsirastų, visų pirma, tuo atveju, jei kartu su pajamų konvergencija vėl imtų pernelyg sparčiai augti kreditas ir turto kaina, skatinama, pavyzdžiui, mažų ar neigiamų realiųjų palūkanų normų;

viii) būtina atsižvelgti į prognozuojamus demografinius pokyčius, kurie turėtų būti spartūs ir esminiai, pavyzdžiui, vykdant atsakingas ir perspektyvias pensijų reformas.

KAINŲ STABILUMO KRITERIJUS

Per ataskaitinį 12 mėnesių laikotarpį nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. infliacija ES buvo žema, daugiausia dėl mažo „importuotos“ infliacijos spaudimo ir daugelyje šalių vis dar nedidelio ekonominės veiklos aktyvumo. Kainų stabilumo kriterijaus pamatinė vertė buvo 1,7 %. Ji apskaičiuota prie šių 12 mėnesių infliacijos pagal SVKI Latvijoje (0,1 %), Portugalijoje (0,3 %) ir Airijoje (0,3 %) nesvertinio aritmetinio vidurkio pridėjus 1,5 procentinio punkto. Graikijos, Bulgarijos ir Kipro infliacija pagal SVKI buvo priskirta prie „išskirtinės“, todėl skaičiuojant pamatinę vertę į ją neatsižvelgta (žr. 2 skyriaus 1 intarpą).

Per 12 mėnesių laikotarpį iki 2014 m. balandžio mėn. keliose šalyse vidutinis infliacijos lygis buvo labai mažas (žr. 1 lentelę), taigi prisimintina, kad pagal Sutartį šalies infliacijos rodikliai vertinami kaip santykiniai dydžiai, t. y. lyginant juos su geriausiais kitų valstybių narių rodikliais. Todėl kainų stabilumo kriterijus apskaičiuojamas atsižvelgiant į tai, kad dėl bendrų sukrėtimų (susijusių su, pvz., pasaulinėmis žaliavų kainomis) infliacijos lygis gali laikinai nutolti nuo lygio, suderinamo su kainų stabilumu, taip pat ir euro zonoje.

Pastaruosius dešimt metų infliacija visose ES šalyse daugiau ar mažiau svyravo – taip daugiausia buvo reaguojama į žaliavų kainų pokyčius, administruojamųjų kainų priemonės ir makroekonominę aplinką. Daugumoje vertinamų šalių infliacijos nepastovumą didino ir valiutų kursų pokyčiai bei pinigų politikos sąlygos. Laikotarpiu iki 2008 m. trukusio spartaus ekonomikos augimo daugumoje šalių infliacija didėjo, tačiau 2009 m. po neigiamo pasaulinio žaliavų kainų sukrėtimo ir didelio ekonominio aktyvumo nuosmukio daugumoje iš šių šalių labai sumažėjo. 2010–2012 m., nepaisant vis dar nedidelės vidaus paklausos, susijusios daugiausia su išorės veiksniais ir administruojamosiomis kainomis, infliacija didėjo. 2013 m. infliacija mažėjo visose vertinamose šalyse, kai kuriose iš jų – net iki istoriškai žemo lygio, nepaisant nuoseklaus ekonomikos atsigavimo visose šalyse, išskyrus Kroatiją, kurioje vis dar akivaizdūs dideli makroekonominiai disbalansai. Spartų infliacijos mažėjimo procesą – dezinfliaciją – daugiausia nulėmė sumažėjusios pasaulio naftos ir ne naftos žaliavų kainos bei geras derlius. Šį procesą skatino ir vis dar neigiamas gamybos atotrūkis, susidaręs daugumoje šalių, bei valiutų kursų raidos nulemtas infliacinio spaudimo nebuvimas. Kai kuriose šalyse infliacijos lygis dar labiau sumažėjo sumažinus administruojamas kainas ir netiesioginius mokesčius arba dėl anksčiau padidintų netiesioginių mokesčių bazės efektų. Dėl sumažėjusio infliacijos lygio, kuris visose šiame pranešime vertinamose šalyse, siekiančiose nustatyto infliacijos dydžio, nukrito žemiau centrinio banko nustatytos ribos, keletas šalių gerokai sušvelnino pinigų politikos sąlygas. 2014 m. pradžioje infliacija pagal SVKI buvo nedidelė visose vertinamose šalyse.

Metinė infliacija pagal SVKI skirtingose šalyse ir toliau buvo labai nevienoda. Infliacija daugiausia kito Bulgarijoje ir Lietuvoje. Šiose šalyse dėl vidaus ekonomikos perkaitimo iki 2008 m. ji pakilo iki dviženklio skaičiaus, o iki 2010 m. gerokai krito. Vėliau infliacijos svyravimo ribos šiose dviejose šalyse buvo mažesnės. Rumunijoje infliacijos lygis buvo pakilęs iki 2011 m. vidurio, po to sumažėjo. Čekijoje, Kroatijoje, Vengrijoje, Lenkijoje ir Švedijoje infliacijos lygis kito mažiau negu kitose vertinamose šalyse. Pastaruosius dešimt metų vidutinė metinė infliacija pagal SVKI Rumunijoje buvo 6,5 %, Bulgarijoje – 5,1 %, Vengrijoje – 4,8 %, Lietuvoje – 3,8 %, Lenkijoje – 2,9 %, Kroatijoje – 2,8 %, Čekijoje – 2,4 % ir Švedijoje – 1,5 %.

I lentelė Ekonominių konvergencijos kriterijų suvestinė lentelė

		Kainų stabilumas	Valdžios sektoriaus biudžeto pozicija			Valiutos kursas		Ilgalaikė palūkanų norma
		Infliacija pagal SVKI ¹⁾	Valstybės perviršinis deficitas ²⁾	Valdžios sektoriaus perteklius (+) arba deficitas (-) ⁴⁾	Bendroji valdžios sektoriaus skola ⁴⁾	Valiuta dalyvauja VKM II	Valiutos kursas euro atžvilgiu ⁵⁾	Ilgalaikė palūkanų norma ⁶⁾
Bulgarija	2012	2,4	Taip	-0,8	18,4	Ne	0,0	4,5
	2013	0,4	Ne	-1,5	18,9	Ne	0,0	3,5
	2014	-0,8	Ne ³⁾	-1,9	23,1	Ne ³⁾	0,0 ³⁾	3,5 ⁶⁾
Čekija	2012	3,5	Taip	-4,2	46,2	Ne	-2,3	2,8
	2013	1,4	Taip	-1,5	46,0	Ne	-3,3	2,1
	2014	0,9	Taip ³⁾	-1,9	44,4	Ne ³⁾	-5,6 ³⁾	-2,2 ⁶⁾
Kroatija	2012	3,4	-	-5,0	55,9	Ne	-1,1	6,1
	2013	2,3	-	-4,9	67,1	Ne	-0,8	4,7
	2014	1,1	Taip ³⁾	-3,8	69,0	Ne ³⁾	-0,8 ³⁾	4,8 ⁶⁾
Lietuva	2012	3,2	Taip	-3,2	40,5	Taip	0,0	4,8
	2013	1,2	Taip	-2,1	39,4	Taip	0,0	3,8
	2014	0,6	Ne ³⁾	-2,1	41,8	Taip ³⁾	0,0 ³⁾	3,6 ⁶⁾
Vengrija	2012	5,7	Taip	-2,1	79,8	Ne	-3,5	7,9
	2013	1,7	Taip	-2,2	79,2	Ne	-2,6	5,9
	2014	1,0	Ne ³⁾	-2,9	80,3	Ne ³⁾	-3,6 ³⁾	5,8 ⁶⁾
Lenkija	2012	3,7	Taip	-3,9	55,6	Ne	-1,6	5,0
	2013	0,8	Taip	-4,3	57,0	Ne	-0,3	4,0
	2014	0,6	Taip ³⁾	5,7	49,2	Ne ³⁾	0,3	4,2 ⁶⁾
Rumunija	2012	3,4	Taip	-3,0	38,0	Ne	-5,2	6,7
	2013	3,2	Taip	-2,3	38,4	Ne	0,9	5,4
	2014	2,1	Ne ³⁾	-2,2	39,9	Ne ³⁾	-1,5 ³⁾	5,3 ⁶⁾
Švedija	2012	0,9	Ne	-0,6	38,3	Ne	3,6	1,6
	2013	0,4	Ne	-1,1	40,6	Ne	0,6	2,1
	2014	0,3	Ne ³⁾	-1,8	41,6	Ne ³⁾	-3,0 ³⁾	-2,2 ⁶⁾
Pamatinė vertė ⁷⁾		1,7 %		-3,0 %	60,0 %			6,2 %

Šaltiniai: Europos Komisija (Eurostatas, ECFIN GD) ir ECB.
 1) Vidutinis metinis pokytis, proc. 2014 m. duomenys apima laikotarpį nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn.
 2) Parodo, ar valstybei bent jau dalį metų buvo taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito.
 3) 2014 m. duomenys apima laikotarpį iki paskutinės statistikos duomenų pateikimo dienos (2014 m. gegužės 15 d.).
 4) Palyginti su BVP, proc. 2014 m. duomenys paimti iš Europos Komisijos 2014 m. pavasario ekonominės prognozės.
 5) Vidutinis metinis pokytis, proc. 2014 m. duomenys apskaičiuojami kaip vidurkio pokytis (proc.) per laikotarpį nuo 2014 m. sausio 1 d. iki 2014 m. gegužės 15 d., palyginti su 2013 m. vidurkiu. Teigiamas (neigiamas) skaičius rodo brangimą (nuvertėjimą) euro atžvilgiu.
 6) Vidutinė metinė palūkanų norma. 2014 m. duomenys apima laikotarpį nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn.
 7) Pagal SVKI apskaičiuotos infliacijos ir ilgalaikių palūkanų normų patatinė vertė apima laikotarpį nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn., o valdžios sektoriaus balanso ir valdžios sektoriaus skolos patatinė vertė – 2013 m.

Pagrindinių tarptautinių institucijų prognozės rodo, kad vidutinė metinė infliacija pagal SVKI, kuri šiuo metu yra maža, 2014–2015 m. visose vertinamose šalyse turėtų pamažu didėti. Tačiau nedidelis tarptautinės ekonomikos atsigavimas kartu su vis dar prasta vidaus paklausos perspektyva ir pajėgumų vangumu daugelyje šalių turėtų suvaržyti infliacinį spaudimą. Su kainų raida susijusi rizika daugeliu atvejų iš esmės yra subalansuota. Viena vertus, dėl žaliavų kainų (konkrečiai – maisto ir energijos) pokyčių pasaulyje ir padidėjusių netiesioginių mokesčių ir administruojamųjų kainų kyla rizika, kad infliacija didės. Be to, pasaulio finansų rinkose ir besiformuojančios rinkos ekonomikos šalyse vėl kylanti įtampa bei geopolitinė rizika gali sumažinti kai kurių šalių valiutų vertę. Taip pat dėl darbo rinkos pokyčių, ypač tose šalyse, kuriose gana didelis struktūrinis nedarbas ir

kurių sparčiau augančiuose sektoriuose stringa veikla, kyla papildoma rizika, kad infliacija didės. Kita vertus, lėtesnis nei tikėtasi ekonominės veiklos aktyvumo stiprėjimas pačiose šalyse ir už jų ribų mažintų infliacinį spaudimą. Vertinamose Vidurio ir Rytų Europos šalyse dėl besitęsiančio atotrūkio mažinimo proceso gali atsirasti kainas ir (arba) nominalųjį valiutos kursą didinantis spaudimas, nors tikslų šio poveikio dydį sunku nustatyti. Atsinaujinusio infliacijos spaudimo rizika bus ypač didelė tuo atveju, jeigu kito ekonominio pakilimo metu pernelyg sparčiai augs kreditas ir didės turto kaina, skatinama mažų realiųjų palūkanų normų.

Apskritai, nors 12 mėnesių vidutinė metinė infliacija pagal SVKI daugumoje vertinamų šalių yra mažesnė už pamatinę vertę, daugeliui šalių susirūpinimą kelia infliacijos konvergencijos tvarumas ilgesniu laikotarpiu. Daugiausia dėl pirmiau minėtų laikinų veiksmų pastaruoju metu buvo susidariusi dezinfliacija. Infliacija vėl turėtų pradėti didėti, kai paspartės ekonomikos atsigavimas ir laikinas teigiamas poveikis išnyks ar net taps priešingas.

Siekiant šiame pranešime vertinamose šalyse palaikyti tvariam kainų stabilumui palankią aplinką, reikės vykdyti į stabilumą orientuotą pinigų politiką. Ar pavyks sukurti kainų stabilumui palankią aplinką ir ją palaikyti, taip pat labai priklausys nuo tolesnių struktūrinių reformų įgyvendinimo. Darbo užmokesčio didėjimas turėtų atitikti darbo našumo augimą ir darbo rinkos sąlygas bei pokyčius konkuruojančiose šalyse. Be to, reikia ir toliau reformomis gerinti prekių ir darbo rinkų veikimą ir palaikyti palankias ekonominės plėtros ir užimtumo didėjimo sąlygas. Šiuo tikslu taip pat būtinos priemonės skatinti tvirtesnę valdymą ir tolesnę institucijų kokybės gerinimą. Finansų sektoriaus politika turėtų būti orientuota į siekį užtikrinti tvarų finansų sektoriaus įnašą į ekonomikos augimą ir kainų stabilumą, išvengiant pernelyg didelio kredito augimo ir finansinio pažeidžiamumo sankaupos. Siekiant kiek įmanoma sumažinti galimas grėsmes finansų stabilumui dėl paskolų užsienio valiuta, kurios keliose vertinamose šalyse sudaro didelę visų paskolų dalį, būtina įgyvendinti visas Europos sisteminės rizikos valdybos (ESRV) rekomendacijas dėl skolinimosi užsienio valiutomis. 2013 m. lapkričio mėn. ESRV paskelbtoje ataskaitoje apie tolesnius veiksmus nurodyta, kad Bulgarija tik iš dalies įgyvendina rekomendacijas, Lietuva, Vengrija ir Švedija įgyvendina didelę jų dalį, o Čekija, Lenkija ir Rumunija rekomendacijas įgyvendina visiškai. Kroatija į ESRV ataskaitą nebuvo įtraukta. Glaudus visų ES šalių priežiūros institucijų bendradarbiavimas yra svarbus siekiant užtikrinti, kad šios priemonės būtų veiksmingai įgyvendintos. Be to,

visų vertinamų šalių finansinį stabilumą galėtų sustiprinti jų dalyvavimas BPM. Rizikos ribojimu pagrįstą priežiūrą bus pradėta vykdyti 2014 m. lapkričio mėn. Atsižvelgiant į tai, kad, Kroatijoje veikiant stipriai valdomo valiutų kurso režimui, o Bulgarijoje ir Lietuvoje – valiutų valdybos modeliui, pinigų politikos galimybės yra ribotos, būtina, kad kitos politikos sritys suteiktų ekonomikai priemonių, reikalingų įveikti šaliai būdingus sukrėtimus, kad būtų išvengta pakartotinio makroekonominių disbalansų susidarymo.

VALDŽIOS SEKTORIAUS BIUDŽETO POZICIJOS KRITERIJUS

Šio pranešimo paskelbimo metu Čekijai, Kroatijai ir Lenkijai taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Nustatyti tokie perviršinio deficito padėties ištaisymo terminai: Čekijai – 2013 m., Lenkijai – 2015 m., o Kroatijai – 2016 m. Visos vertinamos šalys, išskyrus Kroatiją ir Lenkiją, pranešė, kad 2013 m. fiskalinio deficito ir BVP santykis buvo mažesnis už 3 % pamatinę vertę. Kroatija ir Lenkija pranešė apie atitinkamai 4,9 % ir 4,3 % BVP dydžio deficitą, Rumunija – 2,3 % BVP, Vengrija – 2,2 % BVP, Lietuva – 2,1 % BVP, Bulgarija ir Čekija – 1,5 % BVP, Švedija – 1,1 % BVP.

2013 m., palyginti su 2012 m., fiskalinis balansas pablogėjo keturiose šalyse; tai daugiausia buvo susiję su sušvelninta fiskaline politika (Bulgarijoje, Vengrijoje ir Švedijoje) arba prastesne makroekonominė aplinka (Lenkijoje). Lietuvoje ir Rumunijoje, priešingai, toliau buvo daroma pažanga fiskalinės konsolidacijos srityje. Šiose šalyse 2013 m. birželio mėn. buvo nutraukta PDP, o Čekijai pavyko sumažinti deficitą tiek, kad jis būtų mažesnis už 3 % BVP pamatinę vertę, iki nustatyto perviršinio deficito padėties ištaisymo termino (2013 m.). Kroatijos deficito ir BVP santykis 2013 m. sumažėjo labai nedaug.

Europos Komisija prognozuoja, kad 2014 m. Kroatijoje deficito ir BVP santykis ir toliau bus didesnis už 3 % pamatinę vertę (3,8 %). Numatoma, kad Vengrijoje deficito rodiklis turėtų būti 2,9 %, vos mažesnis už pamatinę vertę, o visose kitose šalyse – mažesnis (Lietuvoje ir Rumunijoje) arba daug mažesnis (Bulgarijoje, Čekijoje ir Švedijoje) už pamatinę vertę. Numatoma, kad Lenkijoje dėl sisteminės pensijų reformos atšaukimo, įskaitant ir 2014 m. atliktą vienkartinį turto, sudarančio apie 9 % BVP, perkėlimą iš antrosios pensijos pakopos, 2014 m. bus laikinas biudžeto perviršis (5,7 % BVP).

2013 m. visose nagrinėjamose šalyse, išskyrus Čekiją, Lietuvą ir Vengriją (žr. 1 lentelę), valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis padidėjo. Šis santykis didėjo daugiausia dėl

didelio pirminio deficito ir nepalankaus skirtumo tarp augimo ir palūkanų normų keliose šalyse, o deficito ir skolos santykio koregavimas skolos santykį daugeliu atvejų mažino. Vertinant ilgesnio laikotarpio perspektyvą (2004–2013 m.), matyti, kad valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis gerokai padidėjo Kroatijoje (28,9 procentinio punkto), Lietuvoje (20,1), Rumunijoje (19,7), Vengrijoje (19,7), Čekijoje (17,1) ir Lenkijoje (11,3). Bulgarijoje ir Švedijoje skolos ir BVP santykis 2013 m., priešingai, buvo mažesnis nei 2004 m. – atitinkamai 18,1 ir 9,7 procentinio punkto.

Europos Komisija prognozuoja, kad 2014 m. visų šiame pranešime vertinamų šalių, išskyrus Čekiją ir Lenkiją, skolos santykis padidės. Europos Komisijos prognozėse taip pat numatyta, kad 2014 m. skolos ir BVP santykis bus mažesnis kaip 60 % pamatinė vertė visose šalyse, išskyrus Kroatiją ir Vengriją.

Kalbant apie ateitį, pasakytina, kad nagrinėjamos šalims būtina pasiekti ir palaikyti tvirtas bei tvarias fiskalines pozicijas. Šalys, kurioms taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito, privalo patikimai laikytis savo įsipareigojimų vadovaudamosi PDP, kad per sutartą terminą sumažintų savo biudžeto deficitą iki lygio, mažesnio už pamatinę vertę. Taip pat būtina tolesnė konsolidacija kitose šalyse, kurios dar turi įgyvendinti vidutinės trukmės biudžeto tikslus. Dėl to ypač daug dėmesio turėtų būti skiriama išlaidų augimo ribojimui iki lygio, mažesnio už potencialų ekonomikos augimą vidutinės trukmės laikotarpiu, kaip numatyta pagal atnaujintame Stabilumo ir augimo pakte pateiktą išlaidų lyginamojo dydžio taisyklę. Be to, pasibaigus Pakte nustatytam pereinamajam laikotarpiui, šalys, kurių skolos ir BVP santykis gali viršyti pamatinę vertę, turės užtikrinti pakankamą šio santykio mažėjimą pagal atnaujinto Pakto nuostatas. Tolesnė konsolidacija taip pat leistų išspręsti su gyventojų senėjimu susijusias biudžeto problemas. Tvirti fiskaliniai rėmai turėtų palaikyti fiskalinę konsolidaciją, riboti nenumatytas valstybės išlaidas ir taip padėtų išvengti pakartotinio makroekonominio disbalanso. Apskritai tokios strategijos turėtų būti įtrauktos į visapuses struktūrines reformas potencialiam augimui didinti.

VALIUTŲ KURSO KRITERIJUS

Iš visų šiame pranešime vertinamų šalių VKM II šiuo metu dalyvauja tik Lietuva. Lietuva (litas) prisijungė prie VKM II 2004 m. birželio 28 d. ir šiame mechanizme dalyvavo daugiau kaip dvejus metus iki konvergencijos vertinimo, kaip numatyta Sutarties 140 straipsnyje. Susitarimas dėl šalies dalyvavimo VKM II buvo grindžiamas atitinkamu

Lietuvos institucijų įsipareigojimais, susijusiais su, be kita ko, patikimos fiskalinės politikos vykdymu, kredito augimo ribojimu ir struktūrinių reformų įgyvendinimu. Be to, buvo pritarta, kad Lietuva prisijungtų prie VKM II su savo taikomu valiutų valdybos modeliu. Šis įsipareigojimas nesukuria ECB jokių papildomų prievolių.

Lietuvos lito centrinis kursas VKM II per ataskaitinį laikotarpį nuo 2012 m. gegužės 16 d. iki 2014 m. gegužės 15 d. nebuvo nuvertintas. Lietuvos lito kursas visą laiką buvo lygus centriniam kursui, o Lietuvos rinkos sąlygos vertinamu laikotarpiu apskritai buvo stabilios, tai matyti ir iš nedidelių trumpalaikių palūkanų normų skirtumų, palyginti su euro zona.

Bulgarijos valiuta nedalyvavo VKM II, tačiau buvo susieta su euru taikant valiutų valdybos modelio režimą, esant daugiausia nedideliems trumpalaikių palūkanų normų skirtumams, palyginti su euro zona.

Kroatijos kuna ir Rumunijos lėja buvo prekiaujama taikant lankstaus valiutos kurso režimą su reguliuojamu valiutos kurso svyravimu euro atžvilgiu. Palyginti su kitomis VKM II nedalyvaujančiomis valiutomis su lanksčiu kursu, Kroatijos kunos kursas svyravo nedaug, o trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su euro zona, buvo gana dideli. Rumunijos lėjos kursas euro atžvilgiu svyravo gana daug, o trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su euro zona, visu nagrinėjamu laikotarpiu buvo dideli. 2009 m. Rumunijai suteikta ES ir TVF tarptautinė finansinė parama, 2011 m. vykdyta prevencinė finansinės paramos programa, o 2013 m. – ją pakeitusi programa. Tačiau ataskaitiniu laikotarpiu Rumunija nepasinaudojo prevencinės programos ištekiais. Minėtos programos Rumunijai padėjo sumažinti finansinį pažeidžiamumą ir taip pat galėjo prisidėti ataskaitiniu laikotarpiu mažinant spaudimą valiutos kursui.

Čekijos krona buvo prekiaujama taikant lankstaus valiutos kurso režimą. Tačiau 2013 m. lapkričio mėn., siekdamas sumažinti kronos vertę, *Česká národní banka* atliko intervenciją į užsienio valiutų rinkas ir įsipareigojo neleisti kronos kursui pakilti aukščiau tam tikro lygio euro atžvilgiu. Apskritai ataskaitiniu laikotarpiu kronos kursas euro atžvilgiu palyginti daug svyravo, o trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su euro zona, buvo santykinai nedideli.

Vengrijos forintu ir Lenkijos zlotu buvo prekiaujama taikant lankstaus valiutos kurso režimą. Valiutų kursai labai svyravo ir buvo dideli trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su euro zona. 2008 m. ECB sudarė atpirkimo sandorius likvidumui eurai teikti su *Magyar Nemzeti Bank* ir *Narodowy Bank Polski*. Be to, ataskaitiniu laikotarpiu TVF buvo suteikęs Lenkijai galimybę pasinaudoti lankstaus kredito linija, tačiau per ją mokėjimų Lenkijai nebuvo atlikta. Šios priemonės padėjo minėtoms šalims sumažinti finansinį pažeidžiamumą ir taip pat galėjo prisidėti mažinant spaudimą valiutų kursui.

Švedijos krona buvo prekiaujama taikant lankstaus valiutos kurso režimą, labai svyruojant jos kursui ir esant santykinai mažiems trumpalaikių palūkanų normų skirtumams, palyginti su euro zona. Vertinamu laikotarpiu *Sveriges Riksbank* su ECB buvo sudaręs apsikeitimo sandorio susitarimą dėl apsikeitimo likvidumu, kuris padėjo sumažinti finansinį pažeidžiamumą ir galėjo daryti poveikį Švedijos kronos ir euro santykiui.

ILGALAIKIŲ PALŪKANŲ NORMŲ KRITERIJUS

Ataskaitiniu laikotarpiu ilgalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su euro zonos vidurkiu, vidutiniškai daugumoje vertinamų šalių sumažėjo arba beveik nesikeitė, iš dalies – dėl sumažėjusio investuotojų rizikos vengimo. Finansų rinkose pakartotinai atsižvelgta į skirtumus tarp šalių vertinant išorinį ir vidinį pažeidžiamumą, įskaitant biudžeto rodiklių pokyčius ir tvarios konvergencijos perspektyvą.

Per nagrinėjamą 12 mėnesių laikotarpį nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. ilgalaikių palūkanų normų kriterijaus pamatinė vertė buvo 6,2 %. Ši vertė apskaičiuota prie trijų valstybių narių, kuriose kainos stabiliausios, t. y. Latvijos (3,3 %), Airijos (3,5 %) ir Portugalijos (5,8 %), nesvertinio aritmetinio ilgalaikių palūkanų normų vidurkio pridėjus 2 procentinius punktus. Ataskaitiniu laikotarpiu vidutinės euro zonos ilgalaikių palūkanų normos ir AAA reitingu įvertintų ilgalaikių obligacijų pajamingumas, įtraukus šiuos rodiklius tik orientaciniais tikslais, buvo atitinkamai 2,9 % ir 1,9 %.

Ataskaitiniu laikotarpiu visose aštuoniose vertinamose valstybėse narėse ilgalaikių palūkanų normų vidurkis daugiau ar mažiau buvo mažesnis nei 6,2 % palūkanų normų konvergencijos kriterijaus pamatinė vertė (žr. 1 lentelę).

KITI SVARBŪS VEIKSNIAI

Sutarties 140 straipsnyje reikalaujama įvertinti kitus su ekonomine integracija ir konvergencija susijusius veiksnius. Šiuos papildomus veiksnius vertinti svarbu, nes taip galima gauti informacijos, reikšmingos nustatant, ar valstybės narės integracija į euro zoną ilgainiui gali būti tvari. Šie papildomi veiksniai apima rinkų integraciją, mokėjimų balanso būklę ir pokyčius, vienetinių darbo sąnaudų ir kitus kainų indeksų pokyčius.

Be to, ES valstybių narių ekonominės politikos glaudesniai koordinavimui ir tvariai ekonominės veiklos rezultatų konvergencijai užtikrinti (Sutarties 121 straipsnio 3 dalis) 2011 m. pradėta taikyti makroekonominių disbalansų prevencijai ir koregavimui skirta priežiūros procedūra – makroekonominio disbalanso procedūra (MDP)². Pirmas žingsnis įgyvendinant šią kasmetinę procedūrą – Europos Komisijos rengiama Įspėjimo mechanizmo ataskaita, skirta galimiems makroekonominiams disbalansams anksti nustatyti ir stebėti. Naujausią Įspėjimo mechanizmo ataskaitą Komisija paskelbė 2013 m. lapkričio 13 d. Joje pristatomas kokybinis ekonominis ir finansinis vertinimas, be kita ko, pagrįstas orientacine ir skaidria suvestine, kurioje pateikiami tam tikri rodikliai, kurių vertės palygintos su atitinkamomis orientacinėmis ribomis, kaip numatyta ES reglamente Nr. 1176/2011 (žr. 2 lentelę)³. Po to Komisija atlieka kiekvienos valstybės narės, kuri, jos vertinimu, gali būti paveikta arba kuriai gali kilti rizika būti paveikta disbalansų, išsamų tyrimą.

Kalbant apie 2014 m. makroekonominių disbalansų procedūros rezultatus, pasakytina, kad Įspėjimo mechanizmo ataskaitoje buvo nustatyta, jog reikia atlikti keturių šiame pranešime vertinamų šalių – Bulgarijos, Kroatijos, Švedijos ir Vengrijos – išsamų tyrimą. Dar vienai šaliai – Rumunijai – šiuo metu taikoma prevencinė ES ir TVF programa, todėl Įspėjimo mechanizmo ataskaitoje ji nebuvo nagrinėjama. Čekijos, Lenkijos ir Lietuvos nebuvo rekomenduota tirti išsamiai. Tyrimų, kurių rezultatus Europos Komisija paskelbė 2014 m. kovo 5 d., metu buvo nustatyta, kad Bulgarija ir Švedija toliau patiria makroekonominius disbalansus, kuriems reikia stebėsenos ir politikos veiksmų, Vengrija toliau patiria makroekonominius disbalansus, kuriems reikia stebėsenos ir ryžtingų

² 2011 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1176/2011 dėl makroekonominių disbalansų prevencijos ir naikinimo.

³ Suvestinėje, paskelbtoje pirmiau minėtoje Įspėjimo mechanizmo ataskaitoje, buvo pateikti 2012 m. rodikliai, o 2 lentelėje pateikiama 2011–2013 m. suvestinė pagal paskutinės duomenų pateikimo dienos, t. y. 2014 m. gegužės 15 d., duomenis.

politikos veiksmų, o Kroatijoje yra paviršiniai makroekonominiai disbalansai, kuriems reikia specialios stebėsenos ir stiprių politikos veiksmų⁴.

Pirmiau minėtoje suvestinėje pateikiami glausti preliminarūs ir neišsamūs duomenys apie šalių disbalansus. Kalbant apie išorės disbalansus, pasakytina, kad iš suvestinės matyti, jog po to, kai daugelyje šalių einamosios sąskaitos balansas (trejų metų vidutinis einamosios sąskaitos balansas, išreikštas BVP procentine dalimi) pastaraisiais metais buvo gerokai pakoreguotas, 2013 m. jis toliau padidėjo Bulgarijoje ir Kroatijoje (šiose šalyse užregistruotas paviršius), taip pat Čekijoje, Lietuvoje, Lenkijoje ir Rumunijoje. Švedijoje ir Vengrijoje pastaruosius kelerius metus fiksuotas nuolatinis einamosios sąskaitos paviršius, ypač didelis – Švedijoje, didesnis nei 6 % BVP orientacinė riba.

⁴ Vadovaudamasi birželio 2 d. paskelbtomis Komisijos rekomendacijomis, iki birželio pabaigos ES Taryba pateiks savo rekomendacijas dėl tolesnių išsamaus tyrimo procedūrų, ypač dėl to, ar valstybėms narėms, kurių disbalansas paviršinis, turėtų būti taikomos MDP korekcinės priemonės. Kroatijai bus taikoma bent jau „speciali stebėseną“, kaip kovo 5 d. nurodė Komisija. Tikimasi, kad Bulgarijai, Švedijai ir Vengrijai toliau bus taikomos prevencinės priemonės ir joms bus teikiamos individualios su MDP susijusios rekomendacijos.

2 lentelė Makroekonominių disbalansų stebėsenos lentelė

	Išoriniai disbalansai / Konkurencingumo rodikliai					Vidiniai disbalansai						
	Einamosios sąskaitos balansas ¹⁾	Grynoji tarptautinių investicijų pozicija ²⁾	Realusis efektyvusis kursas, pakoreguotas pagal SVKI ³⁾	Eksporto rinkos dalis ⁴⁾	Nominaliosios vienetinės darbo sąnaudos ⁵⁾	Būsto kainos, pakoreguotos pagal vartojimą ⁶⁾	Privačiojo sektoriaus kredito srautas ²⁾	Privačiojo sektoriaus skola ²⁾	Finansų sektoriaus skola ⁶⁾	Valdžios sektoriaus skola ²⁾	Nedarbo lygis ⁷⁾	
Bulgarija	2011	-3,4	-85,9	1,9	16,6	21,3	-9,7	1,8	133	4,9	16	9,5
	2012	-0,7	-78,2	-4,0	4,7	12,7	-6,9	2,5	131	10,1	18	11,3
	2013	0,4	-76,2	.	5,7	12,7	-0,3	.	.	.	19	12,2
Čekija	2011	-3,0	-47,5	-0,6	6,5	2,3	-0,5	2,7	72	4,4	41	6,9
	2012	-2,6	-48,8	0,4	-3,3	3,4	-3,9	0,6	72	5,4	46	7,0
	2013	-1,8	-45,6	.	-7,4	3,7	.	.	.	.	46	6,9
Kroatija	2011	-2,2	-92,0	-4,5	-18,3	5,1	-5,9	-0,1	135	2,0	52	11,5
	2012	-0,5	-89,5	-8,3	-24,9	-0,3	-2,4	-2,1	133	0,8	56	13,8
	2013	0,1	-88,4	.	-27,3	2,8	-18,1	.	.	.	67	15,6
Lietuva	2011	0,0	-52,3	1,7	24,5	-7,7	2,3	-0,7	66	8,9	38	15,7
	2012	-1,3	-52,8	-6,7	28,9	-4,6	-3,2	-0,3	62	-0,3	40	15,5
	2013	-0,8	-45,7	.	20,8	6,6	0,1	.	.	.	39	13,5
Vengrija	2011	0,1	-107,4	-4,2	-3,9	4,6	-7,4	7,5	148	-2,7	82	10,7
	2012	0,5	-103,2	-1,2	-17,9	4,2	-9,2	-6,0	131	-8,2	80	11,0
	2013	1,4	-93,0	.	-14,9	9,1	.	-3,9	121	3,5	79	10,7
Lenkija	2011	-4,7	-64,0	-11,6	12,2	4,9	-5,4	7,1	76	4,3	56	9,1
	2012	-4,6	-66,5	1,3	1,1	4,1	-5,9	3,4	75	9,6	56	9,8
	2013	-3,3	-68,6	.	-0,4	.	-4,2	.	.	.	57	10,0
Rumunija	2011	-4,3	-65,4	-3,3	22,8	6,6	-17,7	2,3	74	4,4	35	7,2
	2012	-4,4	-67,5	-1,9	5,7	-5,2	-10,0	0,9	73	5,3	38	7,2
	2013	-3,3	-62,3	.	10,5	-0,5	-4,5	.	.	.	38	7,2
Švedija	2011	6,2	-11,1	2,9	-13,3	2,2	0,6	5,7	211	3,3	39	8,2
	2012	6,1	-12,1	10,1	-18,7	0,7	-0,2	1,3	210	4,6	38	8,1
	2013	6,1	-5,0	.	-17,4	3,7	4,7	2,9	209	8,3	41	7,9
Riba		-4,0 / +6,0 %	-35,0 %	±11,0 %	-6,0 %	+12,0 %	+6,0 %	+14,0 %	+133 %	+16,5 %	+60 %	+10,0 %
Šaltiniai: Europos Komisija (Eurostatas, ECFIN GD) ir ECB. Pastaba: šioje lentelėje pateikti 2014 m. gegužės 15 d., t. y. šios ataskaitos galutinės datos, duomenys, todėl jie skiriasi nuo 2013 m. lapkričio mėn. Įspėjimo mechanizmo ataskaitoje paskelbtų rezultatų suvestinės. 1) Procentais, palyginti su BVP, 3 metų vidurkis. 2) Procentais, palyginti su BVP. 3) 3 metų pokytis procentais, palyginti su kita 41 pramonine šalimi. Teigiama vertė rodo sumažėjusį konkurencingumą. 4) 5 metų pokytis, proc. 5) 3 metų pokytis, proc. 6) Metinis pokytis, proc. 7) 3 metų vidurkis.												

Grynujų tarptautinių investicijų pozicija, kaip BVP dalis, toliau buvo labai neigiama ir žemesnė kaip –35 % BVP orientacinė riba visose vertinamose šalyse, išskyrus Švediją. 2013 m. šie neigiami dydžiai buvo ypač dideli Bulgarijoje, Kroatijoje ir Vengrijoje, kuriose, nepaisant pagerėjimo, jie buvo žemesni kaip –75 % BVP, o Lenkijoje ir Rumunijoje jie buvo žemesni kaip –60 % BVP. Jie susiję su ankstesniu einamosios sąskaitos deficitu, didžiulėmis tiesioginėmis užsienio investicijomis į ekonomiką ir kitomis mažiau pastoviomis investicijomis (ypač paskolomis bei indėliais), kurios susikaupė daugiausia iki pasaulinės finansų ir ekonomikos krizės.

Vertinant kainų ir sąnaudų konkurencingumą pasakytina, kad pasaulinė krizė sustabdė bendrą konkurencingumo mažėjimo tendenciją keliose vertinamose šalyse. 2009–2012 m. realusis efektyvusis valiutos kursas daugiau ar mažiau nuvertėjo Bulgarijoje, Kroatijoje,

Lietuvoje, Vengrijoje ir Rumunijoje. Čekijoje, Lenkijoje ir Švedijoje užfiksuotas realiojo efektyviojo valiutos kurso padidėjimas. Bendras trejų metų vienetinių darbo sąnaudų, kurios iki krizės buvo labai didelės visose vertinamose šalyse, išskyrus Čekiją, augimas tebebuvo spartus ir 2013 m. daugelyje šalių, išskyrus Rumuniją, netgi pagreitėjo. Bulgarijoje vienetinių darbo sąnaudų augimas 2013 m. ir toliau buvo didesnis nei suvestinėje nurodyta 12 % orientacinė riba. Galiausiai per penkerius metus iki 2013 m. eksporto rinkos dalis (jos vertė) 2013 m. pastebimai padidėjo Lietuvoje ir kiek mažiau – Bulgarijoje ir Rumunijoje. Kitose vertinamose šalyse eksporto rinkos dalis sumažėjo; Čekijoje, Kroatijoje, Vengrijoje ir Švedijoje – daugiau nei 6 % orientacinė riba (t. y., atitinkamai 7,4 %, 27,3 %, 14,9 % ir 17,4 %).

Vertinant galimų vidaus disbalansų rodiklius, pasakytina, kad per gana ilgą kreditavimo plėtos laikotarpį prieš pasaulinę finansų ir ekonomikos krizę išaugo ekonominės veiklos vykdytojų, išskyrus finansų sektorių, sukauptos skolos lygis. Didelis įsiskolinimas, ypač privačiojo sektoriaus, yra pagrindinis daugumos vertinamų šalių pažeidžiamumo veiksnys. Švedijoje privačiojo sektoriaus įsiskolinimo lygis 2013 m. buvo didesnis kaip 133 % BVP orientacinė riba, o Kroatijoje 2012 m. šis rodiklis buvo toks, kaip orientacinė riba. Dėl pasaulinės finansų ir ekonomikos krizės valstybės skolos ir BVP santykis keliuose šalyse taip pat labai išaugo, nors ir nuo gana mažo dydžio. Esant dideliame vidaus įsiskolinimui, visų pirma dėl palyginti didelės išorės skolos, kyla grėsmė, kad šalių ekonomikai persiduos finansų rinkose tvyranti įtampa. Dėl galimai neigiamo poveikio finansavimui didelis įsiskolinimas ir būtinas jo mažinimas taip pat gali stabdyti tvarų gamybos augimą. Be to, paskolų užsienio valiuta paplitimas keliuose vertinamose šalyse rodo, kad esama makroekonominės ir finansinės rizikos, nes kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta, kyla su valiutos kursu susijusi rizika. Dėl užsienio valiutų neatitikimo labai didelė rizika kyla Kroatijoje, Vengrijoje, Lenkijoje ir Rumunijoje, ten ji labiausiai veikia namų ūkius, o Kroatijoje ir Vengrijoje – ir viešąjį sektorių. Bulgarijoje ir Lietuvoje, kuriose skolinimas užsienio valiuta sudaro dar didesnę viso bankų paskolų portfelio dalį, didžiąją šio skolinimo dalį sudaro skolinimas eurai, ir šių šalių centriniai bankai yra tvirtai pasiryžę išsaugoti euru pagrįstą valiutų valdybos modelį.

Visose vertinamose šalyse būsto kainų raida rodo prieš krizę pasiekto aukšto lygio mažėjimą, kai kuriais atvejais – itin didelį. Kai kuriose šalyse išlieka tolesnės būsto kainų korekcijos arba mažėjimo rizika.

Dėl koregavimo proceso darbo rinkoje labai padidėjo nedarbo lygis, kuris 2013 m. prilygo 10 % orientacinei ribai arba buvo didesnis (trejų metų vidurkis) – Bulgarijoje (12,2 %), Kroatijoje (15,6 %), Lietuvoje (13,5 %), Vengrijoje (10,7 %) ir Lenkijoje (10,0 %). Nemažėjantis nedarbo lygis, paprastai kartu su prastėjančia kvalifikacija ir (arba) geografiniais skirtumais, ir toliau tebėra pagrindinis pažeidžiamumo veiksnys daugelyje šalių ir kelia grėsmę realiųjų pajamų konvergencijai, atsižvelgtina dar ir į nepalankias demografines tendencijas.

Rodiklių, grindžiamų mechaniška suvestinės peržiūra, nereikėtų interpretuoti kaip galutinio disbalansus patvirtinančio įrodymo. Pavyzdžiui, mechanškai peržiūrint suvestinę gali nesimatyti visai neseniai susidariusių disbalansų ir pažeidžiamų sričių, nes trejų ar penkerių metų vidurkius labai paveikė po krizės vykdomas smarkus koregavimas, kuris ateityje gali pasidaryti netvarus. Būtent dėl šios priežasties išsamiuose tyrimuose reikia atsižvelgti į papildomus veiksnius, įskaitant rodiklių raidą tam tikru laikotarpiu, naujausius pokyčius ir perspektyvą.

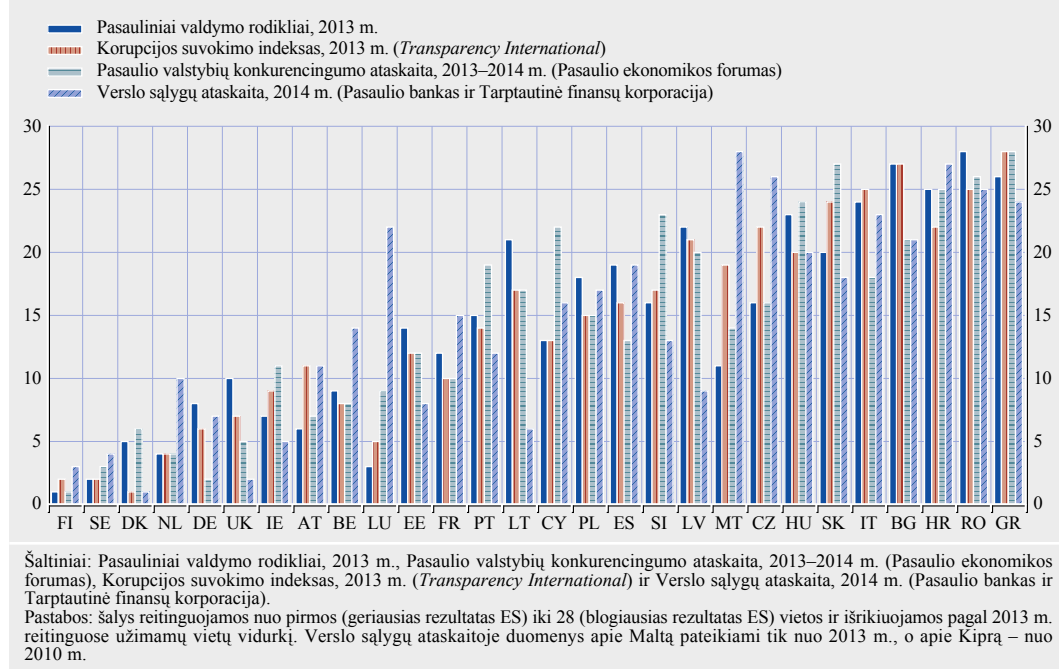
Tvirta institucinė aplinka, įskaitant statistikos sritį, yra dar vienas svarbus papildomas kintamasis, kurį reikia nagrinėti kaip papildomą su ekonominės integracijos tvarumu ir konvergencija susijusį veiksnį. Kai kuriose vertinamose Vidurio ir Rytų Europos šalyse, pašalinus esamus suvaržymus ir kliūtis veiksmingai panaudoti ir paskirstyti gamybos veiksnius, būtų prisidėta prie šių šalių ekonominio potencialo stiprinimo. Šie veiksniai susiję su verslo aplinkos problemomis, palyginti prasta institucijų kokybe, silpnu valdymu ir korupcija. Varžydama potencialų gamybos augimą, institucinė aplinka taip pat gali susilpninti šalies pajėgumą vykdyti skolos įsipareigojimus, o ekonomikos koregavimo procesą padaryti sudėtingesnį. Ji taip pat gali paveikti šalies gebėjimą įgyvendinti būtinas politikos priemones.

1 pav. pateikti dabartiniai 28 ES valstybių narių reitingai, pateikiami šiose įvairių tarptautinių organizacijų rengiamose ataskaitose: Pasaulio banko instituto pasauliniai valdymo rodikliai (angl. *Worldwide Governance Indicators*), Pasaulio ekonomikos forumo pasaulio valstybių konkurencingumo ataskaita (angl. *Global Competitiveness Report*), *Transparency International* korupcijos suvokimo indeksas (angl. *Corruption Perceptions Index*) bei Pasaulio banko ir Tarptautinės finansų korporacijos parengta verslo sąlygų ataskaita (angl. *Doing Business Report*). Šie rodikliai daugiausia suteikia kokybinės informacijos ir kai kuriais atvejais susiję su suvokimu, o ne su nustatytais

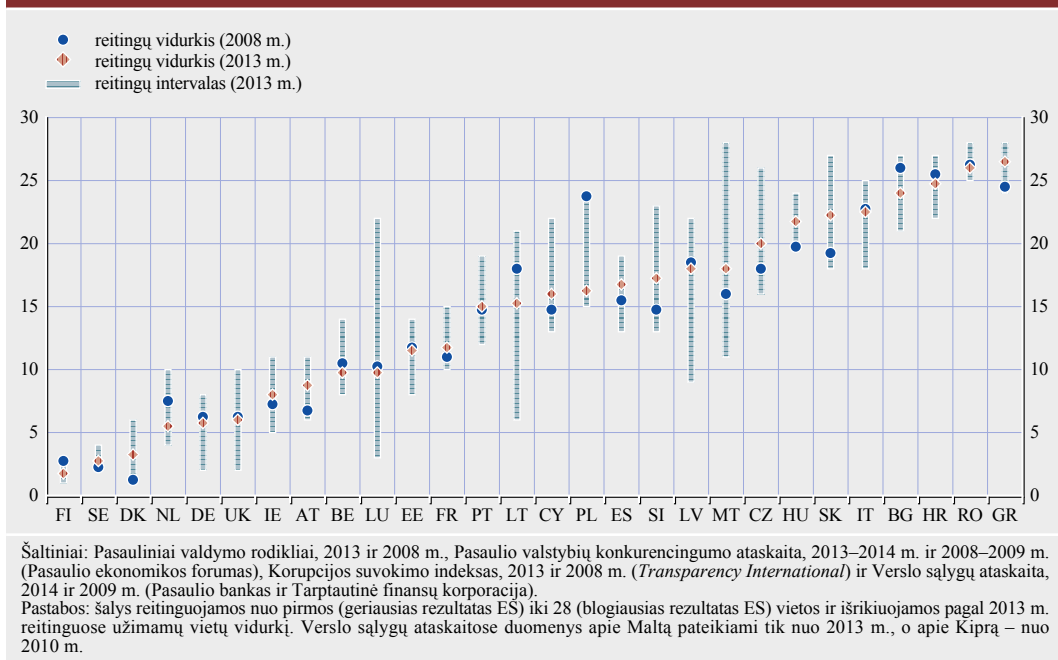
faktais. Vis dėlto įvertinus juos kaip visumą, apibendrinama įvairi ir labai reikšminga informacija apie institucinės aplinkos kokybę. ECB apskaičiuotas šių reitingų vidurkis 2013 m. ir prieš penkerius metus nurodomas 2 pav.

Kaip matyti, išskyrus Švediją, kuri visų ES valstybių narių reitinge užėmė antrą vietą, visose vertinamose šalyse, nepaisant tarp jų esančių ryškių skirtumų, palyginti su dauguma euro zonos šalių, pastebima apskritai prasta institucijų ir valdymo kokybė. 2013 m. iš vertinamų ES šalių po Švedijos Lietuva ir Lenkija užėmė atitinkamai 14 ir 16 vietas. Bulgarija, Kroatija ir Rumunija, atitinkamai užėmusios 25, 26 ir 27 vietas, yra beveik sąrašo pabaigoje. Be to, kaip nurodyta 2 pav., vertinamose šalyse, išskyrus Lietuvą, Lenkiją ir šiek tiek mažiau – Bulgariją, per pastaruosius penkerius metus nepadaryta jokių svarbių patobulinimų, palyginti su pokyčiais kitose valstybėse narėse.

I pav. ES šalių reitingai

2 pav. ES šalių reitingų intervalas

Toks bendras vaizdas iš esmės pasitvirtina detaliau įvertinus konkrečius institucinius rodiklius (žr. 1 pav.). Nors atsižvelgiant į verslo ir institucinės aplinkos kokybę vertinti naudotą šaltinį šalims suteikti skirtingi reitingai, neabejojama, kad daugumoje vertinamų šalių kokybė gali būti kur kas geresnė. Pavyzdžiui, vertinama, kad verslo aplinka yra ypač palanki Lietuvoje, kuri 2013 m. ES šalių verslo sąlygų ataskaitoje užėmė šesktą vietą. Tačiau gana prasti bendri valdymo rezultatai Lietuvoje, Pasaulinių valdymo rodiklių reitinge užimančioje 21 vietą, rodo, kad reikia stipresnės institucinės aplinkos.

Tobulinant vietos valdžios institucijas, valdymą ir verslo aplinką, tęsiant pažangą privatizuojant valstybės įmones ir dedant didesnes pastangas stiprinti ES fondų įsisavinimą, greičiau augtų našumas ir, be kita ko, sustiprėtų konkurencija pagrindiniuose reguliuojamuose (pvz., energetikos, transporto) sektoriuose, sumažėtų kliūtys patekti į rinką ir būtų skatinamos labai reikalingos privačios investicijos.

Galiausiai su statistikos kokybe susiję instituciniai požymiai taip pat yra labai svarbūs siekiant užtikrinti sklandų konvergencijos procesą. Tai taikoma, be kita ko, nacionalinių statistikos institucijų teisinio nepriklausomumo principui, jų administracinei priežiūrai ir biudžeto nepriklausomumui, teisiniam įgaliojimui rinkti duomenis ir teisinėms nuostatomis dėl statistinių duomenų konfidencialumo (visa tai išsamiau aprašyta 5 skyriaus 2 skirsnyje).

4 ŠALIŲ VERTINIMO SANTRAUKOS

4.1 BULGARIJA

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. Bulgarijoje 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI buvo –0,8 %, t. y. gerokai mažesnė už kainų stabilumo kriterijaus pamatinę vertę – 1,7 %.

Vertinant ilgesnį praėjusį laikotarpį, pastebėtina, kad vartotojų kainų didėjimui Bulgarijoje buvo būdingas kintamumas: per pastaruosius dešimt metų metinė infliacija svyravo nuo 0,4 % iki 12,0 %. Infliacijos didėjimas 2004–2008 m. buvo susijęs su administruojamųjų kainų korekcijomis, akcizo mokesčių derinimu su ES lygiais, pasiūlos sukrėtimais ir augančios paklausos spaudimu. Staigų infliacijos sumažėjimą 2009 m. iš dalies lėmė mažesnės žaliavų kainos ir smukęs ekonominis aktyvumas. 2010 ir 2011 m. infliacija vėl nuosekliai augo – atitinkamai iki 3,0 % ir 3,4 %; šį augimą iš esmės lėmė pakilusios žaliavų kainos ir padidintas tabako akcizo mokestis. Vėliau, sumažėjus žaliavų kainų spaudimui ir esant silpnai vidaus bei išorės paklausai, infliacija nuosekliai mažėjo. Be žemo bazinio infliacijos lygio, prie istoriškai žemų infliacijos lygių, pasiektų 2013 m., prisidėjo ir reikšmingas administruojamųjų kainų mažinimas. Nominaliųjų vienetinių darbo sąnaudų augimas mažėjo nuo 12,6 % (aukščiausio lygio, pasiekto 2008 m.) iki 2,5 % (2011 m.), tačiau 2013 m. vėl pakilo iki 5,2 %. Nagrinėjant pastarojo meto pokyčius pažymėtina, kad metinė infliacija pagal SVKI mažėjo nuo 1,0 % (2013 m. gegužės mėn.) iki –2,1 % (2014 m. vasario mėn.), o tada vėl šiek tiek augo ir balandžio mėn. pasiekė –1,3 % lygį. Šiuos pokyčius iš dalies lėmė maisto ir energetikos produktų tarptautinių kainų mažėjimo tendencija ir – šiek tiek mažiau – veiksmingas valiutos kurso stiprinimas. Be to, didelį poveikį infliacijos mažėjimui turėjo išskirtiniai vidaus veiksniai. Tai administruojamųjų namų ūkiams taikomų elektros kainų sumažinimas, taip pat kitų administruojamųjų kainų mažinimas, transporto ir sveikatos priežiūros paslaugų kainų kritimas. Geras derlius turėjo įtakos maisto kainų mažėjimui.

Naujausiose turimose pagrindinių tarptautinių institucijų prognozėse numatoma, kad 2014–2015 m. infliacija pamažu kils iš dabartinio labai žemo neigiamo lygio ir 2014 m. bus nuo –0,8 iki 0,9 %, o 2015 m. – nuo 0,9 iki 2,3 %. Atrodo, kad artimiausiu vidutiniu laikotarpiais prognozuojamai infliacijai gresianti rizika yra iš esmės subalansuota. Mažesnės infliacijos rizika susijusi su silpnesne, nei tikimasi, vidaus

paklausa ir išorės aplinka. Tačiau dėl tarptautinių žaliavų kainų ir pastaruoju metu vykdyto administruojamųjų kainų mažinimo nutraukimo arba šių kainų didinimo gali kilti didesnės infliacijos rizika. Vertinant tolesnės ateities perspektyvas pažymėtina, kad vidutiniu laikotarpiu Bulgarijai bus sunku nuolat palaikyti žemą infliacijos lygį, nes aktyvios pinigų politikos galimybės dėl esamo valiutų valdybos modelio ribotos. Atotrūkio mažinimo procesas tikriausiai turės poveikį infliacijai vidutiniu laikotarpiu, nes BVP vienam gyventojui ir kainų lygiai Bulgarijoje vis dar yra gerokai mažesni nei euro zonoje. Tačiau sunku tiksliai įvertinti poveikį infliacijai, kurį sukelia šis atotrūkio mažinimas. Pagyvėjus ekonomikos atsigavimui ir padidėjus pajamų konvergencijai, tikėtinas tolesnis kainų lygio panašėjimas. Kadangi nominalusis valiutos kursas yra fiksuotas, dėl pirmiau nurodytų tendencijų gali padidėti vidaus infliacija. Vykstant ekonominei konvergencijai, negalima visiškai atmesti galimybės, kad vėl kils didelis paklausos spaudimas, nors dėl toliau vykdomo įsiskolinimo mažinimo ši rizika artimiausiu metu ir mažėja. Taikant valiutų valdybos modelį ir esant ribotam alternatyvių anticiklinės politikos priemonių poveikiui, gali būti sunku išvengti pakartotinio makroekonominių disbalansų, įskaitant ir aukštą infliacijos lygį, susidarymo.

Apibendrinant pasakytina, kad nors vidutinė 12 mėnesių infliacija pagal SVKI Bulgarijoje dabar yra gerokai mažesnė už pamatinę vertę, nerimą kelia infliacijos konvergencijos tvarumas.

Bulgarijai šiuo metu netaikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Nagrinėjama 2013 m. valdžios sektoriaus biudžeto balanso deficitas buvo 1,5 % BVP, t. y. gerokai mažesnis už 3 % pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus bendrosios skolos ir BVP santykis sudarė 18,9 %, t. y. jis buvo gerokai mažesnis už 60 % pamatinę vertę. Europos Komisija prognozuoja, kad 2014 m. deficito santykis padidės iki 1,9 %, o valdžios sektoriaus skolos santykis – iki 23,1 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksmus pažymėtina, kad 2013 m. deficito santykis neviršijo valstybės investicijų ir BVP santykio. Svarbu, kad Bulgarija padarytų pakankamą pažangą siekdama jai nustatyto vidutinio laikotarpio tikslo (struktūrinis deficitas turėtų sudaryti 1,0 % BVP), o vėliau tęstų tvirtą fiskalinę politiką. Be to, ji turi išspręsti keletą fiskalinių uždavinių, aprašomų 5 skyriuje.

Ataskaitiniu dvejų metų laikotarpiu Bulgarijos levas nedalyvavo antrajame valiutų kurso mechanizme (VKM II), bet pagal 1997 m. liepos mėn. priimtą valiutų valdybos modelį buvo nustatytas fiksuotas levo kursas euro atžvilgiu – 1,95583 levo už eurą. Trumpalaikių

palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR, trijų mėnesių laikotarpiu, pasibaigusiu 2012 m. birželio mėn., buvo gana dideli – 1,9 procentinio punkto, bet 2013 m. kovo mėn. pasibaigusiu trijų mėnesių laikotarpiu nukrito iki gana žemo lygio – 0,6 procentinio punkto. Kalbant apie ilgesnį laikotarpį pažymėtina, kad Bulgarijos levo realusis efektyvusis kursas ir realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu 2014 m. balandžio mėn. buvo beveik tokie pat kaip atitinkami istoriniai dešimties metų vidurkiai. Kalbant apie kitus išorės pokyčius pasakytina, kad mokėjimų balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitas 2004–2007 m. vis labiau didėjo. Labai kritus vidaus paklausai, 2009 m. deficitas gerokai sumažėjo, o nuo 2011 m. mokėjimų balanso bendroje einamojoje ir kapitalo sąskaitoje susidarė nedidelis perviršis. Kartu Bulgarijos grynujų tarptautinių investicijų balansas, taip pat labai pablogėjęs – nuo –30,1 % BVP (2004 m.) iki –101,8 % (2009 m.), – nuolat gerėjo ir 2012 m. pasiekė –78,2 %, o 2013 m. buvo –76,2 %. Tačiau šalies grynųjų įsipareigojimai užsieniui vis dar labai dideli; didžiausią bendrųjų įsipareigojimų užsieniui dalį sudaro tiesioginės užsienio investicijos. Todėl fiskalinė ir struktūrinė politika tebėra svarbi palaikant išorės sektoriaus tvarumą ir ekonomikos konkurencingumą.

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. vidutinės ilgalaikės palūkanų normos buvo 3,5 %, taigi, gerokai mažesnės už ilgalaikių palūkanų normų konvergencijos kriterijaus pamatinę vertę – 6,2 %. Ilgalaikės palūkanų normos Bulgarijoje pastaraisiais metais stabilizavosi ir ataskaitinio laikotarpio pabaigoje buvo 3,4 %. Bulgarijos ir euro zonos ilgalaikių palūkanų normų skirtumas 2012 m. pabaigoje gerokai sumažėjo ir pasiekė beveik nulį, o vėliau šiek tiek didėjo. Ataskaitinio laikotarpio pabaigoje Bulgarijos ir euro zonos vidurkio skirtumas buvo tik 1,0 procentinio punkto (ir 1,7 procentinio punkto, palyginti su AAA reitingu įvertintų euro zonos obligacijų pajamingumu).

Norint sudaryti tvariai konvergencijai palankią aplinką Bulgarijoje, būtina, be kita ko, vykdyti tokią ekonominę politiką, kuri padėtų užtikrinti bendrą makroekonominį stabilumą, įskaitant tvarų kainų stabilumą. Kalbant apie makroekonominį disbalansą pažymėtina, kad Europos Komisija Bulgariją įtraukė į 2014 m. Įspėjimo mechanizmo ataskaitoje pateiktą išsamią analizę ir padarė išvadą, kad Bulgarijoje vis dar yra makroekonominių disbalansų, kuriuos būtina stebėti ir šalinti politikos veiksmais. Kadangi esant valiutų valdybos modeliui pinigų politikos galimybės yra ribotos, būtina, kad kitos politikos sritys suteiktų ekonomikai priemonių, reikalingų įveikti šaliai būdingus

sukrėtumus, kad būtų išvengta pakartotinio makroekonominių disbalansų susidarymo. Konkrečiai kalbant, Bulgarija privalo išspręsti daug ekonominės politikos uždavinių, kurie išsamiau aprašyti 5 skyriuje.

Bulgarijos teisė neatitinka visų reikalavimų, susijusių su centrinių bankų nepriklausomumu, piniginio finansavimo draudimu ir teisine integracija į Eurosistemą. Bulgarija yra ES valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 131 straipsnyje nurodytų suderinimo reikalavimų.

4.2 ČEKIJA

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. Čekijoje 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI buvo 0,9 %, t. y. gerokai mažesnė už kainų stabilumo kriterijaus pamatinę vertę – 1,7 %.

Vertinant ilgesnį praėjusį laikotarpį pažymėtina, kad 2004–2007 m. Čekijoje metinis vartotojų kainų kilimas svyravo nuo 1,6 % iki 3 %. Infliacija, 2008 m. pasiekusi aukščiausią tašką, prasidėjus finansų krizei pastebimai sumažėjo, 2009 m. pabaigoje ėmė nuosekliai augti, o 2013 m. vėl sumažėjo ir buvo 1,4 %. Infliacijos pokyčius per pastaruosius dešimt metų reikėtų vertinti atsižvelgiant į tvarų ekonomikos augimą, kuris buvo sutrikęs tik 2008–2009 m. ir 2012–2013 m. Didžiąją nagrinėjamo laikotarpio dalį atlygis vienam darbuotojui didėjo labiau nei darbo našumas. Vienetinių darbo sąnaudų augimas lėtėjo, dėl krizės kurį laiką buvo neigiamas, o 2012 m. vėl pradėjo spartėti. 2013 m. vienetinių darbo sąnaudų augimas buvo šiek tiek mažesnis už nulį, nes gerokai sumažėjo atlygis vienam darbuotojui. Importo kainų mažėjimą didžiąją 2005–2010 m. laikotarpio dalį ir kilimą nuo 2011 m. iš esmės lėmė kronos kurso stiprėjimas ir vėlesnis jo silpnėjimas 2011–2012 m. kylant pasaulinėms žaliavų kainoms. 2013 m. pabaigoje dėl susilpnėjusio kronos kurso išaugo importo kainos. Krona susilpnėjo, kai 2013 m. lapkričio mėn. *Česká národní banka* nusprendė sumažinti nacionalinės valiutos kursą ir įsipareigojo neleisti, kad kronos kursas euro atžvilgiu pakiltų daugiau nei tam tikru lygiu. Šis sprendimas buvo priimtas kaip viena iš centrinio banko priemonių, kuriomis buvo siekiama palaikyti stabilias kainas. Vertinant naujausius pokyčius pažymėtina, kad 2014 m. pradžioje metinė infliacija pagal SVKI gerokai sumažėjo – iš esmės dėl praeityje atlikto netiesioginių mokesčių padidینimo poveikio silpnėjimo ir didelio reguliuojamųjų elektros kainų sumažėjimo. 2014 m. balandžio mėn. infliacija buvo 0,2 %.

Naujausiose turimose pagrindinių tarptautinių institucijų prognozėse numatoma, kad 2014–2015 m. infliacija pamažu didės ir atitinkamai bus 0,1–1,0 % ir 1,8–2,2 %. Tikimasi, kad gerokai sumažėjus administruojamųjų kainų augimui ir nusilpus pradiniam 2013 m. atlikto pridėtinės vertės mokesčio (PVM) padidینimo poveikiui, 2014 m. infliacinis spaudimas sumažės. Vis dėlto manoma, kad dėl didesnės vidaus paklausos ir išaugusių importuojamų prekių kainų infliacija prognozuojamu laikotarpiu priartės prie 2 % tikslo. Su prognozuojama infliacija susijusi rizika yra subalansuota. Didesnės infliacijos rizika susijusi su didesniu, nei tikimasi, žaliavų kainų kilimu, o mažesnės

infliacijos – daugiausia su mažesniu, nei tikimasi, ekonominiu aktyvumu. Vertinant dar tolesnės ateities perspektyvas tikėtina, kad atotrūkio mažinimas artimiausiais metais darys poveikį inflacijai ir (arba) nominaliajam valiutos kursui, nes BVP, tenkantis vienam gyventojui, ir kainų lygis Čekijoje vis dar yra mažesni nei euro zonoje. Tačiau sunku tiksliai įvertinti poveikį, kurį sukelia šis atotrūkio mažinimas.

Čekijai dabar taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito, pagal kurį perviršinio deficito padėtis turi būti ištaisyta iki 2013 m. Nagrinėjama 2013 m. valdžios sektoriaus biudžeto balanso deficitas sudarė 1,5 % BVP, t. y. buvo daug mažesnis už 3 % pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus bendrosios skolos ir BVP santykis sudarė 46,0 %, t. y. buvo mažesnis už 60 % pamatinę vertę. Europos Komisija prognozuoja, kad 2014 m. deficito santykis padidės iki 1,9 % BVP, o valdžios sektoriaus skolos santykis sumažės iki 44,4 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksnius pažymėtina, kad 2013 m. deficito santykis neviršijo valstybės investicijų ir BVP santykio. Svarbu, kad Čekija ilgam ištaisytų perviršinio deficito padėtį ir padarytų pakankamą pažangą siekdama jai nustatyto vidutinio laikotarpio tikslo (struktūrinis deficitas turėtų sudaryti 1,0 % BVP), o vėliau tęstų tvirtą fiskalinę politiką. Be to, ji turi išspręsti keletą fiskalinių uždavinių, aprašomų 5 skyriuje.

Ataskaitiniu dvejų metų laikotarpiu Čekijos krona nedalyvavo VKM II, tačiau ja buvo prekiaujama taikant lankstaus valiutos kurso režimą. 2013 m. lapkričio mėn. *Česká národní banka* paskelbė, kad įsikiš į užsienio valiutų rinką siekdamas susilpninti kronos kursą, kad nebūtų ilgam nukrypta nuo infliacijos tikslo, ir įsipareigojo neleisti, kad kronos kursas euro atžvilgiu viršytų tam tikrą lygį. Apskritai Čekijos kronos kursui euro atžvilgiu buvo būdingas labai didelis kintamumas. 2012 m. rugsėjo mėn. pakeltas Čekijos kronos kursas iki 2013 m. lapkričio mėn. nuosekliai krito. Vėliau jis nukrito dar labiau ir pasiekė lygį, atitinkantį *Česká národní banka* nustatytą apatinę ribą. Ataskaitiniu laikotarpiu trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR, apskritai buvo maži ir trijų mėnesių laikotarpiu, pasibaigusiu 2014 m. kovo mėn., sudarė 0,1 procentinio punkto. Kalbant apie ilgesnį laikotarpį pažymėtina, kad Čekijos kronos realusis efektyvusis kursas ir realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu 2014 m. balandžio mėn. buvo beveik tokie pat kaip atitinkami istoriniai dešimties metų vidurkiai. Kalbant apie kitus išorės pokyčius pažymėtina, kad Čekijoje mokėjimų balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitas 2005–2007 m. didėjo, o vėliau – 2008 ir 2009 m. – taisėsi dėl didelio vidaus paklausos sumažėjimo. 2010 m. deficitas didėjo, bet vėliau, augant prekybos prekėmis balanso perviršiui, 2012 m. išorės balansas pagerėjo iki 0,0 %

BVP, o 2013 m. užregistruotas 0,5 % perviršis. Kartu labai pablogėjo šalies grynųjų tarptautinių investicijų balansas: 2004 m. sudaręs –28,2 % BVP, 2012 m. jis jau sudarė –48,8 % BVP, bet 2013 m. pagerėjo ir sudarė –45,6 % BVP.

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. vidutinės ilgalaikės palūkanų normos buvo 2,2 %, taigi, gerokai mažesnės už palūkanų normų konvergencijos kriterijaus pamatinę vertę – 6,2 %. 2009 m. birželio mėn. buvusios didžiausios ilgalaikės palūkanos – 5,5 % – pastaraisiais metais Čekijoje gerokai mažėjo; dėl valstybių skolų krizės euro zonoje obligacijų pajamingumas šiek tiek svyravo ir kitose šalyse. Ataskaitinio laikotarpio pabaigoje ilgalaikės palūkanų normos buvo 2,0 %. Dėl ilgalaikių palūkanų normų mažėjimo nuo 2009 m. ir didelių ilgalaikių palūkanų normų euro zonoje ilgalaikių palūkanų normų skirtumas iš pradžių sumenko, o vėliau tapo reikšmingai neigiamas; 2012 m. rugpjūčio mėn. jis sudarė –1,5 procentinio punkto. Vėliau, ataskaitinio laikotarpio pabaigoje, ilgalaikės palūkanų normos Čekijoje mažėjo ne taip smarkiai kaip euro zonoje, todėl skirtumas sumažėjo ir sudarė apie –0,4 procentinio punkto (ir 0,3 procentinio punkto, palyginti su AAA reitingu įvertintų euro zonos obligacijų pajamingumu).

Norint sudaryti tvariai konvergencijai palankią aplinką Čekijoje, būtina, be kita ko, vidutiniu laikotarpiu toliau vykdyti į kainų stabilumą orientuotą pinigų politiką. Kalbant apie makroekonominis disbalansus pažymėtina, kad Europos Komisija Čekijos neįtraukė į 2014 m. Ispėjimo mechanizmo ataskaitoje pateiktą išsamią analizę. Nepaisant to, Čekija privalo išspręsti daug ekonominės politikos uždavinių, kurie išsamiau aprašyti 5 skyriuje.

Čekijos teisė neatitinka visų reikalavimų, susijusių su centrinio banko nepriklausomumu, konfidencialumu, piniginio finansavimo draudimu ir teisine integracija į Eurosistemą. Čekija yra ES valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 131 straipsnyje nurodytų suderinimo reikalavimų.

4.3 KROATIJA¹

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. Kroatijoje 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI buvo 1,1 %, t. y. gerokai mažesnė už kainų stabilumo kriterijaus pamatinę vertę – 1,7 %.

Vertinant ilgesnį praėjusį laikotarpį pažymėtina, kad Kroatijoje vidutinis metinis vartotojų kainų kilimas per pastaruosius dešimt metų svyravo nuo 1,1 % iki 5,8 %. Infliacija, 2004–2007 m. buvusi apie 2–3 % lygio, 2008 m. viršijo 5 %, o vėliau vėl sumažėjo. 2004–2008 m. dėl didelio kredito augimo stiprėjo vidaus paklausos spaudimas. Kartu dėl greito darbo užmokesčio augimo mažėjo konkurencingumas. Šie makroekonominiai pokyčiai pasitvirtino esą netvarūs, ir pasaulinė finansų krizė 2009 m. nubloškė Kroatijos ekonomiką į ilgalaikį nuosmukį. Todėl 2010 m. metinė infliacija pagal SVKI sumažėjo ir nukrito iki 1,1 %. Vėliau dėl maisto, energijos ir administruojamųjų kainų augimo ir PVM bei akcizo mokesčio padidinimo ji vėl nuosekliai augo ir 2012 m. pasiekė 3,4 % lygį, o 2013 m., nusilpus šio didėjimo poveikiui, sumažėjo iki 2,3 %. Nagrinėjant pastarojo meto pokyčius pažymėtina, kad 2014 m. pradžioje metinė infliacija pagal SVKI laikinai tapo neigiama ir balandžio mėn. buvo –0,1 %. Šį pastebimą sumažėjimą lėmė mažesnės maisto ir energijos kainos, elektros kainų sumažinimas 2013 m. spalio mėn. ir paklausos spaudimo nebuvimas. Apskritai dabartinę infliaciją reikėtų vertinti atsižvelgiant į didelius makroekonominius disbalansus ir pažeidžiamas sritis.

Naujausiose turimose pagrindinių tarptautinių institucijų prognozėse numatoma, kad 2014–2015 m. infliacija pamažu kils iš dabartinio neigiamo lygio ir atitinkamai bus 0,5–1,1 % ir 1,1–2,2 %. Su prognozuojama infliacija Kroatijoje susijusi rizika iš esmės subalansuota. Visų pirma, didesnės infliacijos rizika susijusi su žaliavų ir administruojamųjų kainų pokyčiais, o mažesnės infliacijos – su ekonomikos atsigavimo laipsniu. Vertinant tolesnės ateities perspektyvas pažymėtina, kad vidutiniu laikotarpiu Kroatijai gali būti sunku nuolat palaikyti žemą infliacijos lygį, nes atsižvelgtina į ribotas aktyvios pinigų politikos galimybes, susidarančias dėl stipriai valdomo lankstaus valiutos kurso režimo ir plataus euro naudojimo. Tikėtina, kad atotrūkio mažinimas artimiausiais metais darys poveikį infliacijai ir (arba) nominaliajam valiutos kursui, nes BVP, tenkantis vienam gyventojui, ir kainų lygis Kroatijoje vis dar yra mažesni nei euro zonoje. Tačiau sunku tiksliai įvertinti poveikį, kurį sukelia šis atotrūkio mažinimas. Pagyvėjus

¹ Kroatija įstojo į Europos Sąjungą 2013 m. liepos 1 d.

ekonomikai ir padidėjus pajamų konvergencijai, tikėtinas tolesnis kainų lygio panašėjimas. Kadangi taikomas stipriai valdomo lankstaus valiutos kurso režimas, dėl pirmiau nurodytų tendencijų gali padidėti vidaus infliacija.

Apibendrinant pasakytina, kad nors vidutinė 12 mėnesių infliacija pagal SVKI Kroatijoje dabar yra gerokai mažesnė už pamatinę vertę, nerimą kelia infliacijos konvergencijos tvarumas.

Kroatijai dabar taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito, pagal kurį perviršinio deficito padėtis turi būti ištaisyta iki 2016 m. Nagrinėjama 2013 m. valdžios sektoriaus biudžeto balanso deficitas buvo 4,9 % BVP, t. y. gerokai didesnis už 3 % pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus bendrosios skolos ir BVP santykis sudarė 67,1 %, t. y. viršijo 60 % pamatinę vertę. Europos Komisija prognozuoja, kad 2014 m. deficito santykis sumažės iki 3,8 %, o valdžios sektoriaus skolos santykis padidės iki 69,0 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksnius pažymėtina, kad 2013 m. deficito santykis viršijo valstybės investicijų ir BVP santykį; prognozuojama, kad taip bus ir 2014 m. Svarbu, kad Kroatija, laikydamasi PDP reikalavimo, 2014 m. ir vėliau darytų pažangą fiskalinės konsolidacijos srityje ir užtikrintų, jog iki 2016 m. būtų ištaisyta perviršinio deficito padėtis. Be to, ji turi išspręsti keletą fiskalinių uždavinių, aprašomų 5 skyriuje.

Ataskaitiniu dvejų metų laikotarpiu Kroatijos kuna nedalyvavo VKM II, tačiau ja buvo prekiaujama taikant lankstaus valiutos kurso režimą, kartu ir stiprų valiutos kurso valdymą. Ataskaitiniu laikotarpiu Kroatijos kunos kursui euro atžvilgiu buvo būdingas nedidelis kintamumas. Kartu trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR, apskritai buvo gana dideli. Kalbant apie ilgesnį laikotarpį pažymėtina, kad Kroatijos kunos realusis efektyvusis kursas ir realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu 2014 m. balandžio mėn. buvo beveik tokie pat kaip atitinkami istoriniai dešimties metų vidurkiai. Kalbant apie kitus išorės pokyčius pažymėtina, kad Kroatijoje einamosios ir kapitalo sąskaitos balansas pastaraisiais metais iš esmės pagerėjo. 2004–2008 m. išorės deficitas nuosekliai didėjo, bet vėliau bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos balansas nuolat gerėjo ir sąskaitoje susidarė perviršis: 2012 m. jis sudarė tik 0,1 %, o 2013 m. – jau 1,2 % BVP. Kartu labai pablogėjo šalies grynųjų tarptautinių investicijų balansas: 2004 m. sudaręs –47,7 % BVP, 2012 m. jis jau sudarė –89,5 %, o 2013 m. sudarė –88,4 % BVP. Todėl fiskalinė ir struktūrinė politika tebėra svarbi palaikant išorės sektoriaus tvarumą ir ekonomikos konkurencingumą.

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. vidutinės ilgalaikės palūkanų normos buvo 4,8 %, taigi, mažesnės už palūkanų normų konvergencijos kriterijaus pamatinę vertę – 6,2 %. Ataskaitiniu laikotarpiu ilgalaikės palūkanų normos padidėjo dėl sumažintų kredito reitingų. Ataskaitinio laikotarpio pabaigoje ilgalaikės palūkanų normos buvo 4,4 %, t. y. 2,0 procentinio punkto didesnės už euro zonos vidurkį (ir 2,7 procentinio punkto didesnės už AAA reitingu įvertintų euro zonos obligacijų pajamingumą).

Norint sudaryti tvariai konvergencijai palankią aplinką Kroatijoje, būtina, be kita ko, toliau vykdyti į kainų stabilumą orientuotą pinigų politiką ir plataus masto struktūrines reformas. Kalbant apie makroekonominis disbalansus pažymėtina, kad Europos Komisija Kroatiją įtraukė į 2014 m. Ispėjimo mechanizmo ataskaitoje pateiktą išsamią analizę ir padarė išvadą, kad Kroatijoje yra susidarę pernelyg dideli makroekonominiai disbalansai, kuriuos būtina atidžiai stebėti ir šalinti griežtais politikos veiksmais. Kadangi dėl stipriai valdomo lankstaus valiutos kurso režimo ir plataus euro naudojimo pinigų politikos galimybės yra ribotos, būtina, kad kitos politikos sritys suteiktų ekonomikai priemonių, reikalingų įveikti šaliai būdingus sukrėtimus, kad būtų ištaisyti makroekonominiai disbalansai ir išvengta pakartotinio jų susidarymo. Konkrečiai kalbant, Kroatija privalo išspręsti daug ekonominės politikos uždavinių, kurie išsamiau aprašyti 5 skyriuje.

Kroatijos teisė neatitinka visų reikalavimų, susijusių su centrinio banko nepriklausomumu. Kroatija yra ES valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 131 straipsnyje nurodytų suderinimo reikalavimų.

4.4 LIETUVA

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. Lietuvoje 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI buvo 0,6 %, t. y. gerokai mažesnė už kainų stabilumo kriterijaus pamatinę vertę – 1,7 %.

Vertinant ilgesnį praėjusį laikotarpį, pastebėtina, kad vartotojų kainų didėjimui Lietuvoje buvo būdingas kintamumas: per pastaruosius dešimt metų 12 mėnesių vidutinė infliacija svyravo nuo 1,2 % iki 11,1 %. 2004 m. Lietuvai įstojus į ES, anksčiau vyravęs neaukštas infliacijos lygis ėmė kilti, o 2007–2008 m. gerokai ūgtelėjo. Infliacijos augimo tendenciją pirmiausia lėmė didesnės žaliavų ir importo kainos, taip pat netiesioginių mokesčių tarifų padidėjimas. Tolesnis infliacijos didėjimas, prasidėjęs 2007 m., susijęs su įvairiais veiksniais, įskaitant didesnes energijos ir maisto produktų kainas, taip pat vis labiau įtemptą padėtį darbo rinkoje ir smarkiai didėjančią paklausą – ekonomikos perkaitimo ir didėjančių makroekonominių disbalansų ženklus. Kadangi šie makroekonominiai pokyčiai pasitvirtino esą netvarūs, 2009 m. patyrusi didelį nuosmukį, Lietuvos ekonomika vėlesniais metais ėmė vėl atsigaivinti. Metinė infliacija, 2008 m. pasiekusi rekordinį 11,1 % lygį, sparčiai mažėjo. Šis pokytis padėjo Lietuvai atkurti kainų konkurencingumą. Tačiau 2011–2012 m. dėl išaugusių pasaulinių energijos ir maisto kainų infliacija vėl padidėjo. 2013 m. iki 1,2 % infliacija sumažėjo dėl palankių pasaulinių žaliavų kainų ir nukritusių maisto ir administruojamųjų kainų. Nagrinėjant pastarojo meto pokyčius pažymėtina, kad 2014 m. pradžioje metinė infliacija pagal SVKI išliko maža ir 2014 m. balandžio mėn. buvo 0,3 %.

Naujausiose turimose pagrindinių tarptautinių institucijų prognozėse numatoma, kad infliacija pamažu didės ir 2014 m. bus 1,0–1,3 %, o 2015 m. – 1,8–2,4 %. Didžiausia rizika, galinti turėti įtakos infliacijai, yra susijusi su didesnės infliacijos galimybe: gali labiau, nei tikimasi, didėti pasaulinės maisto ir energijos kainos ir sparčiau kilti darbo užmokestis; tačiau esama ir mažesnės infliacijos rizikos, susijusios su tikėtinais administruojamųjų kainų sumažinimais, sietiniais su numatomu importuojamų dujų kainų mažėjimu. Didesnis darbo užmokesčio augimas, ypač jei darbo našumo augimas bus mažesnis už tą, kuris numatomas dabar, skatintų vienetinių darbo sąnaudų augimą. Vertinant tolesnės ateities perspektyvas pažymėtina, kad vidutiniu laikotarpiu Lietuvai bus sunku nuolat palaikyti žemą infliacijos lygį, nes aktyvios pinigų politikos galimybės ribotos. Atotrūkio mažinimas artimiausiais metais irgi veikiausiai darys poveikį infliacijai,

nes BVP, tenkantis vienam gyventojui, ir kainų lygis Lietuvoje vis dar yra mažesni nei euro zonoje. Tačiau tiksliai įvertinti poveikį infliacijai, kuri sukelia šis atotrūkio mažinimas, sunku. Vis dėlto tikėtina, kad toliau vyks pajamų ir kainų lygio konvergencija. Kadangi nominalusis valiutos kursas nėra lankstus, dėl pirmiau nurodytų tendencijų gali padidėti vidaus infliacija. Pabrėžtina, kad, vykstant ekonominei konvergencijai, negalima atmesti galimybės, jog vėl kils didelis paklausos spaudimas, nors dėl toliau vykdomo įsiskolinimo mažinimo, gerėjančių fiskalinio valdymo ir makroprudencinės sistemų (įskaitant Lietuvos banko parengtų atsakingo skolinimo gairių įgyvendinimą) ši rizika ateityje mažės. Taigi, netaikant lankstaus nominaliojo valiutos kurso ir esant ribotoms alternatyvių anticiklinės politikos priemonių taikymo galimybėms, gali būti sunku išvengti pakartotinio makroekonominių disbalansų, įskaitant ir aukštą infliacijos lygį, susidarymo.

Apibendrinant pasakytina, kad nors vidutinė 12 mėnesių infliacija pagal SVKI Lietuvoje dabar yra gerokai mažesnė už pamatinę vertę, nerimą kelia infliacijos konvergencijos tvarumas.

Lietuvai šiuo metu netaikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Nagrinėjama 2013 m. valdžios sektoriaus biudžeto balanso deficitas sudarė 2,1 % BVP, t. y. buvo mažesnis už 3 % pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus bendrosios skolos ir BVP santykis buvo 39,4 %, t. y. gerokai mažesnis už 60 % pamatinę vertę. Europos Komisija prognozuoja, kad 2014 m. deficitas tebebus 2,1 %, o valdžios sektoriaus skolos santykis padidės iki 41,8 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksnius pažymėtina, kad 2013 m. deficito santykis neviršijo valstybės investicijų ir BVP santykio. Svarbu, kad Lietuva padarytų pakankamą pažangą siekdama jai nustatyto vidutinio laikotarpio tikslo (struktūrinis deficitas turėtų sudaryti 1,0 % BVP), o vėliau tęstų tvirtą fiskalinę politiką. Be to, ji turi toliau įgyvendinti išlaidomis pagrįstą konsolidavimo strategiją ir išspręsti keletą fiskalinių uždavinių, aprašomų 5 skyriuje.

Nuo 2004 m. birželio 28 d. Lietuvos litas dalyvauja VKM II. Ataskaitiniu dvejų metų laikotarpiu litas buvo stabilus, jo centrinis kursas buvo 3,45280 lito už eurą. Nuo trijų mėnesių laikotarpio, kuris baigėsi 2013 m. birželio mėn., pradžios trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR, apskritai buvo nedideli – apie 0,5 procentinio punkto. Vėliau jie nukrito iki labai žemo lygio ir trijų mėnesių laikotarpiu, pasibaigusiu 2014 m. kovo mėn., sudarė 0,1 procentinio punkto. Kalbant apie ilgesnį laikotarpį pasakytina, kad 2014 m. balandžio mėn. Lietuvos lito realusis efektyvusis

kursas ir realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu buvo gana artimi atitinkamiems istoriniams dešimties metų vidurkiams. Apie kitus išorės pokyčius reikėtų pasakyti, kad mokėjimų balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitas 2004–2008 m. vis labiau didėjo. Smarkus vidaus paklausos kryptis, dėl kurio sumenko importo apimtis, konkurencingumo didėjimas ir stiprus eksporto atsigavimas lėmė didelį deficito sumažėjimą, o 2009 m. susidarė didelis bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos perviršis; 2012 m. jis sudarė 2,0 %, o 2013 m. – 3,7 % BVP. Kartu Lietuvos grynujų tarptautinių investicijų balansas, pablogėjęs nuo –34,4 % BVP (2004 m.) iki –57,3 % (2009 m.), vėliau nuolat gerėjo ir 2012 m. pasiekė –52,8 %, o 2013 m. buvo –45,7 %.

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. vidutinės ilgalaikės palūkanų normos buvo 3,6 %, taigi, gerokai mažesnės už palūkanų normų konvergencijos kriterijaus 6,2 % pamatinę vertę. Tarptautinė finansų krizė labai neigiamai paveikė Lietuvos kapitalo rinkas, ir 2009 m. ilgalaikės palūkanų normos, nevykstant prekybai antrinėje rinkoje, išaugo ir nusistovėjo ties 14,5 % riba. Nuo 2010 m. pamažu pradėjo atsigaivinti prekyba akcijomis ir jų išleidimas, o ilgalaikės palūkanų normos beveik nuolat mažėjo ir ataskaitinio laikotarpio pabaigoje pasiekė 3,3 % lygį. Šį mažėjimą lėmė stabilesni ekonomikos pokyčiai. Nuo 2010 m. iki ataskaitinio laikotarpio pabaigos palūkanų normų skirtumas, palyginti su euro zonos vidurkiu, sumažėjo iki 0,9 procentinio punkto (ir 1,6 procentinio punkto, palyginti su AAA reitingu įvertintų euro zonos obligacijų pajamingumu).

Norint sudaryti tvariai konvergencijai palankią aplinką Lietuvoje, būtina, be kita ko, vykdyti tokią ekonominę politiką, kuri užtikrintų tvarų bendrą makroekonominį stabilumą, įskaitant kainų stabilumą. Kalbant apie makroekonominį disbalansą pažymėtina, kad Europos Komisija Lietuvos neįtraukė į 2014 m. Ispėjimo mechanizmo ataskaitoje pateiktą išsamią analizę. Kita vertus, netaikant lankstaus nominaliojo valiutos kurso ir dėl to esant ribotoms pinigų politikos priemonių taikymo galimybėms, būtina, kad kitos politikos sritys suteiktų ekonomikai priemonių, reikalingų įveikti šaliai būdingus sukrėtimus, kad būtų išvengta pakartotinio makroekonominių disbalansų susidarymo. Konkrečiai kalbant, Lietuva privalo išspręsti daug ekonominės politikos uždavinių, kurie išsamiau aprašyti 5 skyriuje.

Lietuvos teisė atitinka sutartis ir statutą.

4.5 VENGRIJA

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. Vengrijoje 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI buvo 1,0 %, t. y. gerokai mažesnė už kainų stabilumo kriterijaus pamatinę vertę – 1,7 %.

Vertinant ilgesnį praėjusį laikotarpį pažymėtina, kad Vengrijoje vidutinis metinis vartotojų kainų kilimas per pastaruosius dešimt metų svyravo ties 5 % lygiu, nors ir būta keleto išimčių. Tačiau dėl vėliau įvykusių žaliavų kainų sukrėtimų ir dažno netiesioginių mokesčių ir administruojamųjų kainų keitimo ataskaitiniu laikotarpiu vartotojų kainų kilimas Vengrijoje buvo gana nestabilus. Iki 2008 m. stipriai augęs atlygis vienam darbuotojui paskatino vienetinių darbo sąnaudų didėjimą; vėliau, 2009–2010 m., šios sąnaudos sumažėjo dėl darbo užmokesčio suvaržymų, susijusių su ekonominiu lėtėjimu. Šis vienetinių darbo sąnaudų augimo mažėjimas pasirodė esąs laikinas: 2011 m. pradėjęs sparčiau augti atlygis vienam darbuotojui ir neigiamas darbo našumo didėjimas 2012 m. paskatino vienetinių darbo sąnaudų augimą. 2013 m. vienetinių darbo sąnaudų augimas dar labiau paspartėjo dėl darbo užmokesčio augimo viešajame sektoriuje gerokai išaugus atlygiui vienam darbuotojui. Nagrinėjant pastarojo meto pokyčius pažymėtina, kad 2014 m. pradžioje metinė infliacija pagal SVKI dar labiau sumažėjo ir balandžio mėn. buvo –0,2 %. Be nusilpusios vidaus paklausos, žemą infliacijos lygį lėmė maisto kainų kilimo lėtėjimas dėl gero derliaus, maža importuota infliacija ir energijos kainų mažėjimas dėl 2013–2014 m. sumažintų administruojamųjų kainų.

Naujausiose turimose pagrindinių tarptautinių institucijų prognozėse numatoma, kad 2014 ir 2015 m. infliacija pamažu didės ir atitinkamai bus 0,5–1,0 % ir 2,8–3,0 %. Su prognozuojama infliacija susijusi rizika yra iš esmės subalansuota. Infliacija gali būti didesnė dėl didesnio, nei numatoma, pasaulinių žaliavų kainų kilimo ir atsinaujinusios įtampos pasaulinėse finansų rinkose, o dėl vidaus politikos neapibrėžtumo gali kilti spaudimas dar labiau nuvertinti forintą, taigi, gali išaugti importuojamų prekių ir paslaugų kainos. Kalbant apie mažesnės infliacijos galimybes pažymėtina, kad bankų ir namų ūkių toliau vykdomas balansų sureguliuavimo procesas ir fiskalinė našta veikiausiai turės įtakos vidaus paklausos atsigavimui. Vertinant tolesnės ateities perspektyvas, tikėtina, kad atotrūkio mažinimas artimiausiais metais darys poveikį infliacijai ir (arba) nominaliajam valiutos kursui, nes BVP, tenkantis vienam gyventojui, ir kainų lygis Vengrijoje vis dar

yra mažesni nei euro zonoje. Tačiau sunku tiksliai įvertinti poveikį, kurį sukelia šis atotrūkio mažinimas.

Apibendrinant pasakytina, kad nors vidutinė 12 mėnesių infliacija pagal SVKI Vengrijoje dabar yra gerokai mažesnė už pamatinę vertę, nerimą kelia infliacijos konvergencijos tvarumas.

Vengrijai šiuo metu netaikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Nagrinėjama 2013 m. valdžios sektoriaus biudžeto balanso deficitas sudarė 2,2 % BVP, t. y. buvo mažesnis už 3 % pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus bendrosios skolos ir BVP santykis sudarė 79,2 %, t. y. viršijo 60 % pamatinę vertę. Europos Komisija prognozuoja, kad 2014 m. biudžeto deficitas padidės iki 2,9 % BVP, o valdžios sektoriaus skolos santykis – iki 80,3 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksmus pažymėtina, kad 2013 m. deficito santykis neviršijo valstybės investicijų ir BVP santykio. Svarbu, kad Vengrija pasiektų jai nustatytą vidutinio laikotarpio tikslą (struktūrinis deficitas turėtų sudaryti 1,7 % BVP) ir tvirtai mažinti valdžios sektoriaus skolos santykį. Be to, ji turi išspręsti keletą fiskalinių uždavinių, aprašomų 5 skyriaus 5.2 skirsnyje (žr. versiją anglų k.).

Ataskaitiniu dvejų metų laikotarpiu Vengrijos forintas nedalyvavo VKM II. Vengrijos forinto kursui euro atžvilgiu buvo būdingas didelis kintamumas. Iki 2012 m. rugpjūčio mėn. forinto kursas kilo, bet vėliau – 2012 m. pabaigoje ir 2013 m. pirmąjį ketvirtį – euro atžvilgiu nukrito apie 10 %. Šiek tiek pagerinęs prarastas pozicijas, 2013 m. viduryje Vengrijos forintas vėl patyrė spaudimą, ir 2014 m. pradžioje jo kursas gerokai nukrito, bet nuo pirmojo ketvirčio vėl pradėjo po truputį stiprėti. Trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR normomis, buvo labai dideli, tačiau nuosekliai mažėjo dėl *Magyar Nemzeti Bank* vykdyto palūkanų normų mažinimo menkstant infliacijos skirtumams euro zonos atžvilgiu. 2008 m. pabaigoje *Magyar Nemzeti Bank* ir ECB paskelbtas susitarimas dėl atpirkimo sandorių padėjo sumažinti finansų sistemos pažeidžiamumą, taigi galėjo prisidėti ir prie valiutos kursui daromo spaudimo sumažinimo ataskaitiniu laikotarpiu. Kalbant apie ilgesnį laikotarpį pažymėtina, kad Vengrijos forinto realusis efektyvusis kursas ir realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu 2014 m. balandžio mėn. buvo mažesni nei atitinkami istoriniai dešimties metų vidurkiai. Kalbant apie kitus išorės pokyčius pažymėtina, kad Vengrijoje einamosios ir kapitalo sąskaitos balansas pastaraisiais metais labai pagerėjo. Mokėjimų balanso bendroje einamojoje ir kapitalo sąskaitoje 2004–2008 m. buvo nuolat nurodomas didelis deficitas,

tačiau 2009 m. šis rodiklis pasikeitė į perversį, ir šis pamažu didėjo: 2012 m. jis sudarė 3,5 %, o 2013 m. – 6,5 % BVP. Kartu Vengrijos grynųjų tarptautinių investicijų balansas, taip pat labai pablogėjęs – nuo –85,4 % BVP (2002 m.) iki rekordinio –117,2 % lygio (2009 m.), 2012 m. pagerėjo iki –103,2 %, o 2013 m. – iki –93,0 % BVP. Tačiau šalies gryniesiems įsipareigojimams užsieniui vis dar labai dideli. Todėl fiskalinė ir struktūrinė politika tebėra svarbi palaikant išorės sektoriaus tvarumą ir ekonomikos konkurencingumą.

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. vidutinės ilgalaikės palūkanų normos buvo 5,8 %, taigi, mažesnės už palūkanų normų konvergencijos kriterijaus 6,2 % pamatinę vertę. Artėjant ataskaitiniam laikotarpiui, ilgalaikės palūkanų normos gerokai sumažėjo: nuo 9,0 % (2012 m. pradžioje) iki 5,1 % (2013 m. gegužės mėn.). Sumažėjęs pasaulinis rizikos vengimas ir keletą kartų iš eilės sumažintos pinigų politikos palūkanų normos prisidėjo prie obligacijų pajamingumo mažėjimo. Ataskaitiniu laikotarpiu palūkanų normos augo ir laikotarpio pabaigoje buvo 5,6 %; šį augimą daugiausia lėmė vidaus disbalansai. Ataskaitinio laikotarpio pabaigoje palūkanų normų skirtumas, palyginti su euro zonos vidurkiu, buvo 3,2 procentinio punkto (ir 3,9 procentinio punkto, palyginti su AAA reitingu įvertintų euro zonos obligacijų pajamingumu).

Norint sudaryti tvariai konvergencijai palankią aplinką Vengrijoje, būtina, be kita ko, vykdyti į kainų stabilumą orientuotą pinigų politiką, sukuriant stabilią institucinę aplinką, palaikančią rinkos pasitikėjimą, ir kartu užtikrinant visišką centrinio banko nepriklausomumą. Kalbant apie makroekonominis disbalansus pažymėtina, kad Europos Komisija Vengriją įtraukė į 2014 m. Ispėjimo mechanizmo ataskaitoje pateiktą išsamią analizę ir padarė išvadą, kad Vengrijoje yra susidarę makroekonominiai disbalansai, kuriuos būtina stebėti ir šalinti ryžtingais politikos veiksmais. Pabrėžtina, kad Vengrija privalo išspręsti daug ekonominės politikos uždavinių, kurie išsamiau aprašomi 5 skyriaus 5.4 skirsnyje (žr. versiją anglų k.).

Vengrijos teisė neatitinka visų reikalavimų, susijusių su centrinio banko nepriklausomumu, piniginio finansavimo draudimu, žodžio „euro“ vienoda rašyba ir teisine integracija į Eurosistemą. Vengrija yra ES valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 131 straipsnyje numatytų suderinimo reikalavimų.

4.6 LENKIJA

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. Lenkijoje 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI buvo 0,6 %, t. y. gerokai mažesnė už kainų stabilumo kriterijaus pamatinę vertę – 1,7 %.

Vertinant ilgesnį praėjusį laikotarpį pažymėtina, kad Lenkijoje vidutinis metinis vartotojų kainų kilimas per pastaruosius dešimt metų svyravo nuo 0,8 % iki 4,2 %. Kalbant konkrečiau, po laikino padidėjimo 2004 m. daugiausia dėl Lenkijos įstojimo į ES laikinai išaugusi infliacija 2005 ir 2006 m. vėl tapo maža. 2006 m. pabaigoje padidėjus kainų spaudimui, 2008 m. infliacija užtelėjo iki daugiau kaip 4,0 % ir išbuvo padidėjusi 2009 m. Makroekonominiams pokyčiams iki 2008 m. vidurio buvo būdingas tvarus ekonominės veiklos pakilimas su pertrūkiu 2005 m. pirmąjį pusmetį. To meto kainų pokyčiams įtakos turėjo ir žaliavų kainų kilimas. 2007–2008 m. labai išryškėjo pajėgumų spaudimas, tačiau prasidėjus pasaulinei finansų krizei jis sumažėjo. Dėl palyginti trumpai trukusio ekonomikos sulėtėjimo ir mažesnių pasaulinių žaliavų kainų laikinai sumažėjo metinė infliacija pagal SVKI – 2010 m. vasarą iki mažiau kaip 2 %. 2011 m. šoktelėjus pasaulinėms žaliavų kainoms, nominaliojo valiutos kurso sumažinimas ir PVM padidinimas esant didelei vidaus paklausai paskatino naują infliacijos augimą. Tačiau, 2012 m. pradėjus labai silpnėti vidaus ekonominiam aktyvumui ir keičiantis pasaulinėms žaliavų kainoms, 2013 m. infliacija gerokai sumažėjo ir pasiekė istoriškai žemą lygį. 2013 m. birželio mėn. metinė infliacija pasiekė net 0,2 % lygį. Vertinant pastarojo meto pokyčius pažymėtina, kad metinė infliacija pagal SVKI išbuvo maža: 2014 m. balandžio mėn. ji buvo 0,3 %. Infliacija pagal VKI taip pat buvo 0,3 %, t. y. mažesnė už centrinio banko vidutinio laikotarpio infliacijos tikslą (2,5 % su leistina ± 1 procentinio punkto paklaida).

Naujausiose turimose pagrindinių tarptautinių institucijų prognozėse numatoma, kad 2014 ir 2015 m. infliacija pamažu didės ir atitinkamai bus 1,1–1,5 % ir 1,9–2,4 %. Su prognozuojama infliacija susijusi rizika iš esmės subalansuota. Didesnės infliacijos rizika daugiausia susijusi su žaliavų kainų pokyčiais, o mažesnės – daugiausia su Lenkijos ekonomikos atsigavimo tempu. Vertinant tolesnės ateities perspektyvas tikėtina, kad atotrūkio mažinimas artimiausiais metais darys poveikį infliacijai ir (arba) nominaliajam valiutos kursui, nes BVP, tenkantis vienam gyventojui, ir kainų lygis Lenkijoje vis dar yra

mažesni nei euro zonoje. Tačiau sunku tiksliai įvertinti poveikį, kurį sukelia šis atotrūkio mažinimas.

Apibendrinant pažymėtina, kad nors vidutinė 12 mėnesių infliacija pagal SVKI Lenkijoje dabar yra gerokai mažesnė už pamatinę vertę, nerimą kelia infliacijos konvergencijos tvarumas.

Lenkijai dabar taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Nagrinėjama 2013 m. valdžios sektoriaus biudžeto balanso deficitas buvo 4,3 % BVP, t. y. gerokai didesnis už 3 % pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus bendrosios skolos ir BVP santykis sudarė 57,0 %, t. y. buvo mažesnis už 60 % pamatinę vertę. Europos Komisija prognozuoja, kad 2014 m. laikinas biudžeto perviršis sudarys 5,7 % BVP, o valdžios sektoriaus skolos santykis dėl vienkartinio turto perdavimo iš pensijų sistemos antrosios pakopos (apie 9 % BVP) sumažės iki 49,2 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksnius pažymėtina, kad 2013 m. deficito santykis viršijo valstybės investicijų ir BVP santykį. Svarbu, kad Lenkija, atsižvelgdama į PDP reikalavimus, tvariai mažintų biudžeto deficitą ir iki 2015 m. ištaisytų perviršinio deficito padėtį, o vėliau padarytų pakankamą pažangą siekdama jai nustatyto vidutinio laikotarpio tikslo (struktūrinis deficitas turėtų sudaryti 1 % BVP). Be to, ji turi išspręsti kitus fiskalinius uždavinius, aprašomus 5 skyriuje.

Ataskaitiniu dvejų metų laikotarpiu Lenkijos zlotas nedalyvavo VKM II, tačiau juo buvo prekiaujama vadovaujantis lanksčiu valiutos kurso režimu. Lenkijos zloto kursui euro atžvilgiu buvo būdingas palyginti didelis kintamumas. Iki 2012 m. rugpjūčio mėn. Lenkijos zloto kursas euro atžvilgiu nuosekliai stiprėjo. Vėliau, didelio kintamumo laikotarpiu, 2013 m. viduryje, jis euro atžvilgiu susilpnėjo. Paskui iki ataskaitinio laikotarpio pabaigos zloto kursas euro atžvilgiu nuosekliai stiprėjo. Trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR, Lenkijoje tebebuvo nemaži. 2008 m. pabaigoje *Narodowy Bank Polski* ir ECB susitarė dėl atpirkimo sandorių, kurie *Narodowy Bank Polski* leistų pasiskolinti iki 10 mlrd. eurų. Be to, du kartus – 2011 m. ir 2013 m. – buvo pratęstas nuo 2009 m. vidurio galiojęs susitarimas su TVF dėl lanksčiosios kredito linijos, skirtas patenkinti krizės prevencijai ir krizės mažinimui skirto skolinimosi poreikį. Nuo lanksčiosios kredito linijos sukūrimo Lenkija pagal ją negavo jokių išmokų. Kadangi šie susitarimai padėjo sumažinti su finansiniu pažeidžiamumu susijusią riziką, jie taip pat galėjo prisidėti mažinant spaudimo valiutų kursui riziką. Kalbant apie ilgesnį laikotarpį pažymėtina, kad Lenkijos zloto realusis efektyvusis kursas

ir realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu 2014 m. balandžio mėn. buvo beveik tokie pat kaip atitinkami istoriniai dešimties metų vidurkiai. Kalbant apie kitus išorės pokyčius pažymėtina, kad 2007 ir 2008 m. Lenkija nurodė gana didelį mokėjimų balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitą. 2009 m. bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos balansas pastebimai pasitaisė; 2012 m. jis sudarė –1,5 %, o 2013 m. – 1,0 % BVP. Kartu labai pablogėjo Lenkijos grynųjų tarptautinių investicijų balansas: 2004 m. sudarė –41,6 % BVP, 2013 m. jis jau sudarė –68,6 % BVP. Todėl fiskalinė ir struktūrinė politika tebėra svarbi palaikant išorės sektoriaus tvarumą ir ekonomikos konkurencingumą.

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. vidutinės ilgalaikės palūkanų normos buvo 4,2 %, taigi, gerokai mažesnės už palūkanų normų konvergencijos kriterijaus pamatinę vertę – 6,2 %. Apskritai per finansų krizę ilgalaikės palūkanų normos Lenkijoje ganėtinai svyravo, o 2009 m. antrąjį pusmetį ir 2010 m. pradžioje stabilizavosi. Didėjanti Lenkijos vyriausybės obligacijų paklausa tarp tarptautinių investuotojų paskatino ilgalaikių palūkanų normų mažėjimą 2010 m. 2010 m. pabaigoje ir 2011 m. pradžioje ilgalaikės palūkanų normos šiek tiek padidėjo dėl išaugusios įtampos finansų rinkose. Nuo 2011 m. vidurio iki 2013 m. vidurio jos mažėjo, o vėliau šiek tiek padidėjo. Ataskaitinio laikotarpio pabaigoje Lenkijos ilgalaikės palūkanų normos buvo 4,1 %, t. y. 1,7 procentinio punkto didesnės nei euro zonos vidurkis (ir 2,4 procentinio punkto didesnės už AAA reitingu įvertintų euro zonos obligacijų pajamingumą).

Norint sukurti tvariai konvergencijai palankią aplinką Lenkijoje, būtina, be kita ko, vidutiniu laikotarpiu palaikyti į kainų stabilumą orientuotą pinigų politiką. Kalbant apie makroekonominis disbalansus pažymėtina, kad Europos Komisija Lenkijos neįtraukė į 2014 m. Ispėjimo mechanizmo ataskaitoje pateiktą išsamią analizę. Nors Lenkijos ekonomika gana gerai sugebėjo išgyventi pasaulinę krizę, dar liko daug neišspręstų fiskalinių ir struktūrinių klausimų. Konkrečiai kalbant, Lenkija privalo išspręsti daug ekonominės politikos uždavinių, kurie išsamiau aprašomi 5 skyriuje.

Lenkijos teisė neatitinka visų centrinio banko reikalavimų, susijusių su centrinio banko nepriklausomumu, konfidencialumu, piniginio finansavimo draudimu ir teisine integracija į Eurosistemą. Lenkija yra ES valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 131 straipsnyje numatytų suderinimo reikalavimų.

4.7 RUMUNIJA

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. Rumunijoje 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI buvo 2,1 %, t. y. didesnė už kainų stabilumo kriterijaus pamatinę vertę – 1,7 %.

Vertinant ilgesnį praėjusį laikotarpį pažymėtina, kad nuo dešimtmečio pradžios iki 2007 m. vidutinė metinė infliacija pagal SVKI Rumunijoje labai sumažėjo, tačiau 2007 m. ėmė didėti. 2009 m. infliacija vėl sumažėjo, vėliau iš esmės stabilizavosi ties gana aukštu lygiu, o 2012 ir 2013 m. nukrito iki istorinių žemumų – atitinkamai iki 3,4 % ir 3,2 %. Be vienetinių darbo sąnaudų, infliacijai didelės įtakos turėjo keletas iš eilės įvykusių stiprių sukrėtimų, turėjusių įtakos pasiūlai (pvz., PVM padidinimas 2010 m.), administruojamųjų kainų ir akcizo mokesčių koregavimai, valiutos kurso pokyčiai. Infliacijos kaitą per pastaruosius dešimt metų reikėtų vertinti atsižvelgiant į ekonomikos perkaitimą 2004–2008 m., ekonominio aktyvumo sumažėjimą 2009 ir 2010 m. ir lėtą jo atsigavimą 2011–2013 m. 2004–2008 m. nedarbas mažėjo, darbo užmokestis augo gerokai sparčiau už našumą, ir tai paskatino vienetinių darbo sąnaudų didėjimą iki dviženklių dydžių. Nedarbui vėl išaugus ir gerokai sumažėjus darbo užmokesčio augimui, vienetinės darbo sąnaudos sumažėjo nuo 22,9 % (2008 m.) iki 2,5 % (2013 m.). Vertinant pastarojo meto pokyčius pažymėtina, kad metinei infliacijai pagal SVKI iš esmės buvo būdinga mažėjimo tendencija: nuo 2012 m. rugsėjo mėn. iki 2013 m. rugsėjo mėn. infliacija sumažėjo nuo 5,4 % (aukščiausio lygio) iki 1,1 %, o 2014 m. balandžio mėn., padidinus kurui taikomą akcizo mokestį, ji šiek tiek padidėjo – iki 1,6 %. Bendrą infliacijos mažėjimą lėmė 2013 m. rugsėjo mėn. sumažintas PVM miltams ir duonos gaminiams, dėl pasaulinių kainų pokyčių sumažėjęs energijos ir maisto produktų kainų spaudimas, labai geras derlius, mažinantis bazės poveikis ir defliniacijos spaudimas, kurį sukėlė neigiamas gamybos atotrūkis ir infliacijos mažėjimo lūkesčiai.

Naujausiose turimose pagrindinių tarptautinių institucijų prognozėse numatyta, kad vidutinė metinė infliacija pamažu kils iš istorinių žemumų ir 2014 m. bus 2,2–2,5 %, o 2015 m. – 3,0–3,3 %. Nors tiesioginė rizika prognozuojamai infliacijai iš esmės subalansuota, vidutiniu laikotarpiu vyraus didesnės infliacijos rizika. Ji susijusi su didesniu, nei tikimasi, pasaulinių žaliavų kainų kilimu ir galimu lėjos nuvertėjimu, kurį lemtų atsinaujinusios įtampos pasaulinėse finansų rinkose. Vidaus rizika susijusi su tolesnio energijos kainų reguliavimo mažinimo ir akcizo mokesčių didinimo poveikiu, taip

pat su nuolatiniu neaiškumu dėl struktūrinių reformų priemonių, sutartų pagal prevencinės finansinės pagalbos programą, įgyvendinimo pažangos. Be to, kyla rizika dėl galimo fiskalinio atsilikimo, susijusio su 2014 m. gruodžio mėn. rengiamais prezidento rinkimais. Jeigu ekonominis aktyvumas bus mažesnis, nei numatoma, kils mažesnės, nei prognozuojama, infliacijos rizika. Vertinant tolesnės ateities perspektyvas tikėtina, kad atotrūkio mažinimas artimiausiais metais darys poveikį infliacijai ir (arba) nominaliajam valiutos kursui, nes BVP, tenkantis vienam gyventojui, ir kainų lygis Rumunijoje vis dar yra gerokai mažesni nei euro zonoje. Tačiau tiksliai įvertinti poveikį, kurį sukelia šis atotrūkio mažinimas, sunku.

Rumunijai šiuo metu netaikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Nagrinėjama 2013 m. valdžios sektoriaus biudžeto balanso deficitas sudarė 2,3 % BVP, t. y. buvo mažesnis už 3 % pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus bendrosios skolos ir BVP santykis buvo 38,4 %, t. y. gerokai mažesnis už 60 % pamatinę vertę. Europos Komisija prognozuoja, kad 2014 m. deficito santykis šiek tiek sumažės – iki 2,2 %, o valdžios sektoriaus skolos santykis padidės iki 39,9 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksnius pažymėtina, kad 2013 m. deficito santykis neviršijo valstybės investicijų ir BVP santykio. Svarbu, kad Rumunija padarytų pakankamą pažangą siekdama jai nustatyto vidutinio laikotarpio tikslo (struktūrinis deficitas turėtų sudaryti 1 % BVP), ir vykdytų įsipareigojimus, dėl kurių buvo susitarta pagal bendrą ES ir TVF finansinės paramos programą. Be to, ji turi išspręsti keletą fiskalinių uždavinių, aprašytų 5 skyriuje.

Nagrinėjamu dvejų metų laikotarpiu Rumunijos lėja nedalyvavo VKM II, tačiau ja buvo prekiaujama taikant lankstaus valiutos kurso režimą, apimantį valdomą valiutos kursą. Rumunijos lėjos kursui euro atžvilgiu buvo būdingas didelis kintamumas. Iki 2013 m. gegužės mėn. Rumunijos lėja po truputį stiprėjo, tačiau padidėjusio nestabilumo laikotarpiu, kuris buvo 2013 m. viduryje, susilpnėjo. Vėliau lėjos kursas šiek tiek pakilo ir nagrinėjamo laikotarpio pradžioje stabilizavosi ties vidutiniu lygiu. Visą ataskaitinį laikotarpį trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR normomis, apskritai buvo labai dideli, tačiau nuosekliai mažėjo dėl *Banca Națională a României* vykdyto palūkanų normų mažinimo menkstant infliacijos skirtumams euro zonos atžvilgiu. 2009 m. Rumunijai patvirtintas ES ir TVF valdomas tarptautinės finansinės paramos paketas, 2011 m. – prevencinės finansinės paramos programa, o 2013 m. – ją tęsianti programa. Ataskaitiniu laikotarpiu Rumunija nepasinaudojo prevencinių susitarimų ištekliais. Kadangi šie susitarimai padėjo sumažinti finansinį pažeidžiamumą, jie taip pat

galėjo prisidėti ataskaitiniu laikotarpiu mažinant spaudimą valiutų kursui. Kalbant apie ilgesnį laikotarpį pažymėtina, kad 2014 m. balandžio mėn. Rumunijos lėjos realusis efektyvusis kursas ir realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu buvo gana artimi atitinkamiems istoriniams dešimties metų vidurkiams. Kalbant apie kitus išorės pokyčius pažymėtina, kad Rumunijos einamosios ir kapitalo sąskaitos balansas pastaraisiais metais iš esmės pagerėjo. 2004–2007 m. buvo pranešama apie vis didesnį išorės deficitą, bet 2009 m. bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitas sumenko, 2012 m. dar labiau sumažėjo – iki 3,0 % BVP, o 2013 m. susidarė perviršis, siekęs 1,2 % BVP. Kartu labai pablogėjo šalies grynųjų tarptautinių investicijų pozicija: 2004 m. sudariusi –26,4 % BVP, 2012 m. ji jau sudarė –67,5 %, o 2013 m. pagerėjo iki –62,3 % BVP. Todėl fiskalinė ir struktūrinė politika tebėra svarbi palaikant išorės sektoriaus tvarumą ir ekonomikos konkurencingumą.

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. vidutinės ilgalaikės palūkanų normos buvo 5,3 %, taigi, mažesnės už palūkanų normų konvergencijos kriterijaus pamatinę vertę – 6,2 %. Per kelerius praėjusius metus Rumunijos ilgalaikės palūkanų normos, nesikeičiant infliacijai ir taip užkertant kelią tvariai nominaliųjų palūkanų normų mažėjimo tendencijai, svyravo ties 7 % lygiu ($\pm 0,5$ procentinio punkto). Vėliau infliacija labai sumažėjo, o tai leido centriniam bankui sumažinti pinigų politikos palūkanų normas sparčiau nei anksčiau. Dėl šios priežasties sumažėjo Rumunijos ir euro zonos ilgalaikių palūkanų normų skirtumas. Baigiantis nagrinėjamam laikotarpiui, ilgalaikės palūkanų normos buvo 5,2 %, t. y. 2,8 procentinio punkto didesnės nei euro zonos vidurkis (ir 3,5 procentinio punkto didesnės už AAA reitingu įvertintų euro zonos obligacijų pajamingumą).

Norint sudaryti tvariai konvergencijai palankią aplinką Rumunijoje, būtina, be kita ko, vykdyti tokią ekonominę politiką, kuria būtų užtikrinamas bendras makroekonominis stabilumas, įskaitant tvarų kainų stabilumą. Kalbant apie makroekonominis disbalansus pažymėtina, kad šaliai taikoma priežiūra pagal makroekonominio koregavimo programą, remiamą teikiant finansinę pagalbą. Rumunija privalo išspręsti daug ekonominės politikos uždavinių, kurie išsamiau aprašomi 5 skyriuje.

Rumunijos teisė neatitinka visų reikalavimų, susijusių su centrinio banko nepriklausomumu, konfidencialumu, piniginio finansavimo draudimu ir teisine integracija į Eurosistemą. Rumunija yra ES valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 131 straipsnyje numatytų suderinimo reikalavimų.

4.8 ŠVEDIJA

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. Švedijoje 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI buvo 0,3 %, t. y. gerokai mažesnė už kainų stabilumo kriterijaus pamatinę vertę – 1,7 %.

Per ilgesnį praėjusį laikotarpį infliacijos pagal SVKI kaita Švedijoje apskritai buvo nedidelė, vidutinis infliacijos pagal SVKI lygis pastaruosius dešimt metų buvo 1,5 %. Tai rodo Švedijos pinigų politikos patikimumą, kurį palaiko nuosaikiai nustatomas darbo užmokestis ir turimas išsivysčiusios ekonomikos šalies statusas. Šiuo laikotarpiu vidutinė metinė infliacija pagal SVKI 2,0 % ribą viršijo tik 2008 m. 2013 m. vidutinė metinė infliacija pagal SVKI buvo 0,4 %. Vertinant pastarojo meto pokyčius pažymėtina, kad 2013 m. paskutinįjį ketvirtį ir 2014 m. pradžioje metinė infliacija pagal SVKI buvo nedidelė – gerokai mažesnė už *Sveriges Riksbank* infliacijos tikslą. Tokią infliaciją daugiausia lėmė energijos kainų mažėjimas ir vangesnis paslaugų kainų augimas. Sumažėjęs paslaugų ir prekių gamybos sektorių pelnas rodė, kad verslo sektorius vis dar patyrė sunkumų mėgindamas didesnes sąnaudas kompensuoti aukštesnėmis kainomis.

Naujausiose turimose pagrindinių tarptautinių institucijų prognozėse numatoma, kad 2014 m. infliacija ir toliau bus iš esmės nepakitusi, o 2015 m. didės ir atitinkamai bus 0,1–0,5 % ir 1,4–1,8 %. Su prognozuojama infliacija susijusi rizika apskritai yra gana gerai subalansuota. Rizika, dėl kurios infliacija galėtų būti didesnė, susijusi su stipresniu, nei tikimasi, investiciniu aktyvumu ir augančiomis pasaulinėmis žaliavų kainomis. Pagrindinė infliacijos mažėjimo rizika susijusi su būsto kainų koregavimu, dėl kurio galėtų lėtėti vidaus paklausa. Dar vienas infliacijos prognozių netikslumą didinantis veiksnys – valiutų kursų svyravimai. Tai, kad Švedijoje vis dar yra gana aukštas kainų lygis, palyginti su vidutiniu kainų lygiu euro zonoje, rodo, jog tolesnė prekybos integracija ir padidėjusi konkurencija gali turėti mažinantį poveikį kainų kaitai.

Švedijai netaikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Nagrinėjamais 2013 m. valdžios sektoriaus biudžeto balanso deficitas buvo 1,1 % BVP, t. y. gerokai mažesnis už 3 % deficito pamatinę vertę. Bendras valdžios sektoriaus bendrosios skolos ir BVP santykis buvo 40,6 % BVP, t. y. mažesnis už 60 % pamatinę vertę. Europos Komisija prognozuoja, kad 2014 m. deficito santykis padidės iki 1,8 % BVP, o valdžios sektoriaus skolos santykis – iki 41,6 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksnius

pažymėtina, kad 2013 m. deficito santykis neviršijo valstybės investicijų ir BVP santykio. Svarbu, kad artimiausiais metais Švedija, remdamasi sava taisyklėmis pagrįsta fiskaline sistema, iki šiol leidusia pasiekti gerų fiskalinių rodiklių, palaikytų gerą valstybės finansų būklę ir toliau vykdytų savo biudžeto konsolidacijos strategiją. Be to, ji turi išspręsti keletą fiskalinių uždavinių, aprašomų 5 skyriuje.

Ataskaitiniu dvejų metų laikotarpiu Švedijos krona nedalyvavo VKM II, tačiau ja buvo prekiaujama pagal lankstaus valiutos kurso režimą. Nagrinėjamu laikotarpiu Švedijos kronos kursui euro atžvilgiu apskritai buvo būdingas labai didelis kintamumas. Iki 2012 m. rugpjūčio mėn. valiutos kursas stiprėjo, o vėliau vėl silpnėjo iki pat 2012 m. pabaigos. 2013 m. pirmąjį ketvirtį krona sustiprėjo, o tada iki 2014 m. gegužės mėn. nuosekliai silpnėjo. Trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR, nuosekliai mažėjo nuo 1,6 procentinio punkto trijų mėnesių laikotarpiu, kuris baigėsi 2012 m. birželio mėn., iki 0,6 procentinio punkto trijų mėnesių laikotarpiu, kuris baigėsi 2014 m. kovo mėn. Nagrinėjamu laikotarpiu galiojo *Sveriges Riksbank* susitarimas su ECB dėl apsikeitimo sandorių, suteikęs galimybę skolintis eurai manais į Švedijos kronas. Kadangi šis susitarimas padėjo sumažinti finansinį pažeidžiamumą, jis taip pat galėjo turėti poveikį Švedijos kronos kursui. Kalbant apie ilgesnį laikotarpį pažymėtina, kad Švedijos kronos realusis efektyvusis kursas ir realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu 2014 m. balandžio mėn. buvo beveik tokie pat kaip atitinkami istoriniai dešimties metų vidurkiai. Kalbant apie kitus išorės pokyčius pažymėtina, kad nuo 2004 m. Švedija yra sukaupusi didelį balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos vidutinį perviršį – vidutiniškai apie 7 % BVP. 2013 m. šis perviršis siekė 6,0 %. Kartu pagerėjo šalies grynųjų tarptautinių investicijų pozicija: 2004 m. sudariusi –24,9 % BVP, 2012 m. ji jau sudarė –12,1 %, o 2013 m. sudarė –5,0 % BVP.

Nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. vidutinės ilgalaikės palūkanų normos buvo 2,2 %, taigi, gerokai mažesnės už palūkanų normų konvergencijos kriterijaus pamatinę vertę – 6,2 %. 2012 m. ilgalaikės palūkanų normos pasiekė kaip niekada žemą lygį – 1,3 %; tai iš dalies buvo susiję su aukštai vertinamu Švedijos vyriausybės kreditingumu ir didele turto Švedijos kronomis paklausa. Vėliau, sumažėjus saugių investicijų portfelio srautams, jos padidėjo ir nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje buvo 2,1 %. Nuo 2005 m. Švedijos ilgalaikių palūkanų normų ir euro zonos vidutinių ilgalaikių palūkanų normų skirtumas buvo neigiamas, o 2008 m. dar labiau išaugo ir 2011 m. siekė 3,0 %. Vėliau, smukus euro zonos obligacijų pajamingumui ir

išaugus Švedijos obligacijų pajamingumui, šis skirtumas sumažėjo, ir sudarė –0,3 procentinio punkto (ir 0,4 procentinio punkto, palyginti su AAA reitingu įvertintų euro zonos obligacijų pajamingumu).

Norint Švedijoje palaikyti tvariai konvergencijai palankią aplinką, reikia, be kita ko, vidutiniu laikotarpiu toliau vykdyti į kainų stabilumą orientuotą pinigų politiką. Kalbant apie makroekonominis disbalansus pažymėtina, kad Europos Komisija Švediją įtraukė į 2014 m. Įspėjimo mechanizmo ataskaitoje pateiktą išsamią analizę ir padarė išvadą, kad Švedijoje yra susidarę makroekonominiai disbalansai, kuriuos būtina stebėti ir šalinti politikos veiksmais. Švedija privalo išspręsti daug ekonominės politikos uždavinių, kurie išsamiau aprašomi 5 skyriuje.

Švedijos teisė neatitinka visų reikalavimų, susijusių su centrinio banko nepriklausomumu, piniginio finansavimo draudimu ir teisine integracija į Eurosistemą. Švedija yra ES valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 131 straipsnyje nurodytų suderinimo reikalavimų. Be to, ECB atkreipia dėmesį, kad pagal Sutartį Švedija nuo 1998 m. birželio 1 d. yra įsipareigojusi priimti nacionalinius teisės aktus dėl integravimosi į Eurosistemą. Iki šiol Švedijos valdžios institucijos nesiėmė jokių teisėkūros veiksmų, kad ištaisytų neatitikimus, aprašytus šiame ir ankstesniuose pranešimuose.

5 EKONOMINĖS KONVERGENCIJOS TYRIMAS

5.1 LIETUVA

5.1.1 KAINŲ RAIDA

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI Lietuvoje buvo 0,6 %, t. y. gerokai mažesnė už kainų stabilumo kriterijaus pamatinę vertę – 1,7 % (žr. 1 lentelę). Pagal naujausią informaciją, ateinančiais mėnesiais 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI turėtų iš esmės išlikti stabili, o vėliau turėtų šiek tiek padidėti.

Vertinant ankstesnį ilgesnį laikotarpį, pažymėtina, kad vartotojų kainų kilimas Lietuvoje buvo nevienodas ir per pastarąjį dešimtmetį 12 mėnesių vidutinis lygis svyravo nuo 1,2 iki 11,1 % (žr. 1 pav.). 2004 m. Lietuvai įstojus į ES, dešimtmečio pradžioje vyravusi maža infliacija ėmė kilti ir 2007–2008 m. gerokai padidėjo. Netvari vidaus paklausos raida kartu su sparčiu kapitalo įplaukų augimu lėmė itin stiprų kredito augimą. Be pasaulinių energijos ir maisto kainų kilimo, infliacijos augimą paskatino ir smarkus darbo užmokesčio didėjimas, pakirtęs kainų konkurencingumą. Lietuvos ūkyje vis daugėjo perkaitimo ženklų, didėjo įtampa darbo rinkoje ir makroekonominiai nesubalansuotumai. Šie makroekonominiai pokyčiai, kaip paaiškėjo, buvo netvarūs, taigi 2009 m. smarkiai susitraukusi Lietuvos ekonomika paskesniais metais vėl atsigavo. 2008 m. pasiekęs aukščiausią tašką (11,1 %), metinės infliacijos lygis smarkiai sumažėjo. Ši korekcija padėjo Lietuvai atgauti kainų konkurencingumą. Tačiau 2011–2012 m., kylant pasaulinėms maisto ir energijos kainoms, infliacija ir vėl ėmė didėti. 2013 m. dėl palankių pasaulinių žaliavų kainų ir maisto bei administruojamųjų kainų kritimo infliacija sumažėjo iki 1,2 %.

Pastarąjį dešimtmetį reikšmingą poveikį infliacijos raidai darė ekonomikos ir pinigų politikos sprendimai. Taikant pinigų politiką, siekiama užtikrinti kainų stabilumą – tai pagrindinis pinigų politikos tikslas, įtvirtintas Lietuvos banko įstatyme. 1994 m. Lietuvos bankas pradėjo taikyti valiutų valdybos modelį, pagal kurį litas iš pradžių buvo fiksuotu kursu susietas su JAV doleriu, o 2002 m. – su euru. 2004 m. birželio mėn. Lietuva,

vienašališkai įsipareigojusi toliau taikyti savo valiutų valdybos modelį, prisijungė prie VKM II. 2004–2008 m. pinigų politikos sąlygos Lietuvoje, taikančioje valiutų valdybos modelį, ėgijo kaip atotrūkį mažinančiai valstybei per didelį skatinamąjį pobūdį – tuo metu šalies ekonomika susidūrė su perkaitimo spaudimu ir jos augimo potencialas buvo gerokai didesnis negu euro zonos. Tuo pat metu fiskalinė politika vis labiau kryo į procikliškumą, o bendra politikos pozicija (įskaitant fiskalinę politiką) nebuvo pakankamai griežta makroekonominių disbalansų susidarymui išvengti. Paskesnio nuosmukio laikotarpiu imtasi svarbių fiskalinio konsolidavimo priemonių ir sustiprinta fiskalinio valdymo sistema; tai padėjo sumažinti makroekonominius disbalansus ir paskatino infliaciją mažėti. Šiomis priemonėmis, prie kurių prisidėjo ir smarkus bendrosios paklausos sumažėjimas, taip pat paremtas ir vidinis koregavimasis, iš dalies kompensavęs anksčiau prarastą konkurencingumą ir sumažinęs makroekonominius disbalansus. Darbo užmokesčio sumažinimas ir vėlesnis nuosaikus jo augimas bei darbo našumo didėjimas koregavimosi laikotarpiu padidino konkurencingumą. Didelis struktūrinis nedarbas ir pasiūlos (visų pirma, kvalifikuotos darbo jėgos) trūkumas, taip pat Lietuvos grynosios emigracijos lygis, palyginti didelis mokesčių pleištas (angl. *tax wedge*) ir palyginti brangios darbuotojų atleidimo procedūros vis dar daro neigiamą poveikį bendriems šalies ekonomikos rodikliams ir kelia galimą pavojų kainų stabilumui.

Pastarojo dešimtmečio infliacijos pokyčius reikėtų vertinti atsižvelgiant į nestabilią makroekonominę aplinką. Šiuo laikotarpiu Lietuvos ekonominio ciklo pokyčiai iš esmės atitiko ekonominio ciklo pokyčius visoje euro zonoje, nors makroekonominiai svyravimai Lietuvoje buvo ryškesni. Iki 2007 m. realusis BVP augo labai sparčiai, bet 2009 m., susidarius dideliems makroekonominiams disbalansams (ir vėliau prasidėjus jų korekcijai) bei padidėjus pažeidžiamumui, smarkiai sumažėjo. 2008 m. makroekonominės sąlygos staiga pablogėjo – tai lėmė labai sumenkusi vidaus paklausa ir sulėtėjęs būsto kainų bei kredito augimas, jų poveikį sustiprino reikšmingas išorės aplinkos pablogėjimas bei pasaulinė finansų krizė. Maždaug 15 % iš viso sumažėjęs ekonomikos aktyvumas 2010 m. ėmė atsigauti, o 2011 m. gerokai padidėjo. 2012 ir 2013 m. augimo tempas padidėjo iki tvaraus lygio, atitinkamai 3,7 ir 3,3 % (žr. 2 lentelę). 2010 m. pradžioje aukščiausią lygį – 18 % pasiekęs nedarbas sumažėjo, bet tebebuvo didelis ir 2013 m. sudarė 11,8 %. Vis dėlto daugelis įverčių rodo, kad šis lygis jau yra artimas Lietuvos natūraliam nedarbo lygiui. Apžvelgiamu laikotarpiu darbo užmokestis ir užimtumas buvo gana lankstūs, bet ėmė rasti darbo jėgos pasiūlos trūkumas. 2011 m., po dvejų darbo užmokesčio mažėjimo metų, nominalusis darbo užmokestis vėl ėmė didėti. 2009 m. beveik 10 % sumažėjęs

atlygis vienam darbuotojui 2011 m., vėl ėmus gerėti darbo rinkos sąlygoms, šiek tiek atsigavo. Vis dėlto jo lygis tebebuvo mažesnis negu prieš krizę iki 2013 m., kai atlygis vienam darbuotojui padidėjo 5,9 %. Iš dalies šį augimą lėmė minimaliojo darbo užmokesčio padidėjimas, nuo 2012 m. liepos mėn. iki 2013 m. sausio mėn. dviem etapais jis buvo padidintas 25 % (iki maždaug 290 eurų). 2010 m., sumažėjus atlygiui, o paskui dėl darbuotojų atleidimo iš darbo padidėjus našumui, vienetinės darbo sąnaudos Lietuvoje krito 7,0 %. Importo kainų raida iš esmės atspindėjo pasaulio žaliavų kainų pokyčius. 2009 m. jos sumažėjo ir atitinkamai padidino darbo užmokesčio sąnaudų mažinančią poveikį infliacijai. 2010 ir 2011 m. šios kainos sparčiai didėjo, o 2013 m. buvo vėl fiksuoti labai nedideli neigiami jų pokyčiai. Kainų kilimo paspartėjimas ir paskesnis smukimas pastarąjį dešimtmetį taip pat matyti iš kitų aktualių kainų rodiklių, tokių kaip infliacija pagal SVKI, neįskaitant neperdirbtų maisto produktų ir energijos (žr. 2 lentelę). Gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto kainos, 2009–2012 m. bendrai sumažėjusios maždaug 41 %, 2013 m. šiek tiek padidėjo.

Vertinant pastarojo meto raidą, matyti, kad 2014 m. pradžioje metinė infliacija pagal SVKI tebebuvo nedidelė, o balandžio mėn. sudarė 0,3 % (žr. 3a lentelę). Nedidelį infliacijos lygį 2013 m. daugiausia lėmė pasaulio žaliavų kainų kritimas bei su juo susijęs lėtesnis administruojamųjų ir energijos kainų kilimas. Nuo 2013 m. liepos mėn. žaliavų, visų pirma grūdų, cukraus ir aliejaus, kainos krito iki žemesnio negu metais anksčiau lygio. 2013 m. viduryje administruojamųjų kainų, kurios sudaro 13 % pagal SVKI vertinamo Lietuvos prekių ir paslaugų krepšelio, metinis augimo tempas taip pat tapo neigiamas, daugiausia dėl šilumos kainų pokyčių, nes gamtinių dujų importo kainų smukimo naudą pajuto ir namų ūkiai. Prie infliacijos mažėjimo šiek tiek prisidėjo ir maisto kainos. Šilumos kainų mažinančią poveikį infliacijai susilpnino 2013 m. pakilusios elektros energijos kainos. Tam tikruose sektoriuose taip pat atsirado gebėjimų paklausos ir pasiūlos neatitiktis, lėmusi tam tikrą spaudimą darbo užmokesčiui didėti, kadangi didelė nedarbo dalis Lietuvoje yra struktūrinio pobūdžio. Tačiau didėjęs darbo našumas iš dalies kompensavo darbo užmokesčio augimo poveikį vienetinėms darbo sąnaudoms.

Naujausiose turimose pagrindinių tarptautinių institucijų prognozėse numatoma, kad infliacija laipsniškai didės ir 2014 m. sudarys 1,0–1,3 %, o 2015 m. – 1,8–2,4 % (žr. 3b lentelę). Vertinant riziką, susijusią su kelerių ateinančių metų prognozėmis, pasakytina, kad didesnė yra kainų didėjimo rizika. Visų pirma, gali pakilti pasaulinės maisto ir energijos kainos, o darbo rinkai laipsniškai vaduojantis iš sąstingio, gali labiau, nei

prognozuojama, padidėti darbo užmokestis. Tačiau esama ir kainų mažėjimo rizikos, keliamos tikėtinų administruojamųjų kainų sumažinimų, susijusių su numatomu importuojamų dujų kainos mažėjimu. Pasaulio maisto ir energijos žaliavų kainų pokyčiai vartotojų kainoms Lietuvoje paprastai daro gana didelį poveikį. Tolesnis įtampos darbo rinkoje didėjimas kartu su didesniu darbo jėgos gebėjimų paklausos ir pasiūlos neatitikimu arba tolesnis reikšmingas minimaliojo darbo užmokesčio augimas darytų papildomą nedidelį spaudimą darbo užmokesčiui didėti.

Vertinant ateities perspektyvą, pastebėtina, kad, esant ribotoms pinigų politikos galimybėms, tvariai palaikyti Lietuvoje nedidelį infliacijos lygį vidutiniu laikotarpiu bus sudėtinga. Kaip rodo pakilimo laikotarpio – 2005–2007 m. patirtis, gali būti sunku kontroliuoti vidaus kainų spaudimą ir išvengti naujo ekonomikos perkaitimo. Dėl atotrūkio mažinimo proceso Lietuvos ir euro zonos infliacijos skirtumas vidutiniu laikotarpiu gali padidėti, nes BVP vienam gyventojui ir kainų lygiai Lietuvoje tebėra mažesni negu euro zonoje (žr. 2 lentelę). Tačiau tikslų šio atotrūkio mažinimo poveikio infliacijai mastą sunku įvertinti. Vis dėlto pajamų ir kainų lygių konvergencija greičiausiai vyks ir toliau. Esant nelanksčiam nominaliajam valiutos kursui, tai lemtų didesnę vidaus infliaciją. Iš tiesų neatmestina, kad, vykstant ekonominės konvergencijos procesui, vėl gali susidaryti didelis paklausos spaudimas, nors besitęsiantis finansinio įsiskolinimo mažinimo procesas, sustiprintas fiskalinis valdymas ir makroprudencinės sistemos (įskaitant Lietuvos banko atsakingo skolinimo gairių įgyvendinimą) ateityje šią riziką sumažins. Taigi, atsižvelgiant į nominaliojo valiutos kurso nelankstumą ir alternatyvių anticiklinės politikos priemonių suvaržymus, gali būti sunku apsaugoti nuo makroekonominių disbalansų, įskaitant didelį infliacijos lygį, susidarymo.

Apibendrinant galima pasakyti, kad 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI Lietuvoje yra gerokai mažesnė už pamatinę vertę, tačiau infliacijos konvergencijos tvarumas kelia rūpestį.

Norint sukurti aplinką, kuri Lietuvoje padėtų siekti tvarios konvergencijos, be kita ko, reikia vykdyti ekonominę politiką, orientuotą į bendrą tvarų makroekonominį stabilumą, įskaitant ir kainų stabilumą. Kalbant apie makroekonominius disbalansus, pasakytina, kad Europos Komisija neatrinko Lietuvos išsamiam tyrimui 2014 m. Įspėjimo mechanizmo ataskaitoje. Tačiau dėl nominaliojo valiutos kurso nelankstumo pinigų politikos galimybės yra ribotos, taigi būtina kitomis politikos sritimis suteikti ekonomikai priemonių, kurios

leistų atlaikyti šaliai būdingus sukrėtimus ir išvengti pakartotinio makroekonominių disbalansų susidarymo. Kalbant konkrečiau, pasakytina, kad pažanga toliau nurodytose srityse padės sukurti aplinką, kuri bus palanki tvariam kainų stabilumui ir skatins konkurencingumo bei užimtumo augimą.

Darbo rinkose reikia įgyvendinti reformas, kuriomis būtų mažinamos struktūrinės paskatos nesiieškoti darbo (tokios kaip palyginti brangios darbuotojų atleidimo procedūros ir palyginti didelis mokesčių pleištas) ir padedama sustabdyti vis dar didelį darbo jėgos nutekėjimą. Be to, siekiant išsaugoti pastaraisiais metais įgytą didesnę konkurencingumą, reikia toliau riboti darbo užmokesčio augimą. Kitiems struktūriniais klausimais spręsti reikia imtis tolesnių našumą didinančių struktūrinių reformų, kurias įgyvendinant daugiausia dėmesio būtų skiriama, pavyzdžiui, išteklių perorientavimui į užsienio konkurencijai atvirą sektorių skatinti. Tokios reformos taip pat padėtų pritraukti daugiau tiesioginių užsienio investicijų, o tai galėtų sustiprinti užsienio konkurencijai atviro sektoriaus konkurencinę padėtį. Didelis energijos vartojimo intensyvumas Lietuvoje ir priklausomybė nuo energijos importo iš užsienio ir toliau tebedidina infliacijos kintamumą, todėl reikia imtis tolesnių priemonių energijos vidaus gamybai didinti.

Bendra valdymo ir institucinė struktūra turi sudaryti palankesnes sąlygas konkurencingumui didėti. Tam, be kita ko, reikia įgyvendinti priemones, kuriomis būtų mažinamas šešėlinės ekonomikos mastas (pvz., nustatant didžiausią grynųjų pinigų sandorių ribą), didinamas viešojo administravimo efektyvumas ir kovojama su korupcija. Taip pat reikia imtis išlaidų mažinimo ir efektyvumo didinimo energetikos sektoriuje reformų.

Pagaliau reikia toliau stiprinti pasitikėjimą finansų sektoriaus patikimumu. Lietuvos banko įsikišimas sprendžiant dviejų vietos kapitalo bankų ir kelių kredito unijų problemas pastaraisiais metais atskleidžia, kokia svarbi yra veiksminga priežiūra. Turėtų būti užbaigtas Lietuvos banko įgaliojimų didinimo papildant juos makroprudencine politika procesas. Reikia atidžiai stebėti naujojo bankroto įstatymo poveikį ir siekti tolesnės pažangos sprendžiant neveiksnių paskolų problemą. Finansų sektoriaus politika taip pat turėtų būti orientuota į finansinio stabilumo apsaugą ir ja turėtų būti užtikrinama, kad finansų sektorius svariai prisidėtų prie ekonomikos augimo. Siekiant kuo labiau sumažinti riziką, finansiniam stabilumui galinčią kilti dėl didelės paskolų užsienio valiuta (didžiąją dalį sudaro paskolos eurai) dalies, Lietuvai būtina visokeriopai įgyvendinti ESRV

rekomendaciją dėl paskolų užsienio valiutomis¹, kurios didžiąją dalį šalis, kaip nustatyta 2013 m. lapkričio mėn. ESRV paskelbtoje ataskaitoje dėl tolesnių priemonių, jau vykdo. Veiksmingam šių priemonių įgyvendinimui užtikrinti svarbus glaudus buveinės ir priimančiosios šalių priežiūros institucijų bendradarbiavimas. Galiausiai finansinį stabilumą galėtų padidinti Lietuvos dalyvavimas BPM, 2014 m. lapkričio mėn. pradėsiančiame vykdyti rizikos ribojimu pagrįstos priežiūros uždavinius.

¹ Žr. 2011 m. rugsėjo 21 d. Europos sisteminės rizikos valdybos rekomendaciją (ESRV/2011/1) dėl paskolų užsienio valiutomis.

5.1.2 FISKALINĖ RAIDA

ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito Lietuvai netaikomas. Nagrinėjama 2013 m. valdžios sektoriaus biudžeto balanso deficitas buvo 2,1 % BVP, t. y. mažesnis už 3 % pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus bendrosios skolos ir BVP santykis buvo 39,4 %, t. y. gerokai mažesnis už 60 % pamatinę vertę (žr. 4 lentelę). Palyginti su ankstesniais metais, deficito ir skolos santykiai sumažėjo po 1,1 procentinio punkto. Europos Komisija prognozuoja, kad 2014 m. deficito santykis tebebus 2,1 %, o valdžios sektoriaus skolos santykis padidės iki 41,8 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksnius, pasakytina, kad 2013 m. deficito santykis neviršijo valstybės investicijų ir BVP santykio, neturėtų jo viršyti ir 2014 m.

Pažvelgus į Lietuvos biudžeto būklės raidą 2004–2013 m. laikotarpiu, matyti, kad 2006 m. iki 0,4 % sumažėjęs deficito ir BVP santykis vėliau ėmė didėti, o 2009 m. staiga kilstelėjo iki 9,4 %. Nuo to laiko ši didėjimo tendencija pasikeitė (žr. 5 lentelę ir 2a pav.). 2008 m. biudžeto deficitui viršijus pamatinę vertę, 2009 m. liepos 7 d. ECOFIN taryba nusprendė, kad Lietuvoje susidarė perviršinis deficitas, ir jam ištaisyti nustatė 2011 m. terminą. 2010 m. vasario 12 d. rekomendacijoje šį terminą ji pratęsė iki 2012 m. 2013 m. birželio 21 d. ECOFIN taryba panaikino perviršinio deficito procedūrą.

Europos Komisijos vertinimai rodo, kad po 2009 m. gerinti biudžeto balansą padėjo cikliški veiksniai (išsamesnė informacija pateikiama 2b pav.). Necikliški veiksniai iki 2009 m. dažniausiai skatino biudžeto deficitą didėti, o 2010–2013 m. – mažėti, ir tai reiškia, kad pastaruoju laikotarpiu fiskalinė politika nebuvo skatinamoji. Siekdama sumažinti fiskalinį deficitą, nuo 2009 m. Lietuvos vyriausybė ėmėsi reikšmingų konsolidavimo priemonių. Nors yra ir kitų veiksnių, šios priemonės daugiausia susijusios su išlaidų sumažinimu mažinant socialines išmokas ir apkritai varžant valstybės išlaidas. Atsižvelgus į laikinus ir vienkartinis 2007–2013 m. laikotarpio veiksnius, atrodytų, kad pagrindiniai biudžeto deficito pokyčiai rodė struktūrinės Lietuvos biudžeto būklės prastėjimą iki 2009 m., o vėlesnį gerėjimą lėmė vykdytos reikšmingos konsolidavimo priemonės. Šios priemonės, prie kurių prisidėjo ir spartus ekonomikos augimas, buvo vaisingos: kaip matyti, deficito ir BVP santykis gerokai sumažėjo nuo 9,4 % (2009 m.) iki 2,1 % (2013 m.). Vis dėlto įgyvendinant fiskalinės politikos priemones dar nesukauptos pakankamos atsargos, kurios užtikrintų, kad 3 % BVP deficito pamatinė vertė nebūtų viršyta, kaip numatyta atnaujintoje 2014 m. konvergencijos programoje.

Apžvelgiant valdžios sektoriaus bendrosios skolos raidą, matyti, kad 2004–2013 m. skolos ir BVP santykis padidėjo 20,1 procentinio punkto; iki 2008 m. šis santykis laipsniškai mažėjo, 2009–2010 m. smarkiai didėjo, o 2013 m. šiek tiek sumažėjo (žr. 3a pav. ir 6 lentelę). 2009–2012 m. skolos santykio didėjimą labiausiai skatino pirminis deficitas (išsamesnė informacija pateikiam 3b pav.). Deficito ir skolos korekcijos poveikis buvo nepastovus: iki 2013 m. kai kuriais metais skola didėjo, o kai kuriais – mažėjo (žr. 7 lentelę). Augimo ir palūkanų normų skirtumas iki 2008 m. ir 2011–2012 m. skolos santykį skatino mažėti, o 2009 ir, kiek mažesniu mastu, 2010 m. – didėti. 2013 m. valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykio sumažėjimą paskatino palankus deficito ir skolos korekcijos poveikis, kuris su kaupu kompensavo su pirminiu deficitu susijusį poveikį, o augimo ir palūkanų normų skirtumo poveikis iš esmės buvo neutralus.

Kalbant apie Lietuvos valdžios sektoriaus skolos struktūrą, pastebėtina, kad iki 2010 m. trumpalaikės valdžios sektoriaus skolos dalis buvo gana nepastovi, bet 2013 m. ji tebebuvo nedidelė ir sudarė 5,6 % (žr. 6 lentelę). Esant tokiam skolos santykio lygiui, palūkanų normų pokyčių poveikis fiskaliniam balansui yra gana nedidelis. Tačiau valdžios sektoriaus skolos užsienio valiuta dalis yra didelė (2013 m. – 76,7 %). Vis dėlto ji visa išreikšta eurai, t. y. bazine Lietuvos valiutų valdybos modelio valiuta. Dėl to valiutų kursų, išskyrus eurų keitimo į litus kursą, poveikis fiskaliniam balansui yra gana nedidelis. Nors ir būta tam tikrų svyravimų, nuo 2009 m. skolos eurai ir kita užsienio valiuta dalis mažėjo, o iš to matyti, kad mažėjo ir su skola susijęs pažeidžiamumas. Nors dėl Lietuvos vyriausybės kapitalo injekcijų į finansų sektorių valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis 2008–2013 m. padidėjo 2,4 %, dėl vyriausybės intervencijų finansų įstaigoms ir rinkoms krizės laikotarpiu paremti nenumatytų įsipareigojimų neatsirado (žr. 5 skyriaus 2 skirsnį).

Nagrinėjant kitų fiskalinių rodiklių tendencijas (žr. 4 pav. ir 5 lentelę) matyti, kad bendrųjų valdžios sektoriaus išlaidų ir BVP santykis šiek tiek padidėjo: nuo 34,0 % (2004 m.) iki 34,4 % (2013 m.). 2009 m., kai BVP gerokai susitraukė, o išlaidos nominaliąja išraiška sumažėjo ir iš dalies pakoregavo didelį ankstesnio laikotarpio padidėjimą, šis santykis pasiekė aukščiausią lygį – 44,9 % BVP. Visu nagrinėjamu laikotarpiu pagal santykį su BVP labiausiai padidėjo „socialinės išmokos, išskyrus natūrines“. O bendrosios valdžios sektoriaus pajamos šiek tiek sumažėjo: nuo 32,5 % BVP

(2004 m.) iki 32,2 % (2013 m.). Iš bendrųjų pajamų pokyčio nematyti perėjimo nuo tiesioginių mokesčių prie socialinio draudimo įmokų.

Žvelgiant į ateitį, pasakytina, kad Lietuvos vidutinės trukmės fiskalinės politikos strategijoje, pristatytoje 2014 m. balandžio 16 d. pateiktoje atnaujintoje 2014 m. konvergencijos programoje, numatoma, kad deficito santykis 2014 m. sumažės iki 1,9 % BVP, 2015 m. – iki 0,9 %, o 2016 m. deficitą pakeis nedidelis perteklius, kuris 2017 m. sudarys 1,1 % BVP. Be to, numatoma, kad valdžios sektoriaus bendrosios skolos santykis 2017 m. sumažės iki 34,8 % BVP, o struktūrinis deficitas, kaip prognozuojama, iki 2015 m. bus sumažintas iki mažesnio nei vidutinės trukmės tikslo (nustatytas pagal Stabilumo ir augimo paką), t. y. ne didesnis kaip 1 % BVP. Pagal Europos Komisijos 2014 m. pavasario prognozes, struktūrinis deficitas vidutinės trukmės tikslą viršys visu prognozuojamu laikotarpiu.

2012 m. kovo 2 d. Lietuva pasirašė Sutartį dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje (SSKV) ir, be kita ko, įsipareigojo taikyti (ir įtraukti į savo nacionalinę teisę) III antraštinėje dalyje „Fiskalinis susitarimas“ (žr. 2 skyriaus 2 intarpą) nustatytas fiskalines taisykles.

Kalbant apie fiskalinį valdymą, pažymėtina, kad Lietuvos fiskalinė sistema yra tobulinama, bet iki galutinės šioje ataskaitoje apžvelgiamo laikotarpio dienos teisėkūros procesas dar nebuvo užbaigtas. Spartaus augimo metais Lietuvos fiskalinė sistema nepadėjo išvengti procikliškos fiskalinės politikos ir nebuvo pakankamai užtikrintas taisyklių privalomasis pobūdis. Todėl reikia tobulinti biudžetinio proceso stebėseną, atskaitomybę ir vykdymą bei stiprinti privalomąjį vidutinės trukmės laikotarpio sistemos pobūdį. Lietuvos Parlamentas rengia konstitucinį įstatymą dėl fiskalinio susitarimo įgyvendinimo (konstitucinio įstatymo projektą Vyriausybė patvirtino 2014 m. balandžio 23 d.), kuriuo siekiama užtikrinti valdžios sektoriaus finansų tvarumą ir stabilią ekonominę plėtrą. Vidutinės trukmės biudžeto sistema turėtų būti sustiprinta nustatant griežtesnius į ateitį orientuotus elementus ir mechanizmus procikliškumui išvengti. Ypatingą dėmesį reikėtų skirti išlaidų drausmės griežtinimui vidutinės trukmės biudžeto sistemoje nustatant vykdytiną viršutinę ribą, tobulinant biudžeto vykdymo per visus metus stebėseną ir didinant skaidrumą, be kita ko, laiku nurodant centrinės valdžios ir socialinės apsaugos išlaidų rodiklius ir užtikrinant biudžeto rodiklių palyginamumą mokėjimo ir kaupiamuoju principais. Kalbant apie pajamas, pažymėtina, kad pasiekti

vidutinės trukmės tikslą padėtų geresnio mokestinių prievolių vykdymo užtikrinimas. Tokiu atveju, nustačius grynujų pinigų sandorių apribojimus, šešėlinės ekonomikos mastas galėtų būti dar sumažintas. Turėtų būti užtikrinta visiška atitiktis Tarybos direktyvos 2011/85/ES nuostatomis dėl patobulintos nacionalinės valdymo sistemos ir Sutarčiai dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje (žr. 2 skyriaus 2 intarpą). Ypač svarbu ir toliau griežtai kontroliuoti centrinės ir vietos valdžios išlaidas.

Kalbant apie veiksnius, kurie Lietuvos valstybės finansams darys poveikį ilguoju laikotarpiu, pažymėtina, kad numatomas reikšmingas visuomenės senėjimas (žr. 8 lentelę). Pagal Europos Komisijos ir ES ekonominės politikos komiteto 2012 m. prognozes, vien su amžiumi susijusios valstybės išlaidos Lietuvoje, 2010 m. sudariusios 19,2 % BVP, iki 2060 m. gali padidėti 7,4 procentinio punkto BVP, t. y. gerokai daugiau už ES vidurkį – 4,8 procentinio punkto².

Kalbant apie fiskalinius iššūkius, pažymėtina, kad Lietuva privalo sumažinti savo biudžeto deficitą vidutinės trukmės tikslui pasiekti, o paskui toliau vykdyti patikimą fiskalinę politiką. Šalis taip pat turi toliau įgyvendinti savo konsolidavimo strategiją. Šiomis aplinkybėmis reikia šalinti fiskalinę riziką, susijusią su valstybės valdomomis įmonėmis ir žemu mokestinių prievolių vykdymo lygiu. Lietuvos fiskalinės politikos strategija turėtų būti neatskiriama sustiprintos fiskalinės sistemos dalis, daug dėmesio turėtų būti skiriama vidutinės trukmės biudžeto sistemos tobulinimui. Lietuva taip pat turėtų padidinti fiskalines atsargas ir užtikrinti viršutinių išlaidų ribų laikymąsi, nes tai padėtų vengti procikliškos fiskalinės politikos ateityje. Kartu Lietuva turėtų labai stengtis visiškai laikytis savo įsipareigojimų pagal sustiprintą Stabilumo ir augimo paktą ir veiksmingai įgyvendinti Sutarties dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje nuostatas. Ilgesniu laikotarpiu, atsižvelgiant į riziką vidutinės trukmės fiskaliniam tvarumui, reikia įgyvendinti struktūrines fiskalines reformas, kuriomis būtų siekiama vengti procikliškos politikos, didinti pensijų sistemos tvarumą, gerinti mokesčių administravimą, didinti savivaldybių fiskalinę atsakomybę ir gerinti bendrą ekonomikos valdymo kokybę.

² Europos Komisija ir Ekonominės politikos komitetas „2012 m. gyventojų senėjimo ataskaita. ES 27 valstybių narių ekonomikos ir biudžeto prognozės (2010–2060 m.)“.

5.1.3 VALIUTOS KURSO RAIDĄ

Lietuvos litas į VKM II buvo įtrauktas 2004 m. birželio 28 d., taigi VKM II dalyvavo visu ataskaitiniu dvejų metų laikotarpiu, t. y. nuo 2012 m. gegužės 16 d. iki 2014 m. gegužės 15 d. (žr. 9a lentelę). Prie VKM II Lietuva prisijungė turėdama valiutų valdybos modelį, kurį taikyti šalis įsipareigojo vienašališkai, taigi ECB nebuvo nustatyta jokių papildomų įpareigojimų. Nustatytos standartinės centrinio kurso, t. y. 3,45280 lito už eurą, $\pm 15\%$ svyravimo ribos. Susitarimas dėl dalyvavimo VKM II buvo pagrįstas tam tikrais Lietuvos valdžios politikos įsipareigojimais, susijusiais, be kita ko, su patikimos fiskalinės politikos vykdymu, kredito augimo ribojimu einamosios sąskaitos balanso tvarumui užtikrinti ir tolesnių struktūrinių reformų įgyvendinimu. Ataskaitiniu laikotarpiu lito kursas tebebuvo stabilus ir nebūta jokių nukrypimų nuo jo centrinio kurso VKM II sistemoje (žr. 5 pav. ir 9a lentelę). Be to, Lietuva savo iniciatyva nepakeitė savo valiutos centrinio kurso euro atžvilgiu. Laikydamasis valiutų valdybos modelio, Lietuvos bankas toliau reguliariai rengė intervencijas užsienio valiutų rinkoje. Apskritai Lietuvos bankui parduodant užsienio valiutas ir jas perkant, ataskaitiniu dvejų metų laikotarpiu buvo užfiksuotas grynasis pardavimas. Nuo ataskaitinio laikotarpio pradžios iki 2013 m. birželio mėn. pasibaigusio trijų mėnesių laikotarpio trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR, vidutiniškai sudarė tik maždaug 0,5 procentinio punkto. Vėliau šie skirtumai sumažėjo iki labai žemo lygio ir 2014 m. kovo mėn. pasibaigusiu trijų mėnesių laikotarpiu sudarė 0,1 procentinio punkto (žr. 9b lentelę).

Vertinant ilgesnio laikotarpio pokyčius, pasakytina, kad 2014 m. balandžio mėn. ir realusis efektyvusis Lietuvos lito kursas, ir jo realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu buvo santykinai artimi atitinkamo dešimties metų laikotarpio istoriniams vidurkiams (žr. 10 lentelę). Tačiau šiuos rodiklius reikėtų vertinti atsargiai, nes tuo laikotarpiu Lietuvoje vyko ekonominės konvergencijos procesas, dėl to istoriškai vertinti realiojo kurso raidą yra sunkiau.

Kalbant apie kitus išorinius pokyčius, pasakytina, kad bendros mokėjimų balanso einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitas, 2004 m. sudaręs 6,4 % BVP, laipsniškai padidėjo iki labai aukšto lygio, 2007 ir 2008 m. viršijusio 10 % BVP (žr. 11 lentelę). Smarkiai sumažėjus vidaus paklausai ir dėl to smukus importo apimčiai, deficitas gerokai sumažėjo ir 2009 m. buvo užregistruotas didelis – 7,1 % BVP – bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos perviršis. Šį staigų pokytį 2009 m. daugiausia lėmė didelis prekių

deficito sumažėjimas, pajamų balanso, kurio laikinai užfiksuotas nedidelis perviršis, pagerėjimas, ir paslaugų perviršio padidėjimas. 2010 m. išorinis perviršis sumažėjo iki 2,7 % BVP, o 2011 m., padidėjus prekių ir pajamų balansų deficitui, buvo užregistruotas bendras 1,2 % deficitas. 2012 ir 2013 m. dėl eksporto paskatinto prekybos prekėmis ir paslaugomis balansų pagerėjimo užfiksuotas atitinkamai 2,0 % BVP ir 3,7 % bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos balanso perviršis. Pastarojo dešimtmečio Lietuvos mokėjimų balanso pokyčiai atspindėjo ir grynuosiuose finansinės sąskaitos kapitalo srautuose. 2005–2008 m. Lietuvoje užfiksuotos didelės grynosios kitų investicijų įplaukos (jas daugiausia sudarė indėliai ir paskolos), 2007 m. jos pasiekė aukščiausią lygį – 12,9 % BVP. Nuo 2009 m. šie srantai iš dalies pasikeitė, todėl kartais buvo užregistruojami dideli neigiami gryniesiems kitų investicijų srantai, 2012 ir 2013 m. sudarę atitinkamai 5,1 ir 1,9 % BVP. Lietuvos investicijų portfelio balanse 2012 m. užfiksuotos 2,8 % BVP grynosios įplaukos, o 2013 m. – 4,1 % BVP grynosios išlaidos. Tokiomis aplinkybėmis bendroji skola užsieniui gerokai padidėjo – nuo 42,1 % BVP (2004 m.) iki 83,9 % (2009 m.), – bet paskui ji sumažėjo iki 75,4 % (2012 m.) ir 67,1 % (2013 m.). Tuo pat metu Lietuvos grynųjų tarptautinių investicijų balansas pablogėjo nuo –34,4 % BVP (2004 m.) iki –57,3 % (2009 m.), bet vėliau laipsniškai gerėjo: iki –52,8 % (2012 m.) ir –45,7 % (2013 m.). Lietuva yra mažos ir atviros ekonomikos šalis; jos užsienio prekybos prekėmis ir paslaugomis ir BVP santykis, vertinant eksportą, padidėjo nuo 51,8 % BVP (2004 m.) iki 86,9 % (2013 m.), o vertinant importą – nuo 58,7 % BVP (2004 m.) iki 85,7 % (2013 m.). Lietuvai tenkanti pasaulio eksporto dalis tuo pat laikotarpiu padidėjo nuo 0,10 iki 0,17 %.

Kalbant apie ekonominės integracijos į euro zoną priemones, pasakytina, kad 2013 m. prekių eksportas į euro zoną sudarė 38,0 % viso prekių eksporto, o atitinkama importo dalis buvo didesnė ir sudarė 40,1 %. 2013 m. euro zonos šalims teko 40,9 % Lietuvos sukauptų tiesioginių užsienio investicijų, o joms tenkanti šalies sukauptų portfelinių investicijų įsipareigojimų dalis 2012 m. sudarė 48,2 %. Vertinant Lietuvos euro zonoje investuotą turtą, pasakytina, kad 2013 m. euro zonai teko 66,8 % tiesioginių šalies investicijų, o 2012 m. – 76,9 % portfelinių investicijų (žr. 12 lentelę).

Dėl įsipareigojimų, Lietuvos valdžios priimtų 2004 m. birželio mėn. prisijungus prie VKM II, vykdymo galima pateikti tokias pastabas. Nuo prisijungimo prie VKM II vykdyta fiskalinė politika buvo nepakankamai apdairi, nes nepakankamai padėjo suvaldyti atsirandantį didelį makroekonominį disbalansą, o tinkamos fiskalinės atsargos ekonominio

pakilimo laikotarpiu nebuvo sukauptos. Pastebimai suprastėjus valdžios sektoriaus biudžeto būklei ir įvykus staigiai gamybos korekcijai, nuo 2009 m. įgyvendintos išsamios fiskalinio konsolidavimo priemonės ir padaryta pažanga biudžeto konsolidavimo srityje. Augimo laikotarpiu, kuris tęsėsi iki 2008 m., sugriežtinus atsargų ir rizikos ribojimo reikalavimus, per didelio skolinimosi veiksmingai suvaldyti nepavyko. 2009 m. sumažėjus ekonomikos aktyvumui, kredito augimas ėmė mažėti ir tapo neigiamas. Gerokai padidėjo neveiksnių paskolų santykis, 2010 m. jis stabilizavosi, o nuo 2011 m. ėmė gerėti. Siekdamas sumažinti naujo skolinimo bumo riziką, Lietuvos bankas ėmėsi papildomų priemonių, įskaitant 2011 m. lapkričio mėn. įsigaliojusias atsakingo skolinimo gaires. Bankų sektoriaus atsparumui padidinti rengiamasi nustatyti makroprudencines priemones. Kalbant apie struktūrines reformas, pažymėtina, kad koregavimo laikotarpiu padidėjo konkurencingumas – tai lėmė nuosaikus darbo užmokesčio augimas ir darbo našumo padidėjimas. Tačiau siekiant užtikrinti, kad per kelerius pastaruosius metus įgytas didesnis konkurencingumas būtų išsaugotas, kaip pabrėžiama 5 skyriaus 1.1 skirsnyje, reikia imtis tolesnių priemonių našumo ir užimtumo augimui skatinti.

5.1.4 ILGALAIKIŲ PALŪKANŲ NORMŲ RAIDA

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. ilgalaikės palūkanų normos Lietuvoje sudarė vidutiniškai 3,6 %, taigi buvo gerokai mažesnės už palūkanų normų konvergencijos kriterijaus pamatinę vertę – 6,2 % (žr. 13 lentelę).

2004–2006 m. ilgalaikės palūkanų normos nuosekliai mažėjo (žr. 6a pav.)³. 2006 m. pradžioje ši tendencija pasikeitė ir ilgalaikės palūkanų normos padidėjo. 2008 m. pasaulio finansų ir ekonomikos krizė, vidaus disbalanso didėjimas, kredito reitingų pabloginimas ir likvidumo mažėjimas padarė neigiamą poveikį rinkoms, ir ilgalaikės palūkanų normos ėmė sparčiai didėti. 2009 m. vasario mėn. jos pasiekė 14,5 % lygį, ir tokios išbuvo iki 2009 m. gruodžio mėn., nes nevyko jokios prekybos. Nuo to laiko ekonomika ėmė augti, vyko tam tikra prekyba antrinėse rinkose, atsinaujino prekyba pirminėse rinkose. Ilgalaikės palūkanų normos sumažėjo ir 2010 m. tik šiek tiek viršijo 5 %, tačiau 2011 m. pabaigoje padidėjo iki 5,8 %, iš dalies dėl neramumų pasaulio finansų rinkoje⁴. Iki 2013 m. gegužės mėn. ilgalaikės palūkanų normos sparčiai mažėjo, ir tai lėmė tolesnis, nors ir lėtesnis, ekonomikos augimas, fiskalinio balanso rodiklių pagerėjimas ir staigus infliacijos sumažėjimas. Be to, pagerėjo tam tikri kredito reitingai. Tuo pat metu pasaulyje imta mažiau vengti rizikos, ir tai papildomai paskatino ilgalaikes palūkanų normas mažėti. Nuo 2013 m. gegužės mėn. ir visu ataskaitiniu laikotarpiu dėl finansų rinkose vyravusio neapibrėžtumo, susijusio su galimu JAV federalinės rezervų sistemos turto įsigijimo apimties sumažinimu, ilgalaikės palūkanų normos svyravo. Nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje jos sudarė 3,3 %.

Iki 2008 m. Lietuvos ilgalaikių palūkanų normų ir euro zonos vidurkio skirtumas buvo gana nedidelis (žr. 6b pav.). Nedidelį ir stabilų šio skirtumo lygį daugiausia lėmė teigiami Lietuvos ekonomikos pokyčiai ir sklandus šalies prisijungimas prie VKM II išsaugant taikytą valiutų valdybos modelį. Tačiau artėjant 2008 m. pabaigai buvo pasiektas lūžio taškas, nuo tada šis skirtumas ėmė sparčiai didėti ir 2009 m., susikaupus makroekonominiams disbalansams, sumažėjus investuotojų norui rizikuoti, kredito

³ Šiuos pokyčius reikėtų vertinti atsargiai, nes iki 2007 m. spalio mėn. ilgalaikių palūkanų normų statistiniai duomenys Lietuvoje buvo renkami naudojant pirminės rinkos duomenis.

⁴ Ilgalaikes palūkanų normas reikia vertinti atsargiai, nes vidaus obligacijų antrinės rinkos likvidumas nagrinėjamu laikotarpiu buvo nedidelis, o obligacijų terminai tam tikrais laikotarpiais buvo gerokai trumpesni nei dešimt metų. Todėl gali būti, kad didelį poveikį ilgalaikėms palūkanų normoms padarė su lyginamosiomis obligacijomis susiję pokyčiai.

reitingų agentūroms pabloginus kredito reitingus ir mažėjant likvidumui, pasiekė 10,0 procentinio punkto lygį. Atsigavus gamybai ir vykstant fiskalinei konsolidacijai, 2010 m. ir 2011 m. pradžioje palūkanų normų ir euro zonos vidurkio skirtumas smarkiai sumažėjo ir sudarė 0,4 procentinio punkto. Vėliau šis skirtumas šiek tiek padidėjo, nes euro zonos ilgalaikės palūkanų normos sumažėjo labiau negu Lietuvos, ir nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje sudarė 0,9 procentinio punkto (ir 1,6 procentinio punkto euro zonos AAA reitingu įvertintų ilgalaikių vyriausybės obligacijų pajamingumo atžvilgiu).

2013 m. pabaigoje Lietuvos kapitalo rinka buvo gerokai mažesnė nei euro zonos ir vis dar nepakankamai išvystyta. 2013 m. vertybinių popierių rinkos kapitalizacija sudarė 9,2 % BVP, taigi buvo panaši į atitinkamus kitų regiono šalių rodiklius (žr. 14 lentelę). Palyginti su euro zona, įmonių sektoriaus įsiskolinimas, vertinant rinkoje pasiskolintas lėšas (0,4 % BVP 2013 m.), yra labai nedidelis. Palyginti svarbų vaidmenį Lietuvos ūkyje atlieka bankai, o pagrindinį bankų rinkoje – užsienio kapitalo bankai. Iki 2009 m. bankų paskolų privačiajam sektoriui likučio vertė, išreikšta BVP procentine dalimi, gerokai didėjo, o 2013 m. ji sumažėjo iki 45,1 %. Tai sudaro mažiau nei pusę atitinkamo euro zonos santykio. Dauguma paskolų privačiajam sektoriui suteikta užsienio valiuta, daugiausia eurai. Bankų sistema beveik visa valdoma užsienio kapitalo subjektų, didžiąją dalį turto valdo Skandinavijos bankų grupės. Be to, euro zonos bankų tarptautiniai reikalavimai šalyje 2013 m. sudarė 9,2 % visų įsipareigojimų. Bankų sektorius atlaikė kelių vidaus rinkos dalyvių veiklos nutraukimą, o finansinis stabilumas buvo išsaugotas vykdant priežiūros lygmens intervencijas. Rizika bankų sektoriaus finansiniam stabilumui daugiausia kyla iš išorės ir yra susijusi su užsienio paklausos pokyčiais, įtampa euro zonoje ir Skandinavijos šalių ekonomikos būkle.

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

LIETUVA

1. KAINŲ RAIDA

- 1 lentelė Infliacija pagal SVKI
- 1 pav. Kainų raida
- 2 lentelė Infliacijos matai ir susiję rodikliai
- 3 lentelė Pastarojo meto infliacijos tendencijos ir prognozės
 - a) Pastarojo meto SVKI tendencijos
 - b) Infliacijos prognozės

2. FISKALINIAI POKYČIAI

- 4 lentelė Valdžios sektoriaus fiskalinė pozicija
- 5 lentelė Valdžios sektoriaus biudžeto pozicija
- 2 pav. Valdžios sektoriaus perteklius (+) / deficitas (–)
 - a) Lygiai
 - b) Metiniai pokyčiai ir pagrindiniai veiksniai
- 6 lentelė Valdžios sektoriaus bendroji skola. Struktūrinės savybės
- 3 pav. Valdžios sektoriaus bendroji skola
 - a) Lygiai
 - b) Metiniai pokyčiai ir pagrindiniai veiksniai
- 4 pav. Valdžios sektoriaus išlaidos ir pajamos
- 7 lentelė Valdžios sektoriaus deficito ir skolos santykio koregavimas
- 8 lentelė Su gyventojų senėjimu susijusios fiskalinės naštos prognozės

3. VALIUTOS KURSO POKYČIAI

- 9 lentelė
 - a) Valiutos kurso stabilumas
 - b) Pagrindiniai valiutų kurso spaudimo Lietuvos litui rodikliai
- 5 pav. Lietuvos litas. Nominaliojo valiutos kurso raida euro atžvilgiu
 - Nuokrypis nuo VKM II centrinio kurso
 - Valiutos kursas per paskutinius dešimt metų
- 10 lentelė Lietuvos litas. Realiojo efektyviojo kurso raida
- 11 lentelė Išorės pokyčiai
- 12 lentelė Integracijos į euro zoną rodikliai

4. ILGALAIKIŲ PALŪKANŲ NORMŲ POKYČIAI

- 13 lentelė Ilgalaikės palūkanų normos
- 6 pav. Ilgalaikė palūkanų norma
 - a) Ilgalaikė palūkanų norma
 - b) Ilgalaikės palūkanų normos ir infliacijos pagal SVKI skirtumai, palyginti su euro zona
- 14 lentelė Tam tikri finansinės raidos ir integracijos rodikliai

I. KAINŲ RAIDA

1 lentelė Infliacija pagal SVKI

(metiniai pokyčiai, procentais)

	2014				Nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn.
	01	02	03	04	
Infliacija pagal SVKI	0,2	0,3	0,4	0,3	0,6
Pamatinė vertė ¹⁾					1,7
Euro zona ²⁾	0,8	0,7	0,5	0,7	1,0

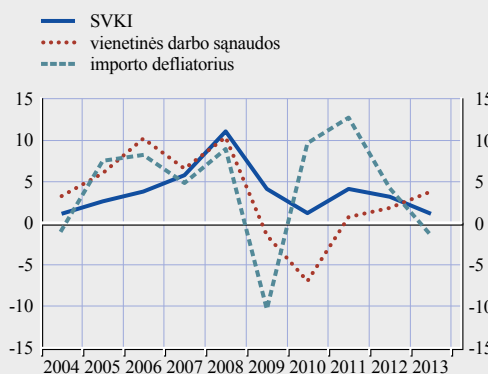
Šaltinis: Europos Komisija (Eurostatas).

1) Laikotarpio nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. skaičiavimai pagrįsti Latvijos, Portugalijos ir Airijos metinio SVKI pokyčio (procentais) nesvertiniu aritmetiniu vidurkiu pridėjus 1,5 procentinio punkto.

2) Euro zonos duomenys pateikiami tik susipažinti.

1 pav. Kainų raida

(vidutiniai metiniai pokyčiai, procentais)

Šaltinis: Europos Komisija (Eurostatas).

2 lentelė Infliacijos matai ir susiję rodikliai

(metiniai pokyčiai, procentais, jeigu nenurodyta kitaip)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Infliacijos rodikliai										
SVKI	1,2	2,7	3,8	5,8	11,1	4,2	1,2	4,1	3,2	1,2
SVKI, neįskaitant neperdirbtų maisto produktų ir energijos	0,7	1,3	2,4	5,2	9,3	3,7	0,0	2,4	2,4	1,4
SVKI pagal pastovius mokesčius ¹⁾	0,5	2,5	3,8	5,5	10,1	0,2	-0,3	4,2	3,0	1,2
VKI	1,2	2,7	3,7	5,7	10,9	4,5	1,3	4,1	3,1	1,0
Privataus vartojimo defliatorius	-0,2	2,3	4,7	5,9	10,9	4,5	1,3	4,1	3,1	1,0
BVP defliatorius	2,5	6,6	6,6	8,6	9,6	-3,4	2,3	5,4	2,6	1,7
Gamintojų kainos ²⁾	2,5	5,9	6,9	9,4	15,9	-6,6	4,0	10,4	5,6	-0,4
Susiję rodikliai										
Realiojo BVP padidėjimas	7,4	7,8	7,8	9,8	2,9	-14,8	1,6	6,0	3,7	3,3
BVP vienam gyventojui PGS ³⁾ (euro zona = 100)	47,4	50,2	53,1	57,1	59,4	53,5	57,1	62,1	66,2	.
Palyginamasis kainų lygis (euro zona = 100)	51,9	53,7	56,3	59,3	63,9	63,3	61,6	62,5	62,6	.
Gamybos atotrūkis ⁴⁾	2,5	4,4	6,2	9,1	6,8	-9,7	-8,2	-3,5	-1,3	-0,7
Nedarbo lygis, procentais ⁵⁾	11,6	8,5	5,8	4,3	5,8	13,8	17,8	15,4	13,4	11,8
Vienetinės darbo sąnaudos šalies ūkyje	3,3	6,0	10,2	6,6	10,4	-1,5	-7,0	0,7	1,9	3,8
Atlygis vienam darbuotojui, visa ekonomika	10,9	11,5	16,7	13,9	14,3	-9,9	7,2	6,3	3,8	5,9
Darbo našumas, visa ekonomika	7,4	5,2	5,9	6,8	3,6	-8,6	15,3	5,5	1,9	2,0
Prekių ir paslaugų importo defliatorius	-0,9	7,5	8,3	4,9	8,9	-10,4	9,7	12,8	4,2	-1,5
Nominalusis efektyvusis valiutos kursas ⁶⁾	1,3	-1,4	-0,4	0,5	0,3	2,7	-2,9	0,0	-1,6	1,1
P pinigų kiekis (P3) ⁷⁾	-	30,4	22,8	22,3	-0,3	0,4	8,4	14,8	7,7	4,8
Skolinimasis iš bankų ⁸⁾	-	63,6	41,4	43,5	18,1	-8,5	-6,5	-1,1	2,3	-0,9
Akcijų kainos (OMX Vilnius indeksas)	65,9	55,1	9,8	4,4	-65,1	46,0	56,5	-27,1	18,8	18,7
Gyvenamosios paskirties turto kainos	14,8	52,2	41,1	35,7	11,4	-31,2	-12,5	1,3	-3,3	3,6

Šaltiniai: Europos Komisija (Eurostatas), nacionaliniai duomenys (VKI, pinigų kiekis, skolinimasis iš bankų ir gyvenamosios paskirties turto kainos) ir Europos Komisija (gamybos atotrūkis).

1) SVKI ir SVKI pagal pastovius mokesčius skirtumas rodo teorinį netiesioginių mokesčių (pvz., PVM ir akcizų) pokyčių poveikį bendram infliacijos lygiui. Vertinant šį poveikį tariama, kad mokesčių tarifų pokyčiai tučtuojau ir visa apimtimi atspindi vartotojo mokamoje kainoje.

2) Visos pramonės, neįskaitant statybos, produkcijos, parduotos vidaus rinkoje.

3) PGS – perkamosios galios standartai.

4) Procentais, palyginti su potencialiu BVP. Teigiamas (neigiamas) ženklas rodo, kad faktinis BVP yra didesnis (mažesnis) už potencialų BVP.

5) Apibrėžtis atitinka TDO gaires.

6) Teigiamas (neigiamas) ženklas reiškia valiutos vertės padidėjimą (nuvertėjimą).

7) Į eilutę įtraukti atpirkimo sandoriai su pagrindinėmis sandorio šalimis.

8) Nekoreguota dėl paskolų pripažinimo PFĮ statistiniame balanse nutraukimo dėl jų pardavimo ar pakeitimo vertybiniais popieriais.

3 lentelė Pastarojo meto infliacijos tendencijos ir prognozės

(metiniai pokyčiai, procentais)

a) Pastarojo meto SVKI tendencijos

	2013		2014			
	11	12	01	02	03	04
SVKI						
Metinis pokytis, procentais	0,5	0,4	0,2	0,3	0,4	0,3
Paskutinių 3 mėn. vidurkio pokytis, palyginti su ankstesniais 3 mėn.;						
į metinį perskaičiuotas augimo tempas; dėl sezoniskumo pakoreguotas	1,7	1,3	0,3	-0,3	-0,7	-0,6
Paskutinių 6 mėn. vidurkio pokytis, palyginti su ankstesniais 6 mėn.;						
į metinį perskaičiuotas augimo tempas; dėl sezoniskumo pakoreguotas	0,6	0,7	0,9	0,9	0,6	0,3

Šaltiniai: Europos Komisija (Eurostatas) ir ECB skaičiavimai.

b) Infliacijos prognozės

	2014	2015
SVKI, Europos Komisija (2014 m. pavasaris)	1,0	1,8
VKI, EBPO (2014 m. gegužės mėn.) ¹⁾	-	-
VKI, TVF (2014 m. balandžio mėn.)	1,0	1,8
VKI, <i>Consensus Economics</i> (2014 m. balandžio mėn.)	1,3	2,4

Šaltiniai: Europos Komisija, EBPO, TVF ir *Consensus Economics*.

1) Lietuva nėra EBPO narė.

2. FISKALINIAI POKYČIAI

4 lentelė Valdžios sektoriaus fiskalinė pozicija

(procentais, palyginti su BVP)

	2012	2013	2014 ¹⁾
Valdžios sektoriaus perteklius (+) / deficitas (–)	-3,2	-2,1	-2,1
<i>Pamatinė vertė¹⁾</i>	-3,0	-3,0	-3,0
Perteklius / deficitas, atėmus vyriausybės investicijų išlaidas ²⁾	0,4	1,3	1,2
Valdžios sektoriaus bendroji skola	40,5	39,4	41,8
<i>Pamatinė vertė¹⁾</i>	60,0	60,0	60,0

Šaltiniai: Europos Komisija (Eurostatas, ECFIN GD) ir ECB skaičiavimai.

1) Europos Komisijos prognozės.

2) Teigiamas (neigiamas) ženklas rodo, kad valdžios sektoriaus deficitas yra mažesnis (didesnis) už investicijų išlaidas.

5 lentelė Valdžios sektoriaus biudžeto pozicija

(procentais, palyginti su BVP)

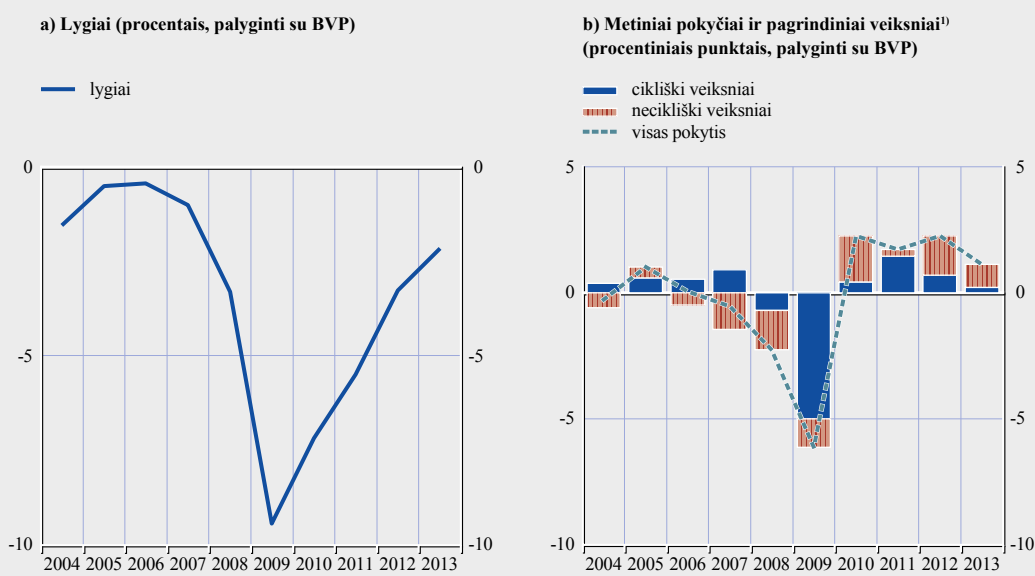
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Visos pajamos	32,5	33,5	33,7	34,3	34,6	35,5	35,0	33,2	32,7	32,2
Einamosios pajamos	32,0	32,7	32,7	32,8	33,5	33,8	32,4	30,9	30,7	30,5
Tiesioginiai mokesčiai	8,7	9,0	9,5	9,2	9,3	6,0	4,7	4,4	4,9	5,0
Netiesioginiai mokesčiai	11,0	11,0	11,0	11,5	11,4	11,4	11,7	11,5	11,1	11,0
Socialinio draudimo įmokos	9,4	9,2	9,4	9,5	10,0	13,2	12,2	11,6	11,3	11,2
Kitos einamosios pajamos	2,9	3,6	2,7	2,7	2,8	3,2	3,7	3,5	3,5	3,3
Kapitalo pajamos	0,5	0,8	1,0	1,5	1,1	1,7	2,7	2,3	2,0	1,7
Visos išlaidos	34,0	34,0	34,2	35,3	37,9	44,9	42,2	38,7	36,0	34,4
Einamosios išlaidos	30,0	30,2	29,6	29,2	32,4	40,4	37,2	33,8	32,2	30,8
Atlygis darbuotojams	10,8	10,3	10,4	9,9	10,7	12,8	11,0	10,3	9,8	9,6
Socialinės išmokos, išskyrus natūrines	9,7	9,3	9,2	9,8	11,6	16,3	14,5	12,6	12,1	11,3
Mokėtinos palūkanos	0,9	0,8	0,7	0,7	0,7	1,3	1,8	1,8	1,8	1,7
iš jų: apskaitimo sandorių ir IPNS poveikis ¹⁾	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0
Kitos einamosios išlaidos	8,5	9,8	9,4	8,9	9,5	10,0	9,9	9,1	8,5	8,3
Kapitalo išlaidos	4,0	3,8	4,5	6,1	5,5	4,5	5,0	4,9	3,7	3,5
Perteklius (+) / deficitas (–)	-1,5	-0,5	-0,4	-1,0	-3,3	-9,4	-7,2	-5,5	-3,2	-2,1
Pirminis balansas	-0,6	0,3	0,3	-0,3	-2,6	-8,2	-5,4	-3,7	-1,4	-0,5
Perteklius / deficitas, atėmus vyriausybės investicijų išlaidas	1,9	3,0	3,7	4,2	1,6	-5,5	-2,6	-1,1	0,4	1,3

Šaltiniai: ECBS ir Europos Komisija (Eurostatas).

Pastabos: skirtumai tarp bendrų sumų ir jų sudedamųjų dalių sumų atsiranda dėl apvalinimo. Mokėtinų palūkanų suma atitinka sumą, apie kurią pranešta pagal pirmąjį deficitą procedūrą. Straipsnis „apskaitimo sandorių ir IPNS poveikis“ lygus skirtumui tarp palūkanų (arba deficitų / perteklių), kaip apibrėžta pagal pirmąjį deficitą procedūrą ir ESS95. Žr. 2001 m. gruodžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2558/2001, iš dalies keičiantį Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2223/96 dėl atsiskaitymų pagal apskaitimo sandorius ir susitarimus dėl išankstinio palūkanų normos sandorio perklasifikavimo (OL L 344, 2001 12 28, p. 1).

1) IPNS – išankstiniai palūkanų normų sandoriai.

2 pav. Valdžios sektoriaus perteklius (+) / deficitas (-)

Šaltiniai: Europos Komisija (Eurostatas) ir ECB skaičiavimai.

Pastaba: 2b pav. neigiama (teigiama) reikšmė rodo poveikį deficitui padidėjimui (sumažėjimui).

1) 2009 m. didelis nominaliojo BVP sumažėjimas (-17,8 %) galėjo lemti mažesnę valdžios sektoriaus deficitą necikliškų veiksnių, t. y. susijusių su fiskalinio konsolidavimo priemonėmis, įvertį.

6 lentelė Valdžios sektoriaus bendroji skola. Struktūrinės savybės

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Visa skola (procentais, palyginti su BVP)	19,3	18,3	17,9	16,8	15,5	29,3	37,8	38,3	40,5	39,4
Struktūra pagal valiutą (procentais, palyginti su visa skola)										
Nacionaline valiuta	29,1	29,3	19,4	16,8	17,6	8,5	12,1	13,5	17,0	23,3
Užsienio valiutomis	70,9	70,7	80,6	83,2	82,4	91,5	87,9	86,5	83,0	76,7
Eurais	65,4	68,7	79,4	83,2	82,4	91,5	87,9	86,5	83,0	76,7
Kitomis užsienio valiutomis	5,5	1,9	1,2	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Šalies nuosavybė (procentais, palyginti su visa skola)	39,2	39,7	31,6	32,8	35,8	29,9	26,8	26,4	24,7	30,1
Vidutinis likutinis terminas (metais)	5,5	5,8	6,4	5,9	5,0	6,2	6,7	6,0	6,2	5,7
Struktūra pagal terminą¹⁾ (procentais, palyginti su visa skola)										
Trumpalaikis (iki 1 m. imtinai)	5,5	10,6	2,3	2,5	7,9	4,4	6,3	6,0	6,5	5,6
Vidutinis ir ilgalaikis (daugiau negu 1 m.)	94,5	89,4	97,7	97,5	92,1	95,6	93,7	94,0	93,5	94,4

Šaltiniai: ECB ir Europos Komisija (Eurostatas).

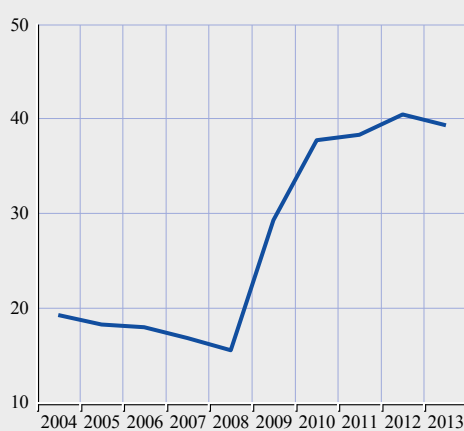
Pastabos: metų pabaigos duomenys. Skirtumai tarp bendrų sumų ir jų sudedamųjų dalių sumų atsiranda dėl apvalinimo.

1) Pradinis terminas.

3 pav. Valdžios sektoriaus bendroji skola

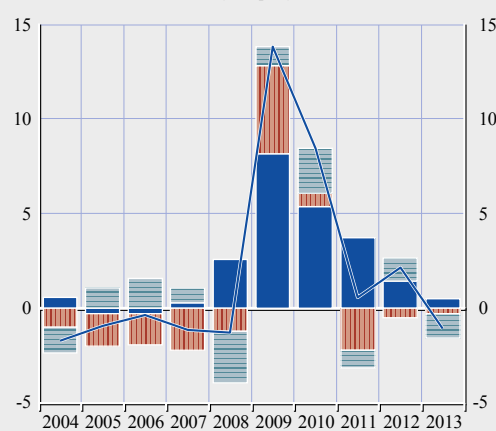
a) Lygiai
(procentais, palyginti su BVP)

— lygiai

b) Metiniai pokyčiai ir pagrindiniai veiksniai
(procentiniais punktais, palyginti su BVP)

— pirminis balansas
— augimo ir palūkanų normų skirtumas
— deficito ir skolos koregavimas
— skolos ir BVP santykio pokytis

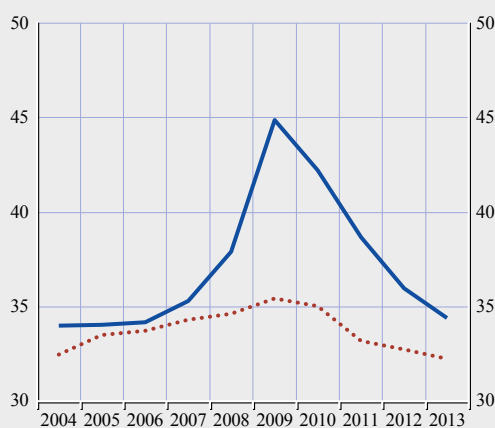
Šaltiniai: Europos Komisija (Eurostatas) ir ECB.

Pastaba: 3b pav. neigiama (teigiama) reikšmė rodo atitinkamo veiksnio poveikį skolos santykio sumažėjimui (padidėjimui).

4 pav. Valdžios sektoriaus išlaidos ir pajamos

(procentais, palyginti su BVP)

— visos išlaidos
— visos pajamos

Šaltinis: ECBS.

7 lentelė Valdžios sektoriaus deficito ir skolos santykio koregavimas

(procentais, palyginti su BVP)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Valdžios sektoriaus skolos pokytis ¹⁾	0,2	1,5	2,0	1,8	0,6	10,4	9,6	4,5	4,5	0,9
Valdžios sektoriaus perteklius (+) / deficitas (-)	-1,5	-0,5	-0,4	-1,0	-3,3	-9,4	-7,2	-5,5	-3,2	-2,1
Deficito ir skolos santykio koregavimas	-1,3	1,0	1,6	0,8	-2,7	1,0	2,4	-0,9	1,2	-1,3
Grynasis finansinio turto įsigijimas (+) / grynasis finansinio turto pardavimas (-)	-1,1	0,6	0,5	0,9	-2,0	2,0	2,3	-0,6	1,2	-0,9
Valiuta ir indėliai	-0,5	0,5	3,0	-0,1	-2,3	2,8	1,4	-3,3	2,5	-1,6
Paskolos ir vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	-0,3	-0,2	-0,2	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	2,2	-0,6	0,4
Akcijos ir kita nuosavybė	-0,6	-0,3	-2,7	-0,1	0,0	-0,8	-0,2	0,0	-0,2	0,0
Privatizavimas	-0,6	-0,3	-2,7	-0,1	0,0	-0,8	-0,2	0,0	-0,2	0,0
Nuosavybės įdėjiniai	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kita	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kitas finansinis turtas	0,4	0,6	0,4	1,1	0,3	0,2	1,4	0,5	-0,6	0,4
Valdžios sektoriaus skolos vertinimo pokyčiai	0,0	0,0	-0,4	0,0	0,1	0,0	0,1	-0,1	-0,2	-0,2
Užsienio valiutos laikymo uždirbis (-) / netektys (+)	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Kiti vertinimo poveikiai ²⁾	0,0	-0,1	-0,4	0,0	0,1	0,0	0,0	-0,1	-0,2	-0,2
Kiti³⁾	-0,2	0,5	1,4	-0,1	-0,7	-0,9	0,0	-0,2	0,2	-0,2

Šaltiniai: ECBS ir Europos Komisija (Eurostatas).

Pastaba: skirtumai tarp bendrų sumų ir jų sudedamųjų dalių sumų atsiranda dėl apvalinimo.

1) Metinis skolos pokytis t laikotarpiu, kaip BVP t laikotarpiu procentinė dalis, t. y. [skola (t) – skola (t-1)]/BVP (t).

2) Apima skirtumą tarp valdžios sektoriaus skolos nominaliosios ir rinkos vertės.

3) Kitų mokėtinų sąskaitų sandoriai (valdžios įsipareigojimai), sektorių perklasifikavimai ir statistinės paklaidos.

Šis straipsnis taip pat gali apimti tam tikrus skolos prisiėmimo atvejus.

8 lentelė Su gyventojų senėjimu susijusios fiskalinės naštos prognozės

(procentais)

	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Senų žmonių priklausomumo rodiklis (65 m. ir vyresnių šalies gyventojų ir 15–64 m. gyventojų santykis)	25,6	31,8	47,3	55,7	51,9	46,2
Su gyventojų senėjimu susijusios valstybės išlaidos (procentiniais punktais, palyginti su BVP) ¹⁾	19,2	18,3	19,9	21,6	23,9	26,6

Šaltiniai: 2012 m. gyventojų senėjimo ataskaita. ES 27 valstybių narių ekonomikos ir biudžeto prognozės (2010–2060 m.), bendra Europos Komisijos (ECFIN GD) ir Ekonominės politikos komiteto ataskaita.

1) Gyventojų senėjimo darbo grupės rizikos scenarijus, griežtai su amžiumi susijęs straipsnis.

3. VALIUTOS KURSO POKYČIAI

9 lentelė a) Valiutos kurso stabilumas

Dalyvavimas valiutų kurso mechanizme (VKM II)	Taip
Dalyvauja nuo	2004 m. birželio 28 d.
VKM II centrinis LTL / EUR kursas	3,45280
VKM II svyravimo ribos	+/-15 %
Dvišalio centrinio kurso nuvertinimas šalies iniciatyva	Ne
Maksimalus nuokrypis virš kurso ¹⁾	0,0
Maksimalus nuokrypis žemiau kurso ¹⁾	0,0

Šaltinis: ECB.

1) Maksimalūs nuokrypiai, procentais, nuo VKM II centrinio kurso laikotarpiu nuo 2012 m. gegužės 16 d. iki 2014 m. gegužės 15 d. pagal dienos duomenis (darbo dienų dažnumu).

Nuokrypis virš (žemiau) kurso reiškia, kad valiuta yra stiprioje (silpnoje) svyravimo ribų pusėje.

9 lentelė b) Pagrindiniai valiutų kurso spaudimo Lietuvos litui rodikliai

(trių mėnesių laikotarpio, besibaigiančio nurodytą mėnesį, vidurkis)

	2012				2013				2014
	06	09	12	03	06	09	12	03	
Valiutos kurso kintamumas ¹⁾	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Trumpalaikių palūkanų normų skirtumas ²⁾	0,5	0,6	0,5	0,3	0,5	0,2	0,2	0,1	0,1

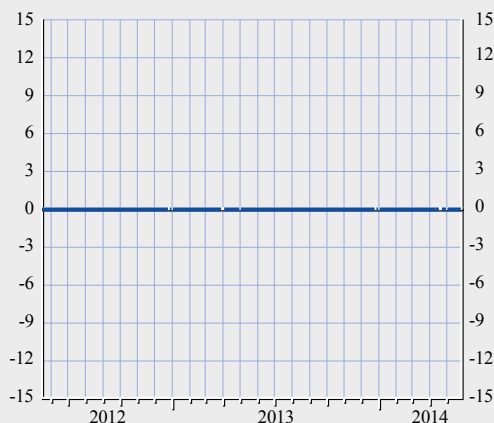
Šaltiniai: nacionaliniai duomenys ir ECB skaičiavimai.

1) Valiutos kurso euro atžvilgiu dienos pokyčių (procentais) mėnesinis standartinis nuokrypis (procentais), perskaičiuotas į metinį.

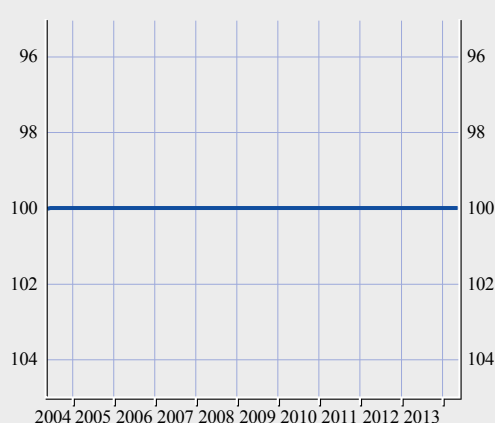
2) 3 mėn. tarpbankinių palūkanų normų ir 3 mėn. EURIBOR skirtumas (procentiniais punktais).

5 pav. Lietuvos litas: nominaliojo valiutos kurso raida euro atžvilgiu

a) Nuokrypis nuo VKM II centrinio kurso
(dienos duomenys; nuokrypis, procentais; nuo 2012 m.
gegužės 16 d. iki 2014 m. gegužės 15 d.)

b) Valiutos kursas per paskutinius dešimt metų
(mėnesio duomenys; centrinis kursas = 100; nuo 2004 m.
gegužės mėn. iki 2014 m. gegužės mėn.)

Šaltinis: ECB.

Pastaba: teigiamas (neigiamas) nuokrypis nuo centrinio kurso rodo, kad valiuta yra stiprioje (silpnoje) svyravimo ribų pusėje. Lietuvos lito svyravimo ribos yra +/-15 %.

10 lentelė Lietuvos litas: realiojo efektyviojo kurso raida

(mėnesio duomenys; 2014 m. balandžio mėn. nuokrypis, procentais, nuo 2004 m. gegužės mėn.–2014 m. balandžio mėn. laikotarpiui apskaičiuoto dešimties metų vidurkio)

	2014 m. balandžio mėn.
Realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu ¹⁾	6,5
<i>Straipsniai palyginimui:</i>	
Nominalusis efektyvusis kursas ²⁾	0,4
Realusis efektyvusis kursas ^{1), 2)}	5,9

Šaltinis: ECB.

Pastaba: teigiamas (neigiamas) ženklas reiškia vertės padidėjimą (sumažėjimą).

1) SVKI ir VKI raidos pagrindu.

2) Efektyvusis kursas euro zonos, ne euro zonos ES valstybių narių ir dešimties pagrindinių prekybos partnerių valiutų atžvilgiu.

11 lentelė Išorės pokyčiai

(procentais, palyginti su BVP, nebent nurodyta kitaip)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Mokėjimų balansas										
Einamosios sąskaitos ir kapitalo sąskaitos balansas ¹⁾	-6,4	-5,8	-9,4	-12,7	-11,1	7,1	2,7	-1,2	2,0	3,7
Einamosios sąskaitos balansas	-7,6	-7,1	-10,6	-14,4	-12,9	3,7	0,1	-3,7	-0,2	1,5
Prekių balansas	-10,5	-11,2	-13,8	-14,9	-13,0	-3,3	-4,8	-5,8	-2,8	-3,5
Paslaugų balansas	3,6	4,0	3,6	1,6	1,3	1,6	2,9	3,2	3,7	4,6
Pajamų balansas	-2,7	-2,4	-2,7	-4,1	-3,4	1,1	-2,8	-4,6	-4,1	-3,9
Einamųjų pervedimų balansas	2,0	2,5	2,4	2,9	2,2	4,4	4,8	3,5	3,0	4,2
Kapitalo sąskaitos balansas	1,2	1,3	1,2	1,7	1,8	3,4	2,7	2,5	2,2	2,2
Tiesioginių investicijų ir portfelinį investicijų balansas ¹⁾	3,2	1,6	4,2	2,9	2,9	2,7	8,0	7,2	3,5	-3,1
Tiesioginių investicijų balansas	2,3	2,6	5,0	3,6	3,4	-0,6	2,2	3,2	0,7	0,9
Portfelinį investicijų balansas	0,9	-1,0	-0,8	-0,7	-0,5	3,3	5,8	3,9	2,8	-4,1
Kitų investicijų balansas	1,8	7,0	11,0	12,9	5,8	-10,3	-9,2	-1,5	-5,1	-1,9
Oficialiosios tarptautinės atsargos	0,5	-2,6	-4,9	-3,0	2,4	0,3	-1,3	-4,4	-0,4	1,3
Prekių ir paslaugų eksportas	51,8	57,2	58,7	53,7	59,6	54,1	67,6	77,2	83,9	86,9
Prekių ir paslaugų importas	58,7	64,4	68,9	67,0	71,3	55,8	69,5	79,8	82,9	85,7
Grynųjų tarptautinių investicijų pozicija²⁾	-34,4	-42,6	-48,9	-55,8	-51,6	-57,3	-55,2	-52,3	-52,8	-45,7
Bendroji skola užsieniui ²⁾	42,1	50,5	59,9	71,5	71,0	83,9	82,9	77,4	75,4	67,1
<i>Straipsnis palyginimui:</i>										
Eksporto rinkos dalys³⁾	0,10	0,12	0,12	0,12	0,14	0,13	0,13	0,15	0,16	0,17

Šaltinis: ECB.

1) Bendrų sumų ir jų sudedamųjų dalių sumų skirtumai susidaro dėl apvalinimo.

2) Laikotarpio pabaigos likučiai.

3) Procentais, palyginti su bendru pasaulio prekių ir paslaugų eksportu.

12 lentelė Integracijos į euro zoną rodikliai

(procentais, palyginti su visa suma, nebent nurodyta kitaip)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Užsienio prekyba su euro zona										
Prekių eksportas	45,9	44,8	42,8	44,2	40,4	43,8	40,3	43,2	41,3	38,0
Prekių importas	44,0	40,0	41,9	45,7	38,0	39,3	38,5	38,8	38,2	40,1
Investicijų balansas euro zonos atžvilgiu										
Tiesioginės investicijos šalyje ¹⁾	40,5	35,5	34,3	36,1	50,1	46,4	44,9	37,7	40,2	40,9
Tiesioginės šalies investicijos užsienyje ¹⁾	70,8	54,0	42,5	46,4	46,5	50,0	57,3	59,1	65,0	66,8
Portfelinį investicijų išipareigojimai ¹⁾	91,2	99,7	88,4	86,6	77,1	71,8	53,8	54,8	48,2	.
Portfelinį investicijų turtas ¹⁾	62,2	47,5	65,1	63,7	60,1	73,7	75,2	73,7	76,9	.
<i>Straipsniai palyginimui:</i>										
Užsienio prekyba su ES										
Prekių eksportas	67,3	65,7	63,7	64,8	60,4	64,4	61,0	61,4	60,5	57,4
Prekių importas	63,5	59,5	62,8	68,4	57,6	59,1	56,6	56,8	57,7	59,3

Šaltiniai: ECB, Europos Komisija (Eurostatas) ir TVF.

1) Laikotarpio pabaigos likučiai.

4. ILGALAIKIŲ PALŪKANŲ NORMŲ POKYČIAI

13 lentelė Ilgalaikės palūkanų normos

(procentais; laikotarpio stebėjimų vidurkis)

		2014				nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn.
	01	02	03	04		
Ilgalaikė palūkanų norma	3,4	3,3	3,3	3,3		3,6
Pamatinė vertė ¹⁾	-	-	-	-		6,2
Euro zona ²⁾	2,8	2,6	2,5	2,4		2,9
Euro zona (AAA) ³⁾	2,0	1,8	1,8	1,7		1,9

Šaltiniai: ECB ir Europos Komisija (Eurostatas).

1) Laikotarpio nuo 2013 m. gegužės mėn. iki 2014 m. balandžio mėn. skaičiavimai pagrįsti Airijos, Latvijos ir Portugalijos palūkanų normų lygių nesvertiniu aritmetiniu vidurkiu pridėjus 2 procentinius punktus.

2) Euro zonos vidurkis pateiktas tik susipažinti.

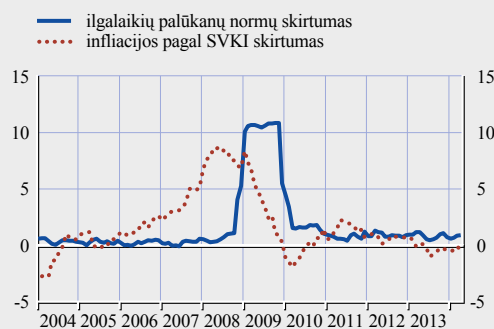
3) Euro zonos AAA reitingu įvertintų dešimties metų likutinio termino obligacijų pajamingumo kreivė pateikiama tik susipažinti.

6 pav. Ilgalaikė palūkanų norma

a) Ilgalaikė palūkanų norma
(mėnesio vidurkiai, procentais)

b) Ilgalaikės palūkanų normos ir infliacijos pagal SVKI skirtumai, palyginti su euro zona
(mėnesio vidurkiai, procentiniais punktais)

Šaltiniai: ECB ir Europos Komisija (Eurostatas).

14 lentelė Tam tikri finansinės raidos ir integracijos rodikliai

(procentais, palyginti su BVP, nebent nurodyta kitaip)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Straipsnis palyginimui: euro zona 2013 m.
Bendrovių išleisti skolos vertybiniai popieriai ¹⁾	1,4	2,0	2,4	3,6	3,9	4,1	2,2	1,5	1,1	0,4	95,3
Vertybinių popierių rinkos kapitalizacija ²⁾	26,1	33,1	32,1	24,0	8,0	12,1	15,2	9,9	9,7	9,2	58,1
PFĮ kreditas rezidentams, kitiems nei valdžios sektorius ³⁾	28,1	40,4	49,4	59,4	62,2	69,2	62,3	52,1	49,3	45,1	125,0
Euro zonos PFĮ reikalavimai PFĮ rezidentams ⁴⁾	14,3	15,4	15,1	12,3	14,2	13,6	9,4	12,9	10,6	9,2	7,0
Privačiojo sektoriaus kredito srutas ⁵⁾	8,9	14,5	18,7	23,1	10,7	-9,6	-5,4	-0,7	-0,3	.	-0,4
Privačiojo sektoriaus skola ⁶⁾	40,4	50,2	62,3	75,5	77,9	84,9	75,9	66,2	62,5	.	164,5
Finansų sektoriaus įsipareigojimai ⁷⁾	25,1	48,9	32,5	34,3	3,7	-3,7	0,0	8,9	-0,3	.	-2,5

Šaltiniai: ECBS, Europos Komisija (Eurostatas), Europos vertybinių popierių biržų federacija, OMX ir nacionalinės vertybinių popierių biržos.

1) Ne finansų bendrovių, PFĮ ir kitų finansų bendrovių rezidentų išleistų skolos vertybinių popierių likutis.

2) Rezidentų išleistų biržinių akcijų rinkos verčių laikotarpio pabaigos likučiai.

3) PFĮ (išskyrus nacionalinį centrinį banką) kreditas vidaus rezidentams, išskyrus PFĮ ir valdžios sektorių. Kreditas apima paskolų ir skolos vertybinių popierių likučius.

4) Indėlių vidaus PFĮ (išskyrus nacionalinį centrinį banką) ir jų išleistų skolos vertybinių popierių, priklausančių euro zonos PFĮ, likutis, kaip visų vidaus PFĮ (išskyrus nacionalinį centrinį banką) įsipareigojimų procentinė dalis. Kapitalas ir atsargos bei likę įsipareigojimai į bendrus įsipareigojimus neįtraukti.

5) Vertybinių popierių, išskyrus institucinių sektorių: ne finansų bendrovių, namų ūkių ir paslaugas namų ūkiams teikiančių ne pelno institucijų, išleistas akcijas ir jų paimtas paskolas, sandoriai.

6) Vertybinių popierių, išskyrus institucinių sektorių: ne finansų bendrovių, namų ūkių ir paslaugas namų ūkiams teikiančių ne pelno institucijų, išleistas akcijas ir jų paimtas paskolas, likutis.

7) Visų viso finansų sektoriaus įsipareigojimų suma. Šis rodiklis išreiškiamas metiniu pokyčiu procentais.

5.2 KONVERGENCIJOS RODIKLIŲ STATISTINĖ METODOLOGIJA

Konvergencijos proceso analizė labai priklauso nuo pagrindinių statistinių duomenų kokybės ir vientisumo. Statistinių duomenų, ypač valdžios sektoriaus finansų statistikos (VSFS), rinkimui ir pateikimui neturi daryti poveikio politinės aplinkybės. Valstybės narės raginamos pirmiausia pasirūpinti savo statistikos duomenų kokybe ir vientisumu, užtikrinti tinkamą „valdžių padalijimo“ principo taikymą renkant šiuos statistikos duomenis ir taikyti atitinkamus valdymo ir kokybės standartus statistikos srityje.

Nacionalinės statistikos institucijos kiekvienoje valstybėje narėje ir ES statistikos institucija – Europos Komisijoje (Eurostatas) turėtų vadovautis profesiniu nepriklausomumu ir užtikrinti nešališkumą bei aukštą Europos statistikos kokybę. Tai atitinka principus, nurodytus Sutarties 338 straipsnio 2 dalyje, 2009 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 223/2009 dėl Europos statistikos⁵ (Reglamentas dėl Europos statistikos) ir Europos statistikos praktikos kodekse, kurį Komisija patvirtino 2005 m. ir persvarstė 2011 m. rugsėjo mėn.⁶ (Praktikos kodeksas). Reglamento dėl Europos statistikos 2 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Europos statistika tobulinama, rengiama ir skleidžiama pagal šiuos statistikos principus: a) profesinio nepriklausomumo; b) nešališkumo; c) objektyvumo; d) patikimumo; e) statistinių duomenų konfidencialumo; f) ekonomiškumo. Vadovaujantis Reglamento 11 straipsniu, šie statistikos principai yra plačiau išdėstyti Praktikos kodekse⁷.

Atsižvelgiant į tai, konvergencijos rodiklių kokybė ir vientisumas pagrindinių statistinių duomenų požiūriu aptariami statistikos dalyje. Šioje dalyje apibūdinamos kai kurios atitinkamų nacionalinių statistikos institutų (NSI) institucinės savybės ir pateikiama informacija apie konvergencijos rodiklių statistinius metodus, pagrindinių statistinių rodiklių atitiktį standartams, kurie būtini tinkamam konvergencijos proceso įvertinimui. Be to, 3.2 punkte konkrečiai apžvelgiamos valdžios institucijų intervencinės priemonės, taikomos siekiant padėti finansų įstaigoms ir finansų rinkoms finansų krizės laikotarpiu, ir finansinė parama, kurią teikė tarptautinės institucijos arba šalys, ištikus finansų krizei.

⁵ OL L 87, 2009 3 31, p. 194.

⁶ Europos statistikos praktikos kodeksas, patvirtintas 2005 m. gegužės 25 d. Komisijos komunikatu dėl nacionalinių ir Bendrijos statistikos institucijų nepriklausomumo, vientisumo ir atskaitomybės (KOM/2005/0217 galutinis).

⁷ Žr. Reglamento dėl Europos statistikos 2 straipsnio 1 dalį ir 11 straipsnį.

5.2.1 INSTITUCINĖS SAVYBĖS, SUSIJUSIOS SU STATISTINIŲ DUOMENŲ, NAUDOJAMŲ VERTINANT KONVERGENCIJOS PROCESĄ, KOKYBĖ

Pastaraisiais metais Europos statistikos sistemos (ESS) valdymas pagerėjo, ypač 2005 m. priėmus Praktikos kodeksą. Iš pradžių Kodekso įgyvendinimas ir stebėseną iš esmės vyko savireguliacijos būdu (naudojant savęs vertinimus, tarpusavio vertinimą ir nacionalinius įgyvendinimo planus). 2009 m. įsigaliojo Europos statistikos reglamentas ir buvo įsteigta Europos statistikos valdymo patariamoji taryba (ESVPT), siekiant atlikti nepriklausomą ESS vertinimą, ypatingą dėmesį kreipiant į Praktikos kodekso įgyvendinimą. ESVPT siekia stiprinti profesinį nepriklausomumą, vientisumą ir atskaitingumą Europos statistikos sistemoje ir Europos statistikos kokybę. Tarp jos užduočių – ir metinės ataskaitos parengimas Europos Parlamentui ir Tarybai apie Praktikos kodekso įgyvendinimą, tiek, kiek jis susijęs su Eurostatu, įskaitant Kodekso įgyvendinimo įvertinimą ESS apskritai.

Tačiau pastaraisiais metais įgyta patirtis atskleidė tam tikrus likusius ESS valdymo trūkumus, kuriuos reikia pašalinti. Šie trūkumai buvo apibūdinti 2011 m. balandžio 15 d. Komisijos komunikate Europos Parlamentui ir Tarybai „Patikimesnis Europos statistikos kokybės valdymas“⁸.

Specifinėmis ES fiskalinės priežiūros sistemos ir PDP aplinkybėmis Tarybos reglamente (ES) Nr. 679/2010⁹ Eurostatui suteikti nauji įgaliojimai reguliariai stebėti ir tikrinti valdžios sektoriaus finansų duomenis, juos jis vykdo rengdamas daugiau išsamesnį dialogą vizitus į valstybes nares ir jų valdžios institucijas, teikiančias valdžios sektoriaus finansų duomenis NSI.

Be to, šešių teisės aktų, priimtų siekiant stiprinti euro zonos ir visos ES ekonomikos valdymo struktūrą, paketas remiasi aukštos kokybės statistine informacija, kuri turi būti parengta, užtikrinant patikimesnį duomenų kokybės valdymą¹⁰.

⁸ KOM(2011) 211 galutinis.

⁹ 2010 m. liepos 26 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 679/2010, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 479/2009 nuostatos dėl statistinių duomenų kokybės taikant perversinio deficito procedūrą (OL L 198, 2010 7 30, p. 4).

¹⁰ 2011 m. gruodžio 13 d. įsigaliojo sustiprintas Stabilumo ir augimo paktas su naujomis ekonominės ir fiskalinės priežiūros taisyklėmis. Šias naujas priemones, vadinamas „šešių teisės aktų rinkiniu“, sudaro Europos Komisijos pasiūlyti penki reglamentai ir viena direktyva, kuriems 2011 m. spalio mėn. pritarė visos ES valstybės narės ir Europos Parlamentas.

Esant tokioms aplinkybėms, 2011 m. rugsėjo mėn. Praktikos kodeksas buvo peržiūrėtas, siekiant skirti principus, kuriuos turi įgyvendinti ESS nariai, ir principus, susijusius su institucine aplinka, kuriuos turi įgyvendinti valstybių narių vyriausybės.

Be to, šiuo metu rengiamos Reglamento dėl Europos statistikos pataisos, be kita ko, siekiant išaiškinti, kad NSI profesinio nepriklausomumo principas turi būti taikomas besąlygiškai. Statistika iš tikrųjų turi būti tobulinama, rengiama ir skleidžiama nepriklausomai, jai neturi būti daromas politinis ar interesų grupių, ES ar nacionalinių valdžios institucijų spaudimas ir esamos institucinės sistemos neturi šio principo riboti.

3 lentelėje apibūdinamos kai kurios institucinės savybės, susijusios su statistikos kokybe, t. y. NSI teisinio nepriklausomumo sąlygos, jo administracinė priežiūra ir savarankiškas biudžetas, jo teisinis įgaliojimas rinkti duomenis ir teisinės nuostatos, reglamentuojančios statistinių duomenų konfidencialumą.

3 lentelė. Konvergencijos statistinių duomenų kokybė ir vientisumas		
	Bulgarija	Čekija
Institucinės savybės, susijusios su statistinių duomenų, naudojamų vertinant konvergencijos procesą, kokybe ir vientisumu		
Nacionalinio statistikos instituto teisinis nepriklausomumas	Pagal Statistikos įstatymą, pagrindiniai statistikos principai yra profesinis nepriklausomumas, nešališkumas, objektyvumas, patikimumas, statistinių duomenų konfidencialumas ir ekonomiškumas. Vadovaujantis Statistikos įstatymo 8 straipsniu, NSI prezidentą skiria Ministras Pirmininkas. Jis skiriamas nustatytam terminui (septyneriems metams; pakartotinei kadencijai gali būti skiriamas tik vieną kartą).	Pagal Valstybės statistikos tarnybos įstatymo 5 straipsnį, pagrindiniai statistikos principai yra objektyvumas, nešališkumas ir nepriklausomumas. Vadovaujantis šio įstatymo 3 straipsniu, NSI vadovą skiria Respublikos prezidentas.
Administracinė priežiūra ir savarankiškas biudžetas	NSI turi valstybės institucijos statusą ir yra tiesiogiai pavaldus Ministrų tarybai. Jis turi savarankišką biudžetą, kuriam iš valstybės biudžeto skiriama metinė suma.	NSI yra centrinė statistikos tarnyba, turinti valstybės valdymo institucijos statusą. Ji turi savarankišką biudžetą, kuriam iš valstybės biudžeto skiriama metinė suma.
Teisiniai įgaliojimai rinkti duomenis	Statistikos įstatymas nustato pagrindinius duomenų rinkimo principus.	Valstybės statistikos tarnybos įstatymas nustato pagrindinius duomenų rinkimo principus.
Teisinės nuostatos, susijusios su statistinių duomenų konfidencialumu	Statistinių duomenų konfidencialumą užtikrina Statistikos įstatymo 25–27a straipsniai.	Statistinių duomenų konfidencialumą užtikrina Valstybės statistikos tarnybos įstatymo 16, 17 ir 18 straipsniai.

Infliacija¹¹ pagal SVKI		
Atitiktis minimaliems standartams	2007 m. Eurostatas surengė atitikties stebėsenos vizitą ir patvirtino, kad SVKI rengimo principai apskritai yra patenkinami. Akivaizdžių SVKI metodikos nesilaikymo atvejų nenustatyta.	2008 m. Eurostatas surengė atitikties stebėsenos vizitą ir patvirtino, kad naudojami SVKI rengimo principai apskritai yra patenkinami. Akivaizdžių SVKI metodikos nesilaikymo atvejų nenustatyta.
Kita	SVKI reprezentatyvumą tikslumo ir patikimumo atžvilgiu Eurostatas apskritai įvertino kaip pakankamą.	SVKI reprezentatyvumą tikslumo ir patikimumo atžvilgiu Eurostatas apskritai įvertino kaip pakankamą.
Valdžios sektoriaus finansų statistika		
Duomenų aprėptis	Pajamų, išlaidų, deficito ir skolos duomenys pateikti už 2004–2013 metus.	Pajamų, išlaidų, deficito ir skolos duomenys pateikti už 2004–2013 metus.
Neįvykdyti statistiniai reikalavimai	Eurostato sprendimas (2012 m.) dėl tam tikrų prekybos kreditų operacijų apskaitos nebuvo visiškai įgyvendintas. Ilgalaikiai prekybos kreditai (faktoringas be atgręžtinio reikalavimo) įtraukiami kaip paskolos (valdžios sektoriaus skolos dalis). Tačiau trumpalaikiai prekybos kreditai (faktoringas be atgręžtinio reikalavimo) įtraukiami kaip mokėtinos sumos, o tai reiškia, kad valdžios sektoriaus skolos lygis gali būti įvertintas nepakankamai. Šiuo metu tobulinama faktoringo statistika, kad būtų galima nustatyti trumpalaikius prekybos kreditus be atgręžtinio reikalavimo, kuriuos reikia perklasifikuoti kaip paskolas. Tikėtinas poveikis valdžios sektoriaus skolai dar nežinomas.	Šiuo metu finansų sektoriui priskiriamą vienetą gali tekti perklasifikuoti.
Deficito ir skolos santykio koregavimas (angl. DDA)	Neigiama bendra DDA suma dėl paskolų ir vyriausybės indėlių ir sumažėjimo.	Bendra DDA suma yra maža ir neigiama. Tai susiję su tuo, kad teigiamą indėlių operacijų poveikį kompensuoja neigiamas vertinimo poveikis dėl skolos užsienio valiuta dydžio svyravimo ir apskaitos laiko skirtumų.
Institucija, atsakinga už PDP duomenų rinkimą	NSI renka faktinius PDP duomenis, o Finansų ministerija teikia prognozes. Finansų ministerija renka faktinius PDP duomenis apie skolą. NCB renkant šiuos statistinius duomenis tiesiogiai nedalyvauja.	NSI, bendradarbiaudamas su Finansų ministerija, renka faktinius PDP duomenis, o Finansų ministerija teikia prognozes. NCB renkant šiuos statistinius duomenis tiesiogiai nedalyvauja.

¹¹ Išsami kiekvienos šalies SVKI atitikties stebėsenos vizitų išvadų ir rekomendacijų ataskaita skelbiama internete:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/SVKI/methodology/compliance_monitoring.

3 lentelė. Konvergencijos statistinių duomenų kokybė ir vientisumas (tęsinys)		
	Kroatija	Lietuva
Institucinės savybės, susijusios su statistinių duomenų, naudojamų vertinant konvergencijos procesą, kokybe ir vientisumu		
Nacionalinio statistikos instituto teisinis nepriklausomumas	Pagal Oficialiosios statistikos įstatymo 5 straipsnį, pagrindiniai statistikos principai yra aktualumas, nešališkumas, patikimumas, skaidrumas, pateikimas laiku, profesinis nepriklausomumas, ekonomiškumas, nuoseklumas, viešumas, statistinių duomenų konfidencialumas, individualių duomenų naudojimas išimtinai statistikos tikslams ir viešoji atskaitomybė. NSI vadovą skiria vyriausybė. NSI vadovas yra pavaldus vyriausybei.	Pagal Statistikos įstatymo 4 straipsnį, pagrindiniai statistikos organizavimo principai yra objektyvumas ir profesinis nepriklausomumas, metodų ir metodikų skaidrumas, statistinių rodiklių reikalingumas ir tinkamumas, statistinių duomenų naudojimas tik statistikos reikmėms, tarptautinių klasifikacijų ir standartų, pagal kuriuos tvarkomi statistiniai duomenys, laikymasis ir konfidencialumas. NSI generalinis direktorius yra valstybės pareigūnas, kurį finansų ministro teikimu ketveriems metams į pareigas skiria ir iš jų atleidžia Vyriausybė (ne daugiau kaip dviem kadencijoms iš eilės). NSI generalinis direktorius yra atsakingas ir atskaitingas vyriausybei ir finansų ministrui.
Administracinė priežiūra ir savarankiškas biudžetas	NSI yra valstybės valdymo įstaiga, kuri savarankiškai vykdo savo veiklą, numatytą įstatyme. Jis turi savarankišką biudžetą, kuriam iš valstybės biudžeto skiriama metinė suma.	NSI yra vyriausybės įstaiga, dalyvaujanti formuojant valstybės politiką finansų ministrui priskirtoje statistikos valdymo srityje ir ją įgyvendinanti. Jis turi savarankišką biudžetą, kuriam iš valstybės biudžeto skiriama metinė suma.
Teisiniai įgaliojimai rinkti duomenis	Pagrindinius duomenų rinkimo principus nustato Oficialiosios statistikos įstatymas.	Pagrindinius duomenų rinkimo principus nustato Statistikos įstatymas.
Teisinės nuostatos, susijusios su statistinių duomenų konfidencialumu	Statistinių duomenų konfidencialumą užtikrina Oficialiosios statistikos įstatymo 59 straipsnis.	Statistinių duomenų konfidencialumą užtikrina Statistikos įstatymo 15 straipsnis.
Infliacija pagal SVKI		
Atitiktis minimaliems standartams	Komisijos reglamentas (ES) Nr. 119/2013 dėl pastovių mokesčių tarifų SVKI skaičiavimo ¹² dar neįgyvendintas. Eurostatas dar nesurengė atitikties stebėsenos vizito. Tačiau ECB neturi jokios informacijos apie Kroatijos SVKI neatitikimus, kurie praktikoje galėtų turėti didelį poveikį vidutiniams metiniams SVKI pokyčiams.	Eurostatas surengė atitikties stebėsenos vizitą 2006 m. ir patvirtino, kad naudojami SVKI rengimo metodai apskritai yra patenkinami. Akivaizdžių SVKI metodikos nesilaikymo atvejų nenustatyta.
Kita		SVKI reprezentatyvumą tikslumo ir patikimumo atžvilgiu Eurostatas apskritai įvertino kaip pakankamą.
Valdžios sektoriaus finansų statistika		
Duomenų aprėptis	Pajamų, išlaidų, deficito ir skolos duomenys pateikti už 2004–2013 metus.	Pajamų, išlaidų, deficito ir skolos duomenys pateikti už 2004–2013 metus.
Neįvykdyti	Statistikos institucijos toliau tobulina šiuo	Reikia patobulinti valstybės ligoninių ir

¹² 2013 m. vasario 11 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 119/2013, kuriuo dėl suderintų vartotojų kainų indeksų pagal pastovius mokesčių tarifus nustatymo iš dalies keičiamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2214/96 dėl suderintų vartotojų kainų indeksų: SVKI subindeksų perdavimas ir platinimas (OL L 41, 2013 2 12, p. 1).

statistiniai reikalavimai	metu naudojamą pagrindinių duomenų šaltinių rinkimo sistemą atskaitomybės reikalavimų, duomenų prieinamumo, pateikimo laiku, kokybės patikrų ir valstybės ne finansų įmonių įtraukimo srityse.	universitetų deficito (perviršio) duomenų apskaitą.
Deficito ir skolos santykio koregavimas (angl. DDA)	Vidutinė teigiama bendra DDA suma daugiausia dėl grynųjų pinigų ir indėlių operacijų neatitikimų.	Nedidelė neigiama DDA suma dėl gautų indėlių, paskolų ir lėšų iš privatizacijos.
Institucija, atsakinga už PDP duomenų rinkimą	NSI renka nefinansinių sąskaitų duomenis; NCB renka skolos ir finansinių sąskaitų duomenis. Finansų ministerija rengia prognozes.	Finansų ministerija renka faktinius PDP duomenis apie deficitą. NSI, bendradarbiaudamas su Finansų ministerija, renka likusius PDP duomenis, o Finansų ministerija rengia prognozes. NCB renkant šiuos statistinius duomenis tiesiogiai nedalyvauja, bet atidžiai kontroliuoja jų rinkimą per metodologines diskusijas.

3 lentelė. Konvergencijos statistinių duomenų kokybė ir vientisumas (tęsinys)

	Vengrija	Lenkija
Institucinės savybės, susijusios su statistinių duomenų, naudojamų vertinant konvergencijos procesą, kokybe ir vientisumu		
Nacionalinio statistikos instituto teisinis nepriklausomumas	Pagal Statistikos įstatymo (XLVI) 1 ir 3/A straipsnius, pagrindiniai statistikos principai yra objektyvumas, nepriklausomumas ir konfidencialumas. NSI vadovą skiria Ministras Pirmininkas. Vadovas skiriamas nustatytos trukmės kadencijai (šešeriems metams; pakartotinai jis gali būti skiriamas tik du kartus).	Pagal Oficialiosios statistikos įstatymo 1 straipsnį, pagrindiniai statistikos principai yra patikimumas, objektyvumas ir skaidrumas. NSI vadovas renkamas atviro konkurso būdu. Jį skiria Ministrų Tarybos pirmininkas nustatytam terminui (penkeriems metams).
Administracinė priežiūra ir savarankiškas biudžetas	NSI yra valstybės valdymo institucija, kurios veiklą tiesiogiai prižiūri vyriausybė. NSI turi savarankišką biudžetą, kuriam iš valstybės biudžeto skiriama metinė suma.	NSI yra centrinė valstybės valdymo institucija, kurios priežiūrą vykdo Ministrų Tarybos pirmininkas. NSI turi savarankišką biudžetą, kuriam iš valstybės biudžeto skiriama metinė suma.
Teisiniai įgaliojimai rinkti duomenis	Pagrindinius duomenų rinkimo principus nustato Statistikos įstatymas (XLVI).	Pagrindinius duomenų rinkimo principus nustato Oficialiosios statistikos įstatymas.
Teisinės nuostatos, susijusios su statistinių duomenų konfidencialumu	Statistinių duomenų konfidencialumą užtikrina Statistikos įstatymo (XLVI) 17 straipsnis.	Statistinių duomenų konfidencialumą užtikrina Oficialiosios statistikos įstatymo 10, 11, 12, 38, 39 ir 54 straipsniai.
Infliacija pagal SVKI		
Atitiktis minimaliems standartams	2008 m. Eurostatas surengė atitikties stebėsenos vizitą ir patvirtino, kad naudojami SVKI rengimo metodai apskritai yra patenkinami. Nors kai kurių SVKI metodikos nesilaikymo atvejų buvo nustatyta, tačiau, Eurostatu nuomone, jų buvo nedaug, ir jų faktinis poveikis vidutiniams metiniams SVKI pokyčiams neturėjo būti didelis.	2007 m. Eurostatas surengė atitikties stebėsenos vizitą ir patvirtino, kad naudojami SVKI rengimo metodai apskritai yra patenkinami. Nors kai kurie SVKI metodikos nesilaikymo atvejų buvo nustatyta, tačiau, Eurostatu nuomone, jų buvo nedaug, ir jų faktinis poveikis vidutiniams metiniams SVKI pokyčiams neturėjo būti didelis.
Kita	SVKI reprezentatyvumą tikslumo ir patikimumo atžvilgiu Eurostatas apskritai įvertino kaip pakankamą.	SVKI reprezentatyvumą tikslumo ir patikimumo atžvilgiu Eurostatas apskritai įvertino kaip pakankamą.
Valdžios sektoriaus finansų statistika		
Duomenų aprėptis	Pajamų, išlaidų, deficito ir skolos	Pajamų, išlaidų, deficito ir skolos duomenys

	duomenys pateikti už 2004–2013 metus.	pateikti už 2004–2013 metus.
Neįvykdyti statistiniai reikalavimai	Neįvykdytų statistinių reikalavimų nenustatyta.	Pensijų fondų perkėlimo apskaitos klausimas šiuo metu aptariamas su Eurostatu.
Deficito ir skolos santykio koregavimas (angl. DDA)	Didelė ir teigiama bendra DDA suma dėl TVF indėlių, privačių pensijų fondų perdavimo vyriausybei ir vertinimo poveikio dėl skolos užsienio valiuta dydžio svyravimo.	Vidutinė ir neigiama bendra DDA suma dėl privatizavimų.
Institucija, atsakinga už PDP duomenų rinkimą	Faktinius PDP duomenis renka darbo grupė, sudaryta iš NSI, Finansų ministerijos ir NCB atstovų; prognozes teikia Finansų ministerija. NSI yra atsakingas už nefinansines sąskaitas, NCB – už finansines sąskaitas ir skolą, o Finansų ministerija – už einamųjų metų duomenis.	Finansų ministerija teikia prognozes ir renka faktinius PDP duomenis, susijusius su skola. Likusius faktinius PDP duomenis renka NSI. NCB renkant šiuos statistinius duomenis tiesiogiai nedalyvauja.

3 lentelė. Konvergencijos statistinių duomenų kokybė ir vientisumas (tęsinys)

	Rumunija	Švedija
Institucinės savybės, susijusios su statistinių duomenų, naudojamų vertinant konvergencijos procesą, kokybe ir vientisumu		
Nacionalinio statistikos instituto teisinis nepriklausomumas	Oficialiosios statistikos savarankišką organizavimą, konfidencialumo, skaidrumo, patikimumo, proporcingumo, statistinės deontologijos ir ekonomiškumo principus įtvirtina Statistikos įstatymas. NSI vadovą skiria Ministras Pirmininkas.	Pagal Oficialiosios statistikos įstatymo 3 dalį, statistiniai duomenys turi būti objektyvūs ir prieinami visuomenei. NSI vadovą skiria vyriausybė. Jis skiriamas nustatytos trukmės kadencijai (ne daugiau kaip šešeriems metams, tik dviem kadencijoms).
Administracinė priežiūra ir savarankiškas biudžetas	Pagal Statistikos įstatymą, NSI yra specializuota įstaiga, pavaldi vyriausybei. Jis finansuojamas valstybės biudžeto lėšomis.	NSI yra centrinė statistikos tarnyba, pavaldi Finansų ministerijai, tačiau nėra jos dalis. Maždaug pusę jos apyvartos finansuoja Finansų ministerija, o kita pusė padengiama iš mokesčių, taikomų vyriausybinių agentūroms ir komerciniams klientams už statistinių duomenų rengimą ir konsultacijas.
Teisiniai įgaliojimai rinkti duomenis	Pagal Statistikos įstatymą, „oficialiosios statistikos organizavimą Rumunijoje įgyvendina ir koordinuoja NSI“.	Pagrindinius duomenų rinkimo principus nustato Oficialiosios statistikos įstatymas.
Teisinės nuostatos, susijusios su statistinių duomenų konfidencialumu	Statistikos įstatyme numatyta, kad „per visą statistinių tyrimų laikotarpį, nuo duomenų rinkimo iki sklaidos, oficialiosios statistikos tarnybos ir statistikai privalo takyti ir įgyvendinti visas būtinas apsaugos priemones duomenims, susijusiems su individualiais statistikos subjektais (fiziniais arba juridiniais asmenimis), gautiems atliekant statistinius tyrimus arba netiesiogiai iš administracinių šaltinių ar kitų teikėjų“.	Statistinių duomenų konfidencialumą užtikrina Oficialiosios statistikos įstatymo 5 ir 6 dalys.
Infliacija pagal SVKI		
Atitiktis minimaliems standartams	2007 m. Eurostatas surengė atitikties stebėsenos vizitą ir patvirtino, kad SVKI rengimo principai apskritai buvo patenkinami. Akivaizdžių SVKI metodikos nesilaikymo atvejų nenustatyta.	2011 m. Eurostatas surengė atitikties stebėsenos vizitą ir patvirtino, kad SVKI rengimo principai apskritai yra patenkinami. Nors kai kurių SVKI metodikos nesilaikymo atvejų buvo nustatyta, tačiau, Eurostato nuomone, jų buvo nedaug, ir jų faktinis poveikis vidutiniams metiniams SVKI pokyčiams

		neturėjo būti didelis.
Kita	SVKI reprezentatyvumą tikslumo ir patikimumo atžvilgiu Eurostatas apskritai įvertino kaip pakankamą.	SVKI reprezentatyvumą tikslumo ir patikimumo atžvilgiu Eurostatas apskritai įvertino kaip pakankamą.
Valdžios sektoriaus finansų statistika		
Duomenų aprėptis	Pajamų, išlaidų, deficito ir skolos duomenys pateikti už 2004–2013 metus.	Pajamų, išlaidų, deficito ir skolos duomenys pateikti už 2004–2013 metus.
Neįvykdyti statistiniai reikalavimai	Statistinių reikalavimų nesilaikymo atvejų nenustatyta.	Švedijos nacionalinė finansų valdymo agentūra (ESV) yra atsakinga už centrinės vyriausybės nefinansines ir finansines sąskaitas nuo 2012 statistinių duomenų rinkimo metų. Tikimasi, kad institucinės atsakomybės pasikeitimas padės sumažinti statistinius neatitikimus.
Deficito ir skolos santykio koregavimas (angl. DDA)	Vidutinė ir teigiama bendra DDA suma dėl indėlių padidėjimo paskolų iš Pasaulio banko ir TVF sąskaita ir vertinimo poveikio dėl skolos užsienio valiuta dydžio svyravimo.	Teigiama bendra DDA suma daugiausia dėl dviejų didelių vyriausybės paskolų, suteiktų 2009 m. ir 2013 m. NCB.
Institucija, atsakinga už PDP duomenų rinkimą	NSI, bendradarbiaudamas su Finansų ministerija, renka nefinansinių sąskaitų duomenis. Finansų ministerija renka skolos duomenis. Nacionalinė prognozių komisija rengia prognozes. NCB tiesiogiai dalyvauja renkant finansinių sąskaitų duomenis.	PDP duomenis renka NSI, bendradarbiaudamas su Švedijos nacionaline finansų valdymo agentūra (ESV). Finansų ministerija rengia prognozes. NCB renkant šiuos statistinius duomenis tiesiogiai nedalyvauja.

5.2.2 INFLIACIJA PAGAL SVKI

Šioje dalyje analizuojama statistinių duomenų, naudojamų vertinant kainų pokyčius, t. y. SVKI, metodologija ir kokybė. SVKI buvo sudarytas konvergencijai vertinti kainų stabilumo srityje palyginamuoju pagrindu. Visų ES valstybių narių SVKI skelbia Eurostatas¹³. Nuo 1999 m. sausio mėn., vykdamas ECB bendrą pinigų politiką, euro zonos bendras SVKI yra pagrindinis kainų raidos matas.

Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje, 1 straipsnyje reikalaujama kainų konvergenciją matuoti taikant VKI palyginamuoju pagrindu, atsižvelgiant į nacionalinių apibrėžčių skirtumus. 1995 m. spalio mėn. buvo priimtas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2494/95 dėl suderintų vartotojų kainų indeksų¹⁴. Be to, kelių ES Tarybos ir Europos Komisijos reglamentų pagrindu buvo nustatytos SVKI suderinimo priemonės. SVKI naudojami bendri standartai dėl duomenų aprėpties, teritorijos ir gyventojų įtraukimo (visi šie komponentai yra pagrindinės nacionalinių VKI

¹³ Plačiau apie galiojančius teisės aktus, rekomendacijas ir informacinius pranešimus, susijusius su SVKI, žr. *Compendium of SVKI reference documents*, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas, 2013 m.

¹⁴ OL L 257, 1995 10 27, p. 1.

skirtumų priežastys). Bendri standartai buvo nustatyti ir keliose kitose srityse, pavyzdžiui, naujų prekių ir paslaugų įtraukimo srityje.

SVKI sudaromi naudojant kiekvienais metais (arba iki 2011 m. – rečiau, jei tai neturėjo didelio poveikio indeksui) atnaujinamus išlaidų svorius. Jie apima visas prekes ir paslaugas, įtrauktas į namų ūkių galutines pinigines vartojimo išlaidas, kurios nurodytos nacionalinėse sąskaitose kaip vidaus namų ūkių galutinės piniginės vartojimo išlaidos, tačiau neapima savininkų gyvenamo būsto išlaidų. Stebimos kainos yra kainos, kurias namų ūkiai faktiškai sumoka už prekes ir paslaugas, atlikdami piniginius sandorius, todėl jos apima visus produktams taikomus mokesčius (atėmus subsidijas), pavyzdžiui, PVM ir akcizus. Išlaidos sveikatos priežiūrai, švietimui ir socialinėms paslaugoms įtraukiamos tik jei už šias paslaugas sumoka (tiesiogiai ar per privatų draudimą) namų ūkiai ir jų nekompensuoja vyriausybė.

SVKI administruojamųjų kainų pokyčiai skaičiuojami, atsižvelgiant į kainas, kurias tiesiogiai nustato arba kurioms didelį poveikį turi valdžios sektorius, įskaitant nacionalines reguliavimo institucijas. Šioms kainoms taikoma bendra apibrėžtis ir duomenų rinkimo reikalavimai, o jas skelbia Eurostatas.

Eurostatas privalo užtikrinti, kad nacionalinių SVKI rengimo statistinė praktika atitiktų SVKI metodologinius reikalavimus ir kad būtų laikomasi gerosios praktikos vartotojų kainų indeksų srityje. Eurostatas rengia atitikties stebėsenos vizitus, o išvadas skelbia informaciniuose pranešimuose savo interneto svetainėje.

5.2.3 VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ STATISTIKA

Šioje dalyje apibūdinama fiskalinei raidai matuoti naudojamos statistikos metodologija ir kokybė. Valdžios sektoriaus finansų statistika (VSFS) daugiausia remiasi nacionalinių sąskaitų sąvokomis ir turėtų atitikti 1995 m. Europos sąskaitų sistemą (ESS95)¹⁵ ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 479/2009¹⁶. Tokios sąvokos, kaip „valdžios sektorius“,

¹⁵ Žr. 1996 m. birželio 25 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2223/96 dėl Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemos Bendrijoje (OL L 310, 1996 11 30, p. 1).

¹⁶ 2009 m. gegužės 25 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 479/2009 dėl Europos bendrijos steigimo sutarties priede pateikto Protokolo dėl pirmojo deficito procedūros taikymo (OL L 145, 2009 6 10, p. 1).

„perviršis (deficitas)“, „palūkanų išlaidos“, „investicijos“, „skola“ ir „bendrasis vidaus produktas (BVP)“ pagal Europos sąskaitų sistemą (ESS95) yra apibrėžtos Protokole (Nr. 12) dėl perviršinio deficito procedūros ir Tarybos reglamente (ES) Nr. 479/2009. Europos sąskaitų sistema (ESS95) atitinka tarptautinius statistikos standartus, tokius kaip Nacionalinių sąskaitų sistema 1993 (NSS93). PDP statistika yra susijusi su ESS95 instituciniu „valdžios sektoriumi“. Valdžios sektorių sudaro centrinė valdžia, regioninė valdžia (valstybėse narėse, kuriose yra federalinė valdžios struktūra), vietos valdžia ir socialinės apsaugos fondai. Valstybės įmonės valdžios sektoriui nepriskiriamos.

PDP valdžios sektoriaus deficitas (–) / perviršis (+) pagal ESS95 yra lygus „grynajam skolinimui (+) / grynajam skolinimuisi (–)“ ir „gryniesiems atsiskaitymams pagal apsikeitimo ir išankstinius palūkanų normų sandorius“¹⁷. Pagal ESS95, grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (–) yra lygus „iš viso pajamų“ ir „iš viso išlaidų“ skirtumui. Didelė dalis valdžios sektoriaus vienetų sandorių, susijusių su pajamomis ir išlaidomis, nekonsoliduojami, tačiau paskirstymo sandorių „palūkanos“, „kiti einamieji pervedimai“, „investicinės dotacijos“ ir „kiti kapitalo pervedimai“ konsoliduojami. Pirminis valdžios sektoriaus deficitas / perviršis yra valdžios sektoriaus deficitas / perviršis, atėmus išlaidas palūkanoms.

PDP valdžios sektoriaus skola yra suma neįvykdytų bendrųjų įsipareigojimų nominaliąja verte, klasifikuojamų ESS95 kategorijose „grynieji pinigai ir indėliai“, „vertybiniai popieriai, kiti nei akcijos, išskyrus išvestines finansines priemones“ (pvz., išdo vekseliai, vyriausybės lakštai ir obligacijos) ir „paskolos“. Ji neapima išvestinių finansinių priemonių, tokių kaip apsikeitimo sandoriai, taip pat prekybos kreditų ir kitų įsipareigojimų, nepatvirtintų finansiniu dokumentu, pavyzdžiui, iš anksto sumokėtų mokesčių permokų. Tačiau 2008 m. kovo mėn. Eurostatas paskelbė rekomendaciją, kurioje pateikiamos vienkartinę sumą, valdžios sektoriaus gautą pagal „ne rinkos (angl. *off-market*) palūkanų normų apsikeitimo sandorius“, apskaitos taisyklės. Šioje rekomendacijoje nurodoma, kad tokie sandoriai iš esmės laikytini nuslėptu skolinimusi (angl. *borrowing in disguise*). Todėl vienkartinę sumą, sumokėtą valdžios sektoriui ne

¹⁷ „Grynujų atsiskaitymų pagal apsikeitimo ir išankstinius palūkanų normų sandorius“ įtraukimas į PDP deficitą yra susijęs su neatitikimu tarp dviejų balansuojančių straipsnių, t. y. PDP valdžios sektoriaus deficito (–) / perviršio (+) ir ESS95 grynojo skolinimo (+) / grynojo skolinimosi (–). Valdžios sektoriaus gaunami atsiskaitymai mažina PDP deficitą, o valdžios sektoriaus atliekami mokėjimai jį didina.

rinkos apskaitos sandorio pradžioje, reikėtų apskaitoje atvaizduoti kaip paskolą valdžios sektoriui nacionalinėse sąskaitose, vadinasi, ji turi poveikį valdžios sektoriaus skolai. 2012 m. liepos mėn. Eurostatas paskelbė sprendimą dėl kai kurių operacijų, susijusių su valdžios sektoriaus vienetų gautų prekybos kreditų statistiniu atvaizdavimu. Šiame sprendime nurodoma, kad prekybos kreditus, refinansuojamus nesikreipiant į pirminį turėtoją, ir prekybos kreditus, persvarstytus ne paprasto pradinio termino pratęsimo tikslu, reikia perklasifikuoti kaip paskolas ir įtraukti į PDP valdžios sektoriaus skolą.

PDP skola taip pat neapima sąlyginių įsipareigojimų, tokių kaip vyriausybės garantijos ir pensijų įsipareigojimai. Tokių straipsnių įverčiai turi būti paremti toli siekiančiomis prielaidomis ir gali būti labai skirtingi. Kadangi vyriausybės skola yra bendra sąvoka, nes nei finansinis, nei nefinansinis turtas iš įsipareigojimų neatimami, ji konsoliduojama valdžios sektoriuje ir todėl neapima kitų valdžios sektoriaus vienetų skolos.

BVP rodiklis, naudojamas apskaičiuojant valdžios sektoriaus deficito ir skolos rodiklių santykinius dydžius, ESS95 apibrėžtas BVP to meto rinkos kainomis.

5.2.3.1 DUOMENŲ APRĖPTIS

2014 m. balandžio mėn. Europos Komisija perdavė ECB valdžios sektoriaus finansų statistikos (valdžios sektoriaus biudžeto deficito (perviršio) ir skolos) 2004–2013 m. duomenis ir 2014 m. prognozes. Eurosistemos NCB teikia ECB išsamius VSFS duomenis pagal ECB gaires dėl valdžios sektoriaus finansų statistikos¹⁸. Nors šios gairės teisiškai privalomos tik euro zonos NCB, ne euro zonos NCB taip pat teikia ECB VSFS duomenis, laikydamiesi tokių pačių terminų ir procedūrų. Gairėse dėl VSFS nustatyti reikalavimai teikti duomenis, smulkiai suskirstytus pagal kiekvienų metų pajamas ir išlaidas, skolą ir deficito ir skolos santykio koregavimą. Be to, gairėse reikalaujama pateikti valdžios sektoriaus skolos duomenis, suskirstytus pagal priemones, pradinį ir galutinį terminus ir turėtoją.

Kalbant apie teisinį reikalavimą, kad ES valstybės narės pateiktų VSFS duomenis Europos Komisijai, pasakytina, kad beveik visos analizuojamos valstybės narės perdavė jai 2004–2013 m. duomenis apie metines pajamas, išlaidas, deficitą (perviršį) ir skolą.

¹⁸ 2009 m. liepos 31 d. Gairės dėl valdžios sektoriaus finansų statistikos (OL L 228, 2009 9 1, p. 25).

5.2.3.2 METODOLOGINIAI KLAUSIMAI

PDP statistiniai duomenys turi atspindėti sprendimus, Eurostato priimtus laikantis ESS95, dėl konkrečių atvejų, susijusių su valdžios sektoriumi. 2009 m. liepos 15 d. Eurostatas paskelbė sprendimą dėl valdžios sektoriaus intervencinių priemonių, kuriomis siekta padėti finansų įstaigoms ir finansų rinkoms per finansų krizę, statistinio atvaizdavimo. Valdžios intervencinės priemonės, kuriomis siekta padėti finansų sektoriui, apėmė daug įvairių operacijų, kurioms taikomos metodologijos remiasi ESS95. Šios operacijos yra susijusios su bankų ir kitų finansų įstaigų rekapitalizacija, paskolų teikimu, turto pirkimu ir vertybinių popierių skolinimu. Be to, Eurostato sprendime taip pat buvo nurodyta, kaip klasifikuoti konkrečius institucinius vienetų, tokių kaip valstybės specialiosios paskirties įmonės (SPI), ir traktuoti vyriausybės garantijas, suteiktas siekiant paremti finansų sektorių.

4 lentelėje apibendrinamas valdžios sektoriaus intervencinių priemonių, kuriomis siekta padėti finansų įstaigoms ir finansų rinkoms per finansų ir ekonomikos krizę, poveikis. Siekdamas atkurti pasitikėjimą bankų sektoriumi finansinės ir ekonominės krizės metu, ES šalių vyriausybės finansinę paramą teikė kaip rekapitalizaciją ir užtikrindamos likvidumą (pirkdamos nuvertėjusį turtą, teikdamos paskolas ir vykdydamos turto mainų (apsikeitimo) sandorius). Iš šiame pranešime aptariamų valstybių tokias intervencines priemones taikė Lietuva, Vengrija ir Švedija. Iki 2013 m. pabaigos poveikis vyriausybės skolai, išreikštas kaip santykis su BVP, Lietuvoje buvo 2,4 %, o Švedijoje – 0,2 %. Be to, kai kuriose šalyse parama finansų sektoriui buvo teikiama kaip tarpbankinio skolinimo garantijos ir SPI išleistos skolos garantijos. Šios garantijos yra sąlyginiai valdžios sektoriaus įsipareigojimai, kurie paprastai parodomi nebalansiniuose straipsniuose pagal ESS95, nebent yra tikrai žinoma, kad garantijos bus pareikalauta ateityje. Švedijoje iki 2013 m. pabaigos finansų sektoriui suteiktos vyriausybės garantijos sudarė 0,2 % BVP.

4 lentelė Valdžios sektoriaus intervencinės priemonės, skirtos padėti finansų sektoriui per krizę

(2008–2013 m. bendrosios sumos ir BVP santykis, procentais)

Šalis	Priemonės, turinčios poveikį valdžios sektoriaus deficitui / perviršiui ¹⁾	Priemonės, turinčios poveikį valdžios sektoriaus skolai						Priemonės, turinčios poveikį valdžios sektoriaus sąlyginiams įsipareigojimams ³⁾
		Kapitalo injekcijos		Turto pirkimai	Kitos priemonės ²⁾	Bendras poveikis	iš jo išpirkimai	
		Akcijų įsigijimas	Paskolos					
Bulgarija	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Čekija	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kroatija	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lietuva	-0,3	0,1	2,3	0,0	0,0	2,4	1,0	0,0
Vengrija	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,3	0,0
Lenkija	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Rumunija	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Švedija	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,2

Šaltinis: ECB.

1) Neigiamas skaičius rodo, kad valdžios sektoriaus priemonės padidino biudžeto deficitą (arba sumažino perviršį), o teigiamas skaičius – kad valdžios sektoriaus priemonės padidino biudžeto perviršį (arba sumažino deficitą).

2) Pavyzdžiui, skolos prisiėmimas (panaikinimas) ir indėliai privačiuose bankuose.

3) Sąlyginiai valdžios sektoriaus įsipareigojimai – tai susitarimai sutarčių pagrindu, numatantys vieną ar kelias sąlygas, kurią (kurias) būtina įvykdyti prieš valdžios sektoriui prisiimant kitos sutarties šalies įsipareigojimus. Sąlyginiai įsipareigojimai – tai nebalansiniai straipsniai, jie nėra valdžios sektoriaus skolos dalis.

Vengrija ir Rumunija gavo iš TVF, Europos Komisijos ir Pasaulio banko tarptautinę finansinę paramą finansų krizės pasekmėms likviduoti, kuri įvairaus dydžio sumomis buvo mokama nuo 2008 m. pabaigos. Tarptautinių institucijų skirtos lėšos buvo pervestos į Izdo indėlio sąskaitą atitinkamame NCB. Finansinės paramos teikimo atvejai gali būti dviejų skirtingų rūšių. Pirmos rūšies atvejai – kai paskolos gavėjas yra centrinė valdžia (kaip daugelio tokių paskolų atveju). Todėl jų atvaizdavimas yra gana paprastas, nes paskolų suteikimas (iš karto) padidina valdžios sektoriaus skolą ir (laipsniškai) biudžeto deficitą dėl priskaičiuotų mokėtinų palūkanų. Antros rūšies atvejai daug sudėtingesni, kai paskolos yra teikiamos NCB. Šios paskolos paprastai parodomos kaip skolinimas nacionaliniam centriniam bankui. Tačiau jos klasifikuojamos kaip valdžios sektoriaus skola, jei: i) lėšos panaudojamos valdžios sektoriaus paprastai vykdomai veiklai finansuoti; ii) NCB nuosavų lėšų nepakanka visoms paskolos grąžinimo (pagrindinės paskolos sumos ir paskolos palūkanų) išlaidoms padengti; arba iii) skolinimosi riziką prisiima valdžios sektorius. Šiais atvejais TVF ar kitų tarptautinių organizacijų suteiktas paskolas reiktų perklasifikuoti, įtraukiant jas į valdžios sektoriaus skolą.

5 lentelėje parodyta, kad 2013 m. pabaigoje Europos Komisijos Vengrijai suteiktos negrąžintos paskolos sudarė 3,6 % BVP. Pasaulio banko Rumunijai suteikta negrąžinta paskola sudarė atitinkamai 0,5 % BVP. Lenkija sudarė lanksčios kredito linijos sutartį su TVF, pagal ją suteikta kredito linija dar nepanaudota.

5 lentelė Finansinė parama pagal tarptautines institucijas arba šalis per finansų krizę¹⁾

(2008–2013 m. bendrosios sumos ir BVP santykis, %)

Šalis	Paskola valdžios sektoriui	Paskola nacionaliniam centriniam bankui	Visa paskolos suma	iš jos suteikė			Viršutinė riba ³⁾
				Europos Komisija ²⁾	TVF	Pasaulio bankas	
Bulgarija	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Čekija	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kroatija	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lietuva	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vengrija	3,6	0,0	3,6	3,6	0,0	0,0	6,6
Lenkija	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,2
Rumunija	0,5	0,0	0,5	0,0	0,0	0,5	2,4
Švedija	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Šaltinis: ECBS.

1) Panaudotas keitimo kursas metų pabaigoje.

2) Europos Komisija yra atsakinga už išmokėjimą ir jo sąlygas.

3) Visa paskolos suma ir atidejimai būsimai finansinei paramai.

Bulgarija neviseiškai įgyvendino Eurostato sprendimą (priimtas 2012 m.) dėl kai kurių prekybos kreditų operacijų apskaitos. Ilgalaikiai prekybos kreditai (faktoringas be atgręžtinio reikalavimo) atvaizduojami teisingai – kaip paskolos (valdžios sektoriaus skolos dalis), tačiau trumpalaikiai prekybos kreditai (faktoringas be atgręžtinio reikalavimo) parodomi kaip kitos mokėtinos sumos, o tai reiškia, kad valdžios sektoriaus skolos dydžiai gali būti įvertinti nepakankamai. Šiuo metu vyksta darbas faktoringo statistikos srityje. Tai padės nustatyti trumpalaikius prekybos kreditus be atgręžtinio reikalavimo, kuriuos reikia perklasifikuoti į paskolas. Tikėtinas poveikis valdžios sektoriaus skolai dar neaiškus. Finansų ministerija padeda rinkti galutinius valdžios sektoriaus skolos duomenis. Bulgarijos institucijos raginamos persvarstyti atsakomybės už valdžios sektoriaus statistiką pasidalijimą, užtikrinant Europos statistikos praktikos kodekso laikymąsi.

Čekijos eksporto bankas šiuo metu priskiriamas finansų sektoriui, tačiau jį gali tekti perklasifikuoti. Čekijos statistikos institucijos nagrinėja šį klausimą.

Kroatijos institucijos toliau tobulina duomenų rinkimo sistemą.

Lietuvos finansų ministerija dalyvauja rengiant galutinius valdžios sektoriaus biudžeto deficito duomenis, tačiau už galutinių duomenų parengimą ir perdavimą Komisijai tiesiogiai atsako Lietuvos statistikos departamentas. Lietuvos institucijos raginamos užtikrinti, kad atsakomybės pasidalijimo klausimai būtų išspręsti artimiausiu metu, kai bus atnaujinamas Finansų ministerijos ir Statistikos departamento susitarimo memorandumas,

ir būtų užtikrintas Europos statistikos praktikos kodekso laikymasis. Reikia gerinti valstybinių ligoninių ir universitetų deficitų (perviršių) apskaitą.

Vengrijoje 2013 m. buvo sprendžiamas Taupymo kooperatyvų integracijos tarnybos klasifikavimo klausimas. Pasikonsultavus su Eurostatu, dabar ši tarnyba perkelta į centrinės valdžios sektorių.

Lenkijoje pensijų reformos statistinių duomenų rinkimas pradėtas 2014 m., ir šiuo metu svarstomas pagal Lenkijos investicijų programą naujai įsteigtos specialiosios paskirties įmonės registravimo klausimas. Finansų ministerija dalyvauja rengiant galutinius valdžios sektoriaus skolos duomenis. Lenkijos institucijos raginamos persvarstyti atsakomybės pasidalijimą valdžios sektoriaus statistikos srityje ir užtikrinti Europos statistikos praktikos kodekso laikymąsi.

Rumunijos finansų ministerija dalyvauja rengiant galutinius valdžios sektoriaus skolos duomenis. Rumunijos institucijos raginamos persvarstyti atsakomybės pasidalijimą valdžios sektoriaus statistikos srityje ir užtikrinti Europos statistikos praktikos kodekso laikymąsi.

Švedijos nacionalinė finansų valdymo agentūra (ESV) yra atsakinga už centrinės valdžios nefinansines ir finansines sąskaitas nuo duomenų rinkimo 2012 m. Institucinės atsakomybės pasikeitimas turėtų sumažinti statistinius neatitikimus.

5.2.3.3 DEFICITO IR SKOLOS SANTYKIO KOREGAVIMAS

Negražintos valdžios sektoriaus skolos pokytis dvejų metų iš eilės pabaigoje gali skirtis nuo atitinkamų metų valdžios sektoriaus biudžeto deficito (perviršio) dėl 6 intarpe nurodytų priežasčių. Didelis ar kintantis deficito ir skolos santykio koregavimas nebūtinai rodo kokybės problemą, jeigu jo dedamosios dalys yra išsamiai paaiškintos.

DEFICITO IR SKOLOS SANTYKIO KOREGAVIMAS

Skolos dydžio pokytis per bet kurį laikotarpį gali būti didesnis arba mažesnis už biudžeto deficitą. Skolos ir deficito pokyčio skirtumas vadinamas „deficito ir skolos santykio koregavimu“ (angl. DDA) arba, dažniau, „likučių ir srautų santykio koregavimu“ (angl. SFA). Jei DDA sudedamosios dalys yra tinkamai pagrįstos, skolos ir deficito pokyčio skirtumas neduoda pagrindo abejoti duomenų kokybe. Tačiau nepaaiškinti deficito ir skolos pokyčio skirtumai gali rodyti, kad yra statistinių duomenų trūkumų.

Teigiamas DDA rodo, kad skolos padidėjimas viršija deficitą arba kad skolos sumažėjimas yra mažesnis už perviršį. Neigiamas DDA rodo, kad skolos padidėjimas yra mažesnis už deficitą arba kad skolos sumažėjimas yra didesnis už perviršį.

DDA galima apibūdinti trimis pagrindiniais parametrais:

- (i) Pirmasis ir svarbiausias parametras, vertinant pagal amplitudę, yra *pagrindinio finansinio turto sandoriai*. Jie apima finansų ministerijos ar kitų valdžios sektoriaus vienetų sukaupą grynųjų pinigų ir indėlių grynąją sumą, laikomą centriniame banke ir kitose PFĮ, valstybei priklausančias akcijas valstybės įmonėse, socialinės apsaugos fondų vertybinius popierius (investicijas į akcijas, išskyrus privatizacijas) ir paskolas. Esant nurodytam deficitui, valdžios sektoriaus finansinės investicijos didina skolinimosi poreikį (sumą, kurią valdžios sektorius turi pasiskolinti savo veiklai finansuoti), o kartu ir valdžios sektoriaus skolą. Finansinio turto sumažėjimas (pvz., dėl privatizacijos), atvirkščiai, dažniausiai mažina skolinimosi poreikį, nes tokiu atveju uždirbami gryniesi pinigai, o deficitas lieka nepasikeitęs.
- (ii) Antrąjį parametrą sudaro *vertinimo poveikis ir kiti skolos apimties pokyčiai*. Valdžios sektoriaus skola vertinama nominaliąja verte, net jei naujo skolinimosi ir skolos grąžinimo kainos gali skirtis nuo nominaliosios vertės (emisijos ir išpirkimai už kainą, kuri yra mažesnė arba didesnė už nominaliąją vertę). Be to, kadangi valdžios sektoriaus skola vertinama nacionaline valiuta, dėl valiutų kursų pokyčių keičiasi skola užsienio valiutomis, nedarydama jokio poveikio deficitui. Skolos pokyčiai, susiję su perklasifikavimu, atvaizduojami kaip kiti skolos apimties pokyčiai. Jie apima vienetų statistinį perklasifikavimą iš valdžios sektoriaus į ne valdžios sektorių (arba atvirkščiai).
- (iii) Trečiasis parametras, t. y. *apskaitos laiko ir kiti skirtumai*, yra susijęs su išlaidų ir kitų mokėjimų įtraukimo į apskaitą laiko ir laiko, kai valdžios sektorius gauna pajamas ir susijusius pinigų srautus, skirtumo. Pavyzdžiui, mokesčiai parodomi kaip valdžios sektoriaus pajamos tada, kai apskaičiuojami, nors jie gali būti sumokėti ir vėliau. Dėl uždelsto mokesčių mokėjimo valdžios sektoriaus skolinimosi poreikis nemažėja, tačiau patys mokesčiai mažina deficitą. Jei susikaupia didelė uždelstų mokesčių suma, atsiranda per didelių mokesčių pajamų parodymo rizika dėl sumų, kurios gali būti negautos. Kiti apskaitos laiko skirtumai gali atsirasti dėl ES išankstinio ar uždelsto valdžios sektoriaus vardu išleistų lėšų grąžinimo arba dėl karinės technikos pristatymo (kai padaromas poveikis deficitui) ir apmokėjimo laiko skirtumo.

Šis trečiasis parametras taip pat apima statistinį neatitikimą tarp valdžios sektoriaus deficito apskaičiavimo nefinansinėse ir finansinėse sąskaitose, ir likusius nepaaiškintus veiksnius, dėl kurių valdžios sektoriaus sąskaitų kokybė gali kelti abejonių.

2008–2013 m. DDA bendrosios sumos buvo teigiamos Vengrijoje (10,7 % BVP), Švedijoje (5,4 % BVP), Kroatijoje (3,8 % BVP), Rumunijoje (2,5 % BVP).

Vengrijoje gautų grynujų pinigų ir indėlių apimtys buvo santykinai didelės ir išimtinės (1,8 % BVP) dėl 2008 m. TVF ir ES indėlio. Prie didelio DDA prisidėjo ir privačių pensijų fondų perdavimas vyriausybei (apie 10 % BVP 2011 m.), iš dalies užregistruotas kaip akcijų pirkimas (apie 4,4 % BVP 2011 m. ir 2,7 % BVP per visą laikotarpį). Tokį DDA padidėjimą iš dalies kompensavo privatizavimas (–1,0 % BVP). DDA taip pat buvo didelis dėl vertinimo poveikio ir kitų skolos apimties pokyčių. Užregistruotas skolos vertinimo poveikis yra teigiamas – 5,8 % BVP dėl valdžios sektoriaus skolos užsienio valiuta vertės svyravimo.

Švedijoje DDA bendrosios sumos priežastys buvo pagrindinio finansinio turto sandoriai (8,3 % BVP) ir ypač – gautos paskolos (6,7 % BVP), daugiausia dėl dviejų centrinės valdžios paskolų, suteiktų *Sveriges Riksbank* 2009 m. (3,1 % BVP) ir 2013 m. (2,8 % BVP). Didelį teigiamą poveikį atsvėrė kiti neigiami skirtumai (–3,3 % BVP), daugiausia – dėl vietos valdžios draudimo techninių rezervų (pensijų) įsipareigojimų (–1,2 % BVP) ir išvestinių finansinių priemonių grynujų sandorių (–1,0 % BVP).

Kroatijoje analizuojamo laikotarpio DDA bendroji suma siekė 3,6 % BVP. Pagrindinė priežastis – 2013 m. gauti gryniesi pinigai ir indėliai (4,5 % BVP), daugiausia – dėl dešimties metų termino vyriausybės obligacijų, išleistų JAV rinkoje 2013 m. lapkričio mėn., pardavimo.

Rumunijoje DDA bendroji suma sudarė 2,5 % BVP. Pagrindinio finansinio turto sandorių dėl gautų grynujų pinigų ir indėlių (3,9 % BVP) ir vertinimo poveikio (2,1 % BVP) teigiamą poveikį atsvėrė kiti likę didelės apimties veiksniai (–3,5 % BVP), kurių pagrindinės priežastys – kelių veiksnių derinio nulemti mokėtinų (gautinų) sumų pokyčiai.

Bulgarijoje, Čekijoje, Lietuvoje ir Lenkijoje paskutinių penkerių metų DDA bendrosios sumos buvo neigiamos.

Bulgarijoje DDA bendroji suma sudarė $-4,3\%$ BVP, vadinasi, skola išaugo mažiau nei deficitas. Pagrindinio finansinio turto sandorių priežastys buvo grynųjų pinigų ir indėlių neigiamas grynasis įsigijimas ($-3,6\%$ BVP) ir neigiamas paskolų poveikis ($-1,1\%$ BVP).

Lenkijoje analizuojamo laikotarpio DDA bendroji suma buvo vidutinė ir neigiama ($-4,0\%$ BVP). Didelį neigiamą DDA dėl valstybės įmonių privatizacijos ($-5,6\%$ BVP) iš dalies kompensavo skolos vertinimo poveikis ($2,3\%$ BVP), kurį nulėmė valiutų kursų svyravimų poveikis valdžios sektoriaus skolai užsienio valiuta (daugiausia 2008 ir 2011 m.).

Čekijoje DDA bendroji suma buvo neigiama ir nedidelė ($-1,4\%$ BVP). Ją sudarė įvairios dedamosios dalys, kurios daugiausia vienos kitas kompensavo. Sukaupti grynieji pinigai ir indėliai ($1,2\%$ BVP) rodo valdžios sektoriaus skolinimąsi ateinančių metų išlaidoms finansuoti. Vidutinis neigiamas apskaitos laiko ir kitų skirtumų poveikis yra $-0,9\%$ BVP. Jį daugiausia sudaro didelė nemokestinė sudedamoji dalis ($2,6\%$ BVP) dėl ES lėšų panaudojimo. Prie skirtumų prisidėjo ir kiti likę veiksniai ($-2,9\%$ BVP), atsiradę gerokai padidėjus kitoms mokėtinoms sumoms dėl neapmokėto kapitalo tarptautiniuose bankuose (ypač Europos investicijų banke ir Pasaulio banke 2008 m.) įtraukimo į apskaitą metodologijos pasikeitimo. Be to, poveikį padarė ir kelių specifinių veiksnių derinys 2012 m., t. y.: i) vienkartinis įsipareigojimų padidėjimas dėl patvirtinto bažnytinio turto sugrąžinimo; ii) Nacionalinio fondo įsipareigojimų padidėjimas; ir iii) įsipareigojimų, susijusių su neišmokėtomis subsidijomis elektros energijos gamybai iš atsinaujinančių šaltinių (saulės ir vėjo jėgainių).

Lietuvoje analizuojamo laikotarpio DDA buvo $-0,5\%$ BVP. Pagrindinę šio DDA padidėjimo priežastį lėmė privatizacijos ($-1,4$ BVP).

6 lentelė Deficito ir skolos santykio koregavimas

(2008–2012 m. bendrosios sumos, procentais, palyginti su BVP)

Šalis	Deficito ir skolos santykio koregavimas ¹⁾											
	Iš viso	Pagrindinio finansinio turto sandoriai				Vertinimo poveikis ir kiti skolos dydžio pokyčiai	Apskaitos laiko ir kiti skirtumai					
		Iš viso	Grynųjų pinigų ir indėlių sandoriai	Akcijų sandoriai	Iš jų privatizacijos		Iš viso	Fiskalinių gautinų sumų pokytis	Nemokestiniai komponentai	Likę veiksniai		
										Iš viso	Statistinis neatitikimas	Kiti veiksniai ²⁾
Bulgarija	-4,3	-5,2	-3,6	-0,4	-2,9	0,4	0,5	-0,4	1,9	-1,0	-0,2	-0,7
Čekija	-1,4	0,2	1,2	-0,7	-0,7	-0,7	-0,9	-0,2	2,6	-3,2	-0,3	-2,9
Kroatija	3,6	4,5	4,4	-0,1	0,0	-0,7	-0,2	0,0	0,0	-0,2	-0,9	0,7
Lietuva	-0,5	-0,3	-0,6	-1,3	-1,4	-0,4	0,2	0,1	0,3	-0,3	0,0	-0,3
Vengrija	10,7	5,1	1,8	2,7	-1,0	5,8	-0,1	0,6	0,2	-0,9	0,1	-1,0
Lenkija	-4,0	-5,8	-0,8	-5,2	-5,6	2,3	-0,5	0,7	-0,3	-0,8	-0,2	-0,6
Rumunija	2,5	3,7	3,9	-0,4	-0,5	2,1	-3,3	0,0	0,3	-3,6	0,0	-3,5
Švedija	5,4	8,3	0,6	-0,3	-2,4	0,3	-3,2	0,5	0,0	-3,7	-0,4	-3,3

Šaltinis: ECB.

1) Deficito ir skolos santykio koregavimas – tai bendrosios nominalios konsoliduotos skolos metinio pokyčio ir biudžeto deficito skirtumas, išreikštas BVP procentais. Teigiamas skaičius rodo, kad skolos padidėjimas viršija deficitą, arba kad skolos sumažėjimas yra mažesnis už perviršį. Neigiamas skaičius rodo, kad skolos padidėjimas yra mažesnis už deficitą, arba kad skolos sumažėjimas yra didesnis už perviršį.

2) Kiti veiksniai apima išvestinių finansinių priemonių sandorius ir konkrečius sandorius, kurie tekste yra paaiškinti atskirai pagal kiekvieną šalį.

5.2.4 VALIUTŲ KURSAI

Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje, 3 straipsnyje yra paaiškintas dalyvavimo Europos pinigų sistemos valiutų kurso mechanizme kriterijus. ECB valdančiosios tarybos 2003 m. gruodžio 18 d. politikos pozicijoje nurodoma, kad šis kriterijus yra susijęs su dalyvavimu VKM II bent dvejus metus iki konvergencijos kriterijų tenkinimo įvertinimo be didelių nukrypimų, ypač be nacionalinės valiutos nuvertinimo euro atžvilgiu.

Dvišaliai valstybių narių valiutų kursai euro atžvilgiu – tai orientaciniai valiutų kursai, kuriuos kiekvieną dieną 14.15 val. nustato (po kasdieninės suderinimo su centriniais bankais procedūros) ir savo interneto svetainėje skelbia ECB. Sudarant realiuosius dvišalius valiutų kursus, mažinamas nominalusis keitimo kursas, naudojant SVKI arba VKI. Sudarant nominaliuosius ir realiuosius efektyviuosius valiutų kursus (EEK), dvišaliams nominaliesiems ir realiesiems valstybių narių valiutų kursams taikomi prekybos svoriai (pagrįsti geometriniu svorių nustatymu) pasirinktų prekybos partnerių valiutų atžvilgiu. Nominaliųjų ir realiųjų EEK statistinį apskaičiavimą atlieka ECB. Šių indeksų padidėjimas atitinka valstybės narės valiutos vertės padidėjimą. Prekybos svoriai yra susiję su prekyba pagamintomis prekėmis ir apskaičiuojami, siekiant atsižvelgti į poveikį trečiajai rinkai. EEK indeksai nustatomi pagal 1995–1997 m., 1998–2000 m., 2001–2003 m., 2004–2006 m. ir 2007–2009 m. laikotarpių slenkamuosius svorius. EEK indeksai gaunami grandininio metodu susiejant rodiklius pagal kiekvieną iš šių penkių

prekybos svarių grupių kiekvieno trejų metų laikotarpio pabaigoje. Gauto EEK indekso bazinis laikotarpis yra 1999 m. pirmasis ketvirtis. Prekybos partnerių grupę sudaro euro zona, ne euro zonos ES valstybės narės, Australija, Kanada, Kinija, Honkongas, Japonija, Norvegija, Singapūras, Pietų Korėja, Šveicarija ir Jungtinės Amerikos Valstijos.

5.2.5 ILGALAIKĖS PALŪKANŲ NORMOS

Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje, 4 straipsnyje reikalaujama palūkanų normas vertinti ilgalaikių vyriausybės obligacijų ar panašių vertybinių popierių pagrindu, atsižvelgiant į nacionalinių apibrėžčių skirtumus. Kadangi 5 straipsnis įpareigoja teikti Europos Komisijai statistinius duomenis apie Europos Komisijos protokolo taikymą, ECB, kaip turintis patirties šioje srityje, teikia pagalbą šiame procese, nustatydamas reprezentatyvias ilgalaikes palūkanų normas ir rinkdamas duomenis iš NCB, kad galėtų juos perduoti Komisijai. Tai pasirengimo EPS trečiajam etapui darbo, kurį atliko EPI, glaudžiai bendradarbiaudamas su Komisija, tęsinys.

Konceptualaus darbo rezultatas – septynių pagrindinių savybių, nurodytų 7 lentelėje, į kurias reikia atsižvelgti apskaičiuojant ilgalaikes palūkanų normas, apibrėžimas. Ilgalaikės palūkanų normos yra susijusios su obligacijomis nacionaline valiuta.

7 lentelė. Ilgalaikių palūkanų normų konvergencijai įvertinti nustatymo statistinė sistema	
Sąvoka	Rekomendacija
Obligacijos emitentas	Obligacijos emitentas turi būti centrinė valdžia.
Terminas	Likutinis terminas kuo artimesnis dešimčiai metų. Obligacijų pakeitimas turi sumažinti terminų skirtumus; būtina atsižvelgti į rinkos struktūrinį likvidumą.
Atkarpos palūkanų poveikis	Tiesiogiai nekoreguojamas.
Apmokestinimas	Įskaitant mokesčius.
Obligacijų pasirinkimas	Pasirinktos obligacijos turi būti pakankamai likvidžios. Nuo šio reikalavimo turėtų priklausyti lyginamojo ar imties metodo taikymas, atsižvelgiant į nacionalinės rinkos sąlygas.
Pajamingumo formulė	Turi būti taikoma „išpirkimo pajamingumo“ formulė.
Agregavimas	Jei imtyje yra daugiau nei viena obligacija, reprezentatyviajai palūkanų normai apskaičiuoti turėtų būti naudojamas aritmetinis pajamingumo vidurkis.

5.2.6 KITI VEIKSNIAI

Sutarties 140 straipsnio 1 dalies paskutinėje pastraipoje nurodyta, kad Europos Komisijos ir ECB pranešimuose, be keturių pagrindinių kriterijų, taip pat apibūdinami rinkų integracijos rezultatai, nacionalinio mokėjimų balanso būklė ir pokyčiai bei vienetinių darbo sąnaudų ir kitų kainų indeksų pokyčiai. Kadangi minėtų keturių pagrindinių kriterijų atžvilgiu Protokole (Nr. 13) nustatyta, kad Komisija teikia statistinius duomenis, kurie turės būti naudojami atitikčiai įvertinti, ir juos apibūdina plačiau, jame neužsimenama apie tokių „kitų veiksmų“ statistinių duomenų teikimą.

Statistiniai duomenys apie rinkų integracijos rezultatus yra dviejų rūšių, būtent: i) statistiniai duomenys apie finansinę raidą ir integraciją, atsižvelgiant į finansų sistemos struktūrą¹⁹; ir ii) statistiniai duomenys apie (išorinę) finansinę ir nefinansinę integraciją su euro zona²⁰.

Rodiklio, susijusio su įmonių rezidenčių išleistais skolos vertybiniais popieriais, pagrindinius duomenis teikia atitinkami NCB pagal 2007 m. rugpjūčio 1 d. gairės ECB/2007/9 dėl pinigų, finansinių institucijų ir rinkų statistikos²¹. Akcijų rinkos kapitalizacijos rodiklis yra susijęs su reziduojančių įmonių išleistomis biržinėmis akcijomis, laikantis minėtose gairėse nurodytos metodologijos.

PFĮ paskolų ne valdžios sektoriaus vienetams rezidentams ir euro zonos PFĮ pretenzijų PFĮ rezidentams rodiklių pagrindą sudaro turimi duomenys, kuriuos ECB surenka PFĮ balanso statistinių duomenų rinkimo proceso metu. Jie gaunami iš analizuojamų šalių, o pastarojo rodiklio atveju – taip pat iš euro zonos valstybių, kurioms taikomas 2008 m. gruodžio 19 d. Europos Centrinio Banko reglamentas (EB) Nr. 25/2009 dėl pinigų finansinių institucijų sektoriaus balanso (ECB/2008/32)²². Praėjusių laikotarpių duomenis prireikus renka atitinkami NCB. Minėtų rodiklių euro zonos statistiniai duomenys apima šalis, kuriose tą laikotarpį, kurio statistiniai duomenys imami, buvo įvestas *euro*.

¹⁹ Įmonių rezidenčių išleisti skolos vertybiniai popieriai, akcijų rinkos kapitalizacija, PFĮ paskolos ne valdžios sektoriaus vienetams rezidentams ir euro zonos PFĮ pretenzijos rezidentams PFĮ.

²⁰ Išorės prekybos ir investicijų balansas euro zonoje.

²¹ OL L 341, 2007 12 27, p. 1.

²² OL L 15, 2009 1 20, p. 14.

Privataus sektoriaus skolos ir kreditų srautų rodikliai skaičiuojami iš metinių sąskaitų, kurias teikia nacionalinės statistikos institucijos pagal ESS95 duomenų perdavimo programą. Privataus sektoriaus skola – tai nefinansinių korporacijų (NK) ir namų ūkių (įskaitant ne pelno institucijas, teikiančias paslaugas namų ūkiams) gautų paskolų ir išleistų skolos vertybinių popierių likutis metų pabaigoje. Privataus sektoriaus skolos ir BVP santykis – tai skolos ir BVP to meto rinkos kainomis santykis. Privataus sektoriaus kreditų srautas – tai NK ir namų ūkių (įskaitant ne pelno institucijas, teikiančias paslaugas namų ūkiams) per metus sudaryti vertybinių popierių ir paskolų sandoriai. Privataus sektoriaus kreditų srauto ir BVP santykis – tai kreditų srauto ir BVP to meto rinkos kainomis santykis. Privataus sektoriaus skolos ir kreditų srautų duomenys teikiami konsoliduotai, t. y. jie neapima sandorių tarp vienetų, priskirtų tam pačiam sektoriui.

Finansinių korporacijų įsipareigojimų metinis pokytis apibrėžiamas kaip visų įsipareigojimų, klasifikuojamų pagal ESS95 duomenų perdavimo programą, bendrosios sumos augimas per metus. Visus finansinių korporacijų įsipareigojimus sudaro šios priemonės: „grynieji pinigai ir indėliai“, „vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas“, „paskolos“, „akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai“, „draudimo techniniai atidėjiniai“ ir „kitos mokėtinos sąskaitos“. Šio rodiklio duomenys nekonsoliduojami, t. y. jis apima sandorius tarp vienetų priskirtų šiam sektoriui.

Statistiniai duomenys apie mokėjimų ir tarptautinių investicijų balansus renkami atsižvelgiant į BPM5 vadove nurodytas sąvokas ir apibrėžtis bei ECB ir Eurostatui nustatytus metodologinius standartus. Šioje ataskaitoje analizuojama einamosios sąskaitos ir kapitalo sąskaitos balansų suma, kuri atitinka visos ekonomikos grynąjį skolinimą (grynąjį skolinimąsi). Be to, reikia paminėti, kad praktinis einamųjų ir kapitalo pervedimų atskyrimas ne visada paprastas, nes jis priklauso nuo to, kaip gavėjas panaudoja pervedimą. Visų pirma tai pasakytina apie pervedimų tarp ES institucijų ir ES valstybių narių einamųjų ir kapitalo sudedamųjų dalių klasifikaciją²³.

Užsienio prekybos statistiniai duomenys, kuriuos valstybės narės teikia Eurostatui, yra suderinti pagal „bendrijos koncepciją“ (t. y. importo statistiniai duomenys, suskirstyti pagal

²³ Plačiau apie tai žr. „Europos Sąjungos mokėjimų / tarptautinių investicijų balanso statistiniai metodai“, ECB, Frankfurtas prie Maino, 2007 m. gegužės mėn.

prekybos partnerius, pateikiami pagal išsiuntimo šalį), todėl jų skelbiamas geografinis suskirstymas nacionaliniu lygmeniu gali skirtis.

Statistiniai duomenys apie gamintojų kainų indeksus apima visos pramonės, išskyrus statybą, pardavimus vidaus rinkoje. Šių statistinių duomenų rinkimas yra suderintas pagal ES reglamentą dėl trumpalaikės statistikos²⁴.

Vienetinių darbo sąnaudų (skaičiuojamų kaip kompensacija vienam darbuotojui, padalyta iš grandininio metodu susietų BVP apimčių vienam dirbančiam asmeniui) statistiniai duomenys apskaičiuojami iš duomenų, teikiamų pagal ESS95 duomenų perdavimo programą.

Suderinto nedarbo lygio (kuris skaičiuojamas kaip bedarbių ir darbo jėgos santykis) statistiniai duomenys apima asmenis nuo 15 iki 74 m. amžiaus.

²⁴ 1998 m. gegužės 19 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1165/98 dėl trumpalaikės statistikos, OL L 162, 1998 06 05, p. 1.

6 NACIONALINĖS TEISĖS AKTŲ SUDERINAMUMO SU SUTARTIMIS TYRIMAS

Šiuose šalių vertinimuose vertinamos tik tos nacionalinės teisės aktų nuostatos, kurios, ECB manymu, yra problemiškos dėl jų suderinamumo su Sutarties (130 straipsnis) ir Statuto (7 ir 14 straipsnio 2 dalis) nacionalinių centrinių bankų nepriklausomumo nuostatomis, konfidencialumo nuostatomis (Statuto 37 straipsnis), piniginio finansavimo draudimu (Sutarties 123 straipsnis) ir privilegijos naudotis finansų įstaigomis (Sutarties 124 straipsnis), taip pat dėl vienodo žodžio „euro“ rašymo, kaip to reikalaujama pagal ES teisę. Vertinimai taip pat apima nacionalinių centrinių bankų teisinės integracijos į Eurosystemą perspektyvą (ypač kalbant apie Statuto 12 straipsnio 1 dalį ir 14 straipsnio 3 dalį)¹.

6.1 LIETUVA

6.1.1 NACIONALINĖS TEISĖS AKTŲ SUDERINAMUMAS

Lietuvos banko ir jo veiklos teisinį pagrindą sudaro šie teisės aktai:

- Lietuvos Respublikos Konstitucija²,
- Lietuvos banko įstatymas (toliau – Įstatymas)³.

2014 m. sausio 24 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pripažino, kad 2006 m. priimtos tam tikros Lietuvos Respublikos Konstitucijos 125 straipsnio pataisos pagal jų priėmimo tvarką prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai⁴. 2006 m. priimtomis pataisomis Lietuvos Respublikos Konstitucija buvo suderinta su Sutartimis Lietuvos

¹ Pagal šio pranešimo apie konvergenciją 2 skyriaus 2.2.1 skirsnį.

² Lietuvos Respublikos Konstitucija, priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. Valstybės žinios, 1992 11 30, Nr. 33-1014.

³ 1994 m. gruodžio 1 d. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas Nr. I-678. Valstybės žinios, 1994 12 23, Nr. 99-1957.

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos Seimo statuto 170 straipsnio (...) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Teisės aktų registras, 2014 01 28, Nr. 2014-00478.

banko valdybos pirmininko teisinio statuso ir pinigų emisijos teisės aspektais. Tačiau 2014 m. sausio 24 d. nutarime Konstitucinis Teismas nurodė, kad Konstitucijos 125 straipsnio pataisų pripažinimas prieštaraujančiomis Konstitucijai nereiškia, kad įsigalioja ankstesnė Konstitucijos 125 straipsnio redakcija, ir pagal jo išaiškinimą Konstitucija atitinka Sutartį, kaip aptariama 6 skyriaus 1.2.1 skirsnyje „Asmeninis nepriklausomumas“.

Po 2012 m. gegužės mėn. ECB pranešimo apie konvergenciją Lietuvos banko įstatymas buvo pakeistas vieną kartą⁵. 2014 m. sausio 23 d. įstatymu Lietuvos banko įstatymas buvo pakeistas siekiant atsižvelgti į Sutarties ir Statuto reikalavimus dėl Lietuvos banko nepriklausomumo. Šis įstatymas įsigaliojo 2014 m. sausio 31 d.

Be to, atsižvelgiant į 2012 m. gegužės mėn. ECB pranešimą apie konvergenciją ir ECB priimtas nuomones⁶, 2014 m. sausio 23 d. įstatymu buvo pakeistas Valstybės kontrolės įstatymas. Šis pakeitimas įsigaliojo 2014 m. sausio 31 d⁷.

ECB neturi informacijos apie jokiais kitas teisės aktų nuostatas, kurias reikėtų suderinti, kaip nustatyta Sutarties 131 straipsnyje.

6.1.2 NCB NEPRIKLAUSOMUMAS

Neseniai Konstitucinis Teismas priėmė nutarimą dėl kai kurių Konstitucijos nuostatų išaiškinimo, kuriame buvo paaiškinti Lietuvos banko valdybos pirmininko asmeninio nepriklausomumo aspektai (žr. 6 skyriaus 1.2.1 skirsnį „Asmeninis nepriklausomumas“).

Dėl Lietuvos teisės aktų, kuriuos 2012 m. gegužės mėn. ECB pranešime apie konvergenciją ir kai kuriose ECB nuomonėse⁸ ECB įvardijo kaip probleminius Lietuvos banko nepriklausomumo požiūriu, Įstatymas ir Valstybės kontrolės įstatymas buvo pakeisti siekiant išspręsti visus toliau išdėstytus klausimus.

⁵ Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo Nr. I-678 1 straipsnio pakeitimo įstatymas, Teisės aktų registras, 2014 01 30, Nr. 2014-00716, ir Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo [...] Nr. X-569 1 straipsnio pakeitimo įstatymas, Teisės aktų registras, 2014 01 30, Nr. 2014-00713.

⁶ Žr. nuomones CON/2009/77 ir CON/2013/85.

⁷ Išskyrus nuostatą dėl Lietuvos integracijos į Eurosistemą, kuri įsigalios dieną, nuo kurios Europos Sąjungos Taryba panaikins išimtį dėl Lietuvos Respublikos.

⁸ Žr. nuomones CON/2010/42, CON/2011/91, CON/2011/99 ir CON/2013/85.

6.1.2.1 ASMENINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Iki Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimo Konstitucijos 125 straipsnio 2 dalyje (2006 m. balandžio 25 d. redakcija) buvo nustatyta: „Lietuvos banko organizavimo ir veiklos tvarką, taip pat įgaliojimus ir Lietuvos banko valdybos pirmininko teisinį statusą bei jo atleidimo pagrindus nustato Įstatymas.“

2006 m. balandžio 25 d. pataisomis buvo siekiama pašalinti neatitikimą Sutarčiai. Šiomis pataisomis buvo panaikinta išimtinė Lietuvos banko pinigų emisijos teisė ir patikslinta, kad Lietuvos banko valdybos pirmininko atleidimo pagrindus nustato Įstatymas.

2004 m. pranešime apie konvergenciją ECB nurodė, kad Konstitucijos 75 straipsnis ir 84 straipsnio 13 punktas, pagal kuriuos Seimas gali atleisti iš pareigų Seimo skirtus ar rinktus pareigūnus, įskaitant Lietuvos banko valdybos pirmininką, kai Seimas visų Seimo narių balsų dauguma pareiškia jais nepasitikėjimą, kaip Lietuvos banko valdybos pirmininko atleidimo pagrindas neatitinka Statuto 14 straipsnio 2 dalies. 2006 m. balandžio 25 d. pataisomis Konstitucija buvo atitinkamai suderinta.

2006 m. gegužės mėn. pranešime apie konvergenciją ECB nurodė, kad Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymu šis klausimas buvo išspręstas įtvirtinant, kad Lietuvos banko valdybos pirmininko atleidimo pagrindus nustato Įstatymas.

2014 m. sausio 24 d. nutarime Konstitucinis Teismas paaiškino šio nutarimo teises pasekmes. Teismas pabrėžė, kad Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymo pripažinimas prieštaraujančiu Konstitucijai nereiškia, kad įsigalioja ankstesnė Konstitucijos 125 straipsnio redakcija. Taigi Konstitucijoje nenustatyta išimtinė Lietuvos banko pinigų emisijos teisė. Be to, nors iš Konstitucijos kyla Seimo įgaliojimas įstatymu reguliuoti Lietuvos banko veiklą (*inter alia*, Lietuvos banko organizavimo tvarką ir įgaliojimus) ir Lietuvos banko valdybos pirmininko statusą (įskaitant jo (jos) atleidimo pagrindus), Seimas turi paisyti Lietuvos banko konstitucinio statuso, pagal kurį Lietuvos banko kompetencijos dalis yra patikėta ECB ir Lietuvos bankas yra sudedamoji ECBS dalis. Be to, Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas konstitucinis *pacta sunt servanda* principas, atsižvelgiant į konstitucinį Lietuvos valstybės įsipareigojimą tapti visateise ES valstybe nare (*inter alia*, dalyvaujant ekonominėje ir pinigų sąjungoje),

reiškia, kad Lietuvos bankui ir jo valdybos pirmininkui taikytinos atitinkamos nepriklausomumo garantijos.

Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, kad, atsižvelgiant į tokį ypatingą Lietuvos banko, kaip ECBS sudedamosios dalies, statusą ir iš to kylančias nepriklausomumo garantijas, Lietuvos Respublikos Prezidento konstituciniai įgaliojimai teikti Seimui pareikšti nepasitikėjimą Lietuvos banko valdybos pirmininku sietini tik su tokiomis aplinkybėmis, „dėl kurių pobūdžio valdybos pirmininkas apskritai negali eiti savo pareigų“. Todėl, kaip pažymėjo Konstitucinis Teismas, įstatymų leidėjas turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį Lietuvos bankas nuo euro įvedimo Lietuvos Respublikoje dienos neturėtų išimtinės pinigų emisijos teisės, ir nustatyti tik tokius Lietuvos banko valdybos pirmininko atleidimo pagrindus, kurie būtų susiję su šioms pareigoms eiti nustatytų reikalavimų neatitiktimi ar sunkaus nusižengimo padarymu.

ECB atkreipia dėmesį, kad abu šie aspektai atitinkamai reguliuojami Įstatymo 6 ir 12 straipsniuose.

Nors dabar Lietuvos banko valdybos pirmininkui Konstitucijos 75 straipsnis ir 84 straipsnio 13 punktas gali būti taikomi, remiantis Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimu, Konstitucijos 84 straipsnio 13 punktas aiškinamas atsižvelgiant į konstitucinį Lietuvos valstybės įsipareigojimą tapti visateise valstybe nare (*inter alia* dalyvaujant ekonominėje ir pinigų sąjungoje), kuris reiškia atitinkamų nepriklausomumo garantijų taikymą Lietuvos bankui ir Lietuvos banko valdybos pirmininkui, kaip nustatyta Sutartyje.

Pagal Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalį, Konstitucinio Teismo sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami. Teismo jurisprudencijoje patvirtinta, kad „iš Konstitucijos 107 straipsnio kyla draudimas vėliau priimtais įstatymais ir kitais teisės aktais vėl nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris nesiderina su Konstitucinio Teismo aktuose išdėstyta Konstitucijos nuostatų samprata“⁹. Be to, tik Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją – pateikti Konstitucijos nuostatų sampratą, kuri saisto visas

⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2012 m. kovo 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Valstybės žinios, 2012 09 08, Nr. 105-5330.

valstybės institucijas¹⁰. Remdamasis šiais nutarimais, ECB supranta, kad Teismo jurisprudencijoje formuojama oficiali konstitucinė doktrina savo teisine galia prilygsta Konstitucijos galiai¹¹.

Galiausiai šiame kontekste ECB atkreipia dėmesį, kad, vadovaujantis Konstitucinio Teismo 2003 m. sausio 24 d.¹² ir 2013 m. vasario 20 d.¹³ nutarimais bei 2014 m. sausio 16 d.¹⁴ sprendimu, balsavimas dėl nepasitikėjimo pagal Konstitucijos 75 straipsnį yra ir ypatinga parlamentinė procedūra, ir atleidimo iš pareigų pagrindas. ECB supranta, kad šie nutarimai ir sprendimas aiškintini atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimą. Taigi, Lietuvos banko valdybos pirmininko atleidimas laikantis šios ypatingos parlamentinės procedūros – pareiškiant nepasitikėjimą pagal Konstitucijos 75 straipsnį ir 84 straipsnio 13 punktą, kai už nepasitikėjimą balsuoja daugiau kaip pusė visų Seimo narių, – jei apskritai būtų taikomas Lietuvos banko valdybos pirmininkui, galėtų būti pagrįstas tik vienu iš dviejų Statuto 14 straipsnio 2 dalyje nustatytu atleidimo pagrindų (kaip įtvirtinta ir Įstatymo 12 straipsnyje). Remiantis šiuo supratimu, Konstitucija laikytina neprieštaraujančia Sutarčiai ir Statutui. Tačiau, siekiant aiškumo, ECB rekomenduoja, kad tinkamu laiku ateityje Lietuvos teisės aktai šiuo klausimu būtų patikslinti.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Valstybės žinios, 2006 06 10, Nr. 65-2400.

¹¹ Šį aiškinimą patvirtina teisinė doktrina dėl Konstitucinio Teismo nutarimų teisinio statuso.

¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. sausio 24 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 11 straipsnio 4 dalies 9 punkto (2000 m. lapkričio 28 d. redakcija) ir 2000 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 11 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Valstybės žinios, 2003 01 29, Nr. 10-366.

¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 20 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. balandžio 28 d. nutarimo Nr. XI-234 „Dėl G. Vilkelio atleidimo iš Seimo kanclerio pareigų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymui, Lietuvos Respublikos Seimo statutui, Valstybės žinios, 2013 02 21, Nr. 20-975.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 16 d. sprendimas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. kovo 30 d., 2003 m. sausio 24 d., 2004 m. gegužės 13 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimų kai kurių nuostatų išaiškinimo, Teisės aktų registras, 2014 01 20, Nr. 2014-00299.

6.1.2.2 FINANSINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

2012 m. gegužės mėn. ECB pranešime apie konvergenciją, aptariant Valstybės kontrolės įstatymo¹⁵ 14 straipsnio 4 dalį, pažymėta, kad, siekiant teisinio tikrumo, teisės aktai turi aiškiai nustatyti Valstybės kontrolės apimtį ir ji turi nepažeisti Lietuvos banko nepriklausomų išorės auditorių veiklos. Taip pat nurodyta, kad turi būti atitinkamai suderintas Valstybės kontrolės įstatymas.

Šiuo metu Valstybės kontrolės įstatyme nustatyta, kad Valstybės kontrolė gali atlikti Lietuvos banko veiklos auditą, išskyrus Europos centrinių bankų sistemos ir Eurosistemos uždavinių vykdymą, nepažeisdama Lietuvos banko atrinktų nepriklausomų išorės auditorių¹⁶ veiklos. Valstybės kontrolė atsižvelgia į Lietuvos banko nepriklausomumą ir neduoda nurodymų Lietuvos bankui, Lietuvos banko valdybai ir jos nariams atliekant savo funkcijas, susijusias su Europos centrinių bankų sistemos ir Eurosistemos uždavinių vykdymu.

2012 m. gegužės mėn. ECB pranešime apie konvergenciją, aptariant Lietuvos banko nekilnojamojo turto teisinį statusą, pažymėta, jog kyla pavojus, kad Lietuvos bankas galės disponuoti savo turtu tik gavęs valdžios institucijų leidimą, ir kad tai kenkia Lietuvos banko instituciniam ir finansiniam nepriklausomumui. ECB nuomone, Įstatyme turėtų būti aiškiai nustatyta, kad Lietuvos bankas turi nuosavybės teisę į jam priklausančią nekilnojamąjį turtą. Įstatymo 1 straipsnis buvo atitinkamai suderintas, įtvirtinant, kad Lietuvos valstybės nuosavybę Lietuvos banke išreiškia Lietuvos banko kapitalas, ir kad Lietuvos banko turtas jam priklauso nuosavybės teise¹⁷. Lietuvos banko turto teisinis statusas paaiškinamas įstatymu ir nėra sąlyginis, priklausomas nuo Lietuvos banko arba

¹⁵ 14 straipsnis buvo papildytas nauja 4 dalimi 2009 m. lapkričio 19 d. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymo 14 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymu Nr. XI-497, Valstybės žinios, 2009 12 05, Nr. 144-6349, su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 17 d. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymo 14 straipsnio pakeitimo įstatymu Nr. XI-1706, Valstybės žinios, 2011 12 01, Nr. 146-6850. 2011 m. su ECB nebuvo konsultuotasi dėl šio pakeitimo, ir ECB dėl to išsiuntė nacionalinėms institucijoms laišką dėl nesikonsultavimo.

¹⁶ Sąvoka „nepriklausomi išorės auditoriai“ vartojama Valstybės kontrolės įstatymo nuostatoje, susijusioje su Lietuvos integracija į Eurosistemą, kuri įsigalios dieną, nuo kurios Europos Sąjungos Taryba panaikins išimtį dėl Lietuvos Respublikos. Iki to laiko taikoma „audito įmonės“ sąvoka, kuri atitinka šiuo metu galiojantį Lietuvos banko įstatymo 50 straipsnį.

¹⁷ Tame pačiame Įstatyme numatyta, kad Lietuvos bankas savo turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja pagal Europos Sąjungos teisės aktus ir šį įstatymą.

administracinių įstaigų veiksmų¹⁸. Taigi, dabar Įstatymas atitinka centrinio banko nepriklausomumo principą, nustatytą Sutarties 130 straipsnyje ir atspindėtą Statuto 7 straipsnyje¹⁹.

6.1.3 ŽODŽIO „EURO“ VIENODA RAŠYBA

Teisėkūros pagrindų įstatymo²⁰ 14 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teisės aktų projektai rengiami laikantis bendrinės lietuvių kalbos normų ir teisės terminijos. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos įstatymo²¹ 6 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimai yra privalomi valstybės ir savivaldybių institucijoms, visoms Lietuvos Respublikoje veikiančioms įstaigoms, įmonėms ir organizacijoms. 2004 m. spalio 28 d. Valstybinė lietuvių kalbos komisija (toliau – Kalbos komisija) priėmė nutarimą „Dėl Europos Sąjungos bendrosios valiutos pavadinimo lietuvių kalboje“²², kuriame ji nustatė, kad Europos Sąjungos bendrosios valiutos pavadinimas *euro* lietuvių bendrinėje kalboje vartojamas adaptuotas – su lietuviškomis linksnių galūnėmis, įskaitant vienaskaitos vardininko linksnį. 2014 m. sausio 30 d. Kalbos komisija papildė²³ savo 2004 m. spalio 28 d. nutarimą, nustatydamą, kad „Europos Sąjungos bendrosios valiutos pavadinimas *euro*, Lietuvos Respublikos teisės aktuose vartojamas vietoj vardininko formos *euras*, turi būti išskiriamas kaip kitos kalbos žodis (paprastai pasviruoju šriftu).“ Lietuvos teisės aktuose²⁴ bendrosios valiutos pavadinimas rašomas *euro*.

ECB atkreipia dėmesį, kad Kalbos komisijos nutarime nustatyta, jog taip, kaip įtvirtinta ES teisėje, bendrosios valiutos pavadinimas turi būti rašomas Lietuvos Respublikos teisės

¹⁸ Lietuvos bankui netaikomas reikalavimas kreiptis į administracinę įstaigą, t.y. į valstybės įmonę Registrų centrą dėl daiktinių teisių į jo turtą pakeitimo įregistravimo, lyginant su įstatymo projekto tekstu, dėl kurio buvo konsultuojamasi su ECB (žr. Nuomonę CON/2013/85, ypač jos 2.2 punktą).

¹⁹ Žr. Nuomonę CON/2013/85.

²⁰ 2012 m. rugsėjo 18 d. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas Nr. XI-2220, Valstybės žinios, 2012 09 22, Nr. 110-5564.

²¹ 1993 m. kovo 25 d. Lietuvos Respublikos Valstybinės lietuvių kalbos komisijos įstatymas Nr. I-108, Valstybės žinios, 1993 04 20, Nr. 11-265.

²² Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2004 m. spalio 28 d. nutarimas Nr. N-10(99), Valstybės žinios, 2004 11 04, Nr. 160-5875.

²³ Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2014 m. sausio 30 d. nutarimas Nr. N-2(151), Teisės aktų registras, 2014 02 03, Nr. 2014-00900.

²⁴ Pvz., Įstatymas dėl Sutarties (...) 136 straipsnio, kiek tai susiję su stabilumo mechanizmu, taikytinu valstybėms narėms, kurių valiuta yra *euro*, pakeitimo (...), priimtas Europos Tarybos 2011 m. kovo 25 d. sprendimu (2011/199/ES), Teisės aktų registras, 2014 01 30, Nr. 2014-00717. Taip pat Euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatymo projektas, dėl kurio buvo konsultuotasi su ECB ir dėl kurio 2014 m. vasario 12 d. ECB pateikė savo nuomonę (CON/2014/14).

aktuose. ECB supranta, kad Lietuvos Respublikos teisės aktų sąvoka apima ne tik įstatymų nuostatas, bet ir visų Lietuvos valstybinių institucijų (pvz., vietos valdžios arba centrinio banko) reguliavimo priemones. ECB taip pat supranta, kad reikalavimas rašyti bendrosios valiutos pavadinimą pasviruoju šriftu teisinių pasekmių neturi, ir kad dėl bendrosios valiutos pavadinimo nerašymo pasviruoju šriftu joks atitinkamas teisės aktas nebus negaliojantis. Remiantis šiuo supratimu, Lietuvos teisės aktai laikytini neprieštaraujančiais ES teisėje nustatytiems reikalavimams dėl vienodos euro rašybos.

6.1.4 IŠVADOS

Lietuvos Respublikos Konstitucija, Įstatymas ir Valstybės kontrolės įstatymas neprieštarauja Sutartims ir Statutui.

ŽODYNAS

ataskaitinis laikotarpis (*reference period*) – Sutarties 140 straipsnyje ir Protokole Nr. 13 dėl konvergencijos kriterijų nurodytas laiko tarpas konvergencijos pažangai išnagrinėti.

augimo ir palūkanų normų skirtumas (*interest-growth differential*) – skirtumas tarp nominaliojo BVP metinio pokyčio ir nominaliųjų vidutinių palūkanų normų, mokamų už negrąžintą valdžios skolą („efektyviosios“ palūkanų normos). Augimo ir palūkanų normų skirtumas yra vienas iš valdžios sektoriaus **skolos santykį** lemiančių veiksnių.

bankų sąjunga (*banking union*) – viena iš sudedamųjų baigiamojo ekonominės ir pinigų sąjungos kūrimo etapo dalių, apimanti integruotos finansų sistemos su bendru teisės aktų rinkiniu, **bendro priežiūros mechanizmo**, bendros indėlių apsaugos sistemos ir bendro bankų pertvarkos mechanizmo sukūrimą.

bendras priežiūros mechanizmas (BPM) (*single supervisory mechanism (SSM)*) – mechanizmas, kuriuo suvienijama ECB ir dalyvaujančių ES valstybių narių nacionalinių kompetentingų institucijų veikla vykdant riziką ribojančios priežiūros užduotis, kurios pavedamos ECB (pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 127 straipsnio 6 dalį) pagal BPM reglamentą, kuris įsigaliojo 2013 m. lapkričio 3 d. Pagrindiniai BPM tikslai bus užtikrinti kredito įstaigų saugumą ir patikimumą bei finansų sistemos stabilumą ES ir kiekvienoje valstybėje narėje. ECB bus atsakingas už veiksmingą ir nuoseklų BPM, kuris yra bankų sąjungos dalis, veikimą ir pradės vykdyti visas priežiūros užduotis 2014 m. lapkričio 4 d., t. y. 12 mėnesių po reglamento įsigaliojimo. Visos euro zonos dalyvauja BPM automatiškai, o kitos ES šalys taip pat gali nuspręsti jame dalyvauti pradėdamos glaudžiai bendradarbiauti pagal BPM reglamentą.

bendrasis tiesioginių investicijų ir investicijų portfelio balansas (*combined direct and portfolio investment balance*) – tiesioginių investicijų balanso ir investicijų portfelio balanso suma mokėjimų balanso finansinėje sąskaitoje. Tiesioginės investicijos yra tarpvalstybinės investicijos, kuriomis siekiama ilgam laikui įsigyti kitoje šalyje reziduojančios įmonės dalį (dažniausiai tai – ne mažiau kaip 10 % paprastųjų akcijų arba balsavimo teisių įsigijimas). Jos apima akcinį kapitalą, reinvestuotą pelną ir „kitą kapitalą“, susijusį su operacijomis tarp bendrovių. Investicijų portfelis apima nuosavybės

vertybinius popierius (netiesioginės investicijos atveju), skolos vertybinius popierius (obligacijos ir vekseliai) ir pinigų rinkos priemonės.

Bendrijos teisynas (pranc. *acquis communautaire*) – ES teisės aktai, įskaitant Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimus, kurių įpareigotos laikytis visos ES valstybės narės (ECB CR 05/06).

bendroji skola užsieniui (*gross external debt*) – ekonomikos finansinių įsipareigojimų, pagal kuriuos ateityje reikės sumokėti likusiam pasauliui pagrindinę sumą ir (arba) palūkanas, likutis.

biudžeto balanso cikliškumo komponentas (*cyclical component of the budget balance*) – **gamybės atotrūkio** poveikis biudžeto balansui, kurį vertina **Europos Komisija**.

centrinė valdžia (*central government*) – **Europos sąskaitų sistemoje** 1995 apibrėžta valdžia, išskyrus regioninę ir vietos valdžią (taip pat žr. **valdžios sektorius**). Ji apima visus (centrinius) valstybės administracinius padalinius ir kitas centrinės agentūras, kurių kompetencijai priklauso visa ekonominė veiklos sritis, išskyrus socialinės apsaugos fondų administravimą.

centrinis kursas (*central rate*) – **VKM II** dalyvaujančių valstybių valiutų kursas euro atžvilgiu, kuriam **VKM II** yra nustatęs **svyravimo ribas**.

dviejų dokumentų paketas (*two-pack*) – du reglamentai dėl euro zonos valstybių narių biudžeto planų projektų stebėsenos bei vertinimo ir valstybių narių perviršinio deficito padėties ištaisymo užtikrinimo bendrųjų nuostatų (Reglamentas (ES) Nr. 473/2013), ir dėl euro zonos valstybių narių, kurios turi didelių finansinio stabilumo sunkumų arba kurioms tokie sunkumai gresia, ekonominės ir biudžeto priežiūros griežtinimo (Reglamentas (ES) 472/2013).

ECB bendroji taryba (*General Council of the ECB*) – vienas iš **ECB** sprendimus priimančių organų. Ją sudaro ECB Pirmininkas, pirmininko pavaduotojas ir visų **Europos centrinių bankų sistemos nacionalinių centrinių bankų** valdytojai.

ECB valdančioji taryba (*Governing Council of the ECB*) – aukščiausiasis **ECB** sprendimus priimančias organas. Jį sudaro visi ECB vykdomosios valdybos nariai ir euro valiutą įsivedusių ES valstybių narių **nacionalinių centrinių bankų** valdytojai.

ECB vykdomoji valdyba (*Executive Board of the ECB*) – vienas iš sprendimus priimančių **ECB** organų. Jį sudaro ECB Pirmininkas, pirmininko pavaduotojas ir keturi kiti nariai, kuriuos euro zonos valstybių narių valstybės arba vyriausybės vadovų kvalifikuota balsų dauguma skiria **Europos Vadovų Taryba** pagal **Europos Sąjungos Tarybos** rekomendaciją po to, kai ši pasikonsultuoja su Europos Parlamentu ir ECB.

ECOFIN taryba (*ECOFIN Council*) – **ES Taryba**, kurią sudaro ekonomikos ir finansų ministrai (taip pat žr. **Europos Sąjungos taryba**).

efektyvusis kursas (EEK, nominalusis (realusis)) (*effective exchange rate (EER) (nominal/real)*) – šalies dvišalių euro kursų svertinis vidurkis svarbiausių prekybos partnerių valiutų atžvilgiu. Taikomi svoriai parodo kiekvienos prekybos partnerės dalį nagrinėjamos šalies prekyboje ir nulemia konkurenciją trečiosiose rinkose. Realusis EEK – tai nominalusis EEK, padalytas iš užsienio ir vidaus kainų santykio svertinio vidurkio.

einamieji pervedimai (*current transfers*) – valdžios sektoriaus pervedimai (pvz., susiję su tarptautiniu bendradarbiavimu), einamųjų pajamų ir turto mokesčių mokėjimai, taip pat kiti pervedimai, kaip antai privačių asmenų perlaidos, kurie nėra susiję su kapitalo išlaidomis; taip pat subsidijos gamybai ir importui, socialinės išmokos ir pervedimai ES institucijoms.

Ekonomikos ir finansų komitetas (*Economic and Financial Committee*) – **ES konsultacinis organas**, padedantis **ECOFIN tarybai** ir **Europos Komisijai** pasirengti savo darbui. Jis stebi ekonominę ir finansinę valstybių narių padėtį. Jo sudėtis ir užduotys nustatyti **Sutarties** 134 straipsnyje.

ekonominė ir pinigų sąjunga (EPS) (*Economic and Monetary Union (EMU)*) – procesas, kurio rezultatas buvo bendrosios valiutos – euro valiutos – sukūrimas, pradėta vykdyti bendra **euro zonos** pinigų politika ir koordinuoti ES valstybių narių ekonominė politika. Šis procesas, kaip numatyta Sutartyje, vyko trimis etapais. Trečiasis, paskutinis etapas, prasidėjo 1999 m. sausio 1 d., neatšaukiamai nustatčius keitimo kursą, perdavus

pinigų politikos kompetenciją **Europos Centriniam Bankui** ir įvedus euro valiutą. 2002 m. sausio 1 d. į apyvartą išleidus grynuosius eurus buvo baigtas EPS kūrimo procesas.

Euro grupė (Eurogroup) – ES valstybių narių, įsivedusių euro valiutą, ekonomikos ir finansų ministrų neformalus susitikimas. Jos statusas nustatytas **Sutarties** 137 straipsnyje ir Protokole Nr. 14. Euro grupė reguliariai (įprastai prieš **ECOFIN tarybos** susitikimus) susitinka aptarti klausimų, susijusių su euro zonos šalių bendrais išipareigojimais dėl bendrosios valiutos. Dalyvauti šiuose reguliariuose susitikimuose kviečiami **Europos Komisija** ir **Europos Centrinis Bankas**.

euro zona (euro area) – zona, apimanti ES valstybes nares, įsivedusias euro valiutą ir vykdančias bendrą pinigų politiką, už kurią atsakinga **ECB valdančioji taryba**. Šiuo metu į šią zoną įeina Belgija, Vokietija, Estija, Airija, Graikija, Ispanija, Prancūzija, Italija, Kipras, Latvija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Austrija, Portugalija, Slovėnija, Slovakija ir Suomija.

Europos Centrinis Bankas (ECB) (European Central Bank (ECB)) – ES institucija, kartu su ES valstybių narių, įsivedusių eurą, **nacionaliniais centriniais bankais** apibrėžianti ir įgyvendinanti euro zonos pinigų politiką. ECB yra **Eurosistemos** ir **Europos centrinių bankų sistemos** (ECBS), kurią valdo ECB sprendimų priėmimo organai **Valdančioji taryba, Vykdomoji valdyba** ir **Bendroji taryba**, centras. Pagal Sutarties 282 straipsnio 3 dalį ECB yra nepriklausomas juridinis asmuo. Jis užtikrina, kad Eurosistemai ir ECBS pavestos užduotys būtų įgyvendinamos per jo paties veiklą arba per nacionalinių centrinių bankų veiklą, kaip numatyta ECBS **statute**.

Europos centrinių bankų sistema (ECBS) (European System of Central Banks (ESCB)) – sistema, kurią sudaro **ECB** ir visų 28 valstybių narių **nacionaliniai centriniai bankai**, t. y., be **Eurosistemos** narių, į ją įeina dar euro neįsivedusių valstybių narių nacionaliniai centriniai bankai. ECBS valdo ECB sprendimų priėmimo organai **Valdančioji taryba, Vykdomoji valdyba** ir **Bendroji taryba**.

Europos Komisija (European Commission) – Europos Sąjungos institucija, užtikrinanti, kad būtų įgyvendinamos **Sutarties** nuostatos. Komisija nustato ES politiką, rengia naujų ES įstatymų projektus ir užtikrina tinkamą ES sprendimų įgyvendinimą. Ekonominės

politikos srityje Komisija rengia bendrąsias augimo ir darbo vietų gaires, apimančias bendrąsias ekonominės politikos ir užimtumo gaires, ir **Europos Sąjungos Tarybai (ES Tarybai)** teikia pranešimus apie ekonominę raidą ir politiką. Ji taip pat stebi viešuosius finansus ir ekonominę politiką remdamasi daugiašalės priežiūros sistema ir teikia ataskaitas apie tai ES Tarybai.

Europos Parlamentas (European Parliament) – Europos Sąjungos institucija. Jį sudaro 751 tiesiogiai išrinkti deputatai, atstovaujantys ES valstybių narių piliečiams. Parlamentas dalyvauja ES teisės aktų leidimo procese, tačiau jo prerogatyva priklauso nuo procedūrų, kurios taikomos atitinkamam leidžiamam ES teisės aktui, todėl ji gali skirtis. Su pinigų politikos ir **ECBS** susijusių klausimų srityse Parlamentas iš esmės atlieka patariamąjį vaidmenį. Tačiau **Sutartyje** nustatytos tam tikros **ECB** demokratiškos atskaitomybės Parlamentui procedūros (pvz., ECB metinės ataskaitos pristatymas, įskaitant bendrą diskusiją apie pinigų politiką, ir reguliarius pranešimai Parlamento Ekonomikos ir pinigų politikos komitetui).

Europos pinigų institutas (EPI) (European Monetary Institute (EMI)) – antrojo **ekonominės ir pinigų sąjungos** etapo pradžioje (1994 m. sausio 1 d.) laikinai įkurtas institutas, panaikintas, kai 1998 m. birželio 1 d. įkurtas **ECB**.

Europos Sąjungos Taryba (Council of the European Union (EU Council)) – ES institucija, kurią sudaro ES valstybių narių vyriausybės atstovai, paprastai – už svarstomus klausimus atsakingi ministrai.

Europos sąskaitų sistema 1995 (ESS95) (European System of Accounts (ESA 95)) – išsami ir integruota makroekonominių sąskaitų sistema, pagrįsta tarptautiniu mastu priimtų statistikos sąvokų, apibrėžimų, klasifikacijų ir apskaitos taisyklių rinkiniu, kuria siekiama, kad ES valstybių narių ekonomikų kiekybiniai apibrėžimai būtų suderinti. ESS95 – pasaulyje taikomos Nacionalinių sąskaitų sistemos 1993 (NSS93) ES versija.

Europos sisteminės rizikos valdyba (European Systemic Risk Board (ESRB)) – nepriklausomas ES organas, atsakingas už makroprudencinę priežiūrą ES. Ji prisideda prie finansiniam stabilumui kylančios sisteminės rizikos, kuri atsiranda dėl pokyčių finansų sistemoje, prevencijos arba švelninimo ir atsižvelgia į makroekonominius pokyčius siekdama, kad būtų išvengta plačiai išplitusių finansinių sukrėtimų.

Europos Vadovų Taryba (*European Council*) – ES institucija, kurią sudaro ES valstybių narių valstybių arba vyriausybių vadovai, **Europos Komisijos** pirmininkas ir Europos Vadovų Tarybos pirmininkas. (Taip pat žr. **Europos Sąjungos Taryba**). Ji suteikia ES reikiamą paskatą jos plėtrai ir apibrėžia bendras politikos kryptis bei prioritetus. Teisėkūros funkcijų ji nevykdo.

Eurosistema (*Eurosystem*) – pagrindinė **euro zonos** bankų sistema. Ją sudaro **ECB** ir euro valiutą įsivedusių ES valstybių narių **nacionaliniai centriniai bankai**.

Eurostatas (*Eurostat*) – Europos Sąjungos statistikos tarnyba. Ji yra **Europos Komisijos** dalis ir yra atsakinga už ES statistikos rengimą.

finansuojamos ir nefinansuojamos pensijų sistemos (*funded and unfunded pension schemes*) – tai sistemos, pagal kurias pensijų išmokos mokamos iš tam tikslui sukaupto ir tinkamai atskirto turto. Šios sistemos gali būti finansuojamos tiksliai, nepakankamai arba per daug, priklausomai nuo sukaupto turto dydžio, palyginti su pensiniais įsipareigojimais (teisėmis). Nefinansuojamos pensijų sistemos – tai sistemos, pagal kurias esami pensijų mokėjimai finansuojami nuolatinėmis būsimų pensininkų įmokomis ir (arba) kitomis nuolatinėmis pajamomis, kaip antai mokesčiais už pervedimus; nefinansuojamose sistemose gali būti sukauptas didelis turtas (pvz., likvidumui palaikyti arba kaip rezervinės lėšos).

fiskalinis susitarimas (*fiscal compact*) – dalyje (III antraštinėje dalyje) **Sutarties dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje** nustatyta, kad pasirašiusių valstybių narių valdžios sektoriaus biudžeto pozicija turi būti subalansuota arba perteklinė.

gamybos atotrūkis (*output gap*) – ekonomikos faktinio ir potencialaus gamybos lygių skirtumas, palyginti su potencialia gamyba, procentais. Potenciali gamyba apskaičiuojama remiantis ekonomikos augimo tendencijos rodikliu. Teigiamas gamybos atotrūkis reiškia, kad faktinė gamyba yra didesnė už tendenciją arba už potencialų gamybos lygį ir rodo, kad gali atsirasti infliacijos spaudimas. Neigiamas gamybos atotrūkis rodo, kad faktinė gamyba yra mažesnė už tendenciją arba už potencialų gamybos lygį ir kad infliacijos spaudimo gali nebūti.

grynosios kapitalo išlaidos (*net capital expenditure*) – apima valdžios sektoriaus galutines kapitalo išlaidas (t. y. bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas, grynasis žemės ir nematerialiojo turto pirkimas, atsargų pasikeitimai) ir grynojo kapitalo pervedimus (t. y. subsidijos investicijoms, negrąžinami pervedimai, kuriuos moka **valdžios** sektorius tam tikroms bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo, kurį atlieka kiti sektoriai, dalims finansuoti, atėmus kapitalo mokesčius bei kitus valdžios sektoriaus gautus kapitalo pervedimus).

investicija (*investment*) – **Europos sąskaitų sistemoje 1995** apibrėžtas bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas.

Ispėjimo mechanizmo ataskaita (*alert mechanism report*) – pirmasis naujos priežiūros procedūros, kurią taikant siekiama užkirsti kelią makroekonominiams disbalansams ES ir juos ištaisyti, įgyvendinimo etapas. Ataskaitoje **Europos Komisija** nustato ES valstybes nares, kurioms toliau bus taikoma išsami analizė pagal **makroekonominio disbalanso procedūrą**.

konvergencijos kriterijai (*convergence criteria*) – Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje nurodyti (ir išsamiau aprašyti 140 straipsnyje minimame Protokole (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų) kriterijai, kuriuos turi tenkinti kiekviena Europos Sąjungos valstybė narė prieš įsivesdama eurą. Jie susiję su kainų stabilumo, valdžios sektoriaus finansinės būklės, valiutų kursų ir ilgalaikių palūkanų normų rodikliais. **Europos Komisijos** ir **Europos Centrinio Banko** ataskaitose, parengtose vadovaujantis Sutarties 140 straipsnio 1 dalimi, nagrinėjama, ar kiekviena valstybė narė pasiekė aukštą tvarios konvergencijos lygį, vertinant pagal tai, kaip tenkinami šie kriterijai; taip pat nagrinėjamas jų nacionalinės teisės aktų, įskaitant atitinkamo **nacionalinio centrinio banko** statutą, derėjimas su **Sutartimis**.

konvergencijos programa (*convergence programme*) – programa, kurioje išdėstyti vidutinio laikotarpio vyriausybės planai ir prielaidos dėl pagrindinių ekonominių rodiklių raidos siekiant **Sutartyje** nurodytų pamatinių verčių. Kartu su pamatiniais ekonominiais planais pateikiamos ir fiskalinių balansų konsolidavimo priemonės. Konvergencijos programos įprastai parengiamos ateinantiems 3–4 metams, tačiau yra kasmet peržiūrimos. Programas nagrinėja **Europos Komisija ir Ekonomikos ir finansų komitetas**. Jų

ataskaitomis grindžiamas **ECOFIN tarybos** vertinimas. Prasidėjus trečiajam ekonominės ir pinigų sąjungos etapui, ES valstybės narės, kurioms taikoma išlyga, toliau teikia konvergencijos programas, o prie euro zonos prisijungusios šalys teikia metines stabilumo programas, kaip numatyta Stabilumo ir augimo pakte.

koregavimas (*realignment*) – VKM II dalyvaujančios valiutos **centrinio kurso keitimas**.

laikino poveikio priemonės (*measures with a temporary effect*) – visas necikliškas poveikis fiskaliniams kintamiesiems, kuris: 1) mažina (arba didina) **valdžios sektoriaus** deficitą arba bendrąją skolą (taip pat žr. **skolos santykis ir deficito santykis**) tik nurodytu laikotarpiu („vienkartinis poveikis“) arba 2) gerina (arba blogina) biudžeto padėtį nurodytu laikotarpiu būsimų biudžeto padėčių sąskaita (arba jų naudai) („atsikuriantis poveikis“).

Lisabonos sutartis (*Treaty of Lisbon (Lisbon Treaty)*) – šia sutartimi iš dalies pakeičiamos dvi pagrindinės ES sutartys: Europos Sąjungos sutartis ir Europos Bendrijos steigimo sutartis. Pastarosios Sutarties pavadinimas pakeistas, ji pavadinta Sutartimi dėl Europos Sąjungos veikimo. Lisabonos sutartis pasirašyta 2007 m. gruodžio 13 d., įsigaliojo 2009 m. gruodžio 1 d.

makroekonominio disbalanso procedūra (MDP) (*macroeconomic imbalance procedure (MIP)*) – procedūra, kuria siekiama išplėsti ES valstybių narių ekonominės politikos priežiūrą, įtraukiant detalią ir formalią sistemą perviršiniams disbalansams išvengti ir koreguoti bei padėti paveiktoms ES valstybėms narėms sudaryti koreguojamųjų veiksmų planus, kol nuokryptai neįsitvirtino. MDP pagrįsta Sutarties 121 straipsnio 6 dalimi. Pirmasis šios ES priežiūros procedūros žingsnis yra **Ispėjimo mechanizmo ataskaitos** parengimas. MDP sudaro prevencinę ir korekcinę dalis. Pastaroji įgyvendinama taikant **perviršinio disbalanso procedūrą**.

nacionalinis centrinis bankas (*national central bank (NCB)*) – ES valstybės narės nacionalinis centrinis bankas.

necikliški veiksniai (*non-cyclical factors*) – įtaka valdžios biudžeto balansui, nesusijusi su cikliškais svyravimais (žr. **biudžeto balanso ciklinė komponentė**). Jie gali atsirasti dėl struktūrinių, t. y. nuolatinių, biudžeto politikos, pokyčių arba dėl **laikino poveikio priemonių**.

pamatinė vertė (*reference value*) – Protokole Nr. 12 dėl perviršinio deficito procedūros nustatyta aiški **deficito santykio** pamatinė vertė (3 % BVP) ir **skolos santykio** pamatinė vertė (60 % BVP), o Protokole Nr. 13 dėl konvergencijos kriterijų, minimų **Sutarties** 140 straipsnyje, nurodyta pamatinių verčių apskaičiavimo metodika kainų ir ilgalaikių palūkanų normų konvergencijai įvertinti.

perviršinio deficito procedūra (*excessive deficit procedure*) – **Sutarties** 126 straipsnyje suformuluotose nuostatose, konkrečiau apibūdintose Protokole Nr. 12, dėl perviršinio deficito procedūros numatyta, kad ES valstybės narės privalo laikytis biudžeto drausmės, apibrėžti kriterijai, pagal kuriuos biudžeto pozicija laikoma perviršinio deficito pozicija, ir nustatyti veiksmai, kurių reikia imtis, jei nustatoma, kad biudžeto balanso ir valdžios sektoriaus skolos reikalavimai neįvykdyti. 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1467/97 dėl per didelio deficito reguliavimo tvarkos įgyvendinimo paspartinimo ir paaiškinimo yra ir viena iš **Stabilumo ir augimo pakto** sudedamųjų dalių.

perviršinio disbalanso procedūra (*excessive imbalance procedure*) – koreguojamoji makroekonominių disbalansų procedūra, kuri yra pradedama nustačius makroekonominis disbalansus ES valstybėje narėje, įskaitant disbalansus, keliančius pavojų tinkamam **ekonominės ir pinigų sąjungos** funkcionavimui. Ši procedūra apima rekomendacijų dėl politikos teikimą, atitinkamos valstybės narės koreguojamųjų veiksmų plano parengimą, priežiūros ir stebėsenos reikalavimų sugriežtinimą, ir galimybę taikyti finansines sankcijas ES valstybėms narėms, įsivedusioms eurą, jeigu jos nesiimtų koreguojamųjų veiksmų.

pirminis balansas (*primary balance*) – valdžios sektoriaus grynasis skolinimasis arba grynasis skolinimas neįskaitant palūkanų konsoliduotiems valdžios įsipareigojimams.

privačiojo sektoriaus kredito srautas (*private sector credit flow*) – metiniai ne finansų bendrovių išleistų skolos vertybinių popierių ir paskolų bei namų ūkių (įskaitant ne pelno organizacijas aptarnaujančius namų ūkius) paskolų sandoriai. Privačiojo sektoriaus kredito

srauto ir BVP santykis apibrėžiamas kaip privačiojo sektoriaus kredito srauto ir BVP santykis galiojančiomis rinkos kainomis.

privačiojo sektoriaus skola (*private sector debt*) – ne finansų bendrovių išleistų vertybinių popierių ir namų ūkių (įskaitant ne pelno organizacijas aptarnaujančius namų ūkius) paskolų likučiai metų pabaigoje. Privačiojo sektoriaus skolos ir BVP santykis apibrėžiamas kaip privačiojo sektoriaus skolos ir BVP santykis galiojančiomis rinkos kainomis.

ribinė intervencija (*intervention at the limits*) – privaloma intervencija, kurią vykdo centriniai bankai, kai jų šalies valiutos kursas pasiekia žemiausią arba aukščiausią **VKM II svyravimo ribas**.

sąlyginiai įsipareigojimai (*contingent liabilities*) – vyriausybės įsipareigojimai, atsirandantys tik esant tam tikroms sąlygoms (pvz., valstybės garantijos).

senėjimo indeksas (*elderly dependency ratio*) – 65 m. ir vyresnių šalies gyventojų ir 15–64 m. gyventojų santykis.

Stabilumo ir augimo paktas (*Stability and Growth Pact*) – Stabilumo ir augimo pakto tikslas – padėti išsaugoti gerą valdžios finansų poziciją ES valstybėse narėse siekiant gerinti kainų stabilumo sąlygas ir skatinant spartų, tvarų, užimtumo didinimui palankų augimą. Stabilumo ir augimo paktą sudaro dvi dalys – prevencinė ir koreguojamoji. Prevencinėje dalyje numatyta, kad valstybės narės turi nurodyti biudžeto tikslus vidutiniu laikotarpiu, o koreguojamojoje dalyje pateikiami konkretūs nurodymai dėl **perviršinio deficito procedūros**.

Statutas (*Statute*) – **Sutarčių** priedas Protokolas Nr. 4 dėl **Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio Banko statuto**.

suderintas vartotojų kainų indeksas (SVKI) (*Harmonised Index of Consumer Prices (HICP)*) – **Eurostato** sudarytas vartotojų kainų raidos matas, suderintas visoms ES valstybėms narėms.

suderintos ilgalaikės palūkanų normos (*harmonised long-term interest rates*) – pagal **Sutarties** 140 straipsnyje nurodytą Protokolo Nr. 13 dėl konvergencijos kriterijų 4 straipsnį palūkanų normų konvergencija turi būti vertinama pagal ilgalaikių vyriausybės obligacijų arba palyginamų vertybinių popierių palūkanų normas, atsižvelgiant į skirtingas apibrėžtis įvairiose šalyse. Siekdamas įvykdyti šį Sutarties reikalavimą, **ECB** atliko koncepcinį ilgalaikių palūkanų normų statistikos suderinimo darbą ir reguliariai renka duomenis iš **nacionalinių centrinių bankų**, bendradarbiaudamas su **Eurostatu** ir jo vardu. Konvergencijai įvertinti šioje ataskaitoje naudojami suderinti duomenys.

Sutartis (*Treaty*) – jeigu nenurodyta kitaip, visos nuorodos šioje ataskaitoje į „Sutartį“ reiškia ir Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo, o nuorodos į straipsnių numerius rodo nuo 2009 m. gruodžio 1 d. galiojančią numeraciją.

Sutartis dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje – tarpvyriausybė sutartis, kuri buvo pasirašyta Briuselyje 2012 m. kovo 2 d. ir įsigaliojo 2013 m. sausio 1 d. Ją sudaro „fiskalinis susitarimas“, kuris papildo, o kai kuriais atvejais ir sustiprina **Stabilumo ir augimo pakto** nuostatas. Be kita ko, jis reikalauja, kad valstybės narės, ratifikavusios šią Sutartį, nacionalinėje teisėje įtvirtintų subalansuotą biudžetą ir padidintų nepriklausomos fiskalinės stebėsenos organų vaidmenį.

Sutartys (*Treaties*) – jeigu nenurodyta kitaip, visos nuorodos šioje ataskaitoje į „Sutartis“ reiškia Europos Sąjungos sutartį ir Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo.

Šešių dokumentų rinkinys (*six pack*) – 2011 m. gruodžio 13 d. įsigalioję penki reglamentai ir viena direktyva, kurie sustiprina **Stabilumo ir augimo paklą**. Keturiais su fiskaline politika susijusiais teisės aktais siekiama stiprinti biudžeto priežiūrą ir ekonominės politikos koordinavimą, spartinti ir aiškinti perviršinio deficito įgyvendinimą, veiksmingai vykdyti biudžeto priežiūrą euro zonoje ir valstybių narių fiskalinės sistemos reikalavimus. Dviem su makroekonomika susijusiais teisės aktais siekiama vykdyti makroekonominio disbalanso prevenciją ir koregavimą, o užtikrinant jų įgyvendinimą – koreguoti perviršinį makroekonomikos disbalansą euro zonoje.

tarptautinių investicijų balansas (*international investment position (i.i.p.)*) – ekonomikos finansinių reikalavimų ir finansinių įsipareigojimų likusiam pasauliui vertė ir

sudėtis. Grynas tarptautinių investicijų balansas taip pat vadinamas grynąja išorės arba užsienio turto pozicija.

teisinė konvergencija (*legal convergence*) – ES valstybių narių teisės aktų derinimo procesas, kuriuo siekiama juos suderinti su **Sutartimis** ir **Statutu** šiais tikslais: i) kad jų nacionaliniai centriniai bankai būtų integruoti į **Europos centrinių bankų sistemą** ir ii) kad būtų įvestas euro ir nacionaliniai centriniai bankai taptų neatskiriama **Eurosistemos** dalimi.

valdžios sektoriaus deficito ir skolos santykio koregavimas (*deficit-debt adjustment*) – **valdžios sektoriaus** biudžeto balanso (deficito arba perviršio) ir valdžios sektoriaus skolos pokyčio skirtumas. Tokius koregavimus, be kita ko, gali lemti vyriausybės finansinio turto pokyčiai, perkainojimai arba statistiniai koregavimai.

valdžios sektoriaus deficito rodiklis (*deficit ratio (general government)*) – **valdžios sektoriaus** deficitas yra apibrėžiamas kaip grynas skolinimasis ir yra valdžios sektoriaus pajamų ir išlaidų skirtumas. Deficito rodiklis – tai valdžios sektoriaus deficito ir BVP santykis galiojančiomis rinkos kainomis. Jam taikomas vienas iš fiskalinių kriterijų, išdėstytas **Sutarties** 126 straipsnio 2 dalyje, kurioje apibrėžtas perviršinio deficito buvimas.

valdžios sektoriaus skolos santykis (*debt ratio (general government)*) – **valdžios sektoriaus** skola yra apibrėžta kaip bendroji skola nominaliąja verte metų pabaigoje ir konsoliduojama tarp valdžios sektorių ir jų viduje. Valdžios skolos ir BVP santykis – tai valdžios sektoriaus skolos ir BVP galiojančiomis rinkos kainomis santykis. Tai yra vienas iš fiskalinės konvergencijos kriterijų, nustatytų **Sutarties** 126 straipsnio 2 dalyje, perviršiniam deficitui apibrėžti.

valdžios sektorius (*general government*) – **Europos sąskaitų sistemoje 1995** apibrėžtas sektorius, kurį sudaro vienetai rezidentai, pirmiausia užsiimantys gamyba ne rinkos prekių ir paslaugų, skirtų individualiam ar kolektyviniam vartojimui, ir (arba) nacionalinių pajamų ir turto perskirstymu. Tai centrinė, regioninė, vietos valdžia ir socialinės apsaugos fondai. Valstybei priklausantys vienetai, kurie vykdo komercinę veiklą, pavyzdžiui, valstybės įmonės, nepriskiriamos prie valdžios sektoriaus.

valiutos kurso kintamumas (*exchange rate volatility*) – valiutos kurso kintamumo matas, paprastai skaičiuojamas pagal metinį dienos procentinių pokyčių standartinį nuokrypį.

vidinė intervencija (*intra-marginal intervention*) – intervencija, kurią vykdo centrinis bankas savo šalies valiutos kursui, nepasiekusiam **VKM II svyravimo ribų**, paveikti.

VKM II (antrasis valiutų kurso mechanizmas) (*ERM II (exchange rate mechanism II)*) – valiutų kurso sistema, kuri yra **euro zonos** šalių ir ne euro zonos ES valstybių narių bendradarbiavimo valiutų kurso politikos srityje pagrindas. VKM II yra daugiašalis susitarimas, pagal kurį taikomi fiksuoti, bet koreguojami **centriniai kursai** ir standartinės $\pm 15\%$ svyravimo ribos. Sprendimai dėl centrinių kursų ir, galbūt, siauresnių svyravimo ribų priimami bendru atitinkamos ES valstybės narės, euro zonos šalių, **Europos Centrinio Banko (ECB)** ir kitų ES valstybių narių, dalyvaujančių mechanizme, susitarimu. Visi VKM II dalyviai, įskaitant ECB, turi teisę pradėti konfidencialią procedūrą, skirtą centriniams kursams pakeisti. Taip pat žr. **valiutos kurso koregavimas**.

VKM II nustatytos svyravimo ribos (*ERM II fluctuation margins*) – tarpusavyje suderintos didžiausia ir mažiausia ribos, tarp kurių gali svyruoti VKM II dalyvaujančių valstybių valiutos euro atžvilgiu.

